

گزارش اجمالی

سی و هشت عملیات بزرگ

(جنگ ایران و عراق)

مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ

گزارش اجمالی

سی و هشت عملیات بزرگ

(جنگ ایران و عراق)

گزارش اجمالی سی و هشت عملیات بزرگ (جنگ ایران و عراق)

مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ

گزارش اجمالی سی و هشت عملیات بزرگ

تحقیق و نگارش: ابوالقاسم حبیبی

ویرایش ادبی: محمد مظفرخرمی

حروف چینی: حسین داودی

صفحه آرایی: سید حسن امجد

مجری و آماده‌سازی: مؤسسه مطالعات سیاسی فرهنگی اندیشه ناب

تیراژ: ۵ نسخه

انتشار: ۱۳۷۹

این جزوه به دلیل نبود برخی منابع در مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، در موارد اندکی نیاز به تکمیل اطلاعات دارد.

فهرست مطالب

اهداف عملیات ۱۹	عملیات ثامن الائمه (ع) ۱۱
موقعیت منطقه ۱۹	مقدمه ۱۱
استعداد دشمن ۱۹	اهداف عملیات ۱۱
سازمان رزم خودی ۲۰	موقعیت منطقه ۱۱
طرح عملیات ۲۰	استعداد دشمن ۱۱
شرح عملیات ۲۰	سازمان رزم خودی ۱۲
نتایج عملیات ۲۱	توپخانه خودی ۱۲
فهرست منابع ۲۲	طرح عملیات ۱۲
عملیات محمد رسول الله (ص) ۲۳	شرح عملیات ۱۲
مقدمه ۲۳	نتایج عملیات ۱۳
اهداف عملیات ۲۳	فهرست منابع ۱۳
موقعیت منطقه ۲۳	عملیات طریق القدس ۱۵
استعداد دشمن ۲۳	مقدمه ۱۵
سازمان رزم خودی ۲۴	اهداف عملیات ۱۵
طرح عملیات ۲۴	موقعیت منطقه ۱۵
شرح عملیات ۲۴	استعداد دشمن ۱۶
نتایج عملیات ۲۵	سازمان رزم خودی ۱۶
فهرست منابع ۲۵	طرح مانور ۱۶
عملیات فتح المبین ۲۷	شرح عملیات ۱۷
مقدمه ۲۷	نتایج عملیات ۱۸
اهداف عملیات ۲۷	فهرست منابع ۱۸
موقعیت منطقه ۲۷	عملیات مطلع الفجر ۱۹
استعداد دشمن ۲۸	مقدمه ۱۹

۴۶.....	فهرست منابع	۲۸.....	سازمان رزم خودی
۴۷.....	عملیات محرم	۲۹.....	طرح مانور
۴۷.....	مقدمه	۲۹.....	شرح عملیات
۴۷.....	اهداف عملیات	۳۱.....	نتایج عملیات
۴۷.....	موقعیت منطقه	۳۲.....	فهرست منابع
۴۸.....	استعداد دشمن	۳۳.....	عملیات بیت المقدس
۴۸.....	سازمان رزم خودی	۳۳.....	مقدمه
۴۸.....	طرح عملیات	۳۳.....	اهداف عملیات
۴۹.....	شرح عملیات	۳۳.....	موقعیت منطقه
۴۹.....	نتایج عملیات	۳۴.....	استعداد دشمن
۵۰.....	فهرست منابع:	۳۴.....	سازمان رزم خودی
۵۱.....	عملیات والفجر مقدماتی	۳۶.....	طرح عملیات
۵۱.....	مقدمه	۳۶.....	شرح عملیات
۵۱.....	اهداف عملیات	۳۸.....	نتایج عملیات
۵۱.....	موقعیت منطقه	۳۸.....	فهرست منابع
۵۱.....	استعداد دشمن	۳۹.....	عملیات رمضان
۵۲.....	سازمان رزم خودی	۳۹.....	مقدمه
۵۳.....	طرح عملیات	۳۹.....	اهداف عملیات
۵۳.....	شرح عملیات	۳۹.....	موقعیت منطقه
۵۴.....	بررسی عملیات	۴۰.....	استعداد دشمن
۵۴.....	نتایج عملیات	۴۰.....	سازمان رزم خودی
۵۴.....	فهرست منابع:	۴۱.....	طرح مانور
۵۵.....	عملیات والفجر ۱	۴۱.....	شرح عملیات
۵۵.....	مقدمه	۴۲.....	نتایج عملیات
۵۵.....	اهداف عملیات	۴۲.....	فهرست منابع
۵۵.....	موقعیت منطقه	۴۳.....	عملیات مسلم بن عقیل
۵۵.....	استعداد دشمن	۴۳.....	مقدمه
۵۶.....	سازمان رزم خودی	۴۳.....	اهداف عملیات
۵۶.....	طرح عملیات	۴۳.....	موقعیت منطقه
۵۷.....	شرح عملیات	۴۴.....	استعداد دشمن
۵۷.....	نتایج عملیات	۴۴.....	سازمان رزم خودی
۵۸.....	فهرست منابع	۴۵.....	طرح عملیات
۵۹.....	عملیات والفجر ۲	۴۵.....	شرح عملیات
۵۹.....	مقدمه	۴۵.....	نتایج عملیات

۴۶..... فهرست منابع	۲۸..... سازمان رزم خودی
۴۷..... عملیات محرم	۲۹..... طرح مانور
۴۷..... مقدمه	۲۹..... شرح عملیات
۴۷..... اهداف عملیات	۳۱..... نتایج عملیات
۴۷..... موقعیت منطقه	۳۲..... فهرست منابع
۴۸..... استعداد دشمن	۳۳..... عملیات بیت المقدس
۴۸..... سازمان رزم خودی	۳۳..... مقدمه
۴۸..... طرح عملیات	۳۳..... اهداف عملیات
۴۹..... شرح عملیات	۳۳..... موقعیت منطقه
۴۹..... نتایج عملیات	۳۴..... استعداد دشمن
۵۰..... فهرست منابع:	۳۴..... سازمان رزم خودی
۵۱..... عملیات والفجر مقدماتی	۳۶..... طرح عملیات
۵۱..... مقدمه	۳۶..... شرح عملیات
۵۱..... اهداف عملیات	۳۸..... نتایج عملیات
۵۱..... موقعیت منطقه	۳۸..... فهرست منابع
۵۱..... استعداد دشمن	۳۹..... عملیات رمضان
۵۲..... سازمان رزم خودی	۳۹..... مقدمه
۵۳..... طرح عملیات	۳۹..... اهداف عملیات
۵۳..... شرح عملیات	۳۹..... موقعیت منطقه
۵۴..... بررسی عملیات	۴۰..... استعداد دشمن
۵۴..... نتایج عملیات	۴۰..... سازمان رزم خودی
۵۴..... فهرست منابع:	۴۱..... طرح مانور
۵۵..... عملیات والفجر ۱	۴۱..... شرح عملیات
۵۵..... مقدمه	۴۲..... نتایج عملیات
۵۵..... اهداف عملیات	۴۲..... فهرست منابع
۵۵..... موقعیت منطقه	۴۳..... عملیات مسلم بن عقیل
۵۵..... استعداد دشمن	۴۳..... مقدمه
۵۶..... سازمان رزم خودی	۴۳..... اهداف عملیات
۵۶..... طرح عملیات	۴۳..... موقعیت منطقه
۵۷..... شرح عملیات	۴۴..... استعداد دشمن
۵۷..... نتایج عملیات	۴۴..... سازمان رزم خودی
۵۸..... فهرست منابع	۴۵..... طرح عملیات
۵۹..... عملیات والفجر ۲	۴۵..... شرح عملیات
۵۹..... مقدمه	۴۵..... نتایج عملیات

۷۳..... طرح عملیات	۵۹..... اهداف عملیات
۷۴..... شرح عملیات	۵۹..... موقعیت منطقه
۷۴..... نتایج عملیات	۶۰..... استعداد دشمن
۷۵..... فهرست منابع	۶۰..... سازمان رزم خودی
۷۷..... عملیات عاشورا	۶۰..... طرح عملیات
۷۷..... مقدمه	۶۰..... شرح عملیات
۷۷..... اهداف عملیات	۶۱..... نتایج عملیات
۷۷..... موقعیت منطقه	۶۱..... فهرست منابع
۷۸..... استعداد دشمن	۶۳..... عملیات والفجر ۳
۷۸..... سازمان رزم خودی	۶۳..... مقدمه
۷۸..... طرح عملیات	۶۳..... اهداف عملیات
۷۸..... شرح عملیات	۶۳..... موقعیت منطقه
۷۹..... نتایج عملیات	۶۴..... استعداد دشمن
۷۹..... فهرست منابع	۶۴..... سازمان رزم خودی
۸۱..... عملیات بدر	۶۴..... طرح عملیات
۸۱..... مقدمه	۶۵..... شرح عملیات
۸۱..... اهداف عملیات	۶۵..... نتایج عملیات
۸۱..... موقعیت منطقه	۶۶..... فهرست منابع
۸۲..... استعداد دشمن	۶۷..... عملیات والفجر ۴
۸۳..... سازمان رزم خودی	۶۷..... مقدمه
۸۴..... طرح عملیات	۶۷..... اهداف عملیات
۸۴..... شرح عملیات	۶۷..... موقعیت منطقه
۸۶..... نتایج عملیات	۶۸..... استعداد دشمن
۸۶..... فهرست منابع	۶۸..... سازمان رزم خودی
۸۷..... عملیات قادر	۶۹..... طرح عملیات
۸۷..... مقدمه	۶۹..... شرح عملیات
۸۷..... اهداف عملیات	۷۰..... نتایج عملیات
۸۷..... موقعیت منطقه	۷۰..... فهرست منابع
۸۸..... استعداد دشمن	۷۱..... عملیات خیبر
۸۸..... سازمان رزم خودی	۷۱..... مقدمه
۸۸..... طرح عملیات	۷۱..... اهداف عملیات
۸۸..... شرح عملیات	۷۲..... موقعیت منطقه
۸۹..... سازمان رزم خودی در قادر ۲	۷۲..... استعداد دشمن
۸۹..... طرح عملیات قادر ۲	۷۲..... سازمان رزم خودی

۱۰۸..... فهرست منابع	۹۰..... شرح عملیات قادر ۲.....
۱۰۹..... عملیات کربلا-۲.....	۹۰..... وضعیت دشمن در قادر ۳.....
۱۰۹..... مقدمه	۹۱..... سازمان رزم خودی در قادر ۳.....
۱۰۹..... اهداف عملیات	۹۱..... طرح عملیات قادر ۳.....
۱۰۹..... موقعیت منطقه	۹۱..... شرح عملیات قادر ۳.....
۱۱۰..... استعداد دشمن	۹۲..... فهرست منابع:
۱۱۰..... سازمان رزم خودی	۹۳..... عملیات والفجر ۸.....
۱۱۰..... طرح عملیات	۹۳..... مقدمه
۱۱۰..... شرح عملیات	۹۳..... اهداف عملیات
۱۱۱..... نتیجه	۹۳..... موقعیت منطقه
۱۱۱..... فهرست منابع	۹۴..... استعداد دشمن
۱۱۳..... عملیات کربلا - ۳.....	۹۵..... سازمان رزم خودی
۱۱۳..... اهداف عملیات	۹۶..... طرح عملیات
۱۱۳..... موقعیت منطقه	۹۷..... شرح عملیات
۱۱۳..... استعداد دشمن	۹۸..... نتایج عملیات
۱۱۴..... سازمان رزم خودی	۹۹..... فهرست منابع:
۱۱۴..... طرح عملیات	۱۰۱..... عملیات والفجر ۹.....
۱۱۴..... شرح عملیات	۱۰۱..... مقدمه
۱۱۵..... نتایج عملیات	۱۰۱..... اهداف عملیات
۱۱۵..... فهرست منابع	۱۰۱..... موقعیت منطقه
۱۱۷..... عملیات فتح ۱.....	۱۰۲..... استعداد دشمن
۱۱۷..... مقدمه	۱۰۲..... سازمان رزم خودی
۱۱۷..... اهداف عملیات	۱۰۲..... طرح عملیات
۱۱۷..... موقعیت منطقه	۱۰۳..... شرح عملیات
۱۱۸..... استعداد دشمن	۱۰۴..... فهرست منابع:
۱۱۸..... سازمان رزم خودی	۱۰۵..... عملیات کربلا - ۱.....
۱۱۸..... طرح عملیات	۱۰۵..... مقدمه
۱۱۸..... شرح عملیات	۱۰۵..... اهداف عملیات
۱۱۹..... نتایج عملیات	۱۰۵..... موقعیت منطقه
۱۲۰..... فهرست منابع	۱۰۵..... استعداد دشمن
۱۲۱..... عملیات کربلا - ۴.....	۱۰۶..... سازمان رزم خودی
۱۲۱..... مقدمه	۱۰۶..... طرح عملیات
۱۲۱..... اهداف عملیات	۱۰۶..... شرح عملیات
۱۲۱..... موقعیت عملیات	۱۰۷..... نتایج عملیات

۱۳۸..... نتایج عملیات	۱۲۱..... استعداد دشمن
۱۳۸..... فهرست منابع	۱۲۲..... سازمان رزم خودی
۱۳۹..... عملیات نصر ۴	۱۲۲..... طرح عملیات
۱۳۹..... مقدمه	۱۲۳..... شرح عملیات
۱۳۹..... اهداف عملیات	۱۲۳..... نتایج عملیات
۱۳۹..... موقعیت منطقه	۱۲۴..... فهرست منابع
۱۳۹..... استعداد دشمن	۱۲۵..... عملیات کربلا ۵
۱۴۰..... سازمان رزم خودی	۱۲۵..... مقدمه
۱۴۰..... طرح عملیات	۱۲۵..... اهداف عملیات
۱۴۱..... شرح عملیات	۱۲۵..... موقعیت منطقه
۱۴۱..... نتایج عملیات	۱۲۵..... استعداد دشمن
۱۴۲..... فهرست منابع	۱۲۶..... سازمان رزم خودی
۱۴۳..... عملیات نصر ۷	۱۲۷..... طرح عملیات
۱۴۳..... مقدمه	۱۲۷..... شرح عملیات
۱۴۳..... اهداف عملیات	۱۲۸..... نتایج عملیات
۱۴۳..... موقعیت منطقه	۱۳۰..... فهرست منابع
۱۴۳..... استعداد دشمن	۱۳۱..... عملیات کربلا ۸
۱۴۴..... سازمان رزم خودی	۱۳۱..... مقدمه
۱۴۴..... طرح عملیات	۱۳۱..... اهداف عملیات
۱۴۴..... شرح عملیات	۱۳۱..... موقعیت منطقه
۱۴۵..... نتایج عملیات	۱۳۲..... استعداد دشمن
۱۴۶..... فهرست منابع	۱۳۲..... سازمان رزم خودی
۱۴۷..... عملیات نصر ۸	۱۳۲..... طرح عملیات
۱۴۷..... مقدمه	۱۳۳..... شرح عملیات
۱۴۷..... اهداف عملیات	۱۳۳..... نتایج عملیات
۱۴۷..... موقعیت منطقه	۱۳۴..... فهرست منابع
۱۴۷..... استعداد دشمن	۱۳۵..... عملیات کربلا ۱۰
۱۴۸..... سازمان رزم خودی	۱۳۵..... مقدمه
۱۴۸..... طرح عملیات	۱۳۵..... اهداف عملیات
۱۴۸..... شرح عملیات	۱۳۵..... موقعیت منطقه
۱۴۹..... نتایج عملیات	۱۳۶..... استعداد دشمن
۱۴۹..... فهرست منابع	۱۳۶..... سازمان رزم خودی
۱۵۱..... عملیات بیت المقدس ۲	۱۳۶..... طرح عملیات
۱۵۱..... مقدمه	۱۳۷..... شرح عملیات

۱۶۸..... طرح عملیات	۱۵۱..... اهداف عملیات
۱۶۸..... شرح عملیات	۱۵۱..... موقعیت منطقه
۱۶۹..... نتایج عملیات	۱۵۱..... استعداد دشمن
۱۶۹..... فهرست منابع	۱۵۲..... سازمان رزم خودی
۱۷۱..... عملیات بیت المقدس ۶	۱۵۲..... طرح عملیات
۱۷۱..... مقدمه	۱۵۳..... اجرای عملیات
۱۷۱..... اهداف عملیات	۱۵۴..... نتایج عملیات
۱۷۱..... موقعیت منطقه	۱۵۵..... فهرست منابع
۱۷۱..... استعداد دشمن	۱۵۷..... عملیات بیت المقدس ۳
۱۷۲..... سازمان رزم خودی	۱۵۷..... مقدمه
۱۷۲..... طرح عملیات	۱۵۷..... اهداف عملیات
۱۷۲..... شرح عملیات	۱۵۷..... استعداد دشمن
۱۷۳..... نتایج عملیات	۱۵۷..... سازمان رزم خودی
۱۷۳..... فهرست منابع	۱۵۷..... طرح عملیات
۱۷۵..... عملیات بیت المقدس ۷	۱۵۸..... اجرای عملیات
۱۷۵..... مقدمه	۱۵۹..... فهرست منابع
۱۷۵..... اهداف عملیات	۱۶۱..... عملیات والفجر ۱۰
۱۷۵..... موقعیت منطقه	۱۶۱..... مقدمه
۱۷۵..... استعداد دشمن	۱۶۱..... اهداف عملیات
۱۷۶..... سازمان رزم خودی	۱۶۲..... استعداد دشمن
۱۷۶..... شرح عملیات	۱۶۲..... سازمان رزم خودی
۱۷۷..... نتایج عملیات	۱۶۳..... طرح عملیات
۱۷۸..... فهرست منابع	۱۶۳..... شرح عملیات
۱۷۹..... عملیات مرصاد	۱۶۴..... نتایج عملیات
۱۷۹..... مقدمه	۱۶۵..... فهرست منابع
۱۷۹..... اهداف عملیات	۱۶۷..... عملیات بیت المقدس ۴
۱۷۹..... استعداد دشمن	۱۶۷..... مقدمه
۱۷۹..... سازمان رزم خودی	۱۶۷..... اهداف عملیات
۱۸۰..... شرح عملیات	۱۶۷..... موقعیت منطقه
۱۸۱..... نتایج عملیات	۱۶۷..... استعداد دشمن
۱۸۱..... فهرست منابع	۱۶۷..... سازمان رزم خودی

عملیات ثامن الائمه (ع)

مقدمه

محاصره آبادان به دست نیروهای عراق که به عنوان یک برگ برنده و موضع برتر نظامی جهت رسیدن به اهداف بعدی برای این کشور مطرح بود، همواره مورد توجه فرماندهان خودی قرار داشت تا با درهم شکستن این محاصره، غرور کاذب دشمن را بشکنند. در این راستا، اگرچه در چند مورد تلاش‌های بی‌نتیجه‌ای انجام پذیرفت، اما با دستور حضرت امام خمینی (ره) در آبان ۱۳۵۹ برای شکستن حصر آبادان، فرماندهان سپاه پاسداران پس از دو ماه شناسایی و کسب اطلاع از وضعیت دشمن طرح عملیاتی خود را در بهمن ماه این سال به مسئولین لشکری و کشوری ارائه دادند. اگرچه این طرح پس از بررسی به تصویب رسید، ولی با کارشکنی بنی‌صدر (فرمانده کل قوا) به تعویق افتاد. با عزل بنی‌صدر روحیه جدیدی در کالبد رزمندگان دمیده شد؛ لذا یک بار دیگر پس از شناسایی‌های مجدد و کسب آخرین اطلاعات از مواضع دشمن، طرح‌های جدیدی ارائه شد که سرانجام یکی از آنها به تصویب شورای عالی دفاع رسید.

اهداف عملیات

- خنثی ساختن تهدید احتمالی دشمن برای تصرف آبادان و بندر امام خمینی؛
- خارج ساختن اهرم فشار محاصره آبادان از دست دشمن؛
- پاک سازی شرق رود کارون و آزادسازی نیروهای خودی از خطوط پدافندی در منطقه آبادان و دارخوین. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی با وسعتی بالغ بر ۱۳۰ کیلومتر مربع از شمال به جاده اهواز - آبادان، از جنوب به شهر آبادان، از شرق به حدفاصل بین شادگان و جاده ماهشهر - آبادان، و از غرب به رود کارون در حد فاصل بین سلمانیه تا فیاضیه محدود می‌شد.

منطقه تحت اشغال دشمن به طول تقریبی ۱۳ کیلومتر مربع در امتداد رود کارون بود که به همین میزان به سمت شرق و جنوب گسترش یافته بود؛ به گونه‌ای که بخشی از دو جاده "اهواز - آبادان" و "ماهشهر - آبادان" در منطقه تحت اشغال دشمن قرار داشتند. (۲)

استعداد دشمن

لشکر ۳ زرهی و واحدهایی از لشکرهای ۷ و ۱۱ پیاده و ۱۲ زرهی و یگان‌هایی از تیپ‌های ۳۱ و ۳۳ نیروی مخصوص و تیپ ۱۱۳ پیاده و نیروهایی از ارتش خلقی به ترتیب زیر در منطقه حضور داشتند:

الف- جبهه شرق کارون

تیپ ۶ زرهی از لشکر ۳ زرهی؛ تیپ (-) ۸ مکانیزه از لشکر ۳ زرهی؛ گردان‌های تانک طارق، القعقاع و سیف سعد؛ گردان ۲ پیاده تیپ ۴۹ و گردان؟ پیاده تیپ ۴۴ و گردان ۱ از تیپ ۳۳ نیروی مخصوص.

ب- جبهه خرمشهر

تیپ ۳۳ نیروی مخصوص؛ تیپ ۱۱۳ پیاده؛ واحدهای ارتش خلقی؛ گردان تانک؟؛ گردان ۱ مکانیزه تیپ ۱.

ج- جبهه غرب اروند

تیپ (-) ۴۹ از لشکر ۱۱؛ تیپ گارد ساحلی؛ گردان‌های گارد مرزی؛ واحدهای ارتش خلقی؛ گردان ۲ مکانیزه تیپ ۴۹. (۳)

سازمان رزم خودی

ارتش جمهوری اسلامی ایران: لشکر ۷۷ پیاده با سه تیپ ۱، ۲ و ۳؛ تیپ ۳۷ زرهی؛ گروه رزمی ۲۹۱ تانک؛ گردان ۲۵۱ تانک از لشکر ۱۶ زرهی؛ سپاه پاسداران: ۱۶ گردان پیاده. ژاندارمری: گردان ۱۰۷. (۴)

توپخانه خودی

گردان مختلط ۸۱۵؛ گردان ۳۷۰؛ گردان (-) ۳۸۹؛ گردان ۳۸۳؛ آتشبار دوم گردان ۳۶۲؛ گردان (-) ۳۶۸؛ آتشبار دوم گردان ۳۸۷؛ آتشبار دوم گردان ۳۶۹؛ گردان (-) ۳۳۳؛ گردان مختلط ۳۱۵؛ گردان (-) ۳۴۱؛ آتشبار یکم گردان ۱۲۳؛ در مجموع ۲۴ آتشبار (۸ گردان). (۵)

طرح عملیات

در طراحی عملیات سه محور اصلی و یک محور فرعی در نظر گرفته شد که به ترتیب عبارت بودند از:

- محور دارخوین، محمدیه در حاشیه کارون (شمال منطقه عملیاتی).

- محور فیاضیه (جنوب منطقه عملیاتی).

- محور ایستگاه ۷ آبادان (جنوب منطقه عملیاتی).

- جاده ماهشهر - آبادان (محور پشتیبانی).

در هر یک از محورها نیروهای رزمی به صورت زیر مستقر بودند:

- در محور دارخوین، تیپ ۳ لشکر ۷۷ به همراه ۵ گردان سپاه.

- در محور فیاضیه؛ تیپ ۲ لشکر ۷۷ به همراه ۵ گردان سپاه.

- در محور ایستگاه ۷؛ تیپ ۱ لشکر ۷۷ به همراه ۲ گردان سپاه.

- در محور جاده ماهشهر - آبادان؛ تیپ ۳۷ زرهی به همراه ۲ گردان سپاه.

گفتنی است که محورهای دارخوین و فیاضیه به دلیل وضعیت زمین و نوع آرایش و حساسیت‌های دشمن از اهمیت به سزایی برخوردار بود. از جمله ویژگی‌های آن می‌توان به تصرف پل‌های روی رودخانه کارون (پل حفار - پل قصبه) در طراحی عملیات اشاره کرد که در چنین صورتی دشمن به محاصره درآمده و منهدم می‌شد. (۶)

شرح عملیات

عملیات ثامن الائمه (ع) در ساعت ۱ بامداد ۱۳۶۰/۷/۵ از سه جناح آبادان، ماهشهر و دارخوین آغاز شد. در ساعات اولیه حمله، نیروهای خودی موفق شدند زائده شرق جاده آبادان - ماهشهر را پاک‌سازی کنند و خاک ریزهای اول و دوم در ایستگاه ۷ و همچنین ایستگاه ۱۲ و نیز دو خاک ریز دشمن در فیاضیه را به تصرف درآورند. در ادامه عملیات، پیش روی به سمت پل حفار به منظور تصرف آن ادامه یافت و از سمت دارخوین نیز قسمت شمالی نهر شادگان و شرق کارون به طور کامل پاک‌سازی شده و نیروهایی که از این محور وارد عمل شده بودند، پس

از تصرف روستای مارد، پل قصبه را نیز به تصرف خود درآوردند و در حدفاصل بین دو پل قصبه و حفار پدافند کردند. نیروهایی که از سمت فیاضیه وارد عمل شده بودند، با مقاومت دشمن در پشت خاک ریز مواجه گردیدند. سپس نیروهای محور دارخوین به سمت پل حفار پیش روی کردند و در نتیجه حدود ساعت ۱۴:۰۰ الحاق نیروهای هر دو محور فیاضیه و دارخوین انجام گرفت و یک خط پدافندی در شرق کارون ایجاد شد. (۷)

نتایج عملیات

۱. با اجرای عملیات ثامن الائمه(ع)، فرمان امام خمینی(ره) مبنی بر شکستن حصر آبادان تحقق یافت و دو جاده مهم اهواز - آبادان و ماهشهر - آبادان نیز آزاد شد.
۲. در این عملیات بیش از ۱۵۰۰ تن از نیروهای عراقی کشته و حدود ۱۸۰۰ تن اسیر شدند. همچنین ۹۰ تانک و نفربر، ۱۰۰ خودرو، ۲ پل پی‌ام‌پی و چند انبار مهمات منهدم شد.
۳. این عملیات نشان داد که راه خروج از بن‌بست در جنگ تنها با اجرای اندیشه‌های انقلابی میسر است.
۴. این عملیات ضرورت بهره‌گیری از توان انقلابی را ثابت کرد که با تغییراتی در فرماندهی جنگ و عزل بنی‌صدر این پیروزی به دست آمد.
۵. در این عملیات همبستگی و اتحاد بین سپاه و ارتش ایجاد شد.
۶. با انجام این عملیات مقدمات سازماندهی سپاه و رفع کمبودهایی همچون تشکیل گردان‌های زرهی و ... فراهم شد.
۷. با اجرای این عملیات، اولین گام برای آزادسازی مناطق اشغالی ایران اسلامی برداشته شد. (۸)

فهرست منابع

- ۱- سند ۰۰۴۵۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ارتش، ص ۱۱۲.
- ۲- سند ۰۲۱۷۶۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۴/۲۳.
- ۳- سند ۰۰۵۰۰۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۷/۷.
- ۴- پیشین، سند ۰۲۱۷۵۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، بدون تاریخ؛ و: سند ۹۳۵، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب دفاع مقدس، نیروی زمینی
- ۵- سند ۰۰۵۰۰۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۶/۱۵.
- ۶- سند ۰۰۵۱۱۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۶/۲۵.
- ۷- سند ۲۱۷۵۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۷/۶.
- ۸- پیشین، سند ۲۱۷۵۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۷/۶.

عملیات طریق القدس

مقدمه

با انجام موفقیت آمیز عملیات ثامن الائمه (ع) - که نشان داد طراحی و انجام عملیات‌های گسترده با سبک و شیوه جدید امکان پذیر است - فرماندهان سپاه و ارتش طی جلسات متعددی شرایط جدید را مورد بررسی قرار داده و مبتنی بر آن استراتژی جدیدی را تعریف کردند که سه هدف اساسی را دنبال می‌کرد:

۲- انهدام هرچه بیشتر ماشین جنگی عراق؛

۲- دست یافتن به موضعی مناسب برای کاستن از خطوط پدافندی و نتیجه آزادسازی نیروهای خودی از پدافند به منظور افزایش توان خودی در عملیات بعدی؛

۳- آماده‌شدن برای انجام عملیات نهایی و آزادسازی گام به گام مناطق اشغالی.

مبتنی بر این استراتژی، دوازده طرح موسوم به "کربلا" تهیه شد که میزان تناسب توان خودی با ظرفیت مورد نیاز منطقه عملیاتی، وضعیت زمین از جنبه نظامی و نیز اهمیت منطقه عملیاتی، از عوامل اصلی در تعیین تقدم هریک از این طرح‌ها بود. بر همین اساس، پس از مباحث مختلف میان فرماندهان سپاه و ارتش، عملیات طریق القدس به عنوان اولین گام از سلسله عملیات "کربلا" طراحی و به مرحله اجرا درآمد.

اهداف عملیات

- آزادسازی شهر بستان و بیش از ۵۰ روستای منطقه؛
- انهدام نیروهای دشمن در منطقه با استعداد بیش از یک لشکر؛
- قطع ارتباط بین دو نیروی عمده در مناطق عمومی اهواز و دزفول؛
- رسیدن به هور و امکان نفوذ در خاک عراق. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عمومی عملیات از شمال به حدفاصل رودخانه کرخه و محدوده دامنه ارتفاعات میشداغ محدود می‌شد و از جنوب، حدفاصل رودخانه‌های کرخه کور، سابله، میسان تا هورالعظیم را در برمی‌گرفت. زمین منطقه در محور شمالی، رملی و از جنس ماسه بادی است؛ ولی در محور جنوبی مسطح و در بعضی نقاط باتلاقی می‌باشد.

منطقه دشت آزادگان از نظر پیوستگی و ارتباط جبهه دشمن در شمال و جنوب استان خوزستان بسیار با اهمیت تلقی می‌شد و کوتاه شدن دست دشمن از این منطقه موجب می‌شد که دشمن برای ایجاد ارتباط بین دو جبهه خود در شمال و جنوب خوزستان، به ناچار محیط هورالعظیم را بپیماید و در نتیجه، مسافتی طولانی را طی کند. افزون بر این، محور بستان - سوسنگرد بهترین معبر برای تهدید مرکز خوزستان (اهواز) از سمت مرزهای غربی کشور تلقی می‌شود.

این منطقه از نظر کشاورزی حاصل خیز بوده و از نظر نظامی دارای مناطق حساسی همچون تنگه چزابه، ارتفاعات الله اکبر، و محور عماره، حلفائیه، بستان، سوسنگرد، حمیدیه و اهواز می‌باشد.

گفتنی است که این منطقه از نظر تاکتیکی نیز دارای اهمیت است؛ به طوری که هر نیروی نظامی با در اختیار داشتن تنگه جزایه می‌تواند با کم‌ترین تعداد نیرو، بهترین شکل پدافندی را ایجاد کرده و کنترل منطقه را در اختیار داشته باشد. (۲)

استعداد دشمن

یگان‌هایی که در منطقه عملیاتی طریق القدس حضور یافتند، عبارت بودند از: (۳)

- تیپ‌های ۳۰ زرهی، ۱۶ زرهی و ۲۵ مکانیزه از لشکر ۶ زرهی؛
- تیپ ۲۶ زرهی از لشکر ۵ مکانیزه؛
- تیپ ۱۲ زرهی از لشکر ۳ زرهی؛
- تیپ گارد ریاست جمهوری؛
- تیپ‌های ۳۱ و ۳۲ نیروی مخصوص؛
- تیپ ۴۸ پیاده از لشکر ۱۱ پیاده؛
- تیپ ۹۶ پیاده؛
- تیپ ۹۳ پیاده از لشکر ۴ پیاده کوهستانی؛
- تیپ ۲۳ پیاده از لشکر ۸ پیاده؛
- تیپ ۴۲۲ پیاده؛
- یک تیپ جیش الشعبی؛
- نیروهای کماندویی لشکر ۷؛
- گردان‌های توپخانه ۳۲۱، ۳۵۵، ۳۸۲، ۳۶۸، ۳۳۰، یک آتشبار از گردان ۳۹۰ و دو آتشبار از گ در مجموع شش گردان توپخانه.

سازمان رزم خودی

در این عملیات، نیروهای سپاه پاسداران برای اولین بار در قالب "تیپ" شرکت داشتند که عبارت بودند از: (۴)

- تیپ ۱ عاشورا با استعداد نه گردان پیاده؛
 - تیپ ۲ کربلا با استعداد سه گردان پیاده؛
 - تیپ ۳ امام حسین (ع) با استعداد هشت گردان پیاده؛
 - تیپ ۴ امام سجاد (ع) با استعداد؟؛
 - تیپ امام حسن (ع) با استعداد سه گردان پیاده (به عنوان احتیاط عملیات).
- همچنین، یگان‌های ارتش متشکل بودند از:
- تیپ ۳ از لشکر ۹۲ زرهی؛
 - تیپ‌های ۱ و ۲ از لشکر ۱۶ زرهی؛
 - تیپ ۱ از لشکر ۷۷ پیاده.
 - هشت گردان توپخانه.

طرح مانور

طرح کلی مانور عملیات به شرح زیر تهیه و تصویب شد:

الف- تلاش اصلی: با توجه به تحلیل و ارزیابی فرماندهان از نوع آرایش نیروهای پدافندی دشمن و نیز تفکر حاکم بر فرماندهان ارتش عراق و نوع نگرش آنان نسبت به توانایی نیروهای انقلابی و عدم باور دشمن نسبت به امکان عبور

قوای خودی از منطقه رملی شمال عملیات، این منطقه به عنوان فلش اصلی عملیات انتخاب شد تا موجب غافل‌گیری دشمن شود. بر همین اساس، مقرر شد شمال کرخه با استفاده از یک مانور احاطه‌ای و با به کار بردن یک تیپ زرهی ارتش و دو تیپ پیاده سپاه پاک سازی شده و تنگه جزابه تامین شود.

ب- تلاش پشتیبانی: به منظور حمایت از تلاش اصلی و تامین منطقه جنوبی عملیات، یک مانور جبهه‌ای با استفاده از دو تیپ زرهی ارتش و دو تیپ پیاده سپاه تصویب شد که ضمن پشتیبانی از تلاش اصلی، اهداف دیگری را دنبال می‌کرد که عبارت بودند از: آزادسازی بستان و منطقه غرب سوسنگرد و نیز دست‌یابی به کرانه شمالی رودخانه میسان و سواحل شرقی هورالعظیم. (۵)

شرح عملیات

عملیات در ساعت ۰۰:۳۰ بامداد ۱۳۶۰/۹/۸ با رمز "یا حسین(ع)"، فرماندهی و با عبور نیروهای پیاده یگان‌های سپاه از میادین مین و مواضع دشمن، در چندین محور به طور همزمان آغاز شد. نیروهای عمل‌کننده در محور شمال عملیات، در همان ساعات اولیه درگیری موفق شدند مواضع نیروهای عراقی در خطوط اول را تصرف کرده و نیروهای احتیاط دشمن در پشت خطوط پدافندی را منهدم کنند. میزان موفقیت اولیه یگان‌های سپاه در محور شمال به حدی بود که فرمانده تیپ زرهی ارتش نیز به گردان‌های زرهی و مکانیزه خود فرمان داد تا از معابر بازشده با چراغ روشن عبور کرده و ضمن انهدام دشمن و حمایت از نیروهای پیاده خودی، به سوی هدف‌های خود در عمق منطقه پیش روی کنند. به این ترتیب، در ساعت ۶ بامداد روز اول عملیات، تیپ امام حسین(ع) به همراه یک گردان از تیپ ۳ زرهی از لشکر ۹۲ موفق شدند تنگه جزابه را تصرف و تامین کنند. در این محور تا ساعت ۹ صبح روز اول، تمامی اهداف تعیین شده، تامین شد.

در محور جنوبی عملیات، اوضاع به گونه‌ای دیگر بود. دشمن که فلش اصلی عملیات نیروهای ایرانی را از این محور می‌دانست، با بهره‌گیری از موانع متعدد و هوشیاری نیروهایش به سختی مقاومت کرده و مانع پیش‌روی قاطع نیروهای ایرانی شده بود. نیروهای خودی با وجود شکستن برخی از خطوط اولیه و تصرف پل سابله، با روشن شدن هوا مجبور به عقب‌نشینی شدند.

با بروز شرایط سخت در محور جنوبی عملیات، تصمیم گرفته شد که نیروهای خودی در شمال با ورود به منطقه ابوچلاچ (منطقه کوچک محصور بین شاخه‌های رودخانه کرخه در غرب بستان) به سوی شرق و جنوب شرقی پیش‌روی کرده، بستان و منطقه سابله را تصرف و تامین کنند.

این مرحله از عملیات در روز دوم با ورود یگان‌های سپاه به منطقه ابوچلاچ تحقق یافت و شهر بستان پس از ۴۲۰ روز اشغال آزاد شد.

در پی ورود نیروهای خودی به مثلث سابله و پیش‌روی به سوی ساحل شمال رودخانه سابله و نهر عبید، نیروهای باقی‌مانده عراقی مواضع خود در این منطقه را ترک و به جنوب رودخانه سابله گریختند.

روزهای سوم تا پنجم عملیات با تبادل آتش بین طرفین و تلاش نیروهای خودی برای نگهداری و تحکیم مواضع متصرفی سپری شد.

در روز ششم عملیات (۱۳۶۰/۹/۱۳) دشمن تلاش کرد تا از تعلل نیروهای ایرانی در اتخاذ یک پدافند مطمئن و مستحکم، در منطقه مثلث شکل شمال سابله، سود جسته و آن را بار دیگر به تصرف خود درآورد و از آن طریق بستان را تهدید کند. اما هوشیاری نیروهای خودی و حضور به موقع نیروهای تقویتی (پیاده و زرهی) در شمال پل سابله، موجب شد تا دشمن با تحمل تلفات سنگین چندین کیلومتر عقب‌نشینی کرده و در جنوب سابله مستقر شود.

نقطه پایانی عملیات طریق‌القدس، تلاش نیروهای خودی برای پاک‌سازی محدوده‌ای به وسعت ۷۰ کیلومتر مربع بود که بین جنوب سابله و شمال رودخانه میسان قرار داشت و همچنان در اشغال نیروهای عراقی باقی مانده بود. فرماندهان خودی پس از انجام مباحث مانور و اقدامات شناسایی و آماده‌سازی نیروها، قصد داشتند این منطقه را نیز

آزاد کنند؛ ولی قبل از شروع عملیات، فرمانده عراقی به اشتباه تاکتیکی خود مبنی بر حضور در یک منطقه محصور با موانع طبیعی پی برده و بر همین اساس، در تاریخ ۱۳۶۰/۹/۳۰ در پوشش آتش شدید توپخانه به طرز ماهرانه‌ای نیروهای خود را از این منطقه خارج کرد و در نتیجه، انجام عملیات نیروهای خودی منتفی شد. (۶)

نتایج عملیات

- با اجرای عملیات طریق القدس، نخستین مرحله از استراتژی جدید تحت عنوان "کربلا ۱" با موفقیت به پایان رسید که نتایج زیر را دربر داشت:
- ۱- آزادسازی ۶۵۰ کیلومتر مربع از خاک جمهوری اسلامی شامل شهر بستان، حدود ۷۰ روستا، پنج پاسگاه مرزی و نیز تنگه استراتژیک چزابه؛
 - ۲- تجزیه شدن قوای سپاه سوم عراق، که با توانی بیش از شش لشکر بخش‌هایی از خوزستان را تحت اشغال داشت؛
 - ۳- موفقیت ابتکار عبور از منطقه رملی؛
 - ۴- خسارت‌هایی به شرح زیر به دشمن وارد شد:
 - انهدام ۱۷۰ دستگاه تانک و نفربر، ۲۰۰ دستگاه خودرو، ۱۳ فروند هواپیما و ۴ فروند هلی‌کوپتر
 - به غنیمت درآوردن ۱۵۰ دستگاه تانک و نفربر، ۲۵۰ دستگاه خودرو، ۳۰ قبضه توپ ضدهوایی، ۱۲۰ دستگاه مهندسی، ۱۹ قبضه توپ صحرایی.
 - ۵- کشته و زخمی شدن حدود ۸۵۰۰ تن و به اسارت درآمدن ۵۴۶ تن از نیروهای دشمن.

فهرست منابع

- ۱- سند ۰۲۱۸۴۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۹/۸؛ و: سند ۰۵۱۷۷۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۹/۸.
- ۲- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، فصلنامه تاریخ جنگ، شماره ۱۰، صص ۷۴ و ۷۳.
- ۳- سند ۰۵۱۷۸۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۹/۱۲؛ و: سند ۳۱۹۱۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۹/۸؛ و: سند ۰۲۱۸۴۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۹/۸.
- ۴- سند ۰۲۱۸۴۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ،
- ۵- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، فصلنامه تاریخ جنگ، شماره ۱۰، صص ۷۶ و ۷۵.
- ۶- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، فصلنامه تاریخ جنگ، شماره ۱۰، صص ۷۸ و ۷۷.
- ۷- سند ۰۲۱۸۴۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۰/۹/۸؛ و فصلنامه تاریخ جنگ، شماره ۱۰، صص ۸۰ و ۸۱.

عملیات مطلع الفجر

مقدمه

در پی عملیات پیروزمند ثامن الائمه (ع) و در نتیجه پی‌گیری استراتژی آزادسازی مناطق اشغالی، مقرر شد علاوه بر عملیات‌های بزرگ (سلسله عملیات موسوم به کربلا) چند عملیات محدود در جبهه‌های میانی و شمالی انجام شود تا علاوه بر مشغول داشتن نیروهای دشمن در آن مناطق، از آزادسازی و گسیل آنها به سوی جبهه جنوب جلوگیری شود. عملیات مطلع الفجر یکی از مهم‌ترین این عملیات‌ها بود.

اهداف عملیات

- فراهم سازی مقدمات آزادسازی قصرشیرین و نفت شهر؛
- نزدیکی به شهر اشغال شده قصرشیرین؛
- انهدام قوای دشمن؛
- جلوگیری از آرامش نیروهای دشمن در جبهه میانی. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی دارای دو محور عمده بود: سرپل ذهاب و گیلان غرب. محور سرپل ذهاب علاوه بر ارتفاعات متعدد از جمله "برآفتاب"، دارای تنگه‌های استراتژیک حاجیان، کورک و قاسم‌آباد می‌باشد که از طریق آنها جاده گیلان غرب - قصرشیرین و سایر خطوط مواصلاتی عقبه دشمن در دید و تیر قرار می‌گرفتند. در محور گیلان غرب که از وسعت بیشتری نسبت به محور سرپل ذهاب برخوردار است، ارتفاعاتی همچون شیاکوه، سرتتان، چرمیان، دیزه کش، بزنیلی و نیز چند قله دیگر وجود دارند. (۲)

استعداد دشمن

الف. قبل از شروع عملیات:

- تیپ‌های ۲، ۵ و ۳۹ پیاده کوهستانی؛
- یک گردان از تیپ ۲۲ پیاده کوهستانی؛
- گردان تانک لشکر ۴ پیاده کوهستانی؛
- یک گردان نیروی مخصوص.

ب. بعد از شروع عملیات:

- تیپ‌های ۴۲۵ و ۵۰۳ پیاده؛
- یک گردان از تیپ ۴ پیاده کوهستانی؛

- یک گردان از تیپ ۴۱۲ پیاده؛

- پنج گروهان کماندویی. (۳)

سازمان رزم خودی

- سپاه پاسداران با ۱۱ گردان پیاده؛

- ارتش با تیپ ۵۸ ذوالفقار به استعداد چهار گردان، همچنین گردان‌های ۲۱۱ و ۲۶۵ زرهی و یک

گردان از گردان ۲۹۰ زرهی؛ (۴)

- ژاندارمری با یک گردان. (۵)

طرح عملیات

در این عملیات سه معبر اصلی در نظر گرفته شده بود. یک معبر از ارتفاعات سنبله در جنوب پادگان ابوذر شروع می‌شد و به ارتفاعات برآفتاب و در نهایت پس از قطع جاده گیلان غرب به قصرشیرین، در منطقه سرتتان و تنگه قاسم آباد با محور گیلان غرب الحاق می‌کرد. گروه ضربت تیپ ۵۸ ذوالفقار می‌بایست تانک‌های دشمن در قاسم‌آباد را منهدم می‌کرد و ضمن هموار کردن راه عبور تانک‌های خودی، جاده گیلان غرب به قصرشیرین را مسدود می‌نمود.

دو معبر دیگر در منطقه عمومی غرب گیلان غرب انتخاب شده بود. یک معبر با استفاده از جاده آسفالت گیلان غرب - قصرشیرین و روستای آوزین به سمت غرب تک می‌کرد و با نیروهای معبر شمالی (معبر اول) الحاق می‌کرد. معبر سوم نیز از ارتفاعات چغالوند و داربلوط شروع و در نهایت به چرمیان و شیاکوه ختم می‌شد. گفتنی است هریک از معابر اصلی دارای چند معبر فرعی بود و اهداف مستقلی را تامین می‌کرد. کنترل و هدایت عملیات نیز برعهده چهار پاسگاه فرماندهی با نام‌های امام خمینی، شهید رجایی، شهید باهنر و شهید بهشتی بود. هدایت و کنترل کامل عملیات را مرکز فرماندهی امام خمینی انجام می‌داد. (۶)

شرح عملیات

وضعیت خاص منطقه و بعد مسافت در محورهای مختلف و لزوم راه پیمایی در بعضی از معابر ایجاب می‌کرد که زمان آغاز درگیری با دشمن، ساعت ۳ بامداد روز ۱۳۶۰/۹/۲۰ تعیین شود، ولی بروز مشکلاتی همچون هوشیاری دشمن در برخی محورها و منحرف شدن نیروها از مسیر اصلی - به دلیل پیچیدگی زمین - موجب شد تا عملیات زودتر از ساعت مقرر با رمز یا مهدی ادرکنی (عج) انجام شود.

با شروع عملیات، واکنش دشمن بسیار سریع بود و با تسلط کافی که بر زمین منطقه داشت، موفق شد از پیش‌روی نیروهای خودی جلوگیری کند. در محور سرپل ذهاب، قوای جمهوری اسلامی با وجود عدم توفیق در فتح تنگه کورک، نقاطی از ارتفاعات "برآفتاب" را به تصرف خود درآورده و جاده گیلان غرب - قصرشیرین را مسدود کردند.

درگیری در محور گیلان غرب نیز به روشنایی روز انجامید و نیروهای عمل کننده در این محور موفق شدند با تحمل تعدادی شهید و مجروح ارتفاع شیاکوه را به تصرف خود درآورند.

تلاش رزمندگان خودی در طول روز اول عملیات نیز در همین حد باقی ماند و نیروهای عراقی توانستند با بررسی اوضاع و شناسایی مواضع نیروهای مهاجم، در شب دوم عملیات در محور شیاکوه پاتک کنند. این

پاتک با مقاومت و هوشیاری نیروهای طرف مقابل خنثی شده و نیروهای عراق بدون کسب نتیجه، عقب رانده شدند. در پی آن، آتش دشمن بر تمامی محورها شدت یافت و در نتیجه ابتدا نیروهای خودی (با فرماندهی ارتش) مستقر در محور دیزه‌کش و سپس تعداد دیگری از نیروها عقب‌نشینی کردند.

عقب‌نشینی‌های مزبور که بدون اطلاع و هماهنگی با فرماندهی عملیات انجام شده بود، موقعیت محور "سرتتان" را از جناحین به خطر انداخت و در نتیجه نیروهای مستقر در این محور نیز با وجود مقاومت زیاد، مجبور شدند عقب‌نشینی کنند.

در مجموع، در حالی که پس از گذشت سه روز از شروع عملیات فقط ارتفاعات "شیاکوه" و "برآفتاب" در اختیار نیروهای خودی قرار داشتند، پاتک‌های سنگین و متوالی دشمن از یک سو و عدم امکان پشتیبانی از نیرو - به علت فاصله زیاد خط مقدم با عقبه - از سوی دیگر، موجب شدند پس از ۱۷ روز مقاومت، ارتفاعات مذکور بار دیگر به تصرف دشمن درآید. (۷)

نتایج عملیات

اگرچه قوای جمهوری اسلامی نتوانستند اهداف به دست آمده در این عملیات را تثبیت کرده و نگه دارند، لیکن آنها موفق شدند در جریان ۱۷ روز درگیری ضمن وارد آوردن تلفات زیاد بر دشمن - ۲۰۰۰ کشته و زخمی و ۱۴۰ اسیر - تجارب گرانسنگی را برای انجام عملیات‌های بعدی به دست آورند. از جمله این تجارب می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- در ادغام نیروهای سپاه و ارتش علاوه بر مساله فرماندهی آنچه که در هدایت نیروها تعیین کننده است، سیستم مخابراتی است. از آنجا که سیستم مخابراتی عملیات کاملاً تحت اختیار تیپ ذوالفقار ارتش قرار داشت، هدایت نیروها در طول عملیات با مشکلاتی مواجه شده بود.

۲- در مناطق صعب‌العبور و کوهستانی، تدارک و پشتیبانی نیروهای عمل‌کننده امری بسیار حیاتی است.
۳- روحیه شهادت طلبی اگرچه بسیاری از موانع و کمبودها را مرتفع می‌سازد، لیکن باید همراه با آمادگی‌های جسمی و روحی فرد رزمنده باشد؛ خصوصاً در مناطق کوهستانی که آموزش‌ها و آمادگی‌های خاص خود را می‌طلبد.

۴- برخلاف دشمن، آتش قوای نظامی جمهوری اسلامی در مواضع دشمن روی ارتفاعات اندک و بی‌تأثیر بود. این موضوع علاوه بر کمبود مهمات به ضعف دیده‌بان‌های ارتش باز می‌گشت. فرماندهان سپاه در این عملیات دریافتند که باید حتی الامکان یک گروهان "دیده‌بانی آتش" تشکیل داده و ضمن آموزش آنها، حداکثر بهره‌برداری را از حداقل آتش موجود در مناطق ببرند. (۸)

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۸۹۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات مطلع الفجر، ص ۱.
- ۲- منبع ۱، ص ۲.
- ۳- سند ۰۹۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب دفاع مقدس، نیروی زمینی ارتش جمهوری اسلامی، ص ۱۲۱.
- ۴- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوارهای ۳۲۰۴،
- ۳۲۳۴ و ۳۲۵۱.
- ۵- منبع ۳، ص ۱۲۱.
- ۶- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوارهای ۳۲۰۴،
- ۳۲۲۳ و ۳۲۸۰.
- ۷- منبع ۱.
- ۸- منبع ۱.

عملیات محمد رسول الله (ص)

مقدمه

اندکی پس از پیروزی انقلاب اسلامی، منطقه اورامانات (از جنوب مریوان تا جنوب پاوه) جولانگاه گروه‌های ضدانقلاب شد. بر همین اساس، به رغم تلاش نیروهای خودی برای پاک‌سازی این منطقه، عناصر ضدانقلاب همچنان به حضور خود ادامه می‌دادند. همین حضور موجب شد تا ارتش عراق به هنگام هجوم سراسری خود به خاک ایران اسلامی، منطقه اورامانات را مورد حمله قرار ندهد.

با شروع جنگ، نیروهای سپاه پاسداران مریوان و پاوه به همراه یگان‌هایی از ارتش جمهوری اسلامی طی چند عملیات موفق شدند قسمت اعظم منطقه تحت نفوذ ضدانقلابیون را پاک‌سازی کنند. در مقابل، عراق نیز با مشاهده وضعیت مخاطره‌آمیز گروه‌های ضدانقلاب، تعدادی از یگان‌های خود را از مرز عبور داده و منطقه نوسود را اشغال کرد و مانع از الحاق نیروهای دو محور مریوان و پاوه در ارتفاع "کاهه زهرا" شد. به همین دلیل، نیروهای خودی در تاریخ ۱۳۶۰/۴/۱۱ در عملیاتی با نام "روح الله خمینی کبیر" منطقه نوسود را آزاد کردند.

با تسلط رزمندگان خودی بر نوار مرزی و نیز بر برخی مواضع دشمن، زمینه انجام عملیات به منظور انهدام قوای دشمن، تامین مرز در دو منطقه نوسود و هانی گرمله در دستور کار فرماندهان نظامی قرار گرفت.

اهداف عملیات

- انسداد دالان‌های ورودی عناصر ضدانقلاب؛
- پاک‌سازی و تامین امنیت شهرهای مرزی در منطقه اورامانات؛
- تصرف چندین ارتفاع و روستای منطقه؛
- تصرف شهر طویل‌ه عراق. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی میان سه شهر مریوان، نوسود و پاوه محصور و در ارتفاعات مرزی معروف به "تخت اورامانات" واقع است. شهرهای بیاره، طویل‌ه، پنجوین و حلبچه عراق نیز مقابل این منطقه قرار دارند. ارتفاعات اصلی این منطقه عبارتند از: شیندروی، سوسکان، درگه شیخان، کوه نعل کمین و پروینه. (۲)

استعداد دشمن

- تیپ ۱۱۶ پیاده و تیپ ۲۰ پیاده کوهستانی. (۳)

سازمان رزم خودی

چهار گردان از سپاه پاسداران پاوه و مریوان و یک گردان از تیپ ۸۴ خرم آباد (ارتش). (۴)

طرح عملیات

بر پایه طرح عملیات، رزمندگان می‌بایست از دو محور مریوان و پاوه وارد عمل شده و ضمن آزادسازی بخشی از ارتفاعات منطقه در محدوده بین نوسود و مریوان و نیز انهدام دشمن، شهر طویلۀ عراق و چند روستا را به تصرف درآورند. (۵) محور مریوان به فرماندهی حاج احمد متوسلیان ماموریت داشت تا ضمن آزادسازی ارتفاعات شنگادور، توالی (پنج قله)، دره تاریک، جانبازان و ملقه پشقله، شهر طویلۀ را تصرف و تامین کند. محور پاوه به فرماندهی حاج محمد ابراهیم همت نیز ماموریت داشت شهر نوسود، ارتفاعات کله هرات، سونی، شوشمی و تعدادی از روستاهای منطقه را از وجود دشمن (عناصر ضدانقلاب و نیروهای عراقی) پاک‌سازی کرده و وارد شهر طویلۀ شود.

گفتنی است دو محور فوق از محورهای فرعی برای تامین اهداف خود بهره می‌گرفتند. محورهای فرعی به تناسب نیروهای ادغامی، فرماندهی متغیر داشتند. مثلاً، محور توالی شنگادور با استعداد ۳۵۰ نیرو و با فرماندهی ارتش وارد عمل می‌شد. محور دره تاریک با استعداد ۲۰۰ نیرو و نیز محور ملقه پشقله و جانبازان با استعداد ۱۲۰ نیرو با فرماندهی سپاه عمل می‌کرد. (۶)

در ضمن، در طرح چنین پیش‌بینی شده بود که با اعزام چندین گروه عملیاتی به عمق خاک عراق، عقبه‌های دشمن نیز همزمان با عملیات اصلی مورد تعرض قرار گیرند. بدین منظور، یک گروه به استعداد ۲۰ تن و به فرماندهی یک دانشجو ماموریت داشت پل "کولوس" در پنجوین را منهدم کند. همچنین یک گروه به استعداد ۴۰ تن عهده‌دار انفجار پل "زلم" در منطقه‌ای بین دو شهر سیدصادق و حلبچه بود. گروه دیگری نیز مامور انهدام توپخانه‌های دشمن بود. (۷)

شرح عملیات

در تاریخ ۱۲/۱۰/۱۳۶۰، رزمندگان خودی پس از اقامه نماز مغرب و عشا به طرف اهداف تعیین شده حرکت کردند و پس از چندین ساعت کوه پیمایی، عملیات در بامداد روز بعد با رمز مبارک "لااله الاالله، محمد رسول الله" آغاز شد.

در محور پاوه، نیروهایی که از معبر "وزلی" وارد عمل شده بودند در حین عبور از کنار شهر نوسود برای عزیمت به ارتفاع سونی با عناصر ضدانقلاب درگیر شدند و در نتیجه تعدادی از ضدانقلابیون کشته شده و تعدادی نیز به اسارت در آمدند. در ادامه، اگرچه این نیروها به رغم هوشیاری دشمن توانستند هدف خود را تامین کنند، لیکن فشارهای دشمن موجب شد این ارتفاع چندین بار دست به دست شود.

نیروهای محور ملقه پشقله و جانبازان نیز موفق شدند اهداف خود را به سرعت تصرف کنند و وارد شهر طویلۀ عراق شوند.

در این میان، عدم سقوط ارتفاع "کله هرات" و حضور دشمن روی آن موجب شد تا به رغم موفقیت نیروهای خودی در طرفین این قله مشکلات جدی در تامین و تدارک نیروهای خودی ایجاد شود. کمبود نیرو نیز از جمله مشکلات دیگر عملیات بود که امکان ادامه آن را دچار مشکل مضاعفی کرده بود. بنابراین در بعدازظهر نخستین روز عملیات دستور داده شد نیروها به مواضع قبلی بازگردند.

در محور مریوان، نیروهای خودی قبل از رسیدن به پای اهداف با تیراندازی و درگیری دشمن مواجه شدند. در معبر شنگادور اگرچه ۴ قله از ۵ قله این ارتفاع به تصرف درآمد، لیکن دشمن با استقرار روی قله پنجم تدارک و پشتیبانی نیروهای خودی را مختل کرده بود.

نیروهای معبر "دره تاریک" نیز که با درگیری زود هنگام مواجه شده بودند، به دلیل تسلط و در نتیجه دید و تیر دشمن زمین گیر شدند.

در ادامه، عملیات دشمن با به کارگیری نیروهای احتیاط منطقه از جمله انتقال سه گردان از پنجوین و با استفاده از نیروهای گارد ریاست جمهوری پاتک خود را از بعدازظهر روز اول عملیات آغاز کرد. اگرچه دشمن در این پاتکها متحمل خسارات سنگینی شد ولی کمبود توان خودی و عدم جایگزین شدن نیروهای تازه نفس ادامه عملیات را غیرممکن ساخت. لذا حدود ساعت ۱۶ دستور عقب‌نشینی صادر شد. (۸)

نتایج عملیات

در این عملیات که به صورت منطقه‌ای هدایت شد و از فرماندهی مرکزی بی‌بهره بود، تلفات و ضایعات زیر بر دشمن وارد آمد:

- کشته شدن حدود ۱۰۰۰ تن، زخمی شدن ۴۵۰۰ تن و به اسارت درآمدن ۱۹۱ تن.

- انهدام ۱۵ قبضه توپ، شش قبضه خمپاره انداز، یک قبضه تفنگ ۱۰۶، چهار دستگاه تانک و چندین دستگاه خودرو.^(۹)

فهرست منابع

۱- گزارش ۸۷۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات محمد رسول الله (ص)، ص ۲؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوارهای ۳۴۰۰، ۳۶۵۴، و ۳۶۵۱.	۵- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوار ۳۶۵۳.
۲- گزارش ۸۷۹، ص ۳.	۶- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوارهای ۳۶۵۱ و ۳۶۵۵.
۳- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوارهای ۳۶۵۱ و ۳۶۵۴.	۷- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوار ۳۶۶۵.
۴- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوار ۳۴۰۰، حاج احمد متوسلیان.	۸- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوارهای ۳۶۵۱، ۳۶۵۴، ۳۶۵۵، ۳۶۶۵، ۳۶۶۶، ۳۶۶۷، ۳۴۰۶ و ۳۴۰۷.
	۹- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نوارهای ۳۶۵۴، احمد متوسلیان و ۳۶۶۱، نوروزی.

عملیات فتح المبین

مقدمه

با خاتمه یافتن عملیات طریق القدس، تلاش برای اجرای عملیات بعدی و جلوگیری از قدرت تصمیم‌گیری، تجدید سازمان و تقویت روحیه دشمن آغاز شد. در این زمان که نیروهای انقلابی وفادار به حضرت امام خمینی(ره) ابتکار عمل در جنگ و پشت جبهه را در دست داشتند، دو منطقه "غرب دزفول" و "منطقه عمومی خرمشهر" (غرب کارون) نظر فرماندهان نظامی را به خود جلب کرد که الزاماً می‌بایست یکی از آنها برای اجرای عملیات انتخاب می‌شد. پس از مدت‌ها بحث و بررسی، فرماندهان نیروی زمینی ارتش، منطقه خرمشهر؛ و فرماندهان سپاه پاسداران منطقه غرب دزفول را برای انجام عملیات بزرگ آینده پیشنهاد کردند که سرانجام منطقه پیشنهادی سپاه به دلایلی همچون تناسب یگان‌های خودی با وسعت این منطقه، تناسب شرایط طبیعی این منطقه با نیروی رزم قوای پیاده و ... جهت انجام عملیات فتح‌المبین برگزیده شد.

اهداف عملیات

- آزادسازی بخش وسیعی از مناطق اشغال شده، همچون سایت ۴ و ۵، رادار و ده‌ها روستای منطقه؛
- انهدام دو لشکر عراق (۱۰ زرهی و ۱ مکانیزه)؛
- دستیابی به خطوط پدافندی مناسب و استفاده از حداقل نیروهای خودی در آن خطوط؛
- خارج کردن شهرهای شوش، اندیمشک و دزفول از تیررس آتش توپخانه دشمن؛
- دور کردن آتش موثر دشمن از جاده اهواز - اندیمشک. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عمومی فتح المبین در غرب رودخانه کرخه واقع شده است که از شمال به ارتفاعات صعب‌العبور تی‌شکن، دالپری، چاه نفت و تپه سپتون؛ از جنوب به ارتفاعات میشداغ، تپه‌های رملی و جزابه (شیب) و از شرق به مرز بین‌المللی (در شمال و جنوب فکه) منتهی می‌شود. منطقه مزبور با ۲۵۰۰ کیلومتر مربع وسعت، از نظر جغرافیایی ناهموار است و علاوه بر ارتفاعات یادشده، دارای تپه‌های ماهور بسیار و گاهی غیرقابل عبور می‌باشد. این بلندی‌ها به دلیل پستی زمین در شرق کرخه، روی شهرهای شوش، هفت تپه و جاده اهواز - اندیمشک کاملاً مشرف می‌باشند. ارتفاعات ابوصلیبی خات با ۲۰۲ و ۱۸۹ متر، کوه‌های برغازه، رقابیه، تی‌شکن، کمرسرخ، تنگه ابوغریب و رقابیه، مراکز رادار، سایت ۴ و ۵، پادگان عین خوش و نقاط حساسی همچون دوسلک و سهراهی قهوه‌خانه از عوارض مهم منطقه عملیاتی فتح‌المبین می‌باشند.

جاده‌های آسفالته دزفول به دهلران، عین خوش به چم سری، جاده تنگه ابوغریب، جاده امام زاده عباس

به چاه نفت و پل‌های احداث شده روی رودخانه‌های چیخواب و دویریج نیز از مهمترین راه‌های مواصلاتی منطقه محسوب می‌شوند. (۲)

استعداد دشمن

مسئولیت پدافند از منطقه غرب دزفول بر عهده دو لشکر ۱۰ زرهی و ۱ مکانیزه ارتش عراق بوده و به تناسب میزان هوشیاری دشمن و آگاهی از عملیات نیروهای ایران، بر استعداد آنها افزوده می‌شد. در مجموع، تمامی یگان‌هایی که قبل از شروع عملیات، در منطقه مستقر بودند؛ و نیز تمامی یگان‌هایی که حین عملیات وارد منطقه شدند، عبارت بودند از: (۳)

لشکر ۱۰ زرهی، شامل: تیپ‌های ۱۷، ۴۲، ۵۱ و ۶۰ زرهی، تیپ ۲۴ مکانیزه، تیپ‌های ۵۵، ۹۹، ۴۲۳ و ۵۰۵ پیاده؛

لشکر ۱ مکانیزه، شامل: تیپ‌های ۳۴ و ۵۱ زرهی، تیپ‌های ۱ و ۲۷ مکانیزه، تیپ‌های ۹۳، ۹۶، ۱۰۹ و ۴۲۶ پیاده؛

لشکر ۳ زرهی، شامل: تیپ‌های ۶ و ۱۲ زرهی، تیپ ۸ مکانیزه؛

لشکر ۶ زرهی، شامل: تیپ ۲۵ مکانیزه؛

لشکر ۹ زرهی، شامل: تیپ ۱۴ مکانیزه و تیپ‌های ۳۵ و ۴۳ زرهی؛

لشکر ۷ پیاده، شامل: تیپ‌های ۱۹ و ۳۸ پیاده؛

یگان‌های با مأموریت‌های ویژه، شامل: تیپ‌های ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۹، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵؛

تیپ‌های مستقل شامل: تیپ مکانیزه گارد جمهوری، تیپ ۱۰ زرهی، تیپ‌های ۹۱ و ۹۲ پیاده و تیپ ۵

گارد مرزی؛

۹ گروهان کماندو؛

۱۲ گردان توپخانه شامل: چهار گردان از لشکر ۱۰، چهار گردان از لشکر ۱، سه گردان از لشکر ۳ و

گردان ۲۱۷.

سازمان رزم خودی

قرارگاه مرکزی کربلا با فرماندهی مشترک نیروی زمینی ارتش و سپاه پاسداران، هدایت کلی عملیات را

بر عهده داشت که چهار قرارگاه فرعی تحت امر آن بود:

الف - قرارگاه قدس

نیروهای ارتش: تیپ ۸۴ پیاده خرم آباد با سه گردان، تیپ ۲ زرهی لشکر ۹۲ زرهی اهواز با سه گردان؛

نیروهای سپاه: تیپ ۴۱ ثارالله(ع) با شش گردان، تیپ ۱۴ امام حسین(ع) با نه گردان، عناصری از سپاه ایلام.

ب - قرارگاه نصر

نیروهای ارتش: تیپ‌های ۱، ۲ و ۳ لشکر ۲۱ پیاده حمزه با ده گردان، تیپ ۵۸ ذوالفقار با چهار گردان؛

نیروهای سپاه: تیپ ۲۷ محمد رسول‌الله(ص) با نه گردان، تیپ ۷ ولی‌عصر(عج) با نه گردان.

ج - قرارگاه فجر

نیروهای ارتش: لشکر ۷۷ پیاده خراسان با سه تیپ؛

نیروهای سپاه: تیپ ۳۳ المهدی(عج) با شش گردان، تیپ ۴۶ فجر با پنج گردان، تیپ ۱۷

علی‌ابن‌ابیطالب(ع) با شش گردان، تیپ امام سجاد(ع) با یازده گردان.

د- قرارگاه فتح

نیروهای ارتش: تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی، تیپ ۵۵ هوآبرد، تیپ ۳۷ زرهی شیراز؛

نیروهای سپاه: تیپ ۲۵ کربلا و تیپ ۸ نجف با هشت گردان.

در مجموع، حدود ۱۰۰ گردان از سپاه و ۳۵ گردان از ارتش در عملیات شرکت کردند. همچنین، واحدهایی از توپخانه، هوانیروز و نیروی هوایی ارتش، مهندسی جهاد سازندگی و مهندسی سپاه و ارتش، پشتیبانی عملیات را بر عهده داشتند. (۴)

طرح مانور

منطقه مورد نظر برای عملیات به چهار محور تقسیم شد که در هر یک از آنها می‌بایست یک قرارگاه عملیاتی وارد عمل می‌شد:

الف - محور تی شکن و چاه نفت

قرارگاه قدس در این محور مأموریت داشت تا از جناح لشکر ۱۰ عراق وارد عمل شده و ارتفاعات کمرسرخ و ۲۰۲، امام زاده عباس، شهر و پادگان و ارتفاعات عین خوش و در نهایت منطقه ابوغریب را به تصرف خود درآورد. این قرارگاه در صورت موفقیت می‌توانست عقبه لشکر ۱۰ را ببندد و به همین دلیل نتیجه عملیات آن، بسیار اساسی و سرنوشت ساز بود.

ب - محور غرب پل نادری

در این محور قرارگاه نصر موظف بود اهدافی همچون شاوریه، بلتا، جوفینه، علی گره زد، تپه چشمه، شهدا و کوت کاپون را تصرف و تامین کند که به دلیل نوع درگیری این قرارگاه (تک جبهه‌ای)، پیش‌بینی نتایج عملیات در این محور سخت و دشوار بود.

ج - محور غرب شوش

دشمن در منطقه غرب شوش، به دلیل وجود اهداف مهمی همچون سایت ۴ و ۵ و رادار از مستحکم‌ترین مواضع و خطوط دفاعی برخوردار بود. قرارگاه فجر مأموریت داشت ضمن تصرف این اهداف، روی ارتفاعات "ابوصلیبی خات" مستقر شود.

د - محور رقابیه

تصرف تنگه رقابیه و منطقه دوسلک، وظیفه قرارگاه فتح بود که در نتیجه آن، عقبه لشکر ۱ عراق بسته می‌شد. در صورت موفقیت نیروهای این قرارگاه و الحاق آنها با نیروهای قرارگاه قدس، خط نهایی عملیات تامین می‌شد. (۵)

شرح عملیات

در ساعت ۳۰:۰۰ بامداد ۱۳۶۱/۱/۲، عملیات فتح‌المبین با رمز مبارک "یازهر(اس)" آغاز شد. حوادث و رویدادهای عملیات در محورها و مراحل مختلف آن به شرح ذیل می‌باشد:

مرحله اول عملیات (۱۳۶۱/۱/۲): در محور قرارگاه قدس؛ تیپ ۱۴ امام حسین(ع) در جناح راست موفق شد با حرکت احاطه‌ای از شمال غربی و غرب رودخانه چیخواب ضمن تصرف منطقه عین خوش، عقبه دشمن در این محور را مسدود کند. تیپ ۴۱ تارالله و تیپ ۸۴ خرم‌آباد نیز در جناح چپ این قرارگاه از شمال

دشت عباس به طرف امام زاده عباس و تپه ۲۰۲ پیشروی کرده و مواضع دشمن را به تصرف خود درآوردند، لیکن این مواضع در جریان پاتک‌های شدید دشمن مجدداً به دست نیروهای عراقی افتاد.

در محور قرارگاه نصر؛ یگان‌های عمل کننده در ساعت ۰۱:۳۰ بامداد با دشمن درگیر شدند. در حالی که واحدهای ارتش عراق در این محور به شدت مقاومت می‌کردند، یک گردان از تیپ ۲۷ محمد رسول‌الله(ص) که مأموریت تصرف علی‌گره زد و خاموش کردن آتش توپخانه مستقر در آن را بر عهده داشت، تا اعماق خطوط دشمن نفوذ کرده و قرارگاه توپخانه دشمن را به تصرف درآورد. در نتیجه، یگان‌های دیگر این قرارگاه موفق شدند مواضع اصلی پدافندی دشمن در شمال محور پل نادری، سرخه فلیه، سرخه صالح و تپه چشمه، کوت کاپون، سه راهی قهوه‌خانه و تپه شاوریه را به تصرف درآورند.

در محور قرارگاه فجر؛ به دلیل مستحکم بودن خطوط پدافندی، حجم انبوه آتش و هوشیاری دشمن نسبت به جهت تک و نیز انسداد اکثر راه‌کارهای پیش‌بینی شده خودی، نیروهای این قرارگاه با روشن شدن هوا به موقعیت اولیه خود بازگشتند.

در محور قرارگاه فتح؛ مأموریت این قرارگاه در آغاز عملیات، تنها به اعزام گروه‌های "آرپی‌جی‌زن" برای شکار این تانک‌ها محدود شد. بر همین اساس گروه‌های مورد نظر اعزام شدند، لیکن تنها توانستند حدود ۲۰ تانک و نفربر دشمن را منهدم کنند.

مرحله دوم عملیات (۱۳۶۱/۱/۴): در این مرحله، مأموریت اصلی به عهده قرارگاه فتح بود تا با تصرف تنگه رقابیه، عقبه لشکر ۱ دشمن را تهدید کند و ضمن تهدید عقبه نیروهای عراقی در منطقه قرارگاه فجر، موجب کاهش فشار دشمن به قرارگاه قدس شود.

قرارگاه‌های نصر و قدس نیز در این مرحله مأموریت داشتند تا با ترسیم خطوط پدافندی خود، در مقابل پاتک‌های دشمن مقاومت کنند.

همچنین، قرارگاه فجر همچون مرحله اول عملیات مأموریت داشت تا به منظور جلب توجه دشمن، به انجام عملیات ایدایی بپردازد و ذهن فرماندهان عراقی را از محور اصلی عملیات منحرف کند.

قرارگاه فتح از دو محور عملیات خود را آغاز کرد. یک تیپ پیاده به همراه یک گردان زرهی با هدف تصرف ارتفاعات رقابیه، از حاشیه تنگه رقابیه و آب گرفتگی وارد عمل شدند و دو تیپ نیز محور اصلی حرکت خود را تنگه ذلیجان - به منظور دور زدن دشمن - قرار دادند و در نتیجه موفق شدند تنگه رقابیه، ارتفاعات رقابیه و میشداغ به همراه تعداد زیادی تجهیزات سنگین دشمن را به تصرف درآورند. در پی این حرکت، نیروهای عراقی از فشار خود در محور عین خوش کاسته و پاتک‌های سنگین را متوجه منطقه رقابیه کردند و به رغم این که خطوط پدافندی نیروهای خودی در داخل تنگه تا آستانه سقوط پیش رفت، لیکن مقاومت رزمندگان باعث حفظ و تامین اهداف این مرحله شد.

مرحله سوم عملیات (۱۳۶۱/۱/۷): فرماندهان سپاه و ارتش پس از کسب نتایج موفقیت آمیز در مرحله دوم عملیات، به این نتیجه رسیدند که نیروهای دشمن به دلیل از هم پاشیدگی سازمان و گسستگی در سیستم فرماندهی خود، احتمالاً از منطقه عملیاتی فرار خواهند کرد. لذا تصمیم گرفته شد هرچه سریع‌تر با انجام عملیات دیگری، قوای دشمن منهدم و خطوط پدافندی قوای خودی تصحیح و تقویت شود. بر همین اساس، پس از طراحی مانور این مرحله از عملیات، نیروهای خودی در بامداد روز هفتم حمله خود را آغاز کردند و همان گونه که پیش‌بینی می‌شد، دشمن برای مصون ماندن از انهدام و اسارت نیروهایش، بسیاری از مواضع خود را به ناچار ترک کرده و به منتهی الیه خطوط پدافندی خود در منطقه (چنانچه، دوسلک و غرب

ارتفاعات تینه) عقب‌نشینی کرد.

مرحله چهارم عملیات (۱۳۶۱/۱/۸): قرارگاه نصر منطقه تصرف شده در شرق ارتفاعات تینه را پاک‌سازی کرد و پس از آن به کمک قرارگاه قدس شتافت. قرارگاه قدس که در روز گذشته ارتفاعات ۲۰۲ تنگه ابوغریب را به تصرف درآورده بود، می‌کوشید از فرار نیروهای در حال عقب‌نشینی عراق جلوگیری کند. قرارگاه فجر نیز مسئولیت پاک‌سازی منطقه متصرفه خود را بر عهده داشت.

همچنین، نیروهای قرارگاه فتح ضمن عبور از تنگه ذلیجان به سمت برغازه و دوسلک، موفق شدند این دو منطقه را به تصرف درآورده و با نیروهای قرارگاه نصر الحاق کرده و سپس به سمت مرزهای بین‌المللی پیش‌روی کنند.

در مجموع، طی این مرحله از عملیات، ارتفاعات تینه، دوسلک و برغازه به تصرف کامل درآمدند و دشمن به غرب رودخانه دویریج و تپه ۱۸۲ عقب رانده شد.

گفتنی است که نیروهای خودی در تلاش اصلی خود در این مرحله که دستیابی به عقبه‌های دشمن و جلوگیری از فرار نیروهای عراق بود، موفق نبودند و دشمن توانست بسیاری از نیروها و تجهیزات خود را از منطقه عملیاتی خارج کند. (۶)

نتایج عملیات

۱. آزادسازی ۲۵۰۰ کیلومتر مربع از خاک جمهوری اسلامی؛ شامل ده‌ها بخش و روستا، سایت ۴ و ۵ رادار، جاده مهم دزفول - دهلران و ...؛
۲. نزدیک شدن نیروهای خودی به مرز در منطقه غرب شوش و دزفول؛
۳. خارج شدن شهرهای دزفول، اندیمشک و شوش و مراکز مهمی همچون پایگاه هوایی دزفول از تیررس توپخانه دشمن؛
۴. انهدام بیش از چهار لشکر، ۳۶۱ دستگاه تانک و نفربر، ۱۸ فروند هواپیما، ۳۰۰ دستگاه خودرو، ۵۰ قبضه توپ و ۳۰ دستگاه مهندسی ارتش عراق؛
۵. به غنیمت درآمدن ۳۲۰ دستگاه تانک و نفربر، ۵۰۰ دستگاه خودرو، ۱۶۵ قبضه توپ، ۵۰ دستگاه مهندسی و مقادیر زیادی سلاح و تجهیزات انفرادی؛
۶. به اسارت درآمدن بیش از ۱۵ هزار تن از نیروهای دشمن؛
۷. کشته و مجروح شدن حدود ۴ هزار تن از نیروهای دشمن. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات فتح‌المبین، ص ص ۳ و ۲.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ص ۴ و ۳.
- ۳- گزارش ۸۹۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، اسناد ۰۰۶۸۰۴، ۱۳۶۱/۱/۲ - ۰۰۶۹۸۸، ۱۳۶۱/۱/۱۵ - ۰۰۶۸۰۴، ۱۳۶۱/۱/۵؛ و منبع شماره ۱، ص ص ۵ و ۴.
- ۴- منبع شماره ۱، ص ص ۷ و ۶؛ و مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، سند ۰۰۶۸۰۹، ۱۳۶۱/۱/۲.
- ۵- منبع شماره ۱، ص ص ۱۰-۷.
- ۶- منبع شماره ۱، ص ص ۱۵-۱۰.
- ۷- منبع شماره ۱، ص ص ۱۶-۱۵؛ و دفتر سیاسی سپاه پاسداران، گذری بر ۲ سال جنگ، ص ۱۳۷؛ و مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، سند ۰۰۶۹۸۸، ۶۱/۱/۱۵.

عملیات بیت المقدس

مقدمه

در حالی که اشغال خرمشهر به دست نیروهای دشمن به عنوان آخرین و مهم‌ترین برگ برنده عراق برای وادار ساختن ایران به شرکت در هرگونه مذاکرات صلح تلقی می‌شد، آزادسازی این شهر می‌توانست سمبل تحمیل اراده سیاسی جمهوری اسلامی بر متجاوز و اثبات برتری نظامی‌اش باشد.

بر همین اساس، با توجه به این‌که منطقه عمومی غرب کارون آخرین منطقه مهمی بود که همچنان در اشغال عراق قرار داشت، از یک سو فرماندهان نظامی ایران برای انجام عملیات در این منطقه اشتراک نظر داشتند؛ و از سوی دیگر عراق نیز که طراحی عملیات آزادسازی خرمشهر را پس از عملیات فتح المبین قطعی و مسجل می‌پنداشت، با در نظر گرفتن اهمیت این شهر و جایگاه آن در دفاع از بصره، به ضرورت حفظ این منطقه معتقد بود. از این رو، تنها عاملی که می‌توانست موفقیت را نصیب یکی از دو طرفین درگیر نماید، سرعت عمل در اقدامات بود. به همین دلیل، بلافاصله پس از اتمام عملیات فتح المبین، در حالی که قوای ارتش عراق در منطقه عمومی خرمشهر تقویت می‌شدند، به تمامی یگان‌های تحت امر قرارگاه مرکزی کربلا دستور داده شد تا ضمن بازسازی و تجدید قوا، به شناسایی و طراحی عملیات بپردازند.

اهداف عملیات

- انهدام نیروی دشمن، حداقل بیش از دو لشکر؛
- آزادسازی حدود ۵۴۰۰ کیلومتر مربع از خاک ایران؛ از جمله شهرهای خرمشهر، هویزه و پادگان حمید؛
- خارج کردن شهرهای اهواز، حمیدیه و سوسنگرد از برد توپخانه دشمن؛
- تأمین مرز بین‌المللی (حدفاصل پاسگاه طلائییه تا شلمچه)؛
- آزادسازی جاده اهواز - خرمشهر و خارج شدن جاده اهواز - آبادان از برد توپخانه دشمن. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عمومی عملیات بیت المقدس در میان چهار مانع طبیعی محصور است، که از شمال به رودخانه کرخه کور، از جنوب به رودخانه اروند، از شرق به رودخانه کارون و از غرب به هور الهویزه منتهی می‌شود.

منطقه عملیاتی به جز جاده نسبتاً مرتفع اهواز - خرمشهر، فاقد هرگونه عارضه مهم برای پدافند است. لذا، زمین منطقه - به دلیل مسطح بودن - برای مانور زرهی مناسب، و برای حرکت نیروهای پیاده - به دلیل در دید و تیر قرار داشتن - نامناسب بود. نقاط حساس و استراتژیک منطقه شامل بندر و شهر خرمشهر، پادگان حمید، جفیر، جاده آسفالت اهواز - خرمشهر، شهر هویزه و رودخانه‌های کارون، کرخه نور و اروند می‌باشد. (۲)

استعداد دشمن

تا قبل از آغاز عملیات بیت‌المقدس، استعداد نیروهای دشمن به ترتیب زیر بود:

- لشکر ۶ زرهی؛ از جنوب رودخانه کرخه تا هویزه؛
 - لشکر ۵ مکانیزه؛ از غرب اهواز تا روستای سید عبود؛
 - لشکر ۱۱ پیاده از سیدعبود تا خرمشهر. تیپ‌های ۲۲، ۴۸ و ۴۴ مامور حفاظت از خرمشهر بودند؛
 - لشکر ۳ زرهی در شمال خرمشهر. (۳)
- با شروع عملیات نیز یگان‌های دیگری از ارتش عراق به منطقه اعزام شدند که در مجموع تمامی یگان‌هایی که در منطقه درگیری حضور یافتند، عبارت بودند از:

- لشکر ۵ مکانیزه، شامل: تیپ‌های ۲۶ و ۵۵ زرهی و تیپ‌های ۱۵ و ۲۰ مکانیزه؛
- لشکر ۶ زرهی، شامل: تیپ‌های ۱۶ و ۳۰ زرهی و تیپ ۲۵ مکانیزه؛
- لشکر ۳ زرهی، شامل: تیپ‌های ۶، ۱۲ و ۵۳ زرهی و تیپ ۸ مکانیزه؛
- لشکر ۹ زرهی، شامل: تیپ‌های ۳۵ و ۴۳ زرهی و تیپ ۱۴ مکانیزه؛
- لشکر ۱۰ زرهی، شامل: تیپ‌های ۱۷ زرهی و ۲۴ مکانیزه؛
- لشکر ۱۱ پیاده، شامل: سه تیپ سازمانی ۴۴، ۴۸ و ۴۹ پیاده و سه تیپ تحت امر ۴۵، ۱۱۳ و ۲۲ پیاده؛
- لشکر ۱۲ زرهی، شامل: تیپ‌های ۴۶ مکانیزه و ۳۷ زرهی؛
- لشکر ۷ پیاده، شامل: تیپ‌های ۱۹ و ۳۹ پیاده؛
- تیپ مستقل ۱۰ زرهی؛

- تیپ‌های مستقل ۱۰۹، ۴۱۹، ۴۱۶، ۹۰، ۴۱۷، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۵، ۶۰۶، ۴۰۹، ۲۳۸ و ۵۰۱ پیاده؛

- تیپ‌های ۳۱، ۳۲ و ۳۳ نیروی مخصوص؛

- تیپ‌های ۹، ۱۰ و ۲۰ گارد مرزی؛

- ۳۰ گروهان کماندو؛

- ۱۰ قاطع جیش الشعبی (هر قاطع ۴۵۰ تن)؛

- گردان تانک مستقل سیف سعد؛

- گردان‌های شناسایی حطین، صلاح الدین، حنین. (۴)

توپخانه دشمن نیز از ۵۳۰ قبضه توپ در انواع مختلف تشکیل شده بود که به طور تقریبی عبارت بود از

۳۰ گردان. (۵)

سازمان رزم خودی

قرارگاه مرکزی کربلا، با فرماندهی مشترک سپاه و ارتش، هدایت عملیات را با سه قرارگاه اصلی (قدس، فتح و نصر) و یک قرارگاه پشتیبان بر عهده داشت. سازمان رزم هر یک از این قرارگاه‌ها به ترتیب زیر بود:

الف - قرارگاه قدس

قدس ۱: نیروهای سپاه: تیپ ۳۱ عاشورا با هفت گردان پیاده؛

نیروهای ارتش: تیپ ۱ لشکر ۱۶ زرهی با دو گردان تانک و دو گردان مکانیزه.

قدس ۲: نیروهای سپاه: تیپ ۲۱ امام رضا(ع) با هشت گردان پیاده؛

نیروهای ارتش: تیپ ۲ لشکر ۱۶ زرهی با دو گردان تانک و دو گردان مکانیزه.

قدس ۳: نیروهای سپاه: تیپ ۳۷ نور با هشت گردان پیاده؛
نیروهای ارتش: تیپ ۳ لشکر ۱۶ زرهی با دو گردان تانک و یک گردان مکانیزه.
قدس ۴: نیروهای سپاه: تیپ ۴۱ ثارالله با هفت گردان پیاده؛
نیروهای ارتش: تیپ ۵۸ ذوالفقار با چهار گردان پیاده و یک گردان (-) تانک.
قدس ۵: نیروهای سپاه: تیپ ۴۳ بیت المقدس با هشت گردان پیاده؛
نیروهای ارتش: گروهان یکم گردان با ۲۵۴ تانک.

در مجموع شش گردان توپخانه نیز تحت امر قرارگاه قدس بود. (۶)

ب - قرارگاه فتح

فتح ۱: نیروهای سپاه: تیپ ۱۴ امام حسین(ع) با هفت گردان پیاده؛

نیروهای ارتش: تیپ ۱ لشکر ۹۲ زرهی.

فتح ۲: تیپ ۲ لشکر ۹۲ زرهی ارتش به عنوان نیروی احتیاط قرارگاه فتح.

فتح ۳: نیروهای سپاه: تیپ ۸ نجف اشرف با هفت گردان پیاده؛

نیروهای ارتش: تیپ ۳ لشکر ۹۲ زرهی.

فتح ۴: نیروهای سپاه: تیپ ۲۵ کربلا با هفت گردان پیاده؛

نیروهای ارتش: تیپ ۵۵ هوابرد، تیپ ۳۷ زرهی و گردان ۱۵۱ پیاده.

در مجموع هشت گردان توپخانه تحت امر قرارگاه فتح بود. (۷)

ج - قرارگاه نصر

نصر ۱: نیروهای سپاه: تیپ ۷ ولی عصر(عج)؛

نیروهای ارتش: تیپ ۱ لشکر ۲۱ حمزه(ع).

نصر ۲: نیروهای سپاه: تیپ ۲۷ محمد رسول الله(ص)؛

نیروهای ارتش: تیپ ۲ لشکر ۲۱ حمزه(ع).

نصر ۳: نیروهای سپاه: تیپ ۴۶ فجر؛

نیروهای ارتش: تیپ ۳ لشکر ۲۱ حمزه(ع).

نصر ۴: تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه(ع) ارتش به عنوان نیروی احتیاط قرارگاه نصر.

نصر ۵: نیروهای سپاه: تیپ ۲۲ بدر (خرمشهر)؛

نیروهای ارتش: تیپ ۲۳ نوهده.

در مجموع شش گردان توپخانه تحت امر قرارگاه نصر بود.

همچنین، گروه رزمی حر، شامل: یک گردان ژاندارمری و گردان ۸۰۳ پیاده (-) و تعدادی از نیروهای

سپاه پاسداران. (۸)

د - قرارگاه فجر (به عنوان احتیاط)

نیروهای سپاه: تیپ ۳۳ المهدی (عج)، تیپ ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) و تیپ امام سجاد (ع).

نیروهای ارتش: تیپ ۳ لشکر ۷۷.

ضمناً تیپ ۳۰ زرهی سپاه پاسداران به عنوان احتیاط کلی تحت امر قرارگاه مرکزی کربلا قرار داشت.

به طور کلی، آمار نیروهای عمل کننده بر حسب گردان از این قرار بود:
نیروی زمینی ارتش، شامل: ۲۴ گردان زرهی و مکانیزه و ۱۴ تا ۱۵ گردان پیاده.
نیروهای سپاه پاسداران، شامل: ۸۵ تا ۹۵ گردان پیاده. (۹)

طرح عملیات

در طراحی عملیات، تهاجم از طریق عبور از رودخانه کارون و پیشروی به سوی مرز بین‌المللی و سپس آزادسازی شهر خرمشهر مورد نظر بود و چنین استدلال می‌شد که حمله به جناح دشمن، که عمدتاً به سمت شمال آرایش گرفته بود، عامل موفقیت عملیات است.

همچنین، شکستن خطوط اولیه دشمن و عبور از رودخانه و گرفتن سرپل در غرب کارون تا جاده آسفالت اهواز - خرمشهر به عنوان اهداف مرحله اول و ادامه پیشروی به سمت مرز و تأمین خرمشهر به عنوان اهداف مرحله دوم تعیین شدند.

بر همین اساس، محورهای عملیاتی هر یک از قرارگاه‌ها به ترتیب زیر انتخاب شد:

- ۱ - محور شمالی؛ قرارگاه قدس (با عبور از رودخانه کرخه).
- ۲ - محور میانی؛ قرارگاه فتح (با عبور از رودخانه کارون و پیشروی به سمت جاده اهواز - خرمشهر).
- ۳ - محور جنوبی؛ قرارگاه نصر (با عبور از کارون و پیشروی به سمت خرمشهر). (۱۰)

شرح عملیات

مرحله اول عملیات: عملیات در ساعت ۰۰:۵۵ بامداد ۱۳۶۱/۲/۱۰ با دریافت خبر درگیر شدن تیپ ۲۵ کربلا در محور قرارگاه فتح، با رمز مبارک یا علی ابن ابیطالب (ع) آغاز شد. در محور قرارگاه قدس (شمال کرخه کور) به دلیل هوشیاری دشمن و وجود استحکامات متعدد، پیشروی نیروها به سختی امکان پذیر بود و در این میان تنها تیپ‌های ۴۳ بیت‌المقدس و ۴۱ ثارالله موفق شدند از مواضع دشمن عبور کرده و منطقه‌ای در جنوب رودخانه کرخه کور را به عنوان سرپل تصرف کنند. عدم پوشش جناحین این یگان‌ها باعث شده بود که دشمن فشار شدیدی بر آنها وارد کند.

در محور قرارگاه فتح، یگان‌های خودی ضمن عبور از رودخانه، به سرعت خود را به جاده اهواز خرمشهر رسانده و به ایجاد استحکامات و جلوگیری از نقل و انتقالات و تحرکات دشمن در این جاده پرداختند.
در محور قرارگاه نصر، به دلیل تاخیر در حرکت و وجود باتلاق در کنار جاده اهواز خرمشهر و همچنین تمرکز دشمن در شمال خرمشهر، نیروهای این قرارگاه نتوانستند به اهداف مورد نظر دست یافته و با قرارگاه فتح الحاق کنند.

الحاق کامل قرارگاه نصر با قرارگاه فتح و همچنین تصرف اهداف مرحله اول قرارگاه قدس در دستور کار عملیات شب دوم قرار گرفت که با انجام آن تا حدودی اهداف مورد نظر محقق شد، ولی برخی رخنه‌ها همچنان باقی بود تا این که سرانجام پس از ۵ روز، جاده اهواز خرمشهر از کیلومتر ۶۸ تا کیلومتر ۱۰۳ تثبیت و کلیه رخنه‌ها ترمیم شد.

مرحله دوم عملیات: در این مرحله آزادسازی خرمشهر از دستور کار عملیات خارج و تصمیم گرفته شد که قرارگاه‌های فتح و نصر از جاده اهواز - خرمشهر به سمت مرز پیشروی کنند و قرارگاه قدس نیز ماموریت یافت تا به صورت محدود برای تصرف سرپل در جنوب کرخه کور اقدام کند و سپس آن را گسترش دهد.

عملیات در این مرحله در ساعت ۲۲:۳۰ روز ۱۳۶۱/۲/۱۶ آغاز شد. نیروهای قرارگاه فتح در همان ساعات اولیه به جاده مرزی رسیدند. یگان‌های قرارگاه نصر نیز با اندکی تأخیر و تحمل فشارهای دشمن، به مرز رسیده و با قرارگاه فتح الحاق کردند.

دشمن با مشاهده جهت پیشروی نیروهای ایران به طرف مرز، لشکرهای ۵ و ۶ خود را به عقب کشاند. به نظر می‌رسید این عقب نشینی با دو هدف انجام شده باشد: یکی، جلوگیری از محاصره و انهدام این لشکرها؛ و دیگری، تقویت هرچه بیشتر خطوط پدافندی بصره و خرمشهر.

در پی این عقب نشینی که از ساعات اولیه روز ۱۳۶۱/۲/۱۸ آغاز شده بود، نیروهای قرارگاه قدس ضمن تعقیب نیروهای دشمن، تعدادی از آنها را که از قافله عقب مانده بودند، به اسارت درآوردند و در نتیجه جاده اهواز - خرمشهر (تا انتهای جنوب منطقه‌ای که قرارگاه نصر به عنوان سرپل تصرف کرده بود) و نیز مناطقی همچون جفیر، پادگان حمید و هویزه آزاد شدند.

مرحله سوم عملیات: در این مرحله، قرارگاه نصر مأموریت یافت تا حرکت خود را به سمت خرمشهر آغاز کند. نیروهای عمل کننده که متشکل از چهار تیپ مستقل سپاه پاسداران و دو تیپ ارتش بودند، در آخرین ساعات روز ۱۳۶۱/۲/۱۹ عملیات خود را آغاز کردند؛ اما به دلیل هوشیاری دشمن و تمرکز نیرو در خطوط پدافندی‌اش، نیروهای خودی در انجام مأموریت خود توفیق نیافتند. تکرار این عملیات در روز بعد نیز به شکست انجامید. به همین دلیل، تصمیم گرفته شد تا برای انجام عملیات نهایی فرصت بیشتری به یگان‌ها داده شود. همچنین مقرر شد از دو تیپ‌المهدی (عج) و امام‌سجاد(ع) از قرارگاه فجر در حرکت بعدی استفاده شود.

مرحله چهارم عملیات: در این مرحله تصمیم گرفته شد تا قرارگاه نصر در امتداد مرز به سمت جنوب حرکت کرده و ضمن انسداد جاده شلمچه، خود را در محور نهر خین به رودخانه اروند برساند. قرارگاه فجر در جناح میانی می‌بایست در امتداد نهر عرایض به سمت رودخانه اروند اجرای تک کند. قرارگاه فتح نیز مسئولیت عملیات در امتداد جاده اهواز - خرمشهر و آزادسازی خرمشهر را بر عهده داشت.

عملیات در این مرحله از ساعت ۲۲:۳۰ روز ۱۳۶۱/۳/۱ آغاز شد. قرارگاه نصر توانست جاده خرمشهر شلمچه را مسدود کند و قرارگاه فجر نیز موفق شد ضمن تأمین "پل نو" در محور نهر عرایض نیروهایش را به اروند برساند. در این میان، قرارگاه فتح به دلیل حساسیت و هوشیاری فوق العاده دشمن موفق نشد به اهداف مورد نظر دست یابد.

دشمن برای خارج کردن نیروهایش از محاصره، در اطراف "نهر عرایض" و "پل نو" از سمت غرب (شلمچه) و شرق (خرمشهر) پاتک‌های شدیدی را آغاز کرد؛ ولی با مقاومت رزمندگان مستقر در این منطقه، پاتک‌ها به شکست انجامید. سپس نیروهای دشمن مستقر در شمال شرقی خرمشهر برای دفاع هرچه بهتر از شهر، به داخل شهر فراخوانده شدند.

پس از این عقب نشینی، سرانجام نیروهای عراقی در حالی که با کمبود آب، غذا و مهمات روبه‌رو بودند و مقاومت خود را بی‌نتیجه می‌دانستند، به درخواست قوای نظامی جمهوری اسلامی پاسخ مثبت داده و خود را تسلیم کردند.

به این ترتیب، خرمشهر در ساعت ۱۱ صبح روز ۱۳۶۱/۳/۳ آزاد شد و خط پدافندی مناسبی از طلائی تا کوشک و شلمچه و حاشیه شمال اروند برقرار گردید. (۱۱)

نتایج عملیات

۱. طی عملیات بیت‌المقدس ۵۰۳۸ کیلومتر مربع از اراضی اشغال شده از جمله شهرهای خرمشهر و هویزه و نیز پادگان حمید و جاده اهواز خرمشهر آزاد شدند. افزون بر این، شهرهای اهواز، حمیدیه و سوسنگرد از تیررس توپخانه دشمن خارج شدند. همچنین، ۱۸۰ کیلومتر از خط مرزی تامین شد.
۲. با فتح خرمشهر، برتری نظامی ایران بر عراق مورد تایید کارشناسان و تحلیل‌گران نظامی قرار گرفت.
۳. فتح خرمشهر موجب انفعال ارتش عراق شد؛ به گونه‌ای که نظامیان عراقی تا مدت زیادی نتوانستند از لاک دفاعی خارج شوند.
۴. عملیات بیت‌المقدس موجب شد تا کشورهای عرب منطقه به تقویت مالی و نظامی عراق دست بزنند.
۵. در این عملیات حدود ۱۹۰۰۰ تن از نیروهای دشمن به اسارت درآمده و حدود ۱۶۰۰۰ تن نیز کشته و زخمی شدند.
۶. میزان انهدام یگان‌های دشمن: لشکرهای ۳ زرهی و ۱۱ پیاده ۸۰ درصد، لشکرهای ۹ و ۱۰ زرهی ۵۰ درصد، لشکر ۷ پیاده ۴۰ درصد، لشکرهای ۵ مکانیزه، ۶ و ۱۲ زرهی ۲۰ درصد، تیپ‌های ۹، ۱۰ و ۲۰ گارد مرزی و ۲۳۸، ۵۰۱، ۹۰، ۴۱۷ و ۶۰۵ پیاده ۱۰۰ درصد، تیپ ۱۰۹ پیاده ۶۰ درصد، تیپ‌های ۶۰۱، ۶۰۲، ۴۱۶ و ۴۱۹ پیاده ۵۰ درصد، تیپ‌های ۳۱، ۳۲ و ۳۳ نیروی مخصوص به میزان زیاد.^(۱۲)

فهرست منابع

- ۱- سند ۰۰۷۰۲۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۱/۲۰؛ و: سند ۱۱۴۶۸۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۳/۳.
- ۲- گزارش ۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت‌المقدس، صص ۱۲ و ۱۲؛ و: گزارش ۸۸۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات بیت‌المقدس. و کتاب از خونین‌شهر تا خرمشهر، صص ۱۰۳.
- ۳- گزارش ۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت‌المقدس، صص ۲۹؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب "از خونین‌شهر تا خرمشهر" صص ۱۰۶.
- ۴- سند ۰۰۷۷۹۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۳/۳.
- ۵- سند ۱۱۴۶۸۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۳/۳.
- ۶- سند ۰۳۲۸۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ؟ (جلد ۱ گزیده اسناد عملیات بیت‌المقدس).
- ۷- سند ۰۳۲۸۲۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ؟ (جلد ۱ گزیده اسناد عملیات بیت‌المقدس)؛ و: سند ۰۰۷۲۵۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۲/۸؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خونین‌شهر تا خرمشهر"، صص ۱۰۷.
- ۸- سند ۰۰۷۲۱۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۲/۵.
- ۹- گزارش ۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، صص ۱۳؛ و: مرکز تحقیقات و مطالعات جنگ، "از خونین‌شهر تا خرمشهر"، صص ۱۱۸ و ۱۱۹.
- ۱۰- گزارش ۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت‌المقدس، صص ۱۹-۱۱؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات بیت‌المقدس؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خونین‌شهر تا خرمشهر"، صص ۱۱۵.
- ۱۱- گزارش ۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت‌المقدس، صص ۲۶ - ۲۰؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خونین‌شهر تا خرمشهر"، صص ۱۵۹ - ۱۳۶.
- ۱۲- گزارش ۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت‌المقدس، صص ۳۷ و ۳۶؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خونین‌شهر تا خرمشهر"، صص ۱۶۱.

عملیات رمضان

مقدمه

پس از آزادسازی خرمشهر و نیز عقب‌نشینی سراسری ارتش عراق، چنین پنداشته می‌شد که پایان جنگ فرا رسیده و طرف متخاصم به جبران خسارات وارده به جمهوری اسلامی ایران گردن می‌نهد؛ اما نه تنها چنین نشد، بلکه حدود ۲۵۰۰ کیلومتر مربع از خاک ایران از جمله نفت شهر و قصر شیرین همچنان در اشغال دشمن باقی ماند. علاوه بر این شهرهای مرزی همچون خرمشهر و آبادان نیز از امنیت کافی برخوردار نبودند. در این میان، اغلب مجامع بین‌المللی به همراه حامیان عراق از اعلام متجاوز بودن این کشور خودداری می‌کردند و از سوی دیگر، حاضر نبودند او را به پرداخت خسارات جنگی به ایران ترغیب کنند. بنابراین، مسئولان سیاسی و نظامی جمهوری اسلامی بر این نکته اتفاق نظر یافتند که حل مسأله جنگ تنها از طریق نظامی میسر است. به همین دلیل اعضای شورای عالی دفاع در دیدار با حضرت امام خمینی (ره) خواستار تعقیب متجاوز تا دستیابی به نتیجه مطلوب شدند. در ابتدا، حضرت امام با درخواست آنان موافقت نکرد؛ ولی در جلسه دیگری با حضور فرماندهان ارتش و سپاه، دلایل فرماندهان و نیز مسئولان سیاسی کشور در خصوص ادامه جنگ مطرح شد و در نتیجه امام موافقت خود را با ادامه جنگ و ورود به خاک عراق، مشروط بر آن که همگی باید تا رسیدن به نتیجه تلاش و استقامت کنند، اعلام فرمودند. به این ترتیب، عملیات رمضان به عنوان اولین حرکت برای ورود به خاک عراق، در دستور کار فرماندهان نظامی قرار گرفت.

اهداف عملیات

عملیات رمضان با هدف حضور قوای نظامی ایران در پشت شط‌العرب و تسلط بر معابر وصولی بصره و با این امید که در صورت موفقیت امکان پایان پیروزمندانه جنگ فراهم شود، طراحی شد و به اجرا درآمد. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی رمضان بین یک زمین مثلث شکل به وسعت ۱۶۰۰ کیلومتر مربع محصور است که از شمال به کوشک و طلائیه و حاشیه جنوبی هورالهویزه به طول ۵۰ کیلومتر، و از غرب به شط‌العرب به طول ۸۰ کیلومتر، و از شرق به خط مرزی شمالی - جنوبی (از کوشک تا شلمچه به طول ۶۰ کیلومتر) منتهی می‌شود.

دشمن تا قبل از فتح خرمشهر، در منطقه شرق بصره مواضع مستحکمکی نداشت. اما در فرصتی که به دلیل حضور فکری نیروهای خودی در لبنان و تاخیر در انجام عملیات رمضان به دست آورد، تغییرات مهمی در این منطقه ایجاد کرد.

همچنین، دشمن کانالی به طول ۳۰ کیلومتر و عرض یک کیلومتر را که مختص پرورش ماهی بود، با

پمپاژ آب و احداث موانع و کمین و سنگرهای تیربار به عنوان مانعی بازدارنده در مقابل تعرض نیروهای خودی به سمت بصره آماده کرد. در قسمت جنوبی منطقه که مقابل شلمچه واقع است نیز، دشمن آب رها کرد تا مانع از عبور نیروهای ایران شود. (۲)

استعداد دشمن

سپاه سوم ارتش عراق با لشکرهای زیر امر و تابعه خود مسئولیت پدافند منطقه را به عهده داشت، این لشکرها به ترتیب از شمال به جنوب به شرح زیر بود:

- لشکر ۶ زرهی، شامل: تیپ‌های ۲۵ مکانیزه و ۱۶ و ۳۰ زرهی؛
- لشکر ۵ مکانیزه، شامل: تیپ‌های ۱۵ و ۲۰ مکانیزه و ۲۶ و ۵۵ زرهی؛
- لشکر ۹ زرهی، شامل: تیپ‌های ۳۵ و ۴۳ زرهی و ۱۴ مکانیزه؛
- لشکر ۳ زرهی، شامل: تیپ‌های ۶ و ۱۲ زرهی و ۸ مکانیزه؛
- لشکر ۱۱ پیاده، شامل: تیپ‌های ۴۷، ۴۸ و ۴۹ پیاده؛
- لشکر ۱۵ پیاده، شامل: تیپ‌های نامشخص؛

در مراحل اول، دوم و سوم عملیات، لشکرهای ۳ زرهی و ۹ زرهی و تیپ ۱۰ زرهی مستقل به همراه چندین تیپ پیاده متحمل ضربات سنگینی شدند، به طوری که دشمن مجبور شد لشکر ۳ را برای سومین بار در محل بازسازی و لشکر ۹ را جهت بازرسی از منطقه خارج کند و لشکرهای دیگری را از منطقه غرب به جنوب اعزام نماید. در مرحله پنجم عملیات نیز به لشکر ۵ مکانیزه ضربات سنگینی وارد شد.

لشکرهایی که از منطقه غرب به منطقه جنوب اعزام شدند، عبارت بودند از:

- لشکر ۱۲ زرهی، شامل: تیپ‌های ۳۷ و ۵۰ زرهی و ۴۶ مکانیزه؛
- لشکر ۸ پیاده، شامل: تیپ‌های ۲۲، ۲۳ و ۲۸ پیاده؛
- لشکر ۴ پیاده، شامل: تیپ‌های ۵، ۱۸ و ۲۹ پیاده؛
- لشکر ۲ پیاده کوهستانی؛ شامل: تیپ‌های ۲ و ۴ پیاده
- لشکر ۱۰ زرهی، شامل: تیپ‌های ۱۷ و ۴۲ زرهی؛
- همچنین تیپ ۹۴ پیاده، تیپ ۴۱۸ پیاده، تیپ ۴۱۹ پیاده، تیپ ۵۰۴ پیاده، تیپ ۱۰ گارد مرزی، تیپ ۱۰۱ گارد مرزی، تیپ ۱۰۴ گارد مرزی، تیپ ۳۴ زرهی از لشکر ۱ پیاده. (۳)

سازمان رزم خودی

قرارگاه مرکزی کربلا با چهار قرارگاه فرعی هدایت عملیات را بر عهده داشت:
الف - قرارگاه قدس:

نیروهای ارتش: لشکر ۱۶ زرهی و تیپ مستقل ۴۰ پیاده؛

نیروهای سپاه: تیپ‌های مستقل ۴۱ تاراالله (شش گردان) و بعثت (سه گردان).
ب - قرارگاه فتح:

نیروهای ارتش: لشکر ۹۲ زرهی؛

نیروهای سپاه: تیپ‌های مستقل ۱۴ امام حسین (۱۸ گردان)، ۲۵ کربلا (۱۷ گردان) و ۱۷ علی‌ابن‌ابیطالب (با ۱۳ گردان).

ج- قرارگاه نصر:

نیروهای ارتش: لشکر ۲۱ پیاده؛

نیروهای سپاه: تیپ‌های ۷ ولی عصر (عج)، ۸ نجف اشرف، ۲۱ امام رضا (ع) و ۳۱ عاشورا.

د- قرارگاه فجر:

نیروهای ارتش: لشکر ۷۷ پیاده؛

نیروهای سپاه: تیپ‌های ۳۳ المهدی (عج)، ۳۵ امام سجاد (ع) و ۱۸ جوادالائمه (ع)؛

همچنین، لشکر ۳۰ زرهی سپاه و ۹ گردان توپخانه ارتش. (۴)

طرح مانور

مقرر شد نیروهای عمل کننده از چهار محور با چهار قرارگاه عملیاتی به منظور انهدام نیروهای سپاه سوم عراق و تامین خط شطالعرب وارد عمل شوند. قسمتی از مسئله عمده در مانور عملیات، ضرورت هماهنگی در پیشروی قرارگاه‌ها از محورهای مختلف و حفظ جناحین بود که اساس تحقق آن با اتکاء به تلاش‌های مهندسی، امکان پذیر بود، از آنجا که در منطقه شرق شطالعرب عقبه دشمن فقط به چهار پل در "نشوه" و "تنومه" متکی بود، پیش‌بینی می‌شد که در صورت سرعت عمل و رعایت غافل‌گیری توأم با پیشروی مناسب، نیروهای زیادی از دشمن به اسارت درآیند و واقعه‌ای همچون شکستن حصر آبادان - در عملیات ثامن الائمه (ع) - تکرار شود. (۵)

شرح عملیات

مرحله اول عملیات: عملیات در ساعت ۰۲:۳۰ تاریخ ۱۳۶۱/۴/۲۲ با رمز یا مهدی ادرکنی (عج) با نیرویی متشکل از پنج تیپ از قرارگاه فتح، دو تیپ از قرارگاه فجر و یک تیپ از قرارگاه قدس آغاز شد. در ساعت اولیه، قرارگاه فتح موفق شد به هدف‌های از پیش تعیین شده (بالای کانال پرورش ماهی) دست یابد، اما صبح روز بعد به دلیل متوقف شدن قرارگاه‌های فجر و قدس در خطوط اولیه و نیز پاتک دشمن - که بیشتر از جناح راست قرارگاه فتح بود و به دور خوردن تعدادی از یگان‌های خودی انجامید - فرماندهی قرارگاه مرکزی کربلا در حالی که نیروی قابل توجهی از دشمن منهدم شده بود، دستور عقب‌نشینی داد.

مرحله دوم عملیات: این مرحله از عملیات در ساعت ۲۱:۳۰ تاریخ ۱۳۶۱/۴/۲۶ آغاز شد. در این مرحله دو تیپ از قرارگاه فتح و دو تیپ از قرارگاه نصر در عملیات شرکت داشتند. قرارگاه فتح که در محور پایین عمل می‌کرد موفق شد به منطقه حاشیه کانال (پل‌های احدائی روی کانال پرورش ماهی) برسد. در این میان، قرارگاه نصر اگرچه در انجام موفق ماموریت خود ناکام ماند، ولی توانست بخش معتنا بهی از قوای دشمن را منهدم کند. به این ترتیب، قرارگاه کربلا برای جلوگیری از تلفات زیاد نیروهای خودی مجدداً فرمان عقب‌نشینی داد.

مرحله سوم عملیات: این مرحله که تنها برای انهدام نیروی دشمن طراحی شده بود و در صورت موفقیت کامل ممکن بود بنا به دستور عملیات ادامه یابد، با پنج تیپ از قرارگاه فتح در ساعت ۲۱ تاریخ ۱۳۶۱/۴/۳۰ آغاز شد و نیروهای خودی در حالی که موفق شده بودند بخش قابل توجهی از قوای دشمن را منهدم کنند، به دلیل نداشتن تضمین خاکریز شرقی و غربی مجبور شدند بنا به دستور در ساعت ۰۳:۳۰ بامداد عقب‌نشینی کنند.

مرحله چهارم عملیات: این مرحله در ساعت ۲۲ روز ۱۳۶۱/۵/۲ با استعداد ۲ تیپ از قرارگاه نصر با هدف باز کردن یک معبر برای کار جدید جهت رسیدن به بصره آغاز شد که به دلایلی همچون ضعف نفوذ از محور شلمچه، فرمان عقب‌نشینی صادر شد.

مرحله پنجم عملیات: این مرحله در ساعت ۲۱ روز ۱۳۶۱/۵/۶ با استعداد چهار تیپ از قرارگاه فتح جهت تصرف سه موضع مثلث شکل اول و احداث خاکریز شرقی - غربی از خط دژ مرزی به مثلث سوم آغاز شد. در ابتدای عملیات، نیروی خودی از اعلام مکان خود عاجز بوده و یا اگر هم اعلام می‌کردند، استناد رسمی نداشت و دلیل آن اتصال خاکریز احداتی به بالای مثلث چهارم - به جای مثلث سوم - بود که این امر به عدم الحاق تیپ‌های عمل‌کننده منجر شد و دشمن با استفاده از رخنه‌ای که از شب قبل در منطقه داشت، به تهدید نیروهای خودی از پشت، جناحین و مقابل مبادرت ورزید که شب بعد نیز نیروهای عمل‌کننده حرکتی را برای الحاق تیپ‌ها به یکدیگر آغاز کردند که ناموفق بود. به همین دلیل جهت جلوگیری از تلفات زیاد فرمان عقب‌نشینی در ساعت ۳ بامداد ۱۳۶۱/۵/۸ از سوی قرارگاه مرکزی کربلا صادر شد. (۶)

نتایج عملیات

اگرچه جمهوری اسلامی در عملیات رمضان به اهداف از پیش تعیین شده خود دست نیافت، ولی با انجام این عملیات و ورود به خاک دشمن نشان داد که در دستیابی به حقوق خود مصمم است. علاوه بر این به این که، در پی این عملیات مسئولان جمهوری اسلامی متوجه شدند که بر خلاف گذشته با شرایط کاملاً جدیدی در جنگ مواجه شده‌اند. بر همین اساس، می‌بایست استراتژی جدیدی تدوین می‌شد، لیکن در این خصوص دو دیدگاه متفاوت بروز کرد. عده‌ای کسب یک پیروزی بزرگ را برای پایان دادن به جنگ کافی می‌دانستند و عده‌ای دیگر به تلاش همه جانبه برای نیل به پیروزی نهایی معتقد بودند.

خاطرنشان می‌شود در عملیات رمضان بخش بزرگی از ارتش عراق از ۹ جملہ لشکر ۹ زرهی - متلاشی شد در این عملیات ۶۴۰۰ تن از نیروهای دشمن کشته و زخمی شدند و ۱۳۱۵ تن دیگر به اسارت درآمدند. همچنین، ۱۰۷۷ دستگاه تانک نفربر عراق منهدم شد. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، درودیان - محمد "از خرمشهر تا فاو"، ص ۲۶.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ۲۷.
- ۳- سند ۱۶۵۴۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۵/۱۰.
- ۴- سند ۰۱۶۱۰۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۴/۱۴؛ و: سند ۱۱۹۱۳۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۴/۱۶؛ و: سند ۱۰۶۰۳۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۴/۱۸.
- ۵- منبع شماره ۱، ص ۲۸ و ۲۹.
- ۶- سند ۳۲۰۵۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، قرارگاه کربلا، ۱۳۶۱/۵/۸.
- ۷- سند ۳۲۰۶۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۵/۱۰.

عملیات مسلم بن عقیل

مقدمه

عدم الفتح در عملیات رمضان، که به معنی توقف در دور پیروزی‌های بزرگ ایران بود و نیز دلالت بر تغییر عوامل موثر در دور قبلی داشت، فرماندهان نظامی خودی را بر آن داشت تا به بررسی ابعاد مختلف وضعیت جدید بپردازند و در نتیجه عوامل تعیین کننده در این دوره را یافته و امکان به کارگیری آنها را مورد مطالعه قرار دهند.

از آنجایی که تحقق این مهم نیازمند گذشت زمان بود، و ارتش عراق نیز همچنان با کمک‌های ارسالی حامیانش تقویت می‌شد، لذا وارد کردن ضربات متوالی بر این ارتش و ایجاد زمینه مناسب برای عملیات بزرگ بعدی ضرورتی اجتناب ناپذیر بود.

بر همین اساس و با در نظر گرفتن لزوم تسریع در عملیات بعدی و نیز نمایش قدرت زرهی عراق در جریان عملیات رمضان _ در برابر نیروی خودی که فاقد توان مناسب زرهی بود _ طراحان نظامی ایران از انتخاب زمین هموار برای عملیات آتی خودداری کردند و ناگزیر شدند تا در این مورد، زمینی غیرمسطح را برگزینند.

به این ترتیب و با توجه به این که ارتفاعات مرزی سومار همچنان تحت اشغال دشمن بود، طرح انجام عملیات مسلم ابن عقیل در دستور کار فرماندهی نظامی خودی قرار گرفت.

اهداف عملیات

آزادسازی ارتفاعات مرزی ایران و تصرف ارتفاعات مشرف به سومار و نیز شهر مندلی عراق. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه سومار از شمال به نفت شهر و از غرب به مندلی و از جنوب به مهران و از شرق به گیلان غرب محدود می‌شود. اغلب ارتفاعات منطقه از قبیل گیسکه، کله شوان، کهنه ریگ، سانوایا، سلمان کشته و دروازه روی نوار مرزی قرار دارند. در این میان، ارتفاع سلمان کشته که در شمال سومار واقع است، از نظر نظامی دارای اهمیت است؛ زیرا این ارتفاع در زاویه قرار داشته و بر سه جاده تدارکاتی مشرف می‌باشد.

در شرق و غرب این ارتفاعات تعداد زیادی پاسگاه مرزی وجود دارد که از آن جمله می‌توان از پاسگاه‌های دوله شریف، کومه سنگ و میان سنگ نام برد. تنگه "میان تنگ" که در وسط ارتفاعات قرار دارد، تهدیدی جدی برای شهر مندلی به شمار می‌رود.

از آنجا که ارتفاعات منطقه مانعی برای دستیابی به خاک عراق محسوب می‌شوند، برای دشمن ارزش و اهمیتی ویژه‌ای داشتند، و طبعاً با تصرف این ارتفاعات، ورود به خاک عراق آسان می‌شد. (۲)

استعداد دشمن^(۳)

- بیشتر قوای دشمن که قبل و حین عملیات در منطقه حضور یافتند، عبارت بودند از:
- تیپ‌های ۴۱۲، ۴۱۸ و ۴۲۱ پیاده،
 - تیپ‌های ۲ و ۴ پیاده کوهستانی از لشکر ۲،
 - گردان تانک تموز،
 - تیپ ۱۴ مکانیزه از لشکر ۹،
 - تیپ ۴۶ مکانیزه از لشکر ۱۲،
 - تیپ ۳ گارد مرزی،
 - دو گروهان تکاور از لشکر ۲،
 - دو گروهان تکاور از لشکر ۸،
 - یک گروهان تکاور از لشکر ۷،
 - یک گروهان تکاور از لشکر ۱۲،
 - گروهان تکاور حسین علوان،
 - یک گردان جیش الشعبی،
 - هفت گردان توپخانه.

سازمان رزم خودی^(۴)

- پس از این که مقرر شد در منطقه غرب عملیات شود، قرارگاه نصر سپاه پاسداران با نام قرارگاه ظفر به این منطقه اعزام شد. یگان‌های تحت امر این لشکر عبارت بودند از:
- تیپ ۲۷ محمد رسول الله (ص) با نه گردان پیاده،
 - تیپ ۲۱ امام رضا (ع) با پنج گردان پیاده،
 - تیپ جواد الائمه (ع) با هفت گردان پیاده،
 - تیپ ۳۱ عاشورا با هشت گردان پیاده.
- همچنین، یگان‌های ارتش که در این عملیات شرکت داشتند، عبارت بودند از:
- تیپ ۵۵ هوابرد با پنج گردان،
 - تیپ ۴ لشکر ۸۱ زرهی با سه گردان مکانیزه و یک گردان زرهی.
- در مجموع، چهار گردان و دو آتشبار توپخانه نیز برای این عملیات در نظر گرفته شده بود. به این ترتیب، سازمان رزم خودی به صورت زیر تنظیم شد:

قرارگاه نجف

این قرارگاه، قرارگاه ظفر را تحت امر خود داشت.

قرارگاه ظفر

- ظفر ۱ شامل تیپ ۵۵ و تیپ ۲۷
- ظفر ۲ شامل تیپ ۴ و تیپ ۳۱
- ظفر ۳ شامل تیپ ۲۱
- ظفر شامل تیپ جوادالائمه (ع) به عنوان احتیاط قرارگاه

طرح عملیات

مرکز منطقه عملیات از سلمان کشته که بر نفت شهر مشرف است تا دروازه که در جناح چپ منطقه سومار قرار دارد به تیپ‌های ۲۷ و ۵۵ واگذار شد.

بیشترین نقاطی که در طرح مانور اهمیت داشت و ممکن بود نیروی خودی از همان نقاط ضربه پذیر باشد، تنگه سانوپا و ارتفاع سلمان کشته بود. به همین دلیل چندین بار طرح مانور تغییر کرد و در نهایت، با شناسایی‌های تکمیلی نقاط مهم در طرح گنجانده شد که عبارت بودند از: تنگه‌های "سانوپا و میان تنگ" و ارتفاعات "سانوپا، سلمان کشته و گیسکه". (۵)

شرح عملیات

پس از کسب آمادگی‌های لازم، عملیات در ساعت ۰۰:۴۷ بامداد ۱۳۶۱/۷/۹ با رمز "یا ابوالفضل العباس" آغاز شد. رزمندگان خودی با عبور از میادین مین و سیم‌های خاردار تنها پس از ۱۰ دقیقه ارتفاعات گیسکه تا کله شوان را فتح کردند، و سپس ارتفاعات "واروالین" به قلعه بین تا سمت راست تنگه جوق و ارتفاعات مثلثی به تصرف درآمد. به این ترتیب، دشمن در دشت مستقر شد و نیروهای خودی تسلط لازم را بر او به دست آوردند.

بیشتر نیروهای دشمن که در پی آماده‌باش‌های متوالی و مکرر دچار خستگی جسمی و ضعف روحی شده بودند، فاقد آمادگی لازم بودند و به هنگام آغاز عملیات نیز در خواب به سر می‌بردند. به همین دلیل، نیروهای خودی در حین عملیات متحمل کمترین تلفات شدند.

با روشن شدن هوا، اولین پاتک دشمن آغاز شد و چون نیروهای خودی به طور کامل مستقر شده بودند، نیروهای عراقی نمی‌توانستند حرکت موثری انجام دهند. لذا خیلی سریع ضربه خورده و عقب‌نشینی می‌کردند. پاتک‌های دشمن که حدود ۱۲ مورد می‌شد تا ساعت ۱۴ روز ۱۳۶۱/۷/۱۳ ادامه داشت و اغلب آنها در منطقه مقابل شهر مندلی عراق انجام می‌شد که شامل ارتفاعات گیسکه و راست میان تنگه و ارتفاعات ۳۴۵ و سلمان کشته بود. (۶)

نتایج عملیات

۱. در پی این عملیات، علاوه بر آزادسازی بیش از ۱۵۰ کیلومتر مربع از خاک ایران، حدود ۳۰ کیلومتر از خاک عراق به همراه دو پاسگاه دوله شریف و کومه سنگ تصرف شد و نیروهای خودی ضمن تامین دشت سومار، بر تنگه‌های مرزی و نیز شهر مندلی تسلط یافتند. علاوه بر این امکان پیشروی در عمق خاک عراق برای آنها فراهم گردید.
۲. کشته و زخمی شدن بیش از ۱۰۰۰ تن و به اسارت درآمدن ۳۴ تن از نیروهای عراقی،
۳. انهدام ۲۵ دستگاه تانک و نفربر، سه دستگاه مهندسی و سه قبضه کاتیوشا،
۴. به غنیمت درآوردن شش دستگاه نفربر، ۱۵ قبضه انواع توپ‌های زمینی و هوایی، ۶۰ دستگاه تلفن صحرائی، ۵۰ دستگاه بی‌سیم و تعدادی خمپاره انداز و سلاح‌های سبک. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، درودیان، محمد، "از خرمشهر تا فاو"، - ص ۳۸.
- ۲- گزارش ۶۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات مسلم ابن عقیل، ابوالقاسم سعیدی و علی ایزدی، صص ۱۶ و ۱۵؛ و: منبع شماره ۱، ص ۳۸.
- ۳- سند ۹۶۳۱۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۷/۱۳.
- ۴- منبع شماره ۲، ص ۴۲ تا ۲۵؛ و: سند ۰۱۷۶۴۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۸/۲۶؛ و: سند ۹۶۵۶۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۶/۲۶.
- ۵- منبع شماره ۲، ص ۲۲ و ۲۱.
- ۶- منبع شماره ۱، ص ۳۹، منبع شماره ۲، ص ۶۸ و ۵۹ و ۵۸.
- ۷- منبع شماره ۲، ص ۷۵ تا ۷۳.

عملیات محرم

مقدمه

دشمن با در اختیار داشتن ارتفاعات مهم در منطقه عمومی شرهانی و زبیدات علاوه بر محفوظ نگه داشتن یک خط پدافندی مطمئن، جاده دهلران - عین خوش را که نزدیکترین معبر وصولی جبهه‌های میانی و جنوبی بود، زیر دید و تیر خود داشت. مضافاً این که مواضع پدافندی دشمن به گونه‌ای بود که می‌توانست به اشغال چندین حوزه نفتی و تأسیسات آن در منطقه بیات ادامه دهد. به همین لحاظ و نیز با هدف تصرف ارتفاعات سرکوب منطقه و قرار گرفتن در موضع برتر تاکتیکی _ با راندن دشمن به سوی دشت طرح عملیات محرم در دستور کار قرار گرفت.

اهداف عملیات

- برای تحقق هدفی که در فوق ذکر شد، دستیابی به اهداف زیر در دستور کار قرار داشت:
 - تصرف ارتفاعات ۲۹۸ و ۴۰۰ (بلندترین ارتفاع منطقه)،
 - آزادسازی جاده عین خوش - دهلران از زیر دید و تیر دشمن (این جاده نزدیکترین راه ارتباطی غرب به جنوب می‌باشد)،
 - آزادسازی قسمتی از زمین‌هایی که در اشغال دشمن است،
 - زیر آتش قرار دادن جاده مهم بصره _ العماره (در صورت ادامه عملیات)،
 - زیر آتش قرار دادن شهرک طیب و تصرف شهرک زبیدات،
 - آزادسازی چند حوزه نفتی خودی و تصرف چند حوزه نفتی دشمن،
- لازم به ذکر است در صورت موفقیت این عملیات، بازگشت مردم آواره دهلران و موسیان امکان‌پذیر بود.^(۱)

موقعیت منطقه

ویژگی مهم این منطقه وجود ارتفاعات جبال حمیرین است که به‌عنوان خط‌مرزی قراردادی دو کشور قبل از تجاوز عراق به ایران مطرح می‌باشد. بلندترین قله آن به ارتفاع ۴۰۰ متر در خاک ایران قرار دارد. علاوه بر تپه ۲۹۸ که در خاک ایران قرار دارد، تپه ۱۷۵ در خاک عراق واقع شده است و بر محور وصولی و با اهمیت عین خوش، چم سری، شرهانی و زبیدات مشرف می‌باشد، چنان که می‌توان از روی آن، جاده آسفالتی شرهانی - زبیدات را، که به لحاظ ارتباطی و تدارکاتی مهم است، مورد تهدید قرار داد. بر همین اساس و با توجه به تسلط دشمن بر معابر و منطقه مواصلاتی خودی، کلیه تردد‌ها در شب و با چراغ خاموش انجام می‌شد.

از دیگر عوارض طبیعی منطقه، رودخانه‌های چیخواب، دویریج و میمه است که فصلی بوده و به هنگام طغیان، ارتفاع آب آن به ۱۰ برابر حد معمول، که حدود ۳۰ سانتی‌متر می‌باشد، می‌رسد.^(۲)

استعداد دشمن

- لشکر ۱۰ زرهی متشکل از تیپ‌های ۶۰ زرهی، ۴۲ زرهی و ۲۴ مکانیزه؛
- تیپ‌های ۶۰۶، ۴۲۳ و ۵۰۵ و ۷۰۴ پیاده؛
- تیپ‌های ۱۰۸ و ۷۰۳ گارد مرزی؛
- تیپ‌های حله و ۳۲ جیش الشعبی؛
- تیپ‌های ۱۶ و ۱۷ زرهی؛
- دو گردان نیروی مخصوص (۳)

سازمان رزم خودی

نیروهای شرکت کننده در عملیات به تفکیک عبارت بودند از:

الف - سپاه پاسداران:

نیروهای تک‌ور: تیپ ۱۴ امام حسین(ع) با دوازده گردان، تیپ ۸ نجف اشرف با یازده گردان، کربلا با ده گردان، تیپ ۱۷ علی‌ابیطالب(ع) با هشت گردان:

نیروهای احتیاط: تیپ ۴۴ قمر بنی‌هاشم(ع) با سه گردان، تیپ امام سجاد(ع) با پنج گردان. جمع نیروها: ۴۹ گردان پیاده و لشکر ۳۰ زرهی مجهز به ۱۵۰ تانک و نفربر.

ب ارتش جمهوری اسلامی:

نیروهای تک‌ور: تیپ ۱ از لشکر ۲۱ حمزه با سه گردان، تیپ ۸۴ خرم آباد با چهار گردان. نیروهای احتیاط: تیپ ۵۸ ذوالفقار با یک گردان.

جمع نیروها: هشت گردان پیاده و ۵۰ دستگاه تانک و نفربر.

هدایت مستقیم عملیات بر عهده قرارگاه مشترک قائم متشکل از لشکر ۳ صاحب الزمان سپاه پاسداران

(با شش تیپ) و دو تیپ از ارتش جمهوری اسلامی بود، قرارگاه‌های فرعی نیز عبارت بودند از:

قائم ۱، شامل: تیپ ۸ نجف اشرف

قائم ۲، شامل: تیپ ۲۵ کربلا

قائم ۳، شامل: تیپ ۱۷ علی‌ابیطالب(ع) و تیپ ۱ لشکر ۲۱ حمزه

قائم ۴، شامل: تیپ ۱۴ امام حسین(ع) و تیپ ۸۴ خرم‌آباد

مابقی یگان‌ها در احتیاط بودند. (۴)

طرح عملیات

طرح عملیات به گونه‌ای بود که بر مبنای آن تصرف ارتفاعات ۲۹۸ و ۴۰۰ از یک سو و حمله به سایر

ارتفاعات سرکوب منطقه - از سمت چم سری و چم هندی - از سوی دیگر، مورد تدبیر قرار گرفت.

قائم ۱ می‌بایست از سمت شمال تا جنوب ارتفاعات ۲۹۸ وارد عمل می‌شد و علاوه بر گرفتن سرپل در

غرب رودخانه میمه، مسئولیت محاصره این ارتفاعات و پدافند به سمت غرب را بر عهده داشت.

قائم ۲ در جنوب ارتفاعات ۲۹۸ و شمال ارتفاعات ۴۰۰ وارد عمل شده و مسئولیت الحاق قائم ۱ با قائم

۳ را بر عهده داشت.

قائم ۳ از شمال و جنوب ارتفاعات ۳۰۰ و ۴۰۰ به سمت غرب وارد عمل شده و علاوه بر تصرف قلل این

ارتفاعات، می‌بایست با قائم ۲ و ۴ الحاق کند.

قائم ۴ از سمت چم سری به طرف غرب، از مقابل پاسگاه ربوط به طرف غرب و از شمال چم هندی به طرف غرب حرکت کرده و ضمن تصرف ارتفاعات سرکوب منطقه، به طرف جنوب پدافند کند. (۵)

شرح عملیات

مرحله اول عملیات: عملیات از ساعت ۲۲:۰۷ تاریخ ۱۳۶۱/۸/۱۰ با رمز مبارک "یا زینب(س)" آغاز شد.

نیروهای عمل‌کننده در محورهای قائم ۱ و ۲ و قسمتی از محور قائم ۳ تا صبح موفق شدند به اهداف تعیین شده خود دست یابند، ولی محور قائم ۴ و قسمتی از محور قائم ۳ به علت طغیان آب رودخانه دوبریج با مشکلاتی مواجه شدند که با وجود نصب پل چیفتن و انتقال مهمات و نیرو به وسیله هلی‌کوپتر این مشکلات حل نشد و به همین خاطر محدوده ۸ کیلومتری ارتفاعات ۴۰۰ تا جاده چم سری در دست دشمن باقی ماند که از طریق آنها جاده عقبه محورهای دیگر تهدید می‌شد.

مرحله دوم عملیات: پوشاندن رخنه موجود در منطقه تصرف شده، هدف مرحله دوم عملیات بود. برای

حل این معضل قرار شد چهار گردان سپاه از جناحین وارد عمل شده و ضمن انهدام دشمن با یکدیگر الحاق کنند. این مرحله از عملیات در ساعت ۰۳:۱۵ بامداد روز ۱۳۶۱/۸/۱۲ آغاز شد که حدود ساعت ۶ صبح دو محور با یکدیگر به طور نسبی الحاق کردند و تا عصر همان روز الحاق به طور کامل انجام شد.

مرحله سوم عملیات: پس از این که رخنه موجود در منطقه در مرحله دوم عملیات برطرف شد، نیروهای

خودی متوجه شدند که نیروهای عراق در ارتفاعات مقابل آنها مستقر شده‌اند. در نتیجه، هدف عمده عملیات که تحمیل خطوط گسترده پدافندی به دشمن بود، حاصل نشده است؛ لذا مقرر شد کلیه یگان‌های موجود در منطقه با نیروهای تحت امر خود ۵ کیلومتر به سمت غرب پیش‌روی کرده و جاده آسفالته چم سری، شرفانی، زبیدات و جاده شنی زبیدات - طیب را تامین کنند. عملیات در ساعت ۲۲ روز ۱۳۶۱/۸/۱۵ آغاز شد و با وارد آمدن تلفات به دشمن و تامین اهداف مورد نظر، در فردای آن روز پایان یافت.

دشمن از بیم محاصره و انهدام، از محور ربوط و چم هندی عقب‌نشینی کرده و امکانات بسیاری را از

خود بر جای گذارد. (۶)

نتایج عملیات

در پی موفقیت عملیات محرم، علاوه بر شکست تبلیغات نسبتاً وسیع عراق مبنی بر متوقف کردن نیروهای ایرانی پس از عملیات رمضان، فرماندهان نظامی ایران به توانایی خود برای انجام عملیات سرنوشت‌ساز در منطقه عملیاتی محرم اعتقاد و اطمینان یافته و تصرف شهر العماره عراق را امکان‌پذیر دانستند. انجام عملیات والفجر مقدماتی بر اساس چنین دیدگاه و اطمینانی بود که طراحی شده و به مرحله اجرا درآمد. همچنین در نتیجه عملیات محرم علاوه بر آزاد شدن ۷۰۰ کیلومتر مربع از خاک ایران، از جمله ارتفاعات ۴۰۰ و ۲۹۸، پل چم سری، حوزه نفتی بیات، نهر عنبر، چم سری و موسیان، جاده عین خوش - دهلران از دید و تیر دشمن خارج شد. در مقابل، شهرک طیب عراق به زیر دید نیروهای خودی درآمد.

آزادسازی ۳۰۰ کیلومتر مربع از خاک عراق از جمله پاسگاه‌های زبیدات، شرفانی، ابوگریب و ... و تاسیسات نفتی منطقه (۳۰ تا ۳۵ حلقه چاه نفت) نیز از دیگر نتایج این عملیات بود.

آمار تلفات و ضایعات دشمن هم به قرار زیر است:

۱. انهدام ۲۷۰ تانک و نفربر، ۲۵۰ خودروی نظامی و ۳۰ تفنگ ۱۰۶،
 ۲. سرنگون شدن ۱۲ هواپیما،
 ۳. به غنیمت در آمدن ۱۴۹ تانک و نفربر، ۲۷۰ خودروی نظامی و ۳۵ تفنگ ۱۰۶،
 ۴. کشته و مجروح شدن حدود ۶۰۰۰ تن،
 ۵. به اسارت در آمدن ۲۳۵۰ تن،
- گفتنی است که در این عملیات به ۹ تیپ عراق از ۲۰ تا ۱۰۰ درصد خسارت وارد شد. (۷)

فهرست منابع:

مطالعات و تحقیقات جنگ، "عملیات محرم"، صص ۶ و ۵.	۱- گزارش ۷۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات محرم، شهید تقی رضوانی، ص ۲.
۶- منبع شماره ۲، ص ۴۶ - ۴۳؛ و: منبع شماره ۱، صص ۱۱-۱۷؛ و: گزارش ۸۸۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "عملیات محرم"، صص ۷ و ۶.	۲- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، درودیان - محمد "از خرمشهر تا فاو"، ص ۴۲.
۷- منبع شماره ۲، ص ۴۶ - ۴۳؛ و: منبع شماره ۱، ص ۲۱، ۴۱ و ۴۲.	۳- منبع شماره ۱، ص ۳.
	۴- منبع شماره ۱، ص ۲ و ۳.
	۵- منبع شماره ۱، صص ۸-۱۰؛ و: گزارش ۸۸۷ مرکز

عملیات والفجر مقدماتی

مقدمه

در حالی که عدم موفقیت در عملیات رمضان، دورنمای پیشروی در شرق بصره را دور از دسترس نشان می‌داد، پیروزی در عملیات محرم و تسلط بر زمین‌های تخت استان میسان، دستیابی به شهر العماره عراق _ که به عنوان تهدید هم زمان علیه دو شهر بصره و بغداد محسوب می‌شد _ را امکان پذیر کرده بود. به همین منظور و نیز از آنجایی که فرماندهان جنگ ناگزیر بودند در مقابل تجهیزات برتر عراق، زمین سخت را گزینش کرده و درگیری در وضعیت دشوار را به دشمن تحمیل کنند، منطقه رملی غرب ارتفاعات میشداغ _ حدفاصل فکه تا جزابه _ برای انجام عملیات سرنوشت ساز "الفجر" انتخاب شد.

اهداف عملیات

نخستین هدف، تصرف پل غزیه بود و چنانچه این مرحله از عملیات با موفقیت انجام می‌شد، تصرف شهر العماره به عنوان دومین هدف در دستور کار قرار می‌گرفت. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی از شمال به "میشداغ" و "برقازه"، از جنوب به هورالهوریه"، از شرق به "جزابه" و شهر "بستان" و از غرب به شهر "العماره" عراق و رودخانه دجله منتهی می‌شد. در این منطقه رودخانه‌های متعددی وجود دارد؛ از جمله: رودخانه دویریج که از کوه‌های شمالی منطقه سرچشمه گرفته و به "هورالسناف" می‌ریزد و رودخانه میمه که سرچشمه آن ارتفاعات ایلام است و به طرف "هور بن عمران" (جنوب هورالسناف) منتهی می‌شود. (۲)

استعداد دشمن

مسئولیت پدافند از منطقه عملیاتی (از چیلات تا هورالعظیم) بر عهده سپاه چهارم عراق بود. لشکرهای سازمانی این سپاه نیز عبارت بودند از:

الف - لشکر ۱۴ پیاده؛ شامل: تیپ ۴۲۱ پیاده، تیپ ۴۲۲ پیاده، تیپ ۱۸ پیاده کوهستانی، تیپ گردان

تانک سیف سعد.

منطقه گسترش لشکر ۱۴ از شیب تا پاسگاه دویریج و مقر فرماندهی آن نیز در غرب تقاطع جاده جزابه - غزیه با جاده صفریه بود.

ب - لشکر ۱ مکانیزه؛ شامل: تیپ ۱۰۸ پیاده، تیپ ۵۰۱ پیاده، تیپ ۱ مکانیزه و نیز تیپ‌های ۹۲، ۹۳ و

۹۴ پیاده، ۳۴ زرهی و ۲۷ مکانیزه به عنوان احتیاط این لشکر.

منطقه گسترش این لشکر از پاسگاه دویریج تا پاسگاه پیچ انگیزه و مقر فرماندهی آن نیز در جنوب منطقه بزرگان بود.

ج - لشکر ۱۰ زرهی؛ شامل: تیپ ۱۷ زرهی، تیپ ۴۲ زرهی، تیپ ۳۴ زرهی، تیپ ۲۴ مکانیزه، تیپ ۴۱۲ پیاده.

منطقه گسترش این لشکر از پیچ انگیزه (شیار بجلیه) تا جنوب غربی دهلران (چیلان) بود.

د - نیروهای احتیاط؛ شامل: لشکر ۳ زرهی، در منطقه شرق هورالسناف جنوبی؛ تیپ ۳۰ زرهی از لشکر ۶ زرهی، در منطقه جنوب زبیدات؛ تیپ ۱۶ زرهی از لشکر ۶ زرهی، در منطقه عماره؛ تیپ ۲۵ مکانیزه از لشکر ۶ زرهی، در منطقه شرق هورالسناف؛ تیپ ۳۷ زرهی از لشکر ۱۲ زرهی؛ در منطقه بزرگان؛ تیپ ۱۰۱ پیاده گارد مرزی، در منطقه عماره؛ تیپ ۱۰ زرهی وابسته به ستاد کل، احتمالاً در شمال عماره؛ تیپ‌های ۴۸ پیاده و ۴۹ زرهی از لشکر ۱۱، در منطقه عماره؛ تیپ ۵۱ زرهی مختلط، در منطقه فکه؛ تیپ ۹ گارد ریاست جمهوری، در منطقه بند بزرگان؛ تیپ ۷۰۴ پیاده، در منطقه صفریه تا رشیده. (۳)

سازمان رزم خودی

بعد از عملیات محرم، سپاه پاسداران در صدد گسترش سازمان رزم خود برآمد. بر همین اساس لشکر فتح به "سپاه ۳ صاحب‌الزمان (عج)" تبدیل شد و سازمان تمامی تیپ‌های تابعه آن به جز تیپ ۴۴ قمر بنی‌هاشم (ع) نیز به لشکر تغییر یافت.

لشکر ظفر نیز "سپاه ۱۱ قدر" را تشکیل داد و در نتیجه دو تیپ ۲۷ و ۳۱ آن به لشکر تبدیل شدند و سه تیپ جوادالائمه (ع)، امام رضا (ع) و امام صادق (ع) نیز لشکر ۵ نصر را به وجود آوردند. همچنین، یک تیپ مستقل به نام تیپ ۱۰ سیدالشهدا (ع) تشکیل شده و تحت امر این سپاه درآمد.

لشکر فجر هم با تیپ‌های المهدی (عج)، امام سجاد (ع) و ثار... به "سپاه هفتم حدید" تبدیل شد. در این میان، لشکر فجر با همان سازمان لشکر باقی ماند. تیپ ثار... نیز که به لشکر تبدیل شده بود، به اتفاق لشکر قدس (شامل: لشکر ۷ ولی عصر و تیپ ۱۵ امام حسن) و لشکر ۸ نجف تحت امر سپاه هفتم قرار گرفتند. به این ترتیب با گسترش سازمان رزم سپاه پاسداران و ایجاد سه سپاه عملیاتی، قرارگاه مرکزی خاتم الانبیاء (ص) جهت انجام این عملیات استعداد زیر را در نظر گرفت:

قرارگاه کربلا

الف - سپاه ۳ صاحب‌الزمان (عج):

- لشکر ۱۴ امام حسین (ع) با استعداد هشت گردان؛
- لشکر ۲۵ کربلا با استعداد ۱۱ گردان؛
- لشکر ۱۷ علی بن ابیطالب (ع) با استعداد ۱۴ گردان؛
- تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی‌هاشم (ع) با استعداد پنج گردان.

ب - سپاه ۷ حدید:

- قرارگاه قدس، شامل: لشکر ۷ ولی عصر (عج) با ۱۲ گردان و تیپ ۱۵ امام حسین (ع) با ۱۰ گردان؛
- لشکر ۸ نجف اشرف با استعداد ۱۴ گردان؛
- لشکر ۴۱ ثارالله (ع) با استعداد ۱۱ گردان؛
- لشکر ۱۹ فجر با استعداد ۲۴ گردان.

قرارگاه نجف

الف - سپاه ۱۱ (قدر):

- لشکر ۲۷ محمد رسول الله (ص) با استعداد ۲۴ گردان؛
- لشکر ۳۱ عاشورا با استعداد ۱۳ گردان؛
- تیپ مستقل ۱۰ سیدالشهدا (ع) با استعداد هفت گردان.

ب - لشکر مستقل ۵ نصر

با سه تیپ جواد الائمه (ع)، امام رضا (ع) و امام صادق (ع) با استعداد ۲۳ گردان ضمنا، از ارتش نیز یگان‌های زیر تحت امر فرماندهی این عملیات بودند:

- لشکر ۱۶ زرهی با استعداد شش گردان تانک و شش گردان مکانیزه؛
- تیپ ۸۴ خرم‌آباد با استعداد چهار گردان پیاده و یک گردان تانک.

همچنین، استعداد توپخانه شرکت کننده در این عملیات عبارت بودند از: ارتش با ۱۶ گردان و سپاه با هفت گردان.

طرح عملیات

در طراحی عملیات مقرر شد قوای دو قرارگاه کربلا و نجف به طرف العماره تک کنند. در مرحله اول، قوای قرارگاه نجف در محور طاووسیه تا رشیده، حدفاصل خط تا کانال‌های آخر را تصرف کرده و در مرحله دوم و در ادامه تک، جناح راست تا حاشیه جنوبی دویریج (پشت جاده آسفالت فکه و در غرب بزرگراه و سرپل حلفائیه) را تصرف نمایند. نیروهای قرارگاه کربلا نیز می‌بایست با استفاده از معابر وصولی جای پای تصرف شده توسط قرارگاه نجف را تا چزابه ادامه داده و در پشت کانال پدافند کنند. در مرحله دوم منطقه شرق غزیه و شمال هورالهویزه پاک‌سازی شده و سرپل غزیه تامین شود. همچنین، با احداث خاکریز، جناح قوای کربلا می‌بایست تامین شود تا چنانچه مأموریت قوای نجف در رسیدن به جاده با مشکل مواجه شد، جناح قوای کربلا از تعرض و آسیب دشمن مصون بماند.

در صورتی که اهداف مراحل اول و دوم عملیات تحقق می‌یافت، چنین پیش‌بینی شده بود که با بازسازی یگان‌ها و ایجاد شرایط مناسب و نیز با توجه به وضعیت دشمن، عملیات در مرحله سوم به سمت العماره ادامه یابد. همچنین مقرر شد در منطقه چیلات و طیب تک فریب انجام شود. لشکر ۱۴ امام حسین (ع) نیز مأموریت داشت تا در منطقه فاو عملیات فریب انجام دهد. (۵)

شرح عملیات

در ساعت ۲۱:۳۰ روز ۱۳۶۱/۱۱/۱۷ پس از اعلام رمز مبارک یاالله، یاالله، یاالله عملیات از پنج محور شمال و جنوب رشیده، صفریه و ارتفاعات چومر و خال آغاز شد و نیروها در تاریکی مطلق شب به منظور پاک‌سازی میادین مین و شکستن خطوط دفاعی دشمن و رخنه در این خطوط پیش‌روی کردند. وسعت و عمق موانع و استحکامات دشمن و وجود کانال‌های متعدد که دشمن برای ایجاد آنها تلاش بسیاری متحمل شده بود، از سرعت پیش‌روی نیروها کاست. در نتیجه، اگرچه خط اول دشمن شکسته شده بود، ولی به دلیل عدم پاک‌سازی منطقه - در حالی که تاریکی شب رو به پایان بود - طبیعی به نظر می‌رسید که امکان استقرار کامل وجود نداشته باشد. در واقع تاریکی مطلق شب، عدم الحاق نیروها و پاک‌سازی منطقه، عمق و وسعت

زیاد میادین مین، هوشیاری و اطلاع قبلی دشمن نسبت به وقوع عملیات، عوامل بازدارنده‌ای بودند که به عدم تأمین کل اهداف مرحله اول عملیات منجر شدند.

به رغم وضعیت موجود، به دلیل انتظارات خاصی که در پی آغاز عملیات در مردم ایجاد شده بود و همچنین امیدواری مسئولان و نیز تبلیغات سوء دشمن و ... مرحله دوم عملیات در ساعت ۲۱ روز ۱۳۶۱/۱۱/۲۰ به منظور انهدام نیرو و تجهیزات دشمن آغاز شد. اما این بار نیز عدم هماهنگی در نیروهای عمل‌کننده و همچنین هوشیاری دشمن و احاطه او بر راه‌کارهای خودی، مانع از پیشروی رزمندگان گردید.^(۶)

بررسی عملیات

از نقطه رهایی نیروهای خودی تا خط دوم عراق، دشمن بیش از ۱۶ نوع مانع از تعبیه و ایجاد کرده بود و یا به صورت عارضه طبیعی در منطقه وجود داشت. دشمن با این اقدامات در واقع آنچه را که به صورت تجربه از عملیات‌های گذشته به دست آورده بود، تقریباً به صورت کامل در منطقه عملیاتی والفجر مقدماتی عملی کرد. ارتش عراق قصد داشت با ایجاد این موانع تا حد امکان، پیشروی نیروهای ایرانی را به تأخیر بیندازد. لذا، این موانع زنگ خطر و عامل هشدار دهنده‌ای برای عراق بودند. از سوی دیگر، وجود این موانع توان نیروهای تک‌ور را جهت تأمین اهداف در شب سلب می‌کرد، علاوه بر این، گرفتن جناح و به کارگیری نیروی احتیاط دو موضوع قابل توجه بود که در تاکتیک‌های دشمن در عملیات والفجر مقدماتی مشاهده شد. موضوع دیگر این که در گذشته نیروهای هجومی و اصلی دشمن در خطوط حضور داشتند و به طور طبیعی در معرض آسیب‌پذیری نیروها مهاجم بودند؛ ولی در این عملیات چون دشمن شکستن خط را پیش‌بینی می‌کرد، نیروهای هجومی اش را در احتیاط قرار داد و با گذاردن نیروهای پدافندی در خط و عمق بخشیدن به میادین مین و ایجاد موانع دیگر عملاً قصد داشت پس از گرفتن توان نیروهای مهاجم، با وارد کردن نیروهای اصلی خود مناطق تصرف شده را بازپس گیرد.^(۷)

نتایج عملیات

با این عملیات، طراحان نظامی خودی دریافته‌اند که عملیات‌های بعدی باید در مناطق عاری از نقاط قوت دشمن (موانع، آتش توپخانه و ...) انجام شود. از سوی دیگر، مناطق انتخابی باید به گونه‌ای باشند که ضعف‌های خودی در آن کم‌تر بوده و جنگ با اتکا به نیروهای انسانی، در آن مناطق عملی باشد. علاوه بر آن فرماندهان سپاه پاسداران به این نتیجه رسیدند که باید ضمن پرهیز از انتخاب مناطق با عمق زیاد، این انتخاب متناسب با سازمان رزم خودی باشد. در این عملیات علاوه بر انهدام قابل توجه تیپ‌های ۹۰۵ و ۷۰۴ و یک گردان از نیروهای سودانی، ۱۱۳ تن از نیروهای دشمن نیز اسیر شدند.^(۸)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، درودیان - محمد، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۴۹.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ۴۹.
- ۳- گزارش ۷۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "عملیات والفجر مقدماتی"، داود رنجبر، صص ۵۳ و ۵۴؛ و: سند ۳۳۵۹۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۱۰/۴؛ و: سند ۱۷۷۶۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۹/۲۸.
- ۴- گزارش ۷۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ۴۷؛ و: سند ۷۰۹۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۱۱/۱۶.
- ۵- گزارش ۷۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، صص ۴۲ و ۴۱.
- ۶- منبع شماره ۵، صص ۶۵ - ۵۶.
- ۷- منبع شماره ۱، صص ۵۴ - ۵۲.
- ۸- منبع شماره ۵، ص ۶۶.

عملیات والفجر ۱

مقدمه

پس از عدم موفقیت عملیات والفجر مقدماتی، که با طراحی و فرماندهی سپاه پاسداران و با اتکا به نیروی پیاده در جنوب منطقه فکه انجام شد، فرماندهان ارتش عملیات در شمال این منطقه با اتکا به آتش توپخانه طراحی کردند. بدین ترتیب برای نخستین بار در جنگ ایران و عراق آتش متمرکز و فوق‌العاده توپخانه در نظر گرفته شد.

اهداف عملیات

هدف اصلی این عملیات تک به جبال حمرین و تکمیل تصرف آن و نیز دستیابی به جبل فوقی بود تا به این وسیله ضمن تسلط بر ارتفاعات منطقه، دشمن را مجبور کنند تا در دشت قرار بگیرد و مقدمات پیشروی به عمق فراهم آید. (۱)

موقعیت منطقه

زمین منطقه به صورت کوهستانی و تپه ماهور است و ارتفاعات مهمی همچون ۱۷۸، ۱۷۵ و ۱۶۵ را در خود جای داده است. اغلب این ارتفاعات در جنوب منطقه عملیاتی و در امتداد جنوب شرقی جبال حمرین واقع شده و به شکل دهلیزی صخره‌ای نمایان است. همچنین، پس از دشت سمیده، در این قسمت ارتفاعات جبل فوقی به موازات جبال حمرین شروع می‌شود. پس از آن، آب‌گرفتگی و باتلاقی‌های هورالهلغل و هورالسناف قرار گرفته است. (۲)

استعداد دشمن

با انجام عملیات والفجر مقدماتی، نیروهای عراقی در منطقه عمومی فکه افزایش یافتند. به همین دلیل جبهه خودی تلاش زیادی به عمل آورد تا منطقه مورد نظر برای انجام عملیات والفجر ۱ از نظر دشمن محفوظ بماند. این تلاش تا روز ۱۳۶۱/۱۲/۲۸ موفق بود، اما پس از ورود توپخانه به منطقه و دو بار جابه‌جایی آن و نیز عواملی همچون نقل و انتقال یگان‌های عملیاتی موجب شدند دشمن نسبت به تحرکات نیروهای خودی و احتمال انجام عملیات از سوی آنها حساس شود. به همین دلیل سپاه چهارم عراق که مسئولیت پدافند از منطقه مورد نظر را بر عهده داشت، یگان‌های زیر را برای مقابله با عملیات احتمالی ایران تحت امر خود قرار داد:

- تیپ‌های ۵۰۱، ۱۸، ۴۴، ۴۵، ۷۰۱، ۷۰۴، ۶۰۳، ۴۱۹، ۳۸، ۷۰۳، ۱۰۴، ۴۲۷، ۲۳۸ پیاده؛

- تیپ‌های ۶۰، ۵۱، ۳۷، ۱۲، ۱۷، ۲۶، ۳۴، ۸، ۴۲ زرهی؛

- تیپ‌های ۲۷، ۱ و ۲۴ مکانیزه؛

- تیپ ۵۵ مختلط؛

- تیپ ۳۳ و چهار گردان مستقل نیروی مخصوص؛
- دو گردان کماندویی از لشکر ۱ و پنج گروهان کماندویی از سپاه ۴؛
- تیپ ۱۰۸ گارد مرزی. (۳)

سازمان رزم خودی

قرارگاه خاتم الانبیاء(ص) برای انجام این عملیات دو قرارگاه عملیاتی را تحت امر خود قرار داد:

الف- قرارگاه عملیاتی نجف؛

- نجف ۱، شامل: لشکر ۳۱ عاشورا (۱۵ گردان پیاده) و تیپ ۵۵ هوابرد (چهار گردان)؛
- نجف ۲، شامل: لشکر ۲۷ محمد رسول الله (۱۵ گردان پیاده) و تیپ ۸۴ خرم آباد (چهار گردان)؛
- نجف ۳، شامل: لشکر ۵ نصر (۱۵ گردان پیاده) و تیپ ۵۸ ذوالفقار (پنج گردان)؛
- نجف ۴ (به عنوان احتیاط) شامل: تیپ مستقل ۱۰ سیدالشهدا (پنج گردان پیاده) و تیپ ۳۷ زرهی (دو گردان تانک و یک گروهان مکانیزه)؛
- یگان‌های توپخانه، شامل: شش گردان از ارتش و دو گردان از سپاه.

ب- قرارگاه عملیاتی کربلا:

- کربلا ۱، شامل: لشکر ۴۱ تاراالله (شش گردان پیاده) و تیپ ۱ لشکر ۲۱ حمزه (چهار گردان پیاده و یک گردان (-) تانک)؛
- کربلا ۲، شامل: لشکر ۷ ولی عصر (پنج گردان پیاده) و تیپ ۲ لشکر ۲۱ حمزه (سه گردان پیاده و یک گروهان تانک)؛
- کربلا ۳، شامل: تیپ ۳۳ المهدی (پنج گردان پیاده) و تیپ ۳ لشکر ۲۱ حمزه (سه گردان پیاده و دو گروهان تانک)؛
- کربلا ۴، شامل: لشکر ۱۴ امام حسین (هشت گردان پیاده و دو گردان تانک) و تیپ ۲ لشکر ۷۷ خراسان (چهار گردان پیاده و یک گروهان تانک)؛
- کربلا ۵، شامل: لشکر ۸ نجف اشرف (۹ گردان پیاده) و لشکر (-) ۱۹ فجر (هفت گردان پیاده و ۱ گردان تانک)؛
- تیپ ۴ زرهی لشکر ۲۱ حمزه (دو گردان مکانیزه و سه گردان تانک و دو گردان ژاندارمری) و یک گروهان از سپاه (به عنوان احتیاط) و تیپ ۱ لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب (سه گردان پیاده)؛
- یگان‌های توپخانه، شامل: هشت گردان از ارتش و دو گردان از سپاه. (۴)

طرح عملیات

عملیات از دو محور شمالی و جنوبی طراحی شد. قرارگاه نجف ارتفاعات حمزین را تصرف، دشمن را منهدم و منطقه مورد نظر را تأمین می‌کند و سپس بنا به دستور تک را جهت تصرف جبل فوقی به سمت جنوب ادامه داده و آماده پدافند می‌شود و یا بنا به دستور تک را به سمت جنوب و غرب ادامه می‌دهد.

قرارگاه کربلا ضمن پدافند در قسمتی از منطقه واگذاری تک کرده و با انهدام قوای دشمن دامنه ارتفاعات جنوب غربی حمزین را تأمین و در امتداد آن پدافند می‌کند و سپس آماده می‌شود بنا به دستور به قرارگاه نجف کمک نموده و یا تک را به سمت غرب ادامه دهد. (۵)

شرح عملیات

عملیات در ساعت ۲۳ روز ۱۳۶۲/۱/۲۱ با رمز مبارک "یاالله" آغاز شد. یگان‌های عمل کننده به تناسب طرح مانور و ماموریت‌های تعیین شده، با اختلاف کمتر از یک ساعت با دشمن درگیر شدند. در قرارگاه عملیاتی کربلا، نیروها در دو جناح چپ و راست در عمق پیش‌روی کردند و پس از انهدام نیروهای دشمن، نظر به این که محور وسط پاکسازی نشده بود و نیروهای خودی از جناحین تهدید می‌شدند، با نزدیک شدن روشنایی هوا دستور داده شد که از ادامه پیش‌روی خودداری کنند.

در محور قرارگاه عملیاتی نجف، چند ارتفاع مهم منطقه پاکسازی شد و نیروها روی آنها و نیز در داخل کانال‌های ارتباطی و سنگرهای دشمن هجوم برده، در آنجا مستقر شدند.

موضوع قابل توجه در این محور، عملکرد چشمگیر و ابتکاری یکی از یگان‌های سپاه پاسداران در جناح چپ محور جنوبی بود؛ به گونه‌ای که نیروهای دشمن دور خورده و به طور کامل منهدم شدند.

دشمن صبح روز اول با استفاده از ارتفاعاتی که به تصرف نیروهای خودی در نیامده بود، از جمله ارتفاع مهم ۱۶۵ _ مشرف بر پاسگاه و شیار بجليه _ نیروهای موجود در منطقه را تقویت کرد و سپس پاتک‌های خود را با حجم زیاد آتش آغاز نمود، به گونه‌ای که تا ساعت ۱۷ همان روز به همین شکل پنج پاتک را تدارک و اجرا کرد.

در شب دوم، ارتفاع ۱۶۵ به تصرف نیروهای خودی درآمد؛ اما با روشن شدن آسمان و اجرای آتش شدید از سوی دشمن، این ارتفاع در همان روز دو بار میان نیروهای خودی و دشمن دست به دست شد.

در روز سوم عملیات، نیروهای عراقی با در اختیار داشتن ارتفاع ۱۶۵ و سپس اجرای آتش شدید و بهره‌گیری از هلی‌کوپتر، مجدداً پاتک‌های خود را از سر گرفتند که مقاومت جبهه خودی در این روز چشمگیر و قابل توجه بود.

در شب چهارم، نیروهای خودی مجدداً تلاشی را به منظور تصرف ارتفاع ۱۶۵ انجام دادند؛ اما دشمن که هوشیار شده و به اهداف عملیات را پی برده بود، به مقابله با تعرض طرف مقابل پرداخت.

در روزهای چهارم و پنجم، نبرد با شدت زیاد روی ارتفاعات تصرف شده ادامه داشت و در برخی از ارتفاعات، درگیری به صورت تن به تن درآمد.

طی این درگیری‌ها ارتفاعات منطقه چندین بار رد و بدل شد؛ لیکن به رغم عبور موفق نیروها از موانع و شکستن خط دشمن و نیز به کارگیری نسبتاً مناسب آتش توپخانه و تلفات قابل ملاحظه‌ای که به دشمن وارد شد، درگیری‌ها به مرور کاهش یافته، نیروهای خودی در مواضع مناسب پدافند کردند. (۶)

نتایج عملیات

در این عملیات به رغم مورد هجوم قرار دادن دشمن با ۶۰ هزار گلوله توپ، حجم آتش خودی حدود ۶۰ درصد آتش دشمن بود. مضافاً اینکه مسبب اصلی عدم موفقیت نیروهای خودی در این عملیات را هوشیاری دشمن می‌توان دانست.

خسارات وارده به دشمن به قرار ذیل می‌باشد:

۱. کشته و مجروح شدن ۸۵۰ تن و به اسارت در آمدن ۳۵۰ تن دیگر،
۲. انهدام ۹۸ دستگاه تانک و پنج فروند هلی‌کوپتر،
۳. انهدام سه واحد ۵۵۰ نفری جیش الشعبی، سه گردان کماندویی و ۱۳ تیپ مکانیزه. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۵۵.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ۵۵.
- ۳- گزارش ۸۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات والفجر ۱، ص ۷؛ و: سند ۰۱۹۱۹۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱/۲۲؛ و: سند؟ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱/۲۲؛ و: سند ۰۱۹۲۱۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱/۲۴؛ و: سند ۰۱۹۲۴۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ،
- ۴- سند ۰۱۹۱۰۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱/۲۶.
- ۵- سند ۰۷۴۸۱۸؛ و: سند ۰۷۴۸۱۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۱۲/۲۰.
- ۵- سند ۰۱۹۱۰۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱/۱۸.
- ۶- منبع شماره ۱، ص ۵۸ - ۵۶.
- ۷- منبع شماره ۱، ص ۵۸.

عملیات والفجر ۲

مقدمه

با توجه به عدم موفقیت در چند عملیات اخیر، بازنگری در شرایط نبرد ضروری بود. این بازنگری و می‌بایست درباره انتخاب مناطق عملیاتی با ویژگی‌های متفاوت از مناطق گذشته، اتخاذ تاکتیک‌های جدید با رعایت چهارچوب و ساختار استراتژی نظامی که مشتمل بر انجام عملیات‌های آفندی در جبهه جنوب بود، انجام شود.

نتیجه طبیعی این فرآیند به زمان کافی برای درک واقعی شرایط و تغییر وضعیت حاکم بر صحنه نبرد نیاز داشت؛ لیکن کسب زمان لزوماً به مفهوم توقف دور عملیات‌ها و ایجاد رکود و سکون و واگذاری زمان به دشمن نبود. بنابراین، فرماندهان جنگ با کاهش سطح نبردها به نبردهای محدود و تغییر منطقه عمومی درگیری از جنوب به غرب و شمال غرب، سلسله عملیاتی را طراحی کردند که اولین آن، عملیات والفجر ۲ در منطقه غرب پیرانشهر بود.

اهداف عملیات

- انهدام نیروی دشمن؛
- تصرف ارتفاعات سرکوب منطقه و دستیابی به جاده مهم پیرانشهر - رواندوز؛
- تصرف پادگان حاج عمران و تسلط بر شهر چومان مصطفی؛
- در صورت دستیابی به این اهداف موارد زیر نیز تأمین می‌شود:
- کنترل تردد ضدانقلابیون؛
- ایجاد تسهیلات و پشتیبانی لازم از افراد مسلمان و مبارز عراق؛
- فراهم‌سازی امکان گسترش عملیات نامنظم در خاک عراق؛
- حفظ پیرانشهر از هرگونه تهاجم و تجاوز نیروهای عراقی؛
- ایجاد زمینه لازم برای نزدیکی بیش‌تر به شهر و تاسیسات نفتی کرکوک. (۱)

موقعیت منطقه

پادگان حاج عمران در موقعیتی سوق‌الجیشی قرار داشت؛ به این ترتیب که از شمال به ارتفاعات چنارستان و کلاشین، از جنوب به ارتفاعات بسیار مرتفع سکران و کدو، و از شرق به ارتفاعات تمر چین و شهر مرزی پیرانشهر، و از غرب به تنگه دربند و شهر چومان مصطفی عراق محدود می‌شود. از جمله ارتفاعات مهم این منطقه می‌توان از ۲۵۱۹ (گرده‌مند)، ۲۹۹۹ (کدو)، ۳۰۰۰ (برزین) و ۲۴۳۵ (گرده‌گو) نام برد. ارتفاعات یادشده بر ارتفاعات پیرانشهر و جاده پیرانشهر - نقده، پادگان پیرانشهر و نیز

جاده پیرانشهر - سردشت و نیز بر چومان مصطفی، دیانا و رواندوز عراق مشرف هستند. همچنین، وسعت منطقه عملیاتی نیز حدود ۲۰۰ کیلومتر مربع بود. (۲)

استعداد دشمن

- تیپ‌های ۹۰، ۹۱، ۹۸، ۱۰۲، ۱۱۳ و ۴۳۳ پیاده؛
- تیپ ۵ گارد مرزی؛
- تیپ‌های ۳۱ و ۶۶ نیروی مخصوص. (۳)

سازمان رزم خودی

فرماندهی و هدایت عملیات بر عهده قرارگاه مالک اشتر (قرارگاه مقدم حمزه سیدالشهدا) بود. یگان‌هایی که تحت فرماندهی این قرارگاه وارد عمل شدند، عبارت بودند از:

الف - سپاه پاسداران:

- تیپ ۳۳ المهدی (عج) با استعداد ۱۰ گردان پیاده؛
- تیپ ویژه شهدا با استعداد دو گردان پیاده؛
- لشکر ۸ نجف با استعداد دو گردان پیاده (-)؛
- لشکر ۱۴ امام حسین (ع) با استعداد دو گردان پیاده؛

ب - ارتش جمهوری اسلامی:

- لشکر ۹۲ زرهی با استعداد یک گردان مکانیزه؛
 - تیپ ۱ لشکر ۶۴ پیاده با استعداد یک گردان پیاده؛
 - تیپ ۲ لشکر ۷۷ پیاده با استعداد سه گردان پیاده.
- ج - حزب دمکرات کردستان عراق (بارزانی‌ها) با استعداد ۱۰۰۰ تن.
- د - یگان توپخانه، شامل: ۱۱ آتشبار. (۴)

طرح عملیات

مبنای طرح عملیات، تک دورانی بود تا به این وسیله هرگونه فرصت واکنش از دشمن گرفته شود. به این ترتیب که از سمت راست چهار گردان و از سمت چپ سه گردان وارد عمل می‌شدند و پس از دور زدن ارتفاعات در تنگه "دربند"، الحاق می‌کردند و سرانجام پاک‌سازی به طور کامل انجام می‌شد. (۵)

شرح عملیات

مرحله اول عملیات در ساعت ۱ بامداد ۱۳۶۲/۴/۲۹ با رمز مبارک "یاالله" آغاز شد. هریک از گردان‌ها به تناوب درگیر شدند. دشمن روی ارتفاعات آزادی (کنیگ)، ۲۵۱۹، برد زرد و دربند به شدت مقاومت می‌کرد. به رغم فشار دشمن، نیروهای عمل‌کننده به تدریج به "رایات" رسیدند و از سمت "بردزرد" جاده را بستند.

مرحله دوم عملیات که در شب دوم آغاز شد، رزمندگان موفق شدند علاوه بر تصرف ارتفاعات کینگ و ۲۵۱۹، پایگاه‌های مشرف بر "گمرک"، "میوتان" و "شیورش" را تسخیر کنند.

در شب چهارم عملیات، نیروها به سمت "برد زرد" پیش‌روی کرده و سپس مقر فرماندهی دشمن روی

رایات را تصرف کردند.

در شب پنجم و در ادامه پیش‌روی رزمندگان، نیروهای عراقی پاتک کرده و مانع از حرکت قوای خودی به طرف "دریند" شدند.

ساعت ۷ صبح ۱۳۶۲/۵/۳ روستای "رایات" تصرف شد و روستای "زینو" نیز به محاصره درآمد. در غروب همین روز پاتک سنگین عراق انجام شد.

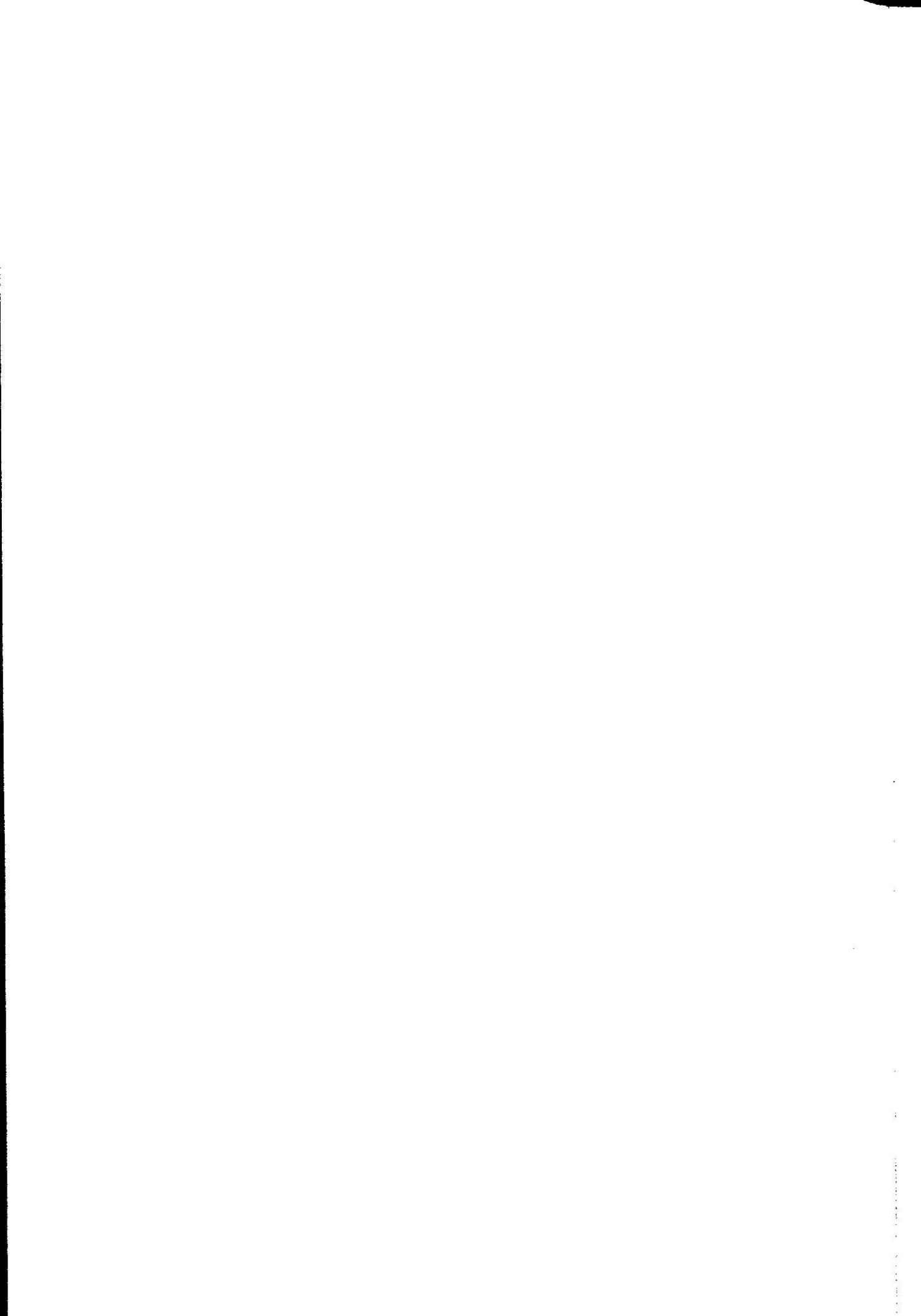
در تاریخ ۱۳۶۲/۵/۵ دشمن با حدود ۱۶ هلی‌کوپتر روی یال ارتفاعات کدو هلی‌برن کرد که در این عملیات ۶ هلی‌کوپتر را نیروهای خودی منهدم کردند. اگرچه عراقی‌ها در ادامه پاتک‌های خود توانستند ارتفاعات ۲۵۱۹ را بازپس گیرند، ولی ساعاتی بعد، این ارتفاعات مجدداً به تصرف قوای خودی درآمد. (۶)

نتایج عملیات

۱. آزادسازی حدود ۳۰۰ کیلومتر مربع از خاک عراق.
۲. خارج شدن شهر و پادگان پیرانشهر و نیز روستاهای اطراف آن از برد توپخانه دشمن.
۳. تصرف پادگان حاج عمران، گمرک مرزی و پاسگاه مرزی تمرچین عراق؛
۴. تسلط بر شهر چومان مصطفی؛
۵. انسداد راه‌های عمده تدارکاتی عناصر ضدانقلاب؛
۶. کشته و مجروح شدن بیش از ۴۰۰۰ تن از نیروهای دشمن؛
۷. انهدام بیش از ۴۰ تانک و نفربر دشمن؛
۸. به اسارت درآمدن ۱۳ افسر، ۲۱ درجه‌دار و ۱۱۰ سرباز عراقی و ۲۰ تن از اشرار ضدانقلاب؛
۹. سرنگون کردن ۹ هلی‌کوپتر و پنج هواپیما؛
۱۰. تصرف ارتفاعات کینگ، کدو، ۲۵۱۹ گرده‌مند، سرسول، برد زرد، ۲۴۰۰ شیوه کارتا، ۳۷۰۰ سلمان و برد زرد؛
۱۱. آزادسازی روستاهای زینو، ممی خلان، رایات، شیورش، خوارو، میوتان بالا و میوتان پایین. (۷)

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۱۱۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات والفجر ۲، ص ۴؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ص ۶۱ و ۶۰.
- ۲- گزارش ۱۱۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ص ۱۷ و ۴ و ۳؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ص ۶۱ و ۶۰.
- ۴- سند ۱۹۷۸۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۵/۴؛ و: سند ۰۱۹۸۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۵/۹؛ و: گزارش ۱۱۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ص ۴۲، ۲۶، ۱۳ و ۱۲.
- ۵- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ص ۶۲؛ و: گزارش ۱۱۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ص ۲۲.
- ۶- گزارش ۱۱۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ص ۱۰؛ و: گزارش ۱۱۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ص ۴۶ - ۳۳.
- ۷- سند ۰۱۹۸۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۵/۹؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ص ۶۴.

عملیات والفجر ۲

مقدمه

ارتش عراق پس از شکست در عملیات بیت المقدس و عقب‌نشینی سراسری خود، ارتفاعات مهم و سرکوب مرزی را در اختیار داشت و به این ترتیب چند شهر مرزی همچون مهران زیر دید و تیر دشمن بود. ارتش عراق با استقرار نیروهای خود روی ارتفاعات مرزی مهران، علاوه بر تسلط بر این شهر، موفق شده بود با نیروی کمتری از منطقه بدره پدافند کند. حال آن که عقب راندن دشمن از روی ارتفاعات مرزی، پدافند در دشت را به او تحمیل می‌کرد و در نتیجه نیروی بیش‌تری زمین‌گیر می‌شد. بر همین اساس، طرح تأمین مهران _ به عنوان دومین عملیات محدود در شرایط جدید _ در دستور کار قرار گرفت.

اهداف عملیات

- آزادسازی شهر مهران از زیر دید و تیر دشمن؛
- ایجاد سهولت در برقراری ارتباط شهرهای دهلران _ مهران و نیز ایلام _ مهران؛
- تحمیل خطوط پدافند به دشمن و کشاندن او از ارتفاعات به دشت؛
- انهدام دشمن؛
- بازپس‌گیری ارتفاعات و عوارض حساس زالوآب - که در این صورت، دید دشمن نسبت به تنگه کنجانچم و حوالی سد کنجانچم و دشت مهران کور می‌شد.
- آزادسازی ارتفاعات "نمه کلان بو" و قسمتی از ارتفاعات قلاویزان - که دشمن را از تسلط کامل بر شهر مهران محروم می‌کرد و در مقابل، شهر بدره و عقبه دشمن به زیر دید قوای جمهوری اسلامی درمی‌آمد. (۱)

موقعیت منطقه

در منطقه دشت مهران، دو رشته ارتفاعات وجود دارد: در شمال، ارتفاعات زالوآب و کانی سخت و نمه کلان‌بو واقع است که قسمت عمده آن در خاک ایران قرار دارد. در جنوب نیز ارتفاعات قلاویزان واقع است که مرز ایران و عراق را مشخص می‌سازد. بین دو ارتفاع یادشده، دشت مهران و دشت ورمهراز و زرباطیه عراق قرار دارد.

قسمتی از ارتفاعات زالوآب و کانی سخت، مرز مشترک ایران و عراق است که در سمت غربی آن، ارتفاعات نمه کلان‌بو با قلی بیش از ۲۰۰ متر و کم‌تر از ۴۰۰ متر ارتفاع واقع است. همچنین، ارتفاعات زالوآب، که دارای تپه‌هایی به ارتفاع ۳۴۰، ۳۲۵، ۳۴۳ و ۳۱۰ می‌باشد، در سمت شرق نمه کلان‌بو قرار دارد و مهم‌ترین قله آن معروف به کله قندی دارای ۳۶۳ متر ارتفاع است.

تنگه کنجانچم در امتداد جاده مهران - ایلام و در شمال شرقی مهران واقع است که به منزله گلوگاه ورود به دشت مهران - از طرف ایلام - محسوب می‌شود و ارتفاعات کله قندی بر این تنگه تسلط کامل دارد. (۲)

استعداد دشمن

- تیپ‌های ۵۰۶، ۴۱۷، ۴۲۰، ۵۰۲، ۴۲۴، ۱۸، ۳۸، ۴۸ و ۵۰۳ پیاده؛
- تیپ‌های ۳۷ و ۷۰ زرهی؛
- تیپ ۴ گارد مرزی؛
- تیپ ۴ پیاده کوهستانی؛
- گردان‌های کماندویی المثنی، مدلول، بلال و حدیبیه؛
- گردان ۹ مکانیزه تابع لشکر ۲ پیاده کوهستانی؛
- گردان ۷ تانک تابع لشکر ۲ پیاده کوهستانی؛
- گردان ۱ موشک ضدتانک؛
- گردان‌های ۵۳، ۲۴۰ و ۶۳۹ توپخانه و آتشبار خمپاره ۱۲۰. (۳)

سازمان رزم خودی

فرماندهی عملیات را قرارگاه نجف‌اشرف بر عهده داشت و یگان‌های تحت‌امر این قرارگاه نیز عبارت بودند از:

الف- سپاه پاسداران:

- لشکر ۴۱ ثارالله با استعداد شش گردان؛
- لشکر ۵ نصر با استعداد هفت گردان پیاده؛
- لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله(ص) با استعداد یک گردان پیاده؛
- لشکر ۱۷ علی‌ابن‌ابیطالب(ع) با استعداد سه گردان پیاده؛
- تیپ مستقل ۲۱ امام رضا(ع) با استعداد پنج گردان پیاده؛
- تیپ مستقل ۱۱ امیرالمومنین(ع) با استعداد دو گردان پیاده؛
- تیپ مستقل ۵ رمضان با استعداد یک گردان تانک و یک گردان مکانیزه.

ب- ارتش جمهوری اسلامی:

- تیپ ۴ زرهی از لشکر ۲۱ حمزه؛
- تیپ ۴۰ سراب (پیاده)؛
- تیپ ۸۴ خرم‌آباد با استعداد دو گروهان پیاده و یک گروهان تانک.
- یگان توپخانه، شامل: ۴ آتشبار از سپاه و ۹ آتشبار از ارتش. (۴)

طرح عملیات

با توجه به مختصات جغرافیایی منطقه و اهمیت استراتژیک آن، عملیات به ترتیب در سه محور زالوآب و نمه کلان بو - دشت مهران - قلاویزان طراحی شد. رزمندگان می‌بایست پس از تأمین اهداف مورد نظر و در صورت مناسب بودن وضعیت پایگاه‌های دشمن، در شرق رودخانه کنجانچم مستقر شوند. در غیر این صورت، با احداث خاک‌ریز در پشت رودخانه پدافند شود. (۵)

شرح عملیات

عملیات در ساعت ۲۳ مورخ ۱۳۶۲/۵/۷ با رمز "یاالله" آغاز شد. در محور شمالی عملیات، ارتفاعات نمه _ کلان بو _ به غیر از ارتفاع ۲۷۰ معروف به کله قندی - تصرف و تامین شد و ارتفاعات زالوآب به همراه ارتفاع ۲۷۰ به محاصره درآمد.

در محور میانی (دشت مهران)، رزمندگان خودی با پشت سر گذاردن جاده مهران _ ایلام، از پاسگاه دوراجی تا فرخ آباد را تامین کردند.

در محور جنوبی، به رغم موفقیت‌های چشمگیر اولیه، از آنجا که فرصت لازم برای احداث خاکریز از یال قلاویزان به سمت فیروزآباد و از آنجا به فرخ آباد به دست نیامد، تصرف اهداف این محور در مرحله اول عملیات کامل نگردید؛ لیکن در مرحله بعد این نقیصه برطرف شد.

به این ترتیب، تنها محوری که تصرف اهداف موجود در آن ناتمام مانده بود، محور شمالی بود. نیروهای دشمن که در ارتفاعات زالوآب و کله‌قندی در محاصره بودند، یازده شبانه‌روز مقاومت کردند، دشمن بسیار تلاش می‌کرد تا به هر نحو ممکن این ارتفاعات - به ویژه کله‌قندی - را از محاصره خارج کند. مضافاً به این که می‌کوشید خط پدافندی نیروهای ایران را در دوراجی شکسته و سپس با جناح چپ خود الحاق کند.

اگرچه نیروهای خودی با مقاومت بسیار تلاش دشمن را در دوراجی و نمه کلان بو خنثی کردند، لیکن نیروهای عراقی همچنان در ارتفاعات زالوآب و کله قندی مستقر بودند. سرانجام در سحرگاه ۱۳۶۲/۵/۱۸ فرمانده لشکر ۲۷ (حاج همت) با یک گردان وارد عمل شد و مقاومت نیروهای عراقی مستقر در این ارتفاع را در هم شکست. (۶)

نتایج عملیات

۱. آزادسازی دو جاده ایلام - مهران - دهلران؛
۲. آزادسازی ارتفاعات زالوآب و نمه کلان بو؛
۳. آزادسازی دشت مهران؛
۴. برقراری ارتباط جبهه‌های میانی و جنوبی از طریق این دو جاده؛
۵. کشته و زخمی شدن بیش از ۱۰۰۰۰ تن از نیروهای دشمن؛
۶. به اسارت درآمدن ۵۰۹ تن از نیروهای دشمن؛
۷. ساقط شدن شش هلی‌کوپتر دشمن؛
۸. انهدام بیش از ۲۰۰ تانک و نفربر؛
۹. انهدام بیش از ۱۰۰ خودرو حامل نفرات و یا مهمات؛
۱۰. انهدام بیش از ۲۰ انبار مهمات. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۶۵؛ و: سند ۰۱۹۹۹۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۶/۷.
- ۲- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۶۶
- ۳- سند ۰۱۹۹۹۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۶/۷؛ و: سند ۰۱۹۸۲۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۵/۱۱؛ و: سند ۰۱۹۷۹۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۵/۱۳.
- ۴- گزارش ۱۲۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "عملیات والفجر ۳"، ص ۳۱ - ۳۰؛ و: سند ۹۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب دفاع مقدس
- نیروی زمینی ارتش، ص ۱۶۷؛ و: سند ۰۱۹۸۳۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۵/۱۴؛ و: سند ۱۲۷۱۳۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۵/۲۵.
- ۵- گزارش ۱۲۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "عملیات والفجر ۳"، ص ۳۰؛ و: منبع شماره ۲، ص ۶۷
- ۶- سند ۰۱۹۹۹۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۱/۶/۷؛ و: منبع شماره ۵، ص ۴۷ - ۳۷؛ و: منبع شماره ۲ ص ۶۹ - ۶۷
- ۷- منبع شماره ۶، ۱۳۶۱/۶/۷؛ و: منبع شماره ۲، ص ۷۰.

عملیات والفجر ۴

مقدمه

استراتژی تعقیب متجاوز که پس از آزادسازی خرمشهر در دستور کار قرار گرفت، با هدف مورد تهدید قراردادن بصره دنبال شد. در این میان، عدم موفقیت عملیات‌های جبهه جنوب موجب شد تا توجه طراحان نظامی به جبهه شمالی - به منظور مورد تهدید قراردادن کرکوک به عنوان مهم‌ترین هدف در این جبهه - جلب شود. برای تحقق این منظور نیز می‌بایست یکی از دو استان اربیل و یا سلیمانیه عراق پشت سر گذاشته می‌شد. عملیات والفجر ۴ که به منظور تصرف منطقه شیلر و کوتاه کردن فاصله بین نیروهای خودی در دو محور بانه و مریوان طراحی شده بود، زمینه‌ساز نبردهای بعدی با هدف کرکوک شد.

اهداف عملیات

- هدف اصلی، اتصال ارتفاعات سورن به سورکوه بود که در چنین صورتی اهداف زیر تحقق می‌یافت:
- تصرف پیش‌رفتگی دشت شیلر؛ تا علاوه بر کوتاه شدن خط پدافندی، در تعداد نیروهای پدافندی نیز صرفه‌جویی شود؛
 - بستن راه تردد عناصر ضدانقلاب، که عمدتاً از دشت شیلر انجام می‌شد؛
 - تصرف شهر پنجوین عراق؛
 - تصرف پادگان پنجوین و گرمک؛
 - تسلط بر ۱۳ شهر و روستای عراق؛
 - انهدام نیروهای دشمن؛
 - خارج کردن شهر مریوان از دید و تیر دشمن؛
 - فراهم‌سازی مقدمات عملیات در استان سلیمانیه عراق. (۱)

موقعیت منطقه

دشت شیلر با فرورفتگی خاص خود واقع در مرز ایران و عراق و در حد فاصل دو شهر مریوان و بانه قرار دارد. از جمله مهم‌ترین ارتفاعات این منطقه، سورن، سورکوه و کانی مانگا است که دهانه دشت شیلر را تشکیل می‌دهند.

شهر پنجوین در دشت شیلر قرار دارد که ارتفاعات مشرف بر آن با همان نام پنجوین و یا "زله" نامیده می‌شود. گفتمنی است شهر پنجوین از مدت‌ها قبل از عملیات والفجر ۴ از سکنه بومی تخلیه شده و نیروهای نظامی در آن مستقر بودند. ضمناً، دشمن با آگاهی از این عملیات، خصوصاً به هنگام دست‌یابی به ارتفاعات مشرف بر شهر، بخش عمده‌ای از شهر، به ویژه تابلوها و نشانه‌هایی که حاکی از موجودیت شهر بود را منهدم کرد. (۲)

استعداد دشمن

منطقه عملیاتی در حوزه استحفاظی سپاه یکم ارتش عراق قرار داشت. مقرر فرماندهی این سپاه در کرکوک بود و خط حد آن از منطقه دربندیخان تا مرز ترکیه گسترش داشت. مسئولیت منطقه عملیاتی والفجر ۴ بر عهده لشکر ۴ پیاده کوهستانی بود که یگان‌های تحت امر آن از دربندیخان تا سورکوه گسترش داشتند. علاوه بر تیپ‌های سازمانی، تعداد زیادی تیپ و گردان مستقل تحت امر این لشکر بودند.

در مجموع، کلیه یگان‌هایی که قبل، حین و بعد از عملیات در منطقه حضور یافتند، عبارت بودند از:

الف- یگان‌های پیاده، شامل:

- تیپ‌های ۶۰۲، ۶۰۵، ۵۰۴، ۷۰۲، ۷۰۵، ۹۵، ۱۰۸، ۵۰۱، ۵۰۲، ۴۹، ۹۶، ۴۰۳، ۷۰۳، ۴۳۵، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۸، ۱۱۶ و ۱۰۱ پیاده؛

- گردان‌های ۲۸ و ۵۵ مستقل، گردان ۳ از تیپ ۴۲۰، گردان ۱ از تیپ ۹۱، گردان ۱ از تیپ ۴۲۴ پیاده؛

- تیپ‌های ۵، ۱۸ و ۲۹ پیاده کوهستانی؛

- تیپ ۲ گارد مرزی.

ب- یگان‌های زرهی، شامل: تیپ ۳۶ و گردان‌های تانک خالد، ۴، ۹ و ابن حارثه.

ج- گارد ریاست جمهوری، شامل: تیپ‌های ۱ و ۲.

د- کماندو، هوابرد و نیروی مخصوص، شامل:

- گردان‌های کماندویی عقبه، الویس، فاروق و المثنی؛

- گردان کماندویی لشکر ۴؛

- دو گردان کماندویی زاخو؛

- تیپ ۵ هوابرد؛

- تیپ‌های ۶۵، ۶۶ و ۶۸ نیروی مخصوص.

ه- یگان‌های توپخانه، شامل:

- گردان‌های ۶۶۷، ۱۸، ۹، ۶۷۸ و ۶۷۶؛

- یک آتشبار از گردان ۲۴۰؛

- دو آتشبار از گردان ۶۳۸؛

- یک آتشبار از گردان ۴؛

- یک آتشبار از گردان ۱۳۷؛

- یک آتشبار از گردان ۶۳۲؛

- یک آتشبار از گردان ۱۶۵ (۳).

سازمان رزم خودی

فرماندهی و هدایت عملیات را قرارگاه حمزه سیدالشهدا(ع) بر عهده داشت. یگان‌های تحت امر این

قرارگاه نیز عبارت بودند از:

الف - سپاه پاسداران:

- لشکر ۱۴ امام حسین (هفت گردان پیاده، یک گردان تانک، یک گروهان مکانیزه و یک گردان توپخانه)؛
- لشکر ۸ نجف (هفت گردان پیاده، دو گردان تانک، دو گردان مکانیزه و یک گردان توپخانه)؛
- لشکر ۴۱ ثارالله (چهار گردان پیاده، یک گروهان مکانیزه و یک آتشبار توپخانه)؛
- لشکر ۲۵ کربلا (شش گردان پیاده و یک آتشبار توپخانه)؛
- لشکر ۱۷ علی بن ابیطالب (هشت گردان و یک گروهان پیاده و یک گروهان مکانیزه و یک آتشبار توپخانه)؛
- لشکر ۵ نصر (۹ گردان پیاده، یک گروهان مکانیزه و یک آتشبار توپخانه)؛
- تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی هاشم (هفت گردان پیاده، یک گردان تانک و یک گروهان مکانیزه).

ب - ارتش جمهوری اسلامی:

- لشکر ۲۸ پیاده کردستان؛
- تیپ ۲ پیاده لشکر ۲۱ حمزه؛
- گروه رزمی سلمان.

ج- یگان توپخانه، شامل: در حدود ۱۱ گردان توپخانه از ارتش و سپاه.(۴)

طرح عملیات

نظر به موقعیت منطقه و ارتفاعات آن - که تسلط بر هر کدام قسمتی از اهداف عملیات را تأمین می‌کرد - عملیات در دو مرحله و از دو محور عمده (بانه و مریوان) طراحی شد:

مرحله اول: تأمین ارتفاعات لری، گرمک و کنگرک در محور بانه؛ و تأمین ارتفاعات پنجوبین (زله)، مارو و خلوزه در محور مریوان.

مرحله دوم: تصرف ادامه ارتفاعات سورن و کانی مانگا، که در نتیجه ارتفاعات سورن به سورکوه را به هم متصل می‌کرد.(۵)

شرح عملیات

از ساعت ۲۳:۳۰ تاریخ ۱۳۶۲/۷/۲۷، عملیات از دو محور بانه و مریوان و با فرماندهی قرارگاه حمزه سیدالشهدا(ع) آغاز شد و ارتفاعات لری، گرمک، کنگرک، براله، مارو، خلوزه ۱ و ۲، کلو، شهدا، تخم مرغی، سه درختی و هرگنه؟ کوچک به تصرف درآمد. پس از آن، دشمن برای حفظ سایر نقاط، جلوگیری از انهدام بیش‌تر نیروهایش و نیز تشکیل خط‌پدافندی جدید و مطمئن، از یک سری نقاط کم اهمیت عقب نشینی کرد. در ادامه عملیات، یکی از لشکرهای سپاه پاسداران خط پدافندی خود را به پشت رودخانه قزلچه رساند و یکی دیگر نیز پس از چند عملیات متوالی موفق شد یال شرقی سنگ معدن را تصرف کند.

به این ترتیب، دشمن که تحت فشار قرار گرفته و از پاتک‌های سنگین خود نیز نتیجه نگرفته بود، در تاریخ ۱۳۶۲/۸/۴ ضمن پرتاب گلوله‌های حاوی مواد شیمیایی به طرف مقابل، شهر پنجوبین را تخریب کرده و تا پشت تنگه نالپاریز عقب نشست و سپس به تقویت ارتفاعات کانی مانگا مبادرت ورزید. نیروهای خودی نیز ارتفاعات تخلیه شده را به تصرف درآورده و در یک کیلومتری شهر مستقر شدند.

در تاریخ ۱۳۶۲/۸/۱۲ عملیات برای تصرف ارتفاعات مهم کانی مانگا آغاز شد و رزمندگان توانستند قتل ۱۷۹۴، ۱۷۷۴، ۱۶۶۲، ۱۸۷۷ و ۱۹۰۰ را تسخیر کنند. پس از آن، دشمن با پاتک‌های خود موفق شد قله

۱۹۰۰ را بازپس گیرد.

چهار روز بعد، دو گردان خودی طی عملیاتی در ساعت ۴ بامداد، قتل ۱۹۰۰ و ۱۹۰۴ را تصرف کردند اما آتش شدید دشمن مانع از استقرار آنان در این قتل شد.

شانزده روز بعد (در ساعت ۲۱:۴۰ روز ۱۳۶۲/۸/۲۸)، نیروهای خودی مجدداً وارد عمل شده و توانستند قتل ۱۸۳۰، ۱۸۱۰، ۱۹۰۰، ۱۹۰۴، ۱۷۴۰ و ۱۶۸۰ را تصرف کنند. در این میان، عدم سقوط تنگه روکان قتل ۱۶۱۶ و ۱۶۰۶ موجب شد تا امکان تدارک و پشتیبانی نیروها فراهم نیاید. به همین دلیل، بنابه دستور برخی از نقاط تصرف شده در این مرحله تخلیه شد و نهایتاً عملیات والفجر ۴ در حالی که بخش بزرگی ارتفاعات کانی مانگا آزاد شده بود، پایان یافت. (۶)

نتایج عملیات

۱. آزادسازی بخشی از خاک ایران اسلامی
۲. به تصرف درآمدن منطقه وسیع دره شیلر - واقع در خاک عراق - و تحت کنترل قرار گرفتن شهر پنجوین و چندین روستا.
۳. سرنگون شدن سه فروند هواپیما و سه فروند هلی کوپتر؛
۴. انهدام ۳۵ دستگاه تانک و نفربر و ۱۰۰ دستگاه خودرو سبک و سنگین، ۳۲ قبضه توپ، ۲۶ قبضه تفنگ ۱۰۶ میلیمتری، ۲۰ قبضه توپ ضد هوایی، ۲۵ قبضه خمپاره انداز؛
۵. به غنیمت درآمدن هشت دستگاه تانک و نفربر، ۳۱۵ دستگاه خودرو سبک و سنگین، ۳۷ قبضه تفنگ ۱۰۶، ۶۰ قبضه توپ ضد هوایی و ۶۰ قبضه خمپاره انداز؛
۶. کشته و زخمی شدن حدود ۱۸۰۰۰ تن و به اسارت درآمدن ۷۸۵ تن از نیروهای دشمن؛
۷. آزادسازی حدود ۱۰۰۰ کیلومتر مربع از جمله: ارتفاعات مارو، گرمک، خلوزه ۱ و ۲، براله و سربراه کنگرک، لری، سه درختی، تخم مرغی، پادگان گرمک، شهرک هرگنه، تپه شهدا، هفت توانان، کلو، شاشکینه، دشت شمال رود قزلچه، ارتفاعات پنجوین، یال شرقی ارتفاعات زله، ارتفاع ۱۶۷۲ (شرق سند معدن)، شیخ گزنشین، شاخ تارجر از کانی مانگا و مناطق غرب کانی مانگا تا شرق چوارته. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۷۱.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ۷۲ و ۷۱.
- ۳- سند ۲۰۴۷۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۷/۱۵؛ و: سند ۲۰۸۶۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۵؛ و: سند ۲۰۱۰۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۹/۷.
- ۴- سند ۲۰۷۰۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۲؛ و: سند ۲۰۹۱۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ؛ و: سند ۰۹۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۲۵. کتاب دفاع مقدس، نیروی زمینی ارتش، ص ۱۷۰.
- ۵- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۷۲.
- ۶- سند ۲۰۷۵۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۵؛ و: سند ۲۰۷۷۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۸؛ و: سند ۲۰۸۲۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۴؛ و: سند ۲۰۸۳۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۶.
- ۷- سند ۲۰۱۰۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۹/۷؛ و: سند ۲۰۹۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۳۰.

۱۹۰۰ را بازپس گیرد.

چهار روز بعد، دو گردان خودی طی عملیاتی در ساعت ۴ بامداد، قتل ۱۹۰۰ و ۱۹۰۴ را تصرف کردند؛ اما آتش شدید دشمن مانع از استقرار آنان در این قتل شد. شانزده روز بعد (در ساعت ۲۱:۴۰ روز ۱۳۶۲/۸/۲۸)، نیروهای خودی مجدداً وارد عمل شده و توانستند قتل ۱۸۳۰، ۱۸۱۰، ۱۹۰۰، ۱۹۰۴، ۱۷۴۰ و ۱۶۸۰ را تصرف کنند. در این میان، عدم سقوط تنگه روکان و قتل ۱۶۱۶ و ۱۶۰۶ موجب شد تا امکان تدارک و پشتیبانی نیروها فراهم نیاید. به همین دلیل، بنابه دستور، برخی از نقاط تصرف شده در این مرحله تخلیه شد و نهایتاً عملیات والفجر ۴ در حالی که بخش بزرگی از ارتفاعات کانی مانگا آزاد شده بود، پایان یافت. (۶)

نتایج عملیات

۱. آزادسازی بخشی از خاک ایران اسلامی
۲. به تصرف درآمدن منطقه وسیع دره شیلر - واقع در خاک عراق - و تحت کنترل قرارگرفتن شهر پنجوبین و چندین روستا.
۳. سرنگون شدن سه فروند هواپیما و سه فروند هلی کوپتر؛
۴. انهدام ۳۵ دستگاه تانک و نفربر و ۱۰۰ دستگاه خودرو سبک و سنگین، ۳۲ قبضه توپ، ۲۶ قبضه تفنگ ۱۰۶ میلیمتری، ۲۰ قبضه توپ ضدهوایی، ۲۵ قبضه خمپاره انداز؛
۵. به غنیمت درآمدن هشت دستگاه تانک و نفربر، ۳۱۵ دستگاه خودرو سبک و سنگین، ۳۷ قبضه تفنگ ۱۰۶، ۶۰ قبضه توپ ضدهوایی و ۶۰ قبضه خمپاره انداز؛
۶. کشته و زخمی شدن حدود ۱۸۰۰۰ تن و به اسارت درآمدن ۷۸۵ تن از نیروهای دشمن؛
۷. آزادسازی حدود ۱۰۰۰ کیلومتر مربع از جمله؛ ارتفاعات مارو، گرمک، خلوزه ۱ و ۲، براله و سربراله، کنگرک، لری، سه درختی، تخم مرغی، پادگان گرمک، شهرک هرگنه، تپه شهدا، هفت توانان، کلسو، شاخ ناشکینه، دشت شمال رود قزلچه، ارتفاعات پنجوبین، یال شرقی ارتفاعات زله، ارتفاع ۱۶۷۲ (شرق سنگ معدن)، شیخ گزنشین، شاخ تارجر از کانی مانگا و مناطق غرب کانی مانگا تا شرق چوارته. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۷۱.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ۷۲ و ۷۱.
- ۳- سند ۲۰۴۷۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۷/۱۵؛ و: سند ۲۰۸۶۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۵؛ و: سند ۲۱۰۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۹/۷.
- ۴- سند ۲۰۷۰۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۲؛ و: سند ۲۰۹۱۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ؛ و: سند ۰۹۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۲۵. کتاب دفاع مقدس، نیروی زمینی ارتش، ص ۱۷۰.
- ۵- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۷۲.
- ۶- سند ۲۰۷۵۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۵؛ و: سند ۲۰۷۷۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۸؛ و: سند ۲۰۸۲۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۴؛ و: سند ۲۰۸۳۷ مرکز مطالعات و تحقیقات کشور، ۱۳۶۲/۸/۱۶.
- ۷- سند ۲۱۰۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۹/۷؛ و: سند ۲۰۹۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۳۰.

۱۹۰۰ را بازپس گیرد.

چهار روز بعد، دو گردان خودی طی عملیاتی در ساعت ۴ بامداد، قتل ۱۹۰۰ و ۱۹۰۴ را تصرف کردند؛ اما آتش شدید دشمن مانع از استقرار آنان در این قتل شد.

شانزده روز بعد (در ساعت ۲۱:۴۰ روز ۱۳۶۲/۸/۲۸)، نیروهای خودی مجدداً وارد عمل شده و توانستند قتل ۱۸۳۰، ۱۸۱۰، ۱۹۰۰، ۱۹۰۴، ۱۷۴۰ و ۱۶۸۰ را تصرف کنند. در این میان، عدم سقوط تنگه روکان و قتل ۱۶۱۶ و ۱۶۰۶ موجب شد تا امکان تدارک و پشتیبانی نیروها فراهم نیاید. به همین دلیل، بنابه دستور، برخی از نقاط تصرف شده در این مرحله تخلیه شد و نهایتاً عملیات والفجر ۴ در حالی که بخش بزرگی از ارتفاعات کانی مانگا آزاد شده بود، پایان یافت. (۶)

نتایج عملیات

۱. آزادسازی بخشی از خاک ایران اسلامی
۲. به تصرف درآمدن منطقه وسیع دره شیلر - واقع در خاک عراق - و تحت کنترل قرار گرفتن شهر پنجوین و چندین روستا.
۳. سرنگون شدن سه فروند هواپیما و سه فروند هلی کوپتر؛
۴. انهدام ۳۵ دستگاه تانک و نفربر و ۱۰۰ دستگاه خودرو سبک و سنگین، ۳۲ قبضه توپ، ۲۶ قبضه تفنگ ۱۰۶ میلیمتری، ۲۰ قبضه توپ ضدهوایی، ۲۵ قبضه خمپاره انداز؛
۵. به غنیمت درآمدن هشت دستگاه تانک و نفربر، ۳۱۵ دستگاه خودرو سبک و سنگین، ۳۷ قبضه تفنگ ۱۰۶، ۶۰ قبضه توپ ضدهوایی و ۶۰ قبضه خمپاره انداز؛
۶. کشته و زخمی شدن حدود ۱۸۰۰۰ تن و به اسارت درآمدن ۷۸۵ تن از نیروهای دشمن؛
۷. آزادسازی حدود ۱۰۰۰ کیلومتر مربع از جمله؛ ارتفاعات مارو، گرمک، خلوزه ۱ و ۲، براله و سربراله، کنگرک، لری، سه درختی، تخم مرغی، پادگان گرمک، شهرک هرگنه، تپه شهدا، هفت توانان، کلو، شاخ ناشکینه، دشت شمال رود قزلچه، ارتفاعات پنجوین، یال شرقی ارتفاعات زله، ارتفاع ۱۶۷۲ (شرق سنگ معدن)، شیخ گزنشین، شاخ تارجر از کانی مانگا و مناطق غرب کانی مانگا تا شرق چوارته. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۷۱.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ۷۲ و ۷۱.
- ۳- سند ۲۰۴۷۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۷/۱۵؛ و: سند ۰۲۰۸۶۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۵؛ و: سند ۰۲۱۰۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۹/۷.
- ۴- سند ۲۰۷۰۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۲؛ و: سند ۰۲۰۹۱۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ؛ و: سند ۰۹۲۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۲۵. کتاب دفاع مقدس، نیروی زمینی ارتش، ص ۱۷۰.
- ۵- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۷۲.
- ۶- سند ۰۲۰۷۵۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۵؛ و: سند ۰۲۰۷۷۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۸؛ و: سند ۰۲۰۸۲۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۱۴؛ و: سند ۰۲۰۸۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات کشور، ۱۳۶۲/۸/۱۶.
- ۷- سند ۰۲۱۰۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۹/۷؛ و: سند ۰۲۰۹۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۸/۳۰.

مستند است که در این مورد هیچ شکی نیست و در این باره هیچ تردیدی نیست.

این امر در واقع در این مورد که در این باره هیچ شکی نیست و در این باره هیچ تردیدی نیست.

تاریخچه

در این مورد که در این باره هیچ شکی نیست و در این باره هیچ تردیدی نیست. این امر در واقع در این مورد که در این باره هیچ شکی نیست و در این باره هیچ تردیدی نیست.

در این مورد که در این باره هیچ شکی نیست و در این باره هیچ تردیدی نیست. این امر در واقع در این مورد که در این باره هیچ شکی نیست و در این باره هیچ تردیدی نیست.

نتیجه

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی با ۱۲۰۰ کیلومتر مربع وسعت در شرق رودخانه دجله و داخل هورالهوریه قرار داشت، که از شمال به العزیر و از جنوب به القرنه - طلائییه محدود می‌شد. این منطقه دارای دو نوع طبیع متفاوت است: هور و خشکی. قسمت خشکی، که حداقل عرض آن یک کیلومتر و حداکثر ۱۰ کیلومتر است، میان دو هور بزرگ - هورالهوریه در شرق و هورالحمار در غرب آن احاطه شده است.

همچنین، رودخانه دجله این منطقه را به دو قسمت شرقی - غربی تقسیم می‌کند که سه چهارم آن شرق رودخانه قرار دارد. جاده مواصلاتی عماره - بصره نیز در غرب رودخانه واقع است. در داخل این منطقه جزایر شمالی و جنوبی مجنون واقع است. تأسیساتی نیز در منطقه وجود داشت که عبارت بودند از: دکل‌های برق، دکل‌های تقویتی رادیو و تلویزیون، تأسیسات و کارخانجات کاغذساز و چاه‌های نفت و ... در حاشیه دجله حدود ۵۰ روستا وجود داشت که به هنگام عملیات خیبر پر از سکنه غیرنظام بودند. (۲)

استعداد دشمن

منطقه مورد نظر برای عملیات در حوزه استحفاظی سپاه سوم عراق قرار داشت و در جریان عملیات یگان‌های زیر در این منطقه حضور یافتند:

- الف - یگان‌های پیاده، شامل: تیپ‌های ۳، ۵، ۱۱، ۱۸، ۶۰۵، ۷۰۲، ۷۰۴، ۹۳، ۹۵، ۹۶، ۷۰۱، ۵۰۱، ۵، ۴۱۹، ۱۰۸، ۱۱۳، ۴۲۷، ۳۶، ۲۲، ۲۳، ۲۸، ۴۱۸، ۴۲۲، ۱۹ پیاده؛
- ب - یگان‌های زرهی، شامل: تیپ‌های ۳۰، ۱۶، ۶، ۵۶، ۱۴، ۲۶ و ۳۷ زرهی و تیپ ۵۵ مختلط؛
- ج - یگان‌های مکانیزه، شامل: تیپ‌های ۲۵، ۸، ۲۷، ۱۵ و ۲۰ مکانیزه؛
- د - گارد مرزی و گارد ریاست جمهوری، شامل: تیپ‌های ۵، ۸ و ۱۱ گارد مرزی و یک تیپ از گارد ریاست جمهوری؛
- ه - نیروی مخصوص، شامل: تیپ ۶۵؛
- و - بیش از ۱۰ گردان جیش الشعبی و کماندو؛
- ز - حدود ۳۰ گردان توپخانه. (۳)

سازمان رزم خودی

هدایت و فرماندهی عملیات بر عهده قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیاء(ص) بود. دو قرارگاه اصلی (کربلا و نجف) و پنج قرارگاه فرعی (نصر، حنین، بدر، حدید و فتح) تحت امر قرارگاه مرکزی بودند. یگان‌های عملیاتی نیز به شرح ذیل بود:

الف - سپاه پاسداران:

- لشکرهای ۵ نصر، ۸ نجف اشرف، ۳۱ عاشورا، ۱۹ فجر، ۴۱ ثارالله، ۱۷ علی‌ابیطالب(ع)، ۱۴ امام

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی با ۱۲۰۰ کیلومتر مربع وسعت در شرق رودخانه دجله و داخل هورالهوریه قرار داشت، که از شمال به العزیر و از جنوب به القرنه - طلائیه محدود می‌شد.

این منطقه دارای دو نوع طبیع متفاوت است: هور و خشکی. قسمت خشکی، که حداقل عرض آن ۸ کیلومتر و حداکثر ۱۰ کیلومتر است، میان دو هور بزرگ - هورالهوریه در شرق و هورالحمار در غرب آن - احاطه شده است.

همچنین، رودخانه دجله این منطقه را به دو قسمت شرقی - غربی تقسیم می‌کند که سه چهارم آن در شرق رودخانه قرار دارد. جاده مواصلاتی عماره - بصره نیز در غرب رودخانه واقع است.

در داخل این منطقه جزایر شمالی و جنوبی مجنون واقع است. تأسیساتی نیز در منطقه وجود داشت که عبارت بودند از: دکل‌های برق، دکل‌های تقویتی رادیو و تلویزیون، تأسیسات و کارخانجات کاغذسازی، چاه‌های نفت و

در حاشیه دجله حدود ۵۰ روستا وجود داشت که به هنگام عملیات خیبر پر از سکنه غیرنظامی بودند. (۲)

استعداد دشمن

منطقه مورد نظر برای عملیات در حوزه استحفاظی سپاه سوم عراق قرار داشت و در جریان عملیات یگان‌های زیر در این منطقه حضور یافتند:

الف - یگان‌های پیاده، شامل: تیپ‌های ۳، ۵، ۱۱، ۱۸، ۶۰۵، ۷۰۲، ۷۰۴، ۹۳، ۹۵، ۹۶، ۷۰۱، ۵۰۱، ۳۵، ۴۱۹، ۱۰۸، ۱۱۳، ۴۲۷، ۳۶، ۲۲، ۲۳، ۲۸، ۴۱۸، ۴۲۲، ۱۹ پیاده؛

ب - یگان‌های زرهی، شامل: تیپ‌های ۳۰، ۱۶، ۶، ۵۶، ۱۴، ۲۶ و ۳۷ زرهی و تیپ ۵۵ مختلط؛

ج - یگان‌های مکانیزه، شامل: تیپ‌های ۲۵، ۸، ۲۷، ۱۵ و ۲۰ مکانیزه؛

د - گارد مرزی و گارد ریاست جمهوری، شامل: تیپ‌های ۵، ۸ و ۱۱ گارد مرزی و یک تیپ از گارد

ریاست جمهوری؛

ه - نیروی مخصوص، شامل: تیپ ۶۵؛

و - بیش از ۱۰ گردان جیش الشعبی و کماندو؛

ز - حدود ۳۰ گردان توپخانه. (۳)

سازمان رزم خودی

هدایت و فرماندهی عملیات بر عهده قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیا(ص) بود. دو قرارگاه اصلی (کربلا و نجف) و پنج قرارگاه فرعی (نصر، حنین، بدر، حدید و فتح) تحت امر قرارگاه مرکزی بودند. یگان‌های عملیاتی نیز به شرح ذیل بود:

الف - سپاه پاسداران:

- لشکرهای ۵ نصر، ۸ نجف اشرف، ۳۱ عاشورا، ۱۹ فجر، ۴۱ ثارالله، ۱۷ علی‌ابیطالب(ع)، ۱۴ امام

(۵) (ت) ۱۳۷۴

مهره را بر سر رسیده عمل همان کاری که قبلاً در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم
 در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم. در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم.
 در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم. در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم.
 در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم. در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم.
 در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم. در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم.
 در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم. در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم.
 در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم. در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم.
 در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم. در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم.
 در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم. در مورد ترازهای دیگر کرده‌ایم.

تاریخچه ۲

(۴) کوفته شده شد. (۴) کوفته شده شد. (۴) کوفته شده شد.

۲۸ مهر م. (۳) عمر (ع) و (۳) عمر (ع) و (۳) عمر (ع) و (۳) عمر (ع)

۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰

ب - ترازهای کرمان

۱۹ قصر، ۲۱ شاهورا، ۲۲ لشکر، ۲۳ لشکر، ۲۴ لشکر، ۲۵ لشکر، ۲۶ لشکر، ۲۷ لشکر، ۲۸ لشکر، ۲۹ لشکر، ۳۰ لشکر

(۳) استانشاهی (ع) ۱۰، (۳) استانشاهی (ع) ۱۱، (۳) استانشاهی (ع) ۱۲، (۳) استانشاهی (ع) ۱۳، (۳) استانشاهی (ع) ۱۴، (۳) استانشاهی (ع) ۱۵، (۳) استانشاهی (ع) ۱۶، (۳) استانشاهی (ع) ۱۷، (۳) استانشاهی (ع) ۱۸، (۳) استانشاهی (ع) ۱۹، (۳) استانشاهی (ع) ۲۰

(۳) استانشاهی (ع) ۲۱، (۳) استانشاهی (ع) ۲۲، (۳) استانشاهی (ع) ۲۳، (۳) استانشاهی (ع) ۲۴، (۳) استانشاهی (ع) ۲۵، (۳) استانشاهی (ع) ۲۶، (۳) استانشاهی (ع) ۲۷، (۳) استانشاهی (ع) ۲۸، (۳) استانشاهی (ع) ۲۹، (۳) استانشاهی (ع) ۳۰

۲۰ رمضان، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰

(۳) رمضان، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰

(۳) رمضان، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰

الف - ترازهای نجف

شرح زیر بوبه:

۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰

۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰

۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰

۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰

۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰

۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰

۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰

۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰

۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰

- تیپ‌های مستقل ۱۵ امام حسن (ع)، ۱۰ سیدالشهدا (ع)، ۴۴ قمر بنی‌هاشم (ع)، ۳۳ المهدی (عج)، ۱۸ الغدیر و ۲۱ امام رضا (ع)؛

- تیپ‌های مستقل زرهی ۷۲ محرم و ۲۰ رمضان و ۲۸ صفر؛

- یگان دریایی (قرارگاه نوح).

در مجموع، سپاه پاسداران ۲۲۰ گردان عملیاتی در اختیار داشت و استعداد توپخانه‌اش نیز هفت گردان بود.

ب- ارتش جمهوری اسلامی:

- لشکرهای پیاده ۷۷، ۲۱، ۲۸ و ۵۵؛

- لشکرهای زرهی ۸۱، ۱۶ و ۹۲؛

سازمان رزم دو قرارگاه عملیاتی نجف و کربلا که تحت امر قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیاء (ص) بودند، به

شرح زیر بود:

الف - قرارگاه نجف

قرارگاه نصر: لشکر ۵ نصر و تیپ ۱۵ امام حسن (ع)؛

قرارگاه حدید: تیپ ۴۴ قمر بنی‌هاشم و تیپ ۲۱ امام رضا (ع)؛

قرارگاه فتح: لشکر ۲۷ محمدرسول‌الله (ص)، تیپ ۳۳ المهدی (عج)، تیپ ۱۸ الغدیر، تیپ ۲۰ رمضان،

تیپ ۲۸ صفر و لشکر ۹۲ زرهی ارتش؛

قرارگاه حنین: لشکر ۱۷ علی‌بن‌ابیطالب (ع)، لشکر ۴۱ ثارالله و تیپ ۱۰ سیدالشهدا (ع)؛

قرارگاه بدر: لشکر ۸ نجف، لشکر ۳۱ عاشورا و لشکر ۱۹ فجر.

ب - قرارگاه کربلا

یگان ارتش: لشکرهای ۷۷، ۲۱ و ۲۸ پیاده و لشکر ۸۱ زرهی؛

یگان سپاه: لشکر ۱۴ امام حسین (ع)، ۷ ولی عصر (عج) و تیپ زرهی ۷۲ محرم.

گفتنی است که لشکر ۱۶ و ۹۲ زرهی ارتش در حین عملیات به کار گرفته شدند. (۴)

طرح عملیات

دو قرارگاه کربلا و نجف مأموریت داشتند ضمن تأمین اهداف محوله، روی پل دوعیجی در شمال نشوه (غرب نهر کتیبان) الحاق کرده و سپس به سوی بصره ادامه عملیات دهند.

قرارگاه کربلا می‌بایست با عمل از زید و چسبیدن به نهر کتیبان جهت مسدود کردن منطقه ورودی دشمن در دوعیجی اقدام می‌کرد. قرارگاه نجف نیز پس از دستیابی به العزیر و القرنه و تصرف جزایر مجنون و الحاق با طلائیه، جهت بازکردن جاده طلائیه - نشوه که تنها امید برای ادامه عملیات و انتقال نیرو و مهمات بود، اقدام کند. یگان‌های تحت امر این قرارگاه می‌بایست با عبور از طلائیه به سمت نشوه و تأمین آن در پل دوعیجی با قرارگاه کربلا (نیروهای ارتش) الحاق می‌کردند.

قرارگاه نجف برای تصرف اهداف خود، پنج قرارگاه فرعی (نصر، بدر، حنین، حدید، فتح) مبادرت تشکیل داد.

قرارگاه دیگری با نام نوح (ع) وظیفه ترابری دریایی و پشتیبانی یگان‌های عمل کننده را بر عهده

داشت. (۵)

شرح عملیات

عملیات در ساعت ۲۱:۳۰ روز ۱۳۶۲/۱۲/۳ با رمز "یا رسول الله" آغاز شد. در مرحله اول، نیروهای قرارگاه نجف با تهاجم سراسری در مناطقی همچون تنگه و شهر القرنه، جاده بصره - العماره و نیز جزایر شمالی و جنوبی مجنون استقرار یافتند. در این میان، قرارگاه کربلا که در محور زید وارد عمل شده بود، از دستیابی به کمترین موفقیتی باز ماند و به همین دلیل یگان‌های ارتش به مواضع قبلی خود بازگشتند.

در مرحله دوم عملیات، دو تلاش اصلی در محور جزایر مجنون و طلائیه به منظور الحاق و سپس پیش‌روی به سمت نشوه در نظر گرفته شد؛ بنا به علی‌پیش‌روی انجام نشد. در مقابل، دشمن به تدریج خود را بازیافته و پس از کشف اهداف عملیات و محورهای اصلی تک، تلاش اصلی خود را ابتدا روی پاک‌سازی حوالی جاده بصره - العماره گذارد و سپس روی طلائیه متمرکز شد.

در ادامه عملیات، پس از آن که محور "زید" با عدم موفقیت مواجه شد، لشکر ۱۴ سپاه پاسداران که تحت امر قرارگاه کربلا (ارتش) بود، آزاد شده و به همراه لشکر ۲۷ ماموریت طلائیه را بر عهده گرفت. در آن شب نبردی سخت در گرفت که تا صبح به طول انجامید. در این میان، فشار دشمن همچنان ادامه داشت و با آنکه محور جاده طلائیه - به طول ۶ کیلومتر - در اختیار نیروهای خودی بود، لیکن وسعت کم منطقه مانور و آتش انبوه و بسیار زیاد دشمن، پیش‌روی و الحاق با محور جزایر مجنون را ناممکن ساخته بود. لذا از ادامه عملیات در طلائیه صرف نظر شد و به این ترتیب اهداف عملیات خیبر به حفظ جزایر مجنون محدود شد.

بر همین اساس و با توجه به فشارهای دشمن، مرحله سوم عملیات به منظور تثبیت موقعیت خودی در جزایر انجام شد. دشمن که هرگونه حضور نیروهای ایرانی در هور را خطری برای جاده بصره - العماره می‌دانست، با اجرای آتش شدید و توان پیاده و زرهی می‌کوشید جزایر مجنون را بازپس گیرد. این در حالی بود که نیروهای خودی خسته از چند روز جنگ، نداشتن عقبه نزدیک و نیز عدم حمایت آتش توپخانه، به مقاومت خود ادامه می‌دادند. متقابلاً، دشمن با تمرکز صدها قبضه توپ روی جزایر و بمباران مداوم آنها با هواپیما و نیز در اختیار داشتن عقبه خشکی با واحدهای زرهی خود فشارهای متعدد و طاقت فرسایی را وارد می‌ساخت.

به رغم وضعیت یاد شده، نیروهای خودی می‌کوشیدند به هر صورت ممکن جزایر را حفظ کنند. براین اساس، سپاه پاسداران با تمامی استعداد خود جهت دفع تهاجمات دشمن و حفظ جزایر در آنجا استقرار یافت. در این میان، شهادت و جراحت تنی چند از فرماندهان سپاه به مقاومت نیروها جلوه‌ای خاص بخشیده بود. سرانجام، دشمن که در مقابل خود مقاومتی غیرقابل تصور و پیش‌بینی نشده مشاهده می‌کرد، به تدرج از بازپس‌گیری جزایر ناامید شد و به تحکیم مواضع پدافندی خود پرداخت. (۶)

نتایج عملیات

۱. عملیات خیبر که به آزادسازی منطقه‌ای به وسعت ۱۰۰۰ کیلومتر مربع در هور، ۱۴۰ کیلومتر مربع در جزایر مجنون و ۴۰ کیلومتر مربع در طلائیه انجامید، موجب افزایش عزم بین‌المللی برای کنترل ایران و جلوگیری از شکست عراق شد؛ به گونه‌ای که از تاریخ ۱۳۶۲/۱۲/۳ (زمان آغاز عملیات خیبر) تا تاریخ ۱۳۶۳/۷/۳۰ تعداد ۴۷۴ طرح صلح را ۵۴ کشور مختلف جهان ارائه کردند. شورای امنیت سازمان ملل نیز در تاریخ ۱۳۶۳/۳/۱۱ قطع‌نامه ۵۵۲ خود را در خصوص پایان دادن به جنگ ایران و عراق تصویب کرد. این در حالی بود که هیچ‌یک از این قطع‌نامه‌ها و طرح‌ها نظر ایران را تأمین نکرد.

۲. در این عملیات فرماندهان جنگ به اهمیت تاثیر تجهیزات دریایی و آبی - خاکی برای کسب نتایج مهم و حیاتی پی بردند و سپاه پاسداران نیز از یک ضرورت حساس و حیاتی در تکمیل و توسعه سازمان خود آگاهی یافت و آن لزوم ایجاد، تقویت و توسعه یگان‌های دریایی برای انجام عملیات‌های آبی - خاکی بود. این ره یافت، قابلیت سپاه در انجام عملیات عبور از هور و رودخانه‌های بزرگ را توسعه داد و هسته اصلی عملیات‌های بدر، والفجر ۸، کربلا ۳، ۴ و ۵ و نیز زمینه‌ای برای تشکیل نیروی دریایی سپاه پاسداران شد.

۳. تلفات و ضایعات عراق در این عملیات به شرح ذیل می‌باشد:

- کشته و زخمی شدن حدود ۱۵۰۰۰ تن و به اسارت درآمدن ۱۱۴۰ تن از نیروهای دشمن؛
- انهدام ۱۵۰ دستگاه تانک و نفربر و ۲۰۰ دستگاه خودرو و به غنیمت درآمدن ۱۰ دستگاه تانک و ۶۰ دستگاه کامیون؛
- انهدام ۲۱ تیپ به میزان ۲۰ تا ۱۰۰ درصد؛ (۷)
- سقوط شش فروند هواپیما و ۹ فروند هلی کوپتر. (۸)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۷۸.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ۷۷.
- سند ۱۳۲۹۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱۲/۳؛ و: گزارش ۱۴۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات خیبر، ص ۲۳.
- ۳- سند ۰۷۸۷۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱۲/۶؛ و: سند ۱۲۳۲۷۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱۲/۲۸؛ و: سند ۱۱۳۴۴۸۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۳/۱۲/۲۶؛ و: سند ۱۴۶۵۳۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱۲/۱۳؛ و: سند ۲۱۲۴۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱۲/۱۱؛ و: سند ۱۱۴۶۹۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ؛ ۱۳۶۲/۱۲/۳؛ و: گزارش ۱۴۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات خیبر، ص ۱۰۵ و ۴۷، ۴۲.
- ۴- سند ۱۳۲۹۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ،
- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱۲/۳؛ و: گزارش ۱۴۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ۸ - ۳؛ و: سند ۰۹۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب دفاع مقدس، نیروی زمینی ارتش، ص ۱۷۴.
- ۵- گزارش ۱۴۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات خیبر، ص ۶ - ۲.
- ۶- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۸۵ - ۸۰.
- ۷- گزارش ۱۴۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات خیبر؛ ص ۱۰۷، ۱۰۸؛ و: دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران، فصل نامه بررسی‌های نظامی، شماره ۲۱، ص ۴۸؛ و: دانشکده فرماندهی و ستاد، دوره عالی جنگ، جزوه درس‌هایی از جنگ ایران و عراق، ص ۱۳۶ - ۱۳۴، ۱۳۶ و ۱۳۴.
- ۸- سند ۱۱۴۶۹۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۲/۱۲/۳.

عملیات عاشورا

مقدمه

در قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر، خط الراس ارتفاعات میمک به عنوان مرز ایران و عراق تعیین شد. سپس کمیته‌های مشترک دو کشور برای تهیه اسناد لازم و میله‌گذاری مرز به گفت و گو پرداختند. این گفت و گوها که به کندی انجام می‌شد، تا آستانه وقوع انقلاب اسلامی به نتیجه تعیین کننده‌ای نرسید. در این میان، رژیم عراق که به تعیین قطعی مرزها تمایلی نشان نمی‌داد، با پیروزی انقلاب اسلامی زمینه را بر ملغی کردن این قرارداد فراهم دید و در تاریخ ۱۳۵۹/۶/۱۹ به میمک حمله کرد و در تاریخ ۱۳۵۹/۶/۲۱ آن را اشغال کرد. چهار ماه بعد (۱۳۵۹/۱۰/۱۹)، طی عملیات ضربت ذوالفقار، اگرچه دشمن از قتل میمک عقب رانده شد، لیکن شمال و غرب این منطقه همچنان تحت اشغال او بود. این وضعیت ادامه داشت تا این که عملیات عاشورا به منظور آزادسازی ارتفاعات شمال میمک و نیز دامنه غربی آن طراحی و به اجرا درآمد.

اهداف عملیات

- انهدام بخشی از قوای دشمن؛
- تحمیل پدافند در دشت به دشمن؛
- ایجاد تسهیلات در رفت و آمد از جنوب به غرب و بالعکس؛ و نیز ارتباط و اتصال جبهه‌های جناحین میمک؛
- آزادسازی قسمتی از اراضی اشغالی؛
- تامین منطقه میمک با تسخیر و تصرف ارتفاعات مهم منطقه، همچون: گرگنی، فصیل و فرورفتگی میمک. (۱)

موقعیت منطقه

سراسر منطقه عملیاتی پوشیده از شیارها و پستی و بلندی‌های بسیاری است که پراکندگی آنها شکل پیچیده‌ای به منطقه می‌دهد. نوع زمین منطقه از خاک رس و در بعضی نقاط همراه با شن می‌باشد که حرکت خودروها را دچار مشکل می‌کند. حدفاصل تنگه‌های بینا و بیجار که عملیات در آن متمرکز شده بود، ارتفاعات نسبتاً بلندی قرار داد که مرتفع‌ترین آنها کوه میمک است. این ارتفاعات با حرکت به طرف خاک عراق به تدریج پست‌تر شده و زمین تقریباً مسطح می‌شود. ارتفاعات مهم این منطقه عبارتند از: کانی سخت و زالوآب، شورشیرین، شینو، میمک، فصیل، گرگنی، تلخاب، گلم زرد، قلالم کانی شیخ. (۲)

استعداد دشمن

- تیپ‌های ۴۰۳، ۵۰۳ و ۶۰۴ پیاده؛
- تیپ ۴ پیاده کوهستانی؛
- تیپ ۴۶ مکانیزه؛
- تیپ ۱۲ زرهی؛
- یک گردان از گارد ریاست جمهوری؛
- یک گردان کماندویی؛
- یک گردان جیش الشعبی (۳)

سازمان رزم خودی

فرماندهی و هدایت عملیات بر عهده قرارگاه "سلمان" بود و نیروهای عمل کننده متناسب با وظایف و اهداف مورد نظر به چهار قسمت تقسیم شدند:

فجر ۱، شامل نیروهای سپاه: تیپ مستقل ۲۱ امام رضا(ع) با چهار گردان و یک گروهان تانک از تیپ زرهی ۲۸ صفر؛

نیروهای ارتش: تیپ ۱ لشکر ۸۱ زرهی با دو گردان.

فجر ۲، شامل نیروهای سپاه: تیپ مستقل انصارالحسین(ع)؛

نیروهای ارتش: تیپ ۳ لشکر ۸۱ زرهی؛

(در احتیاط کل عملیات بودند و تا پایان عملیات وارد عمل نشدند).

فجر ۳، شامل نیروهای سپاه: لشکر (-) ۵ نصر با چهار گردان و یک گروهان تانک از تیپ زرهی ۲۸ صفر؛

نیروهای ارتش: گردان (-) ۲۱۱ تانک از لشکر ۸۴ پیاده.

فجر ۴، شامل نیروهای سپاه: تیپ مستقل ۲۹ نبی اکرم (ص)؛

نیروهای ارتش: یک گروهان از گردان ۲۱۱ تانک؛

توپخانه: سه گردان از ارتش و دو گردان از سپاه (۴)

طرح عملیات

پس از انجام شناسایی‌های لازم، عملیات از سه محور زیر طراحی شد:

محور اول: ارتفاعات فصیل، ۳۵۰ و بانی تلخاب؛ که در ماموریت فجر ۱ بود.

محور دوم: ارتفاعات فصیل و یال میمک؛ که در ماموریت فجر ۳ بود.

محور سوم: فرورفتگی میمک؛ که در ماموریت فجر ۴ بود. (۵)

شرح عملیات

از غروب روز ۱۳۶۳/۷/۲۵، نیروها به طرف اهداف خود حرکت کردند. درگیری با دشمن با رمز یا اباعبدالله الحسین(ع) حدود ساعت ۰۱:۳۰ بامداد در محور میانی (فصیل) آغاز شد و رزمندگان پس از چندین ساعت نبرد موفق شدند در ساعت حدود ۹ صبح ارتفاعات فصیل را تصرف و سپس پاک‌سازی کنند. در این میان، تلاش برای تصرف یال میمک (۳۴۸) به نتیجه نرسید.

در محور جنوبی (فرورفتگی میمک) که درگیری در ساعت ۲:۴۵ آغاز شد، اگرچه نیروها توانستند به برخی از اهداف خود دست یابند، اما در حالی که فاقد سنگرهای دفاعی و امکانات پشتیبانی نیز بی بهره بودند، با پاتک زرهی دشمن مجبور شدند عقب‌نشینی کنند.

در محور شمالی (گرگنی)، نیروها که بیش‌تر وقت خود را به خنثی‌سازی میادین مین و بازکردن معبر اختصاص داده بودند، سرانجام پس از مدتی درگیری با دشمن توانستند ارتفاع گرگنی را تصرف کنند.

در این میان، دشمن با جمع‌آوری و سازمان‌دهی نیروهایش، از صبح روز دوم پاتک‌های سنگین خود را که با آتش شدید توپخانه و حملات هوایی همراه بود، آغاز کرد و هر بار با مقاومت نیروهای خودی مواجه شده و ضمن تحمل تلفات و ضایعات، مجبور به عقب‌نشینی می‌شد.

سرانجام، پس از چند روز درگیری بین دو طرف، مواضع متصرفه تأمین شد. (۶)

نتایج عملیات

۱. بازپس‌گیری بیش از ۵۰ کیلومتر مربع از مناطق اشغالی؛
۲. تصرف بخش مهمی از ارتفاعات منطقه (فصیل - گرگنی)؛
۳. تهدید جاده بدره - مندلی؛
۴. آزادشدن جاده مرزی خودی؛
۵. کشته و زخمی شدن حدود ۱۵۰۰ تن از نیروهای دشمن و به اسارت درآمدن ۱۹۰ تن دیگر؛
۶. انهدام چندین دستگاه تانک و خودرو نظامی و به غنیمت درآمدن ۴ دستگاه تانک، ۷ دستگاه خودرو، ۶ قبضه تفنگ ۱۰۶ میلیمتری، ۲۹ قبضه خمپاره‌انداز و تعداد زیادی سلاح سبک و مهمات. (۷)

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۰۷۱۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "عملیات عاشورا"، ص ۱۴؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۹۰ - ۸۹.
- ۲- گزارش ۰۷۱۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "عملیات عاشورا"، ص ۱۷ - ۱۵.
- ۳- سند ۰۹۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب دفاع مقدس نیروی زمینی ارتش، ص ۱۷۸.
- ۴- منبع شماره ۲، ص ۵۹ - ۵۲؛ و: منبع شماره ۳، ص ۱۷۷.
- ۵- منبع شماره ۲، ص ۵۴ - ۵۲ و ۴۰ - ۳۷.
- ۶- منبع شماره ۲، ص ۱۳۵ - ۸۰؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۹۲ و ۹۱.
- ۷- منبع شماره ۲، ص ۱۵۱ و ۱۵۰.

عملیات بدر

مقدمه

دستیابی به یک جناح از دشمن در شمال بصره و قطع جاده مهم بصره - العماره، که می‌توانست منطقه مانور مناسبی را برای عملیات‌های آینده به سمت بصره و یا العماره باز نموده و دروازه جدیدی را برای ورود به مناطق خشکی جدید بگشاید، همچنان به عنوان یک هدف مهم تلقی می‌شد. در این حال، عواملی همچون تجربیات به دست آمده از عملیات خیبر در خصوص الزامات پشتیبانی و تاکتیکی و عملیات آبی و خاکی، جبران بسیاری از نواقص و کمبودهای مهندسی موجود در این عملیات، در اختیار داشتن جزایر مجنون به عنوان مناطق واسط و سرپل که امکان تمرکز نیروها و انتقال تجهیزات به جلو را تسهیل می‌کرد، موجب شدند منطقه هورالهوریزه مجدداً برای انجام عملیات بزرگ بعدی انتخاب شود.

اهداف عملیات

دستیابی و تسلط بر جاده العماره - بصره و نیز راه یابی به مرکز اصلی هورهای غرب دجله - که استان‌های ناصریه، بصره و العماره را احاطه کرده است - و همچنین تسلط بر شرق دجله همراه با انهدام نیرو، پاک‌سازی پاسگاه‌های ترابه، بلال، ابولیله و نیز روستاهای البیضه، الصخره، پد خندق و انهدام پل‌های العزیر، خندق و ... در حد شمالی منطقه عملیات؛ و پاک‌سازی روستاها و انهدام پل‌هایی همچون جوبیر و ... در حد جنوبی منطقه از جمله اهداف این عملیات بود. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیات در هورالهوریزه قرار داشت که از شمال به ترابه و زجیه و از جنوب به القرنه و کانال صوئیب محدود می‌شود. این منطقه دارای دو نوع طبیعت متفاوت است: یکی، خشکی در قسمت غربی که حداقل عرض آن ۲ کیلومتر در زجیه و حداکثر عرض آن ۸ تا ۹ کیلومتر در عزیر و الهاله می‌باشد و دیگری، دو هور بزرگ (هورالهوریزه در شرق و هورالحمار در غرب) می‌باشد که این خشکی را احاطه کرده‌اند. طول منطقه عملیات از ترابه تا الهویدی حدود ۵۰ کیلومتر می‌باشد. زمین آن از جنس خاک رس نمکی و به حالت گرد است. در نزدیکی سیل‌بندهای هور نیز با نشست آب، منطقه حالت باتلاقی به خود می‌گیرد. همچنین، رودخانه دجله این منطقه را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می‌کند که سه چهارم منطقه در شرق رودخانه واقع است. جاده حساس و مهم بغداد - بصره نیز در غرب رودخانه قرار دارد. وسعت کل منطقه عملیات اعم از خشکی و هور ۱۰۰۰ کیلومتر مربع می‌باشد که ۲۵۰ کیلومتر مربع آن خشکی و مابقی آن هور می‌باشد. در این منطقه یکی از بزرگ‌ترین ذخایر نفت عراق موجود می‌باشد که دولت عراق مشغول بررسی و نقشه‌برداری آن شده بود. (۲)

استعداد دشمن

از منطقه قلعه صالح تا نهر صوئیب تحت فرماندهی نیروهای شرق دجله بود. استعداد و نحوه گسترش یگان‌های دشمن به صورت زیر بود:

الف - فرماندهی دفاع الاهوار (از قلعه صالح تا الکساره)

- دو گردان کماندویی یوسف و عبدالله از لشکر ۱۰؛

- تیپ ۲ کماندویی سپاه چهارم.

ب- لشکر ۳۵ پیاده (از منطقه الکساره تا نهر روطه)

- تیپ ۴۲۹ پیاده با سه گردان؛

- تیپ ۹۴ پیاده با سه گردان.

- قاطع القادسیه، خالد، الصنادیه، صدام، دینار الثانی

- دو گردان کماندویی الفیحا و محمد قاسم از لشکر ۵ مکانیزه؛

- نیروهای کماندو الشیبانی؛

- چهار گردان تانک؛

- پنج گردان توپخانه.

ج- فرماندهی نیروهای دفاع از بصره (از نهر روطه تا نهر صوئیب)

- تیپ ۹۳ پیاده با سه گردان؛

- تیپ ۷۰۳ پیاده با سه گردان؛

- قاطع الشهید؛

- یک گردان تانک؛

- یک گردان توپخانه.

د - لشکر ۳۱ پیاده (از نهر صوئیب تا پاسگاه طلائیة)

- تیپ ۱۱۸ پیاده؛

- تیپ ۴۹ پیاده؛

- تیپ ۶۰۵ پیاده؛

- سه گردان توپخانه.

نیروهایی که دشمن حین عملیات برای پاتک وارد منطقه کرد نیز عبارت بودند از:

- لشکر ۱۰ زرهی با تیپ‌های ۱۷ و ۴۲ زرهی و ۲۴ مکانیزه؛

- لشکر گارد ریاست جمهوری با تیپ‌های ۱ مکانیزه، ۲ زرهی، ۳ نیروی مخصوص و ۴ زرهی؛

- لشکر ۴ پیاده کوهستانی با تیپ‌های ۵، ۱۸ و ۲۹ پیاده؛

- لشکر ۶ زرهی با تیپ‌های ۱۶ و ۳۰ زرهی و ۲۵ مکانیزه؛

- لشکر ۱ مکانیزه با تیپ‌های ۲۷ مکانیزه، ۳۴ زرهی و ۵۱ مختلط؛

- لشکر ۵ مکانیزه با تیپ‌های ۲۰ و ۱۵ مکانیزه؛

- تیپ‌های ۶۵، ۶۶ و ۶۸ نیروی مخصوص؛

- تیپ ۱۰ زرهی (۳)

سازمان رزم خودی

نیروهای عمل کننده در منطقه تحت امر سه قرارگاه عملیاتی و با فرماندهی مرکزی قرارگاه خاتم الانبیاء(ص). نام قرارگاه‌ها، محدوده عملیاتی آنها و یگان‌های تحت امرشان به قرار زیر می‌باشد:

- لشکر ۲۵ کربلا؛
- لشکر ۱۴ امام حسین(ع)؛
- لشکر ۵ نصر؛
- لشکر ۷ ولی عصر(عج)؛
- تیپ ۱۵ امام حسن(ع)؛
- تیپ ۱۸ الغدیر؛
- تیپ ۲۱ امام رضا(ع)؛
- گردان‌های ویژه شهید صدر؛
- گروه ۲۲ توپخانه (دو گردان)؛
- گروه ۴۰ توپخانه رسالت (یک آتشبار)؛
- لشکر ۷۷ پیاده ارتش.

قرارگاه کربلا (از جنوب خط حد قرارگاه نجف تا شمال پد الهویدی):

- لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب(ع)؛
- لشکر ۳۱ عاشورا؛
- لشکر ۸ نجف اشرف؛
- لشکر ۲۷ محمد رسول الله(ص)؛
- تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی هاشم(ع)؛
- لشکر ۲۱ پیاده ارتش با ۹ گردان پیاده، دو گردان مکانیزه و سه گردان تانک؛
- لشکر ۲۸ پیاده ارتش؛
- گردان‌های توپخانه ۳۲۷، ۳۵۰، ۳۴۷، القارعه، ۳۹۷، ۳۷۲، ۳۶۴ و ۳۴۳.

قرارگاه نوح (از پد الهویدی تا کانال صوئیب):

- لشکر ۴۱ نارا...؛
- تیپ احمد ابن موسی؛

همچنین، دو قرارگاه ظفر ۱ و ۲ تحت نظر قرارگاه خاتم الانبیاء(ص) برای قرارگاه‌های نجف و کربلا منظور شده بود:

قرارگاه ظفر ۱، شامل: تیپ ویژه شهدا (سپاه) و تیپ ۱ از لشکر ۲۳ نوهده (ارتش).

قرارگاه ظفر ۲، شامل: تیپ مستقل ۳۳ المهدی(عج) (سپاه) و تیپ مستقل ۵۵ هوابرد (ارتش). (۴)

در مجموع، شمار نیروهای عمل کننده سپاه در این عملیات، ۳۴۵۳۱ بسیجی، ۹۶۴۱۳ وظیفه و ۱۷۰۱۰ پاسدار بود.

طرح عملیات

برای انجام عملیات، منطقه مورد نظر به دو محور شمالی و جنوبی تقسیم شد. محور شمالی به قرارگاه نجف، و محور جنوبی به قرارگاه کربلا واگذار شد.

قرارگاه نجف از شمال البیضاء تا امتداد آبراه جمل، و قرارگاه کربلا از شمال، مقابل آبراه جمل و روستای نخیره در شرق دجله؛ و از جنوب، منطقه القرنه (خط الهاله) وارد عمل می‌شدند. قرارگاه نوح(ع) نیز مأموریت داشت ضمن تصرف پدالیهویدی و گسترش در آن محور، به سوی پل "زردان" پیشروی کند و سپس کانال صوئیب را شکافته و آب را به سمت بصره رها نماید.

همچنین، به دو قرارگاه فرعی ظفر و نجف ۲ مأموریت‌های جداگانه‌ای به صورت احتیاط و نیز انجام عملیات فریب واگذار شد؛ قرارگاه ظفر می‌بایست آماده می‌بود تا در صورت امکان به طریق هلی‌برد از العزیر به طرف شمال _ در غرب روخانه دجله _ حرکت کند. نجف ۲ نیز مأموریت داشت روی جاده العماره _ بصره و شمال پل العزیر اجرای آتش کند. (۵)

شرح عملیات:

عملیات در ساعت ۲۳ روز ۱۳۶۳/۱۲/۲۰ با اسم رمز مبارک **یاالله، یاالله، یاالله**، و قاتلوهیم حتی لا تکون فتنه، یا فاطمه الزهرا، یا فاطمه الزهرا، یا فاطمه الزهرا(س) آغاز شد و در همان ساعات اولیه، تمامی خطوط و استحکامات دشمن به سرعت در هم کوبیده شد.

در منطقه قرارگاه کربلا، لشکرهای ۸ و ۳۱ به سرعت خود را به خط دوم دشمن رسانده و در ساعت ۲ بامداد پس از پاک‌سازی این خط که دارای تعدادی مین پراکنده نیز بود، به سمت دجله حرکت کردند. تیپ ۴۴ نیز پس از شکستن خط اول، سریعاً یک گردان ۱۱۰ نفری انفجار را به همراه مواد لازم از روی جاده خاکی جوبیر به سمت پل فرستاده و در ساعت ۰۲:۳۰ اعلام کرد که پل بتونی جوبیر را از دو طرف منهدم کرده است.

در منطقه قرارگاه نجف، به علت وجود چند کمین در فاصله زیادی از خطوط اول دشمن، موج دوم نیروها که می‌بایست از آبراه‌های اصلی حرکت کنند با این کمین‌ها درگیر و در نتیجه متوقف شدند و تا ساعاتی بعد به پاک‌سازی منطقه مشغول بودند.

یکی از یگان‌های قرارگاه نوح نیز در قسمت پدالیهویدی و سیل‌بند اول دشمن به سیم‌های خاردار و موانع دشمن برخورد کرد و سپس با تعویض محور و حل مشکلات، در ساعت ۳ بامداد خط اول را شکسته و پاک‌سازی پدالیهویدی را تا ساعت ۰۳:۲۰ به پایان رساند و سپس به سمت داخل پیشروی کرد.

در آغاز روشنایی صبح (ساعت ۶) قرارگاه نجف پاک‌سازی خط اول خود را به جز البیضاء به اتمام رساند و واحدهایی از لشکرهای ۷، ۵ و ۱۴ روی خط دوم درگیر بودند. در این میان، نیروهای لشکر ۲۵ به علت طولانی بودن مسیر خود، تا صبح به هدف نرسیده و به عقب بازگشتند. منطقه ترابه نیز به طور کامل پاک‌سازی گردید.

پس از الحاق نیروهای قرارگاه کربلا در خطوط اول و دوم، لشکر ۱۷ از سمت شمال به سمت دجله اقدام به پدافند به سمت شمال نمود و واحدهایی از لشکرهای ۸ و ۳۱ به کنار دجله رسیدند.

در منطقه قرارگاه نوح نیز لشکر ۴۱، پدالیهویدی و سیل‌بند اول را پاک‌سازی کرد. با روشن شدن هوا، پاتک‌های دشمن نیز آغاز شد. فشارهای مداوم دشمن در طول روز اول منجر به

بازپس‌گیری پدال‌هویید و رخنه محدود در چند محور دیگر شد.

در شب دوم، واحدهایی از قرارگاه نجف در محور چهارراه دوم پد خندق و جنوب آن وارد عمل شدند. اما با مقاومت دشمن، مجبور شدند به مواضع قبلی خود بازگردند. در این میان، قرارگاه کربلا موفق شد منطقه پیش‌رفتگی رودخانه دجله و جنوب جوبیر (کیسه‌ای) را تصرف و تامین کند. همچنین، واحدهایی از این قرارگاه موفق شدند از روطه تا همایون خود را به دجله رسانده و ضمن وارد آوردن ضربات موثری بر دشمن، رو به جنوب پدافند کنند.

با آغاز صبح در روز دوم، دشمن با شدت بیش‌تری دست به پاتک زد و تا پایان این روز موفق شد سیل‌بند دوم و الصخره را تصرف کرده و در برخی نقاط سیل‌بند اول در جنوب و شمال پد خندق رخنه کند. در منطقه قرارگاه کربلا، پاتک‌های دشمن بیش‌تر از منطقه الهاله به سمت همایون انجام می‌شد که پس از انهدام تعدادی تانک و نفربر و به گال نشستن تعدادی دیگر، دشمن بدون نتیجه عقب نشست. در روز سوم عملیات، با بمباران هوایی دشمن، تعدادی از واحدهای قرارگاه نجف در وضع نامناسبی قرار گرفتند. چهارراه پد خندق نیز به دست دشمن افتاد و نیروهای خودی در ۶۰۰ متری شرق این چهارراه مستقر شدند.

در شب و روز چهارم عملیات، واحدهای قرارگاه نجف در شمال چهارراه پد خندق به دلیل عدم الحاق با جنوب و نیز فشار دشمن، به مواضع اولیه خود عقب‌نشینی کردند. همچنین، یکی از واحدهای قرارگاه کربلا از خط صفین ۳ به سمت شمال تک نمود که در بعضی از محورها تا جاده خندق پیش‌روی کرد، اما به دلیل عدم پاک‌سازی منطقه و نیز عدم الحاق با نیروهای قرارگاه نجف، مجبور شد به خط صفین ۳ بازگردد. سپس، پاتک‌های شدید دشمن به خط پدافندی صفین ۳ آغاز شد. در این پاتک‌ها، دشمن نتوانست رخنه‌ای در این خط پدافندی ایجاد کند.

در شب پنجم، قرارگاه کربلا با نیروهای باقی مانده خود به غرب دجله تک کرد. اگرچه این قرارگاه توانست ضمن انهدام نیروهای دشمن مستقر در شرق بزرگراه، قسمت اعظم پل ابوهران را تخریب کند، لیکن با فشارهای دشمن از سمت شمال، جنوب و جنوب شرقی تا صبح روز پنجم (۱۳۶۳/۱۲/۲۵) مجبور شد منطقه غرب دجله، را به جز سیل‌بند غربی _ در داخل کیسه‌ای _ را تخلیه کند.

با روشنایی صبح روز پنجم پاتک‌های دشمن با شدت تمام آغاز شد و تا بعدازظهر این روز دشمن موفق به ایجاد رخنه در کناره شرقی دجله و برهم زدن آرایش پدافندی خودی گردید. آتش توپخانه دشمن نیز از این روز شدت گرفته و خطوط اول و دوم و سیل‌بند عقب آبراه‌ها را مورد هدف قرار داد.

صبح روز ششم، پاتک‌های دشمن ادامه یافت که در ساعت ۱۰ صبح خط صفین ۳ به طور کامل به پشت جاده النهیر، جمل ۳ منتقل شد. با فشار دشمن و پراکندگی واحدهای خودی وضعیت خط بسیار نامساعد بود. بر همین اساس و به دلیل عدم تضمین برای حفظ خط پدافندی شمال منطقه و با توجه به این که در صورت شکستن خط فوق، تمامی نیروهای منطقه در خطر انهدام قرار می‌گرفتند، تصمیم گرفته شد عقب‌نشینی شود. این عقب‌نشینی از ساعت ۵ بعدازظهر ۱۳۶۳/۱۲/۲۶ آغاز شد و تا ساعت ۱۰ شب به پایان رسید و پل پد چهارم در چند نقطه منهدم و قطع شد. خشکی ترابه و پد خندق تا ۷۰۰ متری شرق چهارراه پد در دست نیروهای خودی باقی ماند.

در شب ۱۳۶۴/۱/۲ دشمن به روستای ترابه پاتک کرد که با دادن ۱۶ اسیر و تعداد تلفات مجبور شد

عقب‌نشینی کند. (۶)

نتایج عملیات

۱. اگرچه طی عملیات بدر بیش از ۵۰۰ کیلومتر مربع از منطقه هور از جمله روستاهای ترابه، لحوک، نهروان، فجره و نیز جاده خندق به طول ۱۳ کیلومتر - که فاصله آن با جاده عماره، بصره ۶ کیلومتر است - به تصرف نیروهای خودی درآمد، لیکن اهداف اصلی آن تامین نشد که علل آن را می‌توان در نقش و اهمیت پشتیبانی و ترابری در عملیات‌های نظامی و لزوم وجود عقبه‌های متصل و ناگسسته به مناطق مقدم رزم جستجو کرد.
۲. گفتنی است که پس از این عملیات، عراق با استفاده از تفوق هوایی و موشکی خود به حملات گسترده به شهرها و مناطق مسکونی و نیز کشتی‌های حامل نفت ایران مبادرن ورزید. متقابلاً، ایران نیز برای اولین بار مقابله به مثل کرده و کرکوک و بغداد را مورد حمله موشکی قرار داد.
۳. تلفات و خسارات وارده به دشمن طی عملیات بدر به شرح ذیل می‌باشد:
 - کشته و زخمی شدن بیش از ۱۰/۰۰۰ تن از نیروهای دشمن و به اسارت درآمدن ۳۲۰۰ تن دیگر؛
 - انهدام ۲۵۰ دستگاه تانک و نفربر، ۴۰ قبضه انواع توپ، ۲۰۰ دستگاه خودرو، ۶۰ قبضه انواع خمپاره‌انداز، ۱۵ دستگاه مهندسی، چهار فروند هواپیمای PC-۷، دو فروند هواپیمای میگ و سوخو، چهار فروند هلی‌کوپتر؛
 - به غنیمت درآمدن ۵۰ قبضه انواع خمپاره‌انداز و دو دستگاه رازیت. (۷)

فهرست منابع:

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۹۵.
- ۲- سند ۱۱۲۵۰۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۳/۱۲/۲۷، ص ۸ - ۶.
- ۳- سند ۰۶۰۳۹۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۳/۱۲/۲۰؛ و سند ۱۱۲۵۰۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۳/۱۲/۲۷، ص ۱۱ - ۹.
- ۴- سند ۱۱۲۵۰۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۳/۱۲/۲۷؛ و سند ۰۰۶۶۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۳/۱۲/۱۲؛ و ۰۰۸۹۲۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۳/۱۲/۱۹؛ و سند
- ۰۰۹۱۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۴/۲/۲۹.
- ۵- گزارش ۶۲۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "گزارش عملیات بدر"، ص ۷۶ - ۵۴.
- ۶- سند ۱۱۲۵۰۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۳/۱۲/۲۷، ص ۲۵ - ۱۵.
- ۷- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ۱۰۳ و ۱۰۲؛ و منبع شماره ۶ ص ۳۳؛ و دانشکده فرماندهی و ستاد سپاه پاسداران، دوره عالی جنگ، جزوه درس‌هایی از جنگ ایران و عراق، ص ۱۴۱.

عملیات قادر

مقدمه

در پی تحولات نظامی که متأثر از عملیات بدر بود، نوع همکاری ارتش و سپاه و نحوه ارتباط آنها با یکدیگر تغییر کرده و مقرر شد هر یک از این دو سازمان نظامی طرح‌های عملیاتی خود را - متناسب با توان و امکاناتشان - به فرماندهی عالی جنگ ارائه دهند و در صورت نیاز به همکاری سازمان دیگر، نوع و میزان آن را نیز اعلام کنند.

به این ترتیب و پس از عملیات بدر، منطقه "سیدکان" - با وجود تمهیداتی که سپاه پاسداران برای اجرای عملیات در این منطقه انجام داده بود - به نیروهای ارتش واگذار شد.

اهداف عملیات

- تصرف ارتفاعات مهم و حساس منطقه؛
- قطع خطوط ارتباطی و تدارکاتی عناصر ضدانقلاب داخلی؛
- انهدام نیروهای دشمن؛
- تصرف بخشی از خاک عراق؛
- نزدیک شدن به راه‌های اصلی و خطوط مواصلاتی دشمن. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عمومی سیدکان در منتهی الیه شمال شرقی عراق و در مجاورت ایران و ترکیه قرار دارد. به استثنای مناطق غربی شهر سیدکان، سایر نقاط این منطقه جزو سردسیرترین و برف‌گیرترین مناطق عراق به شمار می‌رود و به همین علت تنها در شهرهای سیدکان، دیانا و اطراف آنها سکونت امکان پذیر است.

در این منطقه ارتفاعات بلندی همچون لولان، کارگزین، گلزرد، برزین، گوشینه، حسن بیک، حصاروست، برده بوک و ... قرار دارند که به لحاظ موقعیت خاص خود همواره برای انجام عملیات‌های نامنظم مورد توجه مخالفان حکومت مرکزی عراق بودند؛ زیرا از طریق این ارتفاعات می‌توان از چند محور در عمق خاک عراق نفوذ و پیشروی کرد. به همین دلیل رژیم عراق از مدت‌ها قبل برای کنترل هرچه بیشتر منطقه و غلبه بر مخالفان خود، تمامی روستاهای منطقه را تخریب کرده بود.

رودخانه‌هایی که در قسمت شمالی منطقه قرار دارند از ارتفاعات مرزی سرچشمه می‌گیرند که با پیوستن آنها به یکدیگر، بزرگ‌ترین رودخانه منطقه به نام "بالک" را تشکیل می‌شود. دومین رودخانه مهم منطقه، رودخانه "سیدکان" است که پس از سرچشمه گرفته از ارتفاعات شمال شرقی سیدکان به رودخانه "زاب کبیر" می‌ریزد.

بیشترین امکانات و تأسیسات نظامی دشمن از قبیل پادگان، انبار مهمات، باند هلی کوپتر و ... در شهر دیانا متمرکز می‌باشد. (۲)

استعداد دشمن

بیشتر نیروهای دشمن - حدود یک تیپ که تحت امر سپاه یکم بودند- در شهر سیدکان استقرار داشتند. در شرق این شهر و روی ارتفاعات سرهاجری نیز نیروهای منظم جاش (مزدوران کرد عراقی) به همراه تعدادی از نیروهای ضدانقلاب اسلامی (حزب دمکرات کردستان ایران و سازمان مجاهدین خلق ایران) مستقر بودند.

همچنین، دشمن به منظور ایجاد تسلط بر منطقه روی بلندترین ارتفاع منطقه یعنی حسن بیگ در حد یک گردان نیرو مستقر کرده و در امتداد جاده سیدکان به طرف شهر دیانا نیز برای محافظت و تأمین جاده چندین پایگاه احداث کرده بود.

پس از آگاهی دشمن از احتمال وقوع عملیات - از طریق تخلیه اطلاعاتی بارزانی‌ها به دست نیروهای جاش - ارتش عراق علاوه بر لشکر ۲۳ که قبلاً در منطقه مستقر بود، لشکر ۳۳ را نیز وارد منطقه کرد و در بسیاری از نقاط نیروهای منظم را جایگزین نیروهای جاش نمود. (۳)

سازمان رزم خودی

قرارگاه حمزه

حمزه ۱ (ارتش): لشکر (-) ۲۳ نوهده و تیپ ۲ لشکر ۲۸ پیاده با دو گردان؛

حمزه ۳ (ارتش): تیپ ۱ لشکر ۷۷ پیاده با دو گردان؛

حمزه ۲ (سپاه): تیپ ویژه شهدا. (۴)

طرح عملیات

مطابق طرح مانور برای اجرای عملیات قادر، لشکر ۲۳ با تیپ ۲ می‌بایست ارتفاعات مشرف روی "برکیم" و ارتفاعات ۱۸۳۰ را اشغال کرده و با تیپ ۱ نیز جهت برقراری خط تماس، به دشمن که روی "سراسپندار" مستقر بود نزدیک شده و در یک کیلومتری منتظر ادامه تک باشد. تیپ ۲ لشکر ۲۸ نیز که تحت امر لشکر ۲۳ بود می‌بایست با یک گردان ارتفاع غربی سربله (سرهویز) و با گردان دیگر ارتفاعات بریزمن و و یال آن را که مقابل ارتفاع کارگزین قرار دارد، تصرف کند.

تیپ شهدا نیز می‌بایست در مرحله اول با یک گردان تک کرده و ارتفاع گوشینه را اشغال کند و در مرحله دوم نیز جهت ادامه تک آماده شود.

تیپ ۱ لشکر ۷۷ نیز در مرحله اول با یک گردان ارتفاعات سربله را تصرف نموده و با گردان دیگر پس از تصرف آن که تیپ شهدا ارتفاع گوشینه را تصرف کرد، تثبیت این ارتفاع را بر عهده گیرد. (۵)

شرح عملیات

نیروهای عمل کننده پس از چندین ساعت راه پیمایی موفق شدند در ساعت ۲:۳۰ بامداد ۱۳۶۴/۴/۲۴ از سه محور به نقاط مورد نظر رسیده و به این ترتیب درگیری با دشمن را آغاز کنند. در محور چپ، نیروهای

خودی ضمن انهدام نیروهای دشمن، اغلب قله‌های ارتفاع گوشینه را به تصرف درآورده و برای مقابله با پاتک‌های دشمن آماده شدند.

در محور میانی، قوای خودی پس از درگیری با نیروهای بومی و جاش مستقر در "سربله"، روی این ارتفاع و نیز ارتفاع "سرهویز" - که از نیرو خالی بود - مستقر شدند. اما در محور راست (ارتفاعات سراسپندار) مقاومت نیروهای عراقی به همراه نیروهای جاش از پیش‌روی عمل کننده جلوگیری کردند.

با روشن شدن هوا، فشار هماهنگ هوایی و زمینی دشمن آغاز شد. ابتدا با توجه به اهمیت ارتفاع حساس گوشینه، شش بار به سمت این ارتفاع پاتک شد که در نتیجه به علت کمبود نیرو، نرسیدن نیروی کمکی به منطقه برای تثبیت ارتفاع، نداشتن عقبه و نیز کمبود آتش پشتیبانی، دشمن توانست این ارتفاع - به جز قسمت کمی از آن - را بازپس گیرد.

مجددا مقرر شد ارتفاع گوشینه به تصرف درآید. بر همین اساس، نیروها توجیه و آماده حرکت شدند و حدود ساعت ۶ صبح توانستند با اجرای آتش محدود خمپاره - که روز قبل به وسیله قاطر آورده بودند - در مدت کوتاهی ارتفاع گوشینه را به تصرف خود درآوردند.

دشمن این بار تلاش اصلی خود را ابتدا برای بازپس گیری ارتفاع "سربله" به کار بست و موفق شد نیروهای مستقر در آن را عقب بزند. سپس، متوجه گوشینه شد.

با تسلط دشمن بر سربله - که بر جاده گل‌آزرده به گوشینه مسلط بود - ارتباط نیروها با عقبه خود قطع شد. در این حال، کمبود آب و غذا توان نیروها را کاهش داده بود. تعدادی از آنها بر اثر شدت تشنگی شکم‌های خود را به سنگ‌های خنک کوه می‌چسبانیدند تا مقداری از عطش آنها کاسته شود.

در حالی که نیروهای خودی از آتش و مهمات بسیار کمی برخوردار بودند، دشمن انبوه آتش خود را با استفاده از هلی‌کوپتر، توپخانه، زرهی و هواپیما متوجه ارتفاع گوشینه کرد و سرانجام توانست برای بار دوم قسمت‌هایی از آن را تصرف کند.

با توجه به وضعیت عمومی منطقه (عدم وجود عقبه، کمبود نیرو و ۰۰۰) برای جلوگیری از تلفات بیشتر تصمیم گرفته شد نیروهای خودی گوشینه را تخلیه کرده و روی یال حصاروست پدافند کنند.

صبح روز سوم عملیات، دشمن به ارتفاعات سراسپندار حمله کرد و نیروهای خودی را به عقب راند. سپس، با حمله به ارتفاع "سرهویز" روی آن مستقر شد.

به این ترتیب، عملیات قادر با تصرف بسیار ناقص برخی از اهداف و نیز دستیابی به خط پدافندی غیرقابل اطمینان و ضربه‌پذیر متوقف شد. بر همین اساس و با هدف تکمیل خط پدافندی و گرفتن ابتکار عمل از دشمن، انجام عملیات دیگری با عنوان مرحله دوم عملیات قادر و یا عملیات قادر ۲ ضرورت یافت. (۶)

سازمان رزم خودی در قادر ۲

قرارگاه حمزه:

حمزه ۱ (ارتش): گردان تکاور لشکر ۶۴ و یک گروهان از لشکر ۲۳؛

حمزه ۴ (سپاه): تیپ قدس به استعداد سه گردان (-). (۷)

طرح عملیات قادر ۲

براساس تفکیک اهداف عملیات به دو ارتفاع سربله و سرهویز، منطقه عملیاتی نیز به دو محور تقسیم شد:

- ۱- محور سمت راست با هدف ارتفاعات ۱۹۳۶ و ۱۹۷۶ سرهویز.
- ۲- محور سمت چپ با هدف ارتفاعات ۱۹۱۰، ۱۹۳۱ و ۱۶۲۷ سربله و یال کشیده شده از سربله به طرف شهر سیدکان. به این ترتیب، حمزه ۱ می بایست تک کرده و نیروهای دشمن را روی سه قله ارتفاعات سراسپندار و ارتفاع ۱۹۳۶ منهدم و با گرفتن اسیر به مواضع پدافندی خودی بازگردد.
- حمزه ۴ نیز به ارتفاع سربولی ۱۹۱۰، ۱۹۳۱ و ۱۶۲۷ و قله ارتفاعات سرهویز ۱۹۷۶ و ۱۹۳۶ تک نموده و برای تحکیم و تثبیت اهداف یاد شده، مجموعه ارتفاعات سربولی را به حمزه ۳ (تیپ ۱ لشکر ۷۷) و قله های سرهویز را به حمزه ۵ (تیپ ۱ لشکر ۲۸) واگذار کند. (۸)

شرح عملیات قادر ۲

عملیات در ساعت ۲:۰۵ بامداد ۱۳۶۴//۵/۷ با هدف تکمیل خط پدافندی و گرفتن ابتکار عمل از دشمن آغاز شد. در محور راست (سرهویز)، نیروها موفق شدند تا ساعت ۳ بامداد ارتفاع ۱۹۷۶ را فتح کرده و روی آن مستقر شوند. در ادامه، نیروها که قصد پیش روی به سمت قله ۱۹۳۶ را داشتند با نیروهای هوشیار و آماده دشمن مواجه شدند و در نهایت به سمت ارتفاع ۱۹۷۶ عقب نشستند. سپس، دشمن با استفاده از آتش شدید توپخانه و هلی کوپتر به سمت این ارتفاع پاتک کرد و موفق شد آن را تصرف کند.

در محور چپ (سربله)، نیروها پس از عبور از قله ۱۹۱۰ ضمن درگیری با نیروهای کمین دشمن با سردادن ندای "الله اکبر" به قله ۱۹۳۱ (ارتفاع اصلی سربله) حمله کرده و آن را فتح کردند.

از حدود ساعت ۵ بامداد نیز پاتک های سنگین دشمن به سمت ارتفاعات ۱۹۳۱ و ۱۶۷۲ آغاز شد. هم زمان با حرکت نیروهای پیاده، آتش توپخانه دشمن نیز شدت یافت و متعاقب آن در ساعت ۵:۳۶ هواپیماهای ملخ دار PC.7 و پس از آن هلی کوپترهای دشمن در چندین نوبت منطقه را شدیداً زیر آتش خود قرار دادند. پاتک های سنگین و متوالی دشمن و متقابلاً کمبود نیرو و عدم وجود آتش پشتیبانی خودی موجب شدند دستور عقب نشینی نیروها صادر شود.

به این ترتیب، با عدم موفقیت نیروهای خودی در دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده در اولین و دومین مرحله از عملیات قادر، انجام مرحله دیگری از عملیات در دستور کار قرار گرفت. (۹)

وضعیت دشمن در قادر ۳

پس از انجام عملیات قادر ۱ و ۲ و هدف گیری و تمرکز نیروی خودی روی ارتفاعات گوشینه، حسن بیگ و نیز ارتفاعات هم جوار آنها، دشمن، خطی مستحکم و پیوسته ایجاد کرد. این خط از سراسپندار، سرهاجری، سرخیات و سربله تا گوشینه و دامنه های انتهایی یال حصاروست امتداد می یافت.

بیش تر قوای دشمن در عملیات قادر ۱ و ۲، در سراسپندار تا گوشینه مستقر بودند. با نزدیکی عملیات قادر ۳، اطراف ارتفاع پیر عمر و برده بوک را نیز نیروهای لشکر ۷ پوشش دادند.

بر اساس اطلاعات موجود، یگان هایی که قبل از عملیات قادر ۳ در منطقه مستقر بودند، از این قرار است:

- تیپ های ۶۵ و ۶۶ نیروی مخصوص؛
- تیپ های ۴۳۳ و ۴۳۸ از لشکر ۲۳ پیاده؛
- تیپ ۴۳۱ از لشکر ۳۳ پیاده؛
- تیپ های ۴۲۸، ۴۳۹، ۱۲۳، ۶۰۹ و ۷۰۲ پیاده؛
- تیپ ۲ کماندو و یک تیپ کماندو از سپاه سوم؛
- تیپ ۱۰ زرهی. (۱۰)

سازمان رزم خودی در قادر ۳

قرارگاه حمزه

- حمزه ۱: نیروهای ارتش : لشکر (-) ۲۳ نوهده و گردان ۳۴۴ توپخانه ۱۰۵ م.م؛
نیروهای سپاه ؛ یک گردان از لشکر ۳۱ عاشورا و یک گردان از لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع).
حمزه ۲: تیپ ویژه شهدا (سپاه)
حمزه ۳: نیروهای ارتش : تیپ ۱ لشکر ۷۷ پیاده و گردان ۳۸۳ توپخانه ۱۰۵ م م،
نیروهای سپاه : یک گردان از لشکر ۵ نصر.
حمزه ۴: تیپ ۵۵ هواپرد (ارتش).
حمزه ۵: نیروهای ارتش : لشکر (-) ۲۸ و گردان ۳۹۱ توپخانه ۱۰۵ م. م،
نیروهای سپاه : یک گردان از تیپ ۲۱ امام رضا (ع).
حمزه ۶: نیروهای ارتش : لشکر ۶۴ پیاده (یک گردان) و توپخانه مستقر در منطقه عملیاتی والفجر ۲،
نیروهای سپاه : لشکر ۸ نجف اشرف (هفت گردان).

توپخانه قرارگاه

- دسته موشک زمین به زمین؛
- گردان (-) ۳۴۱ توپخانه ۱۳۰ م. م؛
- آتشبار یکم از گردان ۳۶۹ کاتیوشا. (۱۱)

طرح عملیات قادر ۳

بر اساس این طرح، نیروهای عمل کننده ضمن انهدام دشمن، ارتفاعات برده بوک، ۱۶۶۸ - ۲۴۹۷ - ۱۸۹۰ - ۱۵۹۲ - ۲۲۳۲ - ۱۹۰۰ را تصرف و محور دربند دارالسلام را تامین می کنند و هم زمان در منطقه سیدکان ارتفاعات ۱۶۳۶ - ۱۰۳۷ - ۹۵۵ - ۹۵۶ - ۹۸۴ را تصرف و آماده می شوند تا بنا به دستور تک را به سمت غرب ادامه دهند.

حمزه ۶ در قسمت راست محور جنوبی ماموریت تلاش اصلی و حمزه ۵ در سمت چپ و حمزه ۴ از طریق آسمان در این محور تلاش پشتیبانی را بر عهده دارند و حمزه ۱ و ۳ در شمال سیدکان ماموریت تلاش فرعی را برعهده دارد. حمزه ۲ نیز در احتیاط قرارگاه می باشد. (۱۲)

شرح عملیات قادر ۳

عملیات در بامداد ۱۳۶۴/۶/۱۸ از دو محور آغاز شد. در محور چپ (برده بوک)، که تلاش اصلی از آن طریق بود، نیروهای عمل کننده پس از ساعت ها کوه پیمایی در ساعت ۴:۱۵ با نیروهای دشمن درگیر شده و سنگرهای اصلی آنان را منهدم ساختند و بلندترین قله های برده بوک نیز به تصرف درآمد. به این ترتیب، تعدادی از نیروهای دشمن در نقاط مختلف پنهان شده و تعدادی نیز با استفاده از تاریکی فرار کردند.

با روشن شدن آسمان، نیروهای باقی مانده دشمن به تدریج و به صورت پراکنده از هر اطراف مزاحم می شدند. توپخانه دشمن نیز منطقه را زیر آتش شدید خود قرار داد و در نتیجه برخی سنگرهای تصرف شده

مجددا توسط نیروهای عراقی اشغال شد و از داخل آنها به سوی قوای خودی تیراندازی می‌شد. در محور راست (حاج عمران)، نیروهای عمل کننده پس از خنثی کردن قسمتی از میدان مین - در تنگه دربند - تهاجم خود را برای شکستن خط دشمن آغاز کردند و هم زمان از دو جناح چپ و راست نیز برای انهدام دشمن در گردمند و تپه شهدا مهیا شدند. رزمندگان پس از پیش‌روی تا چومان مصطفی با واحدهای زرهی و آتش شدید توپخانه دشمن مواجه شده و ضمن تحمل تلفات مجبور شدند عقب‌نشینی کنند. دشمن با اجرای آتش بسیار سنگین روی اهداف تصرف شده و نیز عقبه‌های خودی، پاتک گسترده خود را آغاز کرد. با فشار شدید دشمن، بعضی از گردان‌ها تصمیم گرفتند عقب‌نشینی کنند و بعضی دیگر همچنان در مقابل نیروهای فراوان دشمن به مقاومت ادامه دادند. با عقب‌نشینی تعدادی از گردان‌ها، دشمن به تدریج به طرف آخرین بلندی‌های "برده بوک" پیش‌روی کرد و سرانجام با استفاده از موقعیت زمین و نیز نیروی اندک طرف مقابل، در ساعت حدود ۱۴ موفق شد ضمن گسترش نیروی خود در منطقه، موقعیتش را تحکیم بخشد. (۱۳)

فهرست منابع:

- ۱- سند ۰۹۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب دفاع مقدس، نیروی زمینی ارتش - ص ۲۱۳؛ و: گزارش ۶۳۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "گزارش عملیات قادر"، ص ۱۵۲.
- ۲- گزارش شماره ۶۳۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "گزارش عملیات قادر" ص ۴.
- ۳- همان، ص ۲۸ و ۲۷.
- ۴- همان، ص ۳۴ و ۳۳.
- ۵- همان، ص ۳۴.
- ۶- همان، ص ۴۵ - ۴۱.
- ۷- همان، ص ۵۹ و ۵۸.
- ۸- همان، ص ۵۹ و ۵۸.
- ۹- همان، ص ۷۷ - ۶۵.
- ۱۰- همان، ص ۱۱۲ و ۱۱۱.
- ۱۱- همان، ص ۱۰۲ - ۹۹.
- ۱۲- همان، ص ۹۸.
- ۱۳- همان، ص ۱۳۴ - ۱۱۵.

عملیات والفجر ۸

مقدمه

اجتناب از جنگ در زمین مسلح - پس از عملیات‌های والفجر مقدماتی و والفجر ۱ - و در پی آن ابتکار عملیات در هورالهویزه طی دو عملیات بزرگ خیبر و بدر - به خصوص خیبر - موجب انفعال عراق و ایجاد نگرانی در میان حامیان منطقه‌ای و بین‌المللی او شد، و متقابلاً جمهوری اسلامی ایران که ابتکار عمل و برتری سیاسی و نظامی را همچنان در دست داشت، زمینه عملیات بعدی را با استفاده از تجربه عملیات در هور فراهم کرد.

در این میان، عاملی که موجب شد طراحان نظامی در انتخاب منطقه بعدی برای عملیات دقت بیشتری به عمل آورند، این بود که هیچ یک از عملیات‌های انجام شده در مقطع پس از فتح خرمشهر دارای نتایجی نبود که قادر باشد برتری تعیین‌کننده‌ای را نصیب ایران کند. از این رو، لازم بود حرکت جدیدی در صحنه جنگ انجام شود که با آنچه از اول جنگ تا آن زمان به وقوع پیوسته بود، متفاوت باشد و فرماندهان نظامی عراق نیز از پیش‌بینی آن ناتوان باشند. این حرکت، عبور از رودخانه عریضی همچون اروند و تسخیر منطقه مهم شبه جزیره فاو بود.

اهداف عملیات

- به لحاظ موقعیت جغرافیایی شمال خلیج فارس و منطقه فاو، عملیات والفجر ۸ از اهداف سیاسی - نظامی ویژه‌ای برخوردار بود که مهم‌ترین آنها عبارت بودند از:
 - تصرف شهر فاو و تاسیسات بندری آن؛
 - هم مرزی با کویت؛
 - تهدید بندر ام‌القصر؛
 - انهدام و یا تصرف سکوهای پرتاب موشک؛
 - تامین خور موسی و تردد کشتی‌ها به بندر امام خمینی؛
 - تسلط بر اروندرود؛
 - انسداد راه ورود عراق به خلیج فارس. (۱)

موقعیت منطقه

به دلیل محصور بودن منطقه در میان آب، تحت تاثیر جذر و مد خلیج فارس و رطوبت دائم حاصل از آن است، قسمت عمده‌ای از زمین منطقه باتلاقی، نم‌زار و سست می‌باشد. ارتفاع آب رودخانه اروند، که از دریا تاثیر می‌پذیرد، در عمیق‌ترین قسمت رودخانه به ۲۵ متر می‌رسد.

در ساحل رودخانه، پوششی از چولان (بوته‌های بلند) و نی وجود دارد. ارتفاع چولان‌ها حداکثر ۱/۵ متر و ارتفاع نی‌ها ۳ تا ۴ متر می‌باشد؛ به گونه‌ای که انسان به راحتی می‌تواند در میان آن مخفی شود. همچنین، نخلستان بزرگی در ساحل خودی و دشمن، که عمق آن بین ۲ تا ۵ کیلومتر متغیر است، وجود دارد که زمین اطراف آن اغلب سست می‌باشد. (۲)

استعداد دشمن

منطقه عملیاتی در حوزه استحفاظی سپاه هفتم عراق قرار داشت. منطقه مسئولیت این سپاه از ابوالخصیب تا راس البیشه و قرارگاه تاکتیکی آن در ابوالخصیب بود و طول خط پدافندی ارون‌درود را با دو لشکر ۱۵ و ۲۶ پیاده و یگان‌هایی از نیروی دریایی پوشانده بود.

لشکر ۱۵ پیاده (از ابوالخصیب تا جنوب سیه - مقابل پالایشگاه آبادان -):

- تیپ‌های ۸، ۱۰۴، ۴۰۱، ۴۳۶ و ۴۳۹ پیاده؛

- دو گردان کماندویی؛

- پنج گردان تانک و نفربر؛

- پنج گردان جیش الشعبی،

- گردان‌های ۱۵ و ۲۰ توپخانه.

لشکر ۲۶ پیاده (از جنوب زیادیه تا راس البیشه):

- تیپ‌های ۱۰۷، ۱۱۳، ۱۱۰ و ۱۱۱ پیاده؛

- تیپ ۴۴۰ و ۴۴۱ پیاده ساحلی؛

- ناو تیپ‌های ۷ و ۷۲ دریایی؛

- گردان ۲۲ دفاع الواجبات؛

- دو گردان کماندو؛

- دو گردان تانک و نفربر؛

- چهار گردان جیش الشعبی؛

- گردان‌های ۲۲، ۹۴، ۷۹، ۳۳ و ۶۳۲ توپخانه. (۳)

با شروع عملیات، لشکرهای زیر نیز وارد منطقه شدند:

- لشکرهای ۱۰، ۱۲، ۶ و ۳ زرهی؛

- لشکرهای ۲، ۱۱، ۴، ۸، ۷، ۱۷، ۱۹ و ۱۸ پیاده؛

- لشکرهای ۵ و ۱ مکانیزه؛

- لشکر دفاع ساحلی؛

- لشکر گارد ریاست جمهوری.

در مجموع، یگان‌هایی که قبل و حین عملیات والفجر ۸ در منطقه فاو حضور یافتند، برحسب تیپ و یا

گردان مستقل به قرار ذیل می‌باشد:

یگان پیاده، شامل: تیپ‌های ۴۱۴، ۲۹، ۷۰۲، ۷۰۴، ۴۴۲، ۵۰۲، ۱۱۱، ۱۱۰، ۱۰۴، ۴۷، ۵۰۱، ۴۱۹، ۴۸،

۳۹، ۲۲، ۲۳، ۲، ۶۰۲، ۶۰۳، ۷۰۳، ۹۶، ۹۵، ۱۰۸، ۱، ۴۲۱، ۴۲۴ و ۵.

یگان پیاده ساحلی، شامل: تیپ‌های ۴۴۰، ۴۴۱ و ۴۴۳؛

یگان زرهی، شامل: تیپ‌های ۳۰، ۱۶، ۳۴، ۴۲، ۲۶ و گردان‌های تانک ۱۷ تموز، الرافدین، ذوالنورین و

گردان ۴۳ از لشکر ۵؛

یگان مکانیزه، شامل: تیپ‌های ۲۵، ۲۰، ۱۵، ۸ و ۲۴؛

نیروی مخصوص، شامل: تیپ‌های ۶۵، ۶۶ و ۶۸؛

گارد ریاست جمهوری، شامل: تیپ‌های ۱ مکانیزه: ۲ کماندو، ۳ نیروی مخصوص، ۴ مکانیزه و ۱۰ زرهی

و یک گردان کماندویی.

نیروهای کماندو، شامل: تیپ‌های کماندویی سپاه‌های ۳، ۴، ۶ و ۷، تیپ ۷۳ از لشکر ۱۷، گردان حطین،

گردان ۵ از لشکر ۲۶، گردان کماندویی لشکر ۱۵؛

نیروهای جیش الشعبی، شامل: شش قاطع جیش الشعبی تحت امر لشکر ۲۶.(۴)

سازمان رزم خودی

قرارگاه خاتم الانبیاء(ص) هدایت و اجرای عملیات را با دو قرارگاه عملیاتی کربلا و نوح برعهده داشت.

یگان‌های تحت امر این قرارگاه هیز به ترتیب زیر بودند:

قرارگاه کربلا(محور شمالی):

- لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله(ص)؛

- لشکر ۲۵ کربلا؛

- لشکر ۷ ولی‌عصر(عج)؛

- لشکر ۳۱ عاشورا؛

- لشکر ۵ نصر؛

- لشکر ۸ نجف اشرف؛

- لشکر ۱۴ امام حسین(ع)؛

- لشکر ۱۷ علی‌ابیطالب(ع)؛

- تیپ مستقل ۳۲ انصارالحسین(ع)؛

- تیپ مستقل ۱۵ امام حسن(ع)؛

- تیپ مستقل ۴۴ قمربنی‌هاشم(ع)؛

قرارگاه نوح (محور جنوبی):

- لشکر ۴۱ نارالله(ع)؛

- لشکر ۱۹ فجر؛

- تیپ مستقل ۳۳ المهدی(عج).

در مجموع استعداد کل توپخانه برای عملیات، ۱۶ گردان و استعداد کل نیرو برای عملیات، ۱۴۰ گردان بود.

همچنین، چهار قرارگاه فرعی با ماموریت‌های جداگانه به شرح ذیل تشکیل شدند:

۱- قرارگاه یونس ۱: تحت امر قرارگاه نوح بوده و با ناو تیپ کوثر ماموریت تصرف اسکله العمیه را بر

عهده داشت.

- ۲- قرارگاه یونس ۲: قرارگاه عملیاتی نیروی دریایی ارتش و تحت امر قرارگاه خاتم الانبیاء بود و ماموریت تصرف اسکله الکبر را بر عهده داشت.
- ۳- قرارگاه رعد: قرارگاه عملیاتی نیروی هوایی ارتش بود و ماموریت پشتیبانی هوایی و پدافند هوایی را بر عهده داشت.
- ۴- قرارگاه شهید سلیمان خاطر: قرارگاه عملیاتی هوانیروز بود و ماموریت تشکیل تیم آتش، تخلیه مجروح و هلی‌برن نیروها را بر عهده داشت.
- ضمناً قرارگاه قدس نیز با سه تیپ ۲۱ امام رضا(ع)، ۱۰ سیدالشهدا و ۱۸ الغدیر ماموریت تک پشتیبانی در محور بوارین را بر عهده داشت. (۵)

طرح عملیات

- در طراحی مانور عملیات، دو عامل بسیار موثر بود: ۱- تجارب عملیات بدر؛ ۲- پیچیدگی‌ها و ویژگی‌های خاص عملیات والفجر ۸.
- اگر سپاه پاسداران تجربه گران‌بهای دو عملیات خیبر و بدر در هورالهویزه را به همراه نداشت، قطعاً طراحی عملیات والفجر ۸ با مشکل روبه‌رو می‌شد.
- در طراحی مانور این عملیات چند مساله حائز اهمیت بود که عبارتند از:
- آگاهی از چگونگی و حالت‌های خاص آب‌اروند در نوبت‌های خاص هفته، ساعت، شب و روز و ...
 - عملیات عبور غواص‌ها از رودخانه،
 - عملیات شکستن خط و پاکسازی سرپل به دست آمده،
 - مرحله‌بندی عملیات،
 - توسعه در عمق، و ...
- نسبت به درک حالت‌های مختلف آب‌اروند رود، ماه‌ها کار صورت گرفت و با جمع‌بندی اطلاعات موجود در تاریخچه این رودخانه و نیز شرایط جوی منطقه خسروآباد و فاو طی ۲۰ سال گذشته که از اداره هواشناسی گرفته شد، هیچ‌گونه مشکلی به نظر نمی‌رسید.
- در مورد عملیات عبور غواص‌ها از رودخانه آموزش و تمرین‌های زیادی انجام شد. که برگرفته از تجربه عملیات بدر بود. این عملیات، اوج خطرپذیری نیروهای انقلاب را به نمایش گذاشت. در این باره، یکی از نگرانی‌های اصلی، تاثیر جریان آب بر حرکت غواص‌ها و دورشدن آنها از هدف خاص واگذار شده به آنها بود.
- مرحله‌بندی عملیات، پی‌بردن به نحوه عبور از رودخانه، چگونگی شکستن خط و گرفتن سرپل و چگونگی هوشیاری دشمن و تدبیر مرحله‌بندی عملیات، قطعاً نیازمند حضور در غرب‌اروند و شناخت بیش‌تر از واکنش‌های دشمن بود. اما با توجه به عکس، نقشه و اطلاعات به دست آمده از زمین، چهار مرحله برای عملیات مشخص شد:

- ۱- عبور از رودخانه و شکستن خط و پاک‌سازی سرپل به دست آمده.
- ۲- تصرف شهر فاو، رسیدن به خور عبدالله و استقرار در منطقه مثلثی شکل شمال شهر. همچنین، استقرار در پایگاه دوم موشکی در شمال غربی شهر.
- ۳- پیش‌روی تا ابتدای کارخانه نمک و تشکیل خط دفاعی به موازات این نقطه از ساحل تا خور عبدالله.
- ۴- رسیدن به زمین انتهایی کارخانه نمک و کانال انتهایی آن، واقع در جاده ام‌القصر تا ساحل رودخانه.

ماموریت مرحله اول به عهده لشکرهای ۷ ولی عصر، ۵ نصر، ۴۱ ثارالله، ۳۱ عاشورا، ۲۵ کربلا، ۱۴ امام حسین (ع) و تیپ‌های ۴۴ قمرینی هاشم و ۳۳ المهدی بود. در مرحله دوم، لشکرهای ۲۷ محمد رسول الله (ص)، ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) و در مرحله سوم لشکرهای ۸ نجف و ۳۱ عاشورا برای تحقق طرح مانور در نظر گرفته شدند. در مرحله چهارم نیز همه یگان‌ها برای انجام عملیات مدنظر بودند. در خصوص توسعه در عمق، گفتنی است در عملیات‌های بزرگی که پس از فتح خرمشهر انجام شد، همواره میان عمق بخشیدن به عملیات و توان موجود از یک سو، و هماهنگی پیش‌روی با پشتیبانی عملیات از لحاظ مهندسی و ... از سوی دیگر، تعارض وجود داشت. در این عملیات توسعه در عمق و استمرار عملیات مورد توجه بود. (۶)

شرح عملیات

عملیات در ساعت ۲۲:۱۰ روز ۱۳۶۴/۱۱/۲۰ با رمز "یا فاطمه الزهرا" در منطقه خسروآباد تا رأس البیشه با عبور از اروندرود آغاز شد. جهت پشتیبانی از این عملیات، به طور هم زمان عملیات محدودی نیز در منطقه ام‌الرصاص اجرا شد.

با شروع عملیات، غواص‌ها که از قبل به درون آن رفته و در نزدیکی سنگرهای دشمن کمین کرده بودند، تهاجم خود را برای شکستن خط دشمن و پاک‌سازی آن آغاز کردند و هم زمان، آتش پرحجم ادوات و توپخانه خودی روی ساحل جنوبی اروند اجرا شد و بلافاصله نیروهای موج دوم که داخل قایق‌ها - در نهرهای منتهی به اروند - منتظر بودند، به ساحل جنوبی اروند منتقل شده و به توسعه سرپل مبادرت ورزیدند. پس از پاک‌سازی خط اول، می‌بایست به منظور مقابله با پاتک‌های دشمن و نیز تثبیت و تامین سرپل اولیه، دو حرکت عمده از سوی رزمندگان خودی انجام می‌شد: ۱- دور زدن و محاصره شهر؛ ۲- حضور در محور ساحلی واقع در جناح شمالی.

بر همین اساس، دو لشکر پرتوان سپاه پاسداران عملیات خود را با هدف پاک‌سازی و الحاق خط اول آغاز کردند و قبل از روشن شدن آسمان، پس از درهم شکستن مقاومت‌های ضعیف دشمن، یگان مأمور جهت تصرف شهر فاو، با حضور در مدخل ورودی شهر به محاصره آن پرداخت. در جنوب شهر نیز یکی دیگر از یگان‌ها با طی مسافت زیادی در عمق، خود را به خور عبدالله رساند و در نتیجه، این شهر از شمال و جنوب به محاصره درآمد.

در خصوص عملیات در منطقه ام‌الرصاص (محور پشتیبانی)؛ نیروهای خودی که تا صبح موفق شده بودند ۸۰ درصد از جزیره ام‌الرصاص و نیز هدف تعیین شده در جزیره بوارین را تصرف کنند، به دلیل فشارهای دشمن - که تصور می‌کرد محور اصلی عملیات از این منطقه است - عقب‌نشینی کردند.

پس از محاصره شهر فاو و حضور پر قدرت نیروها در محور ساحلی و نیز دستیابی به خور عبدالله، پاک‌سازی منطقه رأس‌البیشه از باقی مانده نیروهای دشمن آغاز شد و در نتیجه، شهر و نیز نخلستان‌های شمال و جنوب آن به طور کامل پاک‌سازی شد. هم زمان با آن نیز چند یگان ضمن پیشروی تا دومین پایگاه موشکی، نیروهای موجود دشمن در این محور را منهدم کردند.

در نتیجه، تا پایان روز اول، رزمندگان خودی موفق شدند علاوه بر تصرف شهر فاو و پاک‌سازی کامل منطقه، در شمال شهر (محور ساحلی) حضور یابند و به این ترتیب اهداف مورد نظر در مراحل اول و دوم

عملیات با موفقیت تامین شد.

با توجه به اهمیت محور ساحلی و حساسیت دشمن نسبت به آن، پس از گذشت ۳۶ ساعت اولین پاتک عراق متوجه این سمت شد؛ لیکن موفقیتی در پی نداشت. همان گونه که قبلا ذکر شد، دشمن که تصور می کرد محور اصلی عملیات از سمت ام الرصاص - به دلیل نزدیکی آن به بصره - است، بیشتر توجه اش را به این منطقه معطوف کرده بود؛ اما سرانجام پس از سه روز متوجه اساسی بودن عملیات فاو شد و لشکر گارد ریاست جمهوری را وارد منطقه کرد.

پس از ورود این لشکر به منطقه، نیروهای خودی با اجرای آتش انبوه توپخانه و ادوات به این لشکر هجوم بردند. در این میان، دشمن به منظور پشتیبانی از لشکر گارد در ساعت ۰۵:۳۰ صبح روز ۱۳۶۴/۱۱/۲۴ به حمله شیمیایی مبادرت ورزید؛ اما بمب های شیمیایی در میان نیروهای این لشکر فرود آمد و موجب مصدومیت ۷۰ درصد از آنان منجر شد.

در ادامه عملیات، قوای خودی در محور جاده استراتژیک، ام القصر و کارخانه نمک، بر حملات خود شدت بخشیده و توانستند ضمن تصرف نیمی از کارخانه نمک، روی جاده ام القصر نیز خطی به موازات این کارخانه تشکیل دهند. سپس، طی چند شب درگیری متوالی، رزمندگان خودی با درهم شکستن خطوط دشمن موفق شدند در شب هشتم خود را به سراهی کارخانه نمک رسانده و با احداث چند رده خاکریز بلند و آرایش مناسب ضدزره، در پشت آن مستقر شوند.

از روز هشتم به بعد با تشکیل خط مناسب پدافندی، دشمن که خود را به طور کامل بازیافته بود، پاتکهایش را مجدداً آغاز کرد. ابتدا، از جاده فاو - البحرار وارد عمل شد که با مقاومت رزمندگان و از دست دادن نفرات و انهدام تجهیزات، عقب نشست. سپس، از جاده استراتژیک، تهاجم خود را روی سه راهی کارخانه نمک متمرکز کرد؛ لیکن بر اثر اجرای آتش شدید خمپاره و توپخانه، با برجای گذاردن تعداد زیادی کشته و زخمی عقب نشینی کرد.

در روز یازدهم عملیات، به منظور تکمیل خط پدافندی و تثبیت آن، در سراسر محور ساحلی و میانی آب رها شد و به این ترتیب، دشمن از تلاش مجدد در محورهای یادشده ناامید گردید. (۷)

نتایج عملیات (۸)

۱. آزادسازی ۹۴۰ کیلومتر مربع، به این شرح زیر: زمین خودی در اروند : ۳۰ کیلومتر مربع، ساحل خلیج فارس (خور عبدالله): ۶۰ کیلومتر مربع، منطقه آبی آزاد شده در خلیج فارس : ۶۰۰ کیلومتر مربع، خشکی تصرف شده : ۲۵ کیلومتر مربع.
۲. تصرف شهر فاو و تأسیسات نفتی و بندری آن،
۳. تصرف دو پایگاه موشکی ساحل به دریا،
۴. انسداد راه ورود عراق به خلیج فارس،
۵. تسلط بر اروند رود،
۶. تسلط بر خور عبدالله،
۷. تأمین شمال خلیج فارس و ایجاد امکان تردد کشتی ها به بندر امام خمینی (ره)،
۸. تهدید بندر ام القصر،
۹. هم مرزی با کویت،

۱۰. به اسارت درآوردن ۲۱۰۵ تن از نیروهای دشمن
۱۱. کشته و زخمی شدن حدود ۱۵۰۰۰ تن دیگر،
۱۲. - انهدام ۳۹ فروند هواپیما، پنج فروند هلی کوپتر، ۳۰۰ دستگاه تانک، ۲۴۰ دستگاه نفربر، پنج دستگاه لودر و بلدوزر، ۲۵۰ دستگاه انواع خودرو، ۲۰ قبضه توپ صحرایی، ۵۵ قبضه توپ ضدهوایی، دو فروند ناوچه موشک‌انداز
۱۳. به غنیمت گرفتن ۵۰ دستگاه تانک، ۴۵ دستگاه نفربر، ۳۰ دستگاه لودر و بلدوزر، ۱۸۰ دستگاه انواع خودرو، سه دستگاه رادار موشکی، ۲۰ قبضه توپ صحرایی، ۱۲۰ قبضه توپ ضدهوایی.

فهرست منابع:

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "کتاب از خرمشهر تا فاو"، ص ص ۱۶۰ - ۹۵۹.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ص ۱۶۴ - ۱۶۲.
- ۳- گزارش ۶۴۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "بررسی وضعیت دشمن در منطقه عملیاتی والفجر ۸"، ص ص ۵۱ و ۵۲.
- ۴- اسناد ۱۲۶۳۶ و ۱۲۳۱۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "گزیده اسناد عملیات والفجر ۸"، جلد ۸،
- ۵- گزارش ۶۳۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "ماموریت قرارگاه‌های کربلا و نوح در عملیات والفجر ۸"، ص ص ۱۱ - ۷؛ و: گزارش ۶۳۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ۶۱؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش پشتیبانی هوایی و آتش در عملیات
- والفجر ۸، ص ۴۲؛ و: اسناد ۱۲۴۳۲، ۱۲۹۶۹، ۱۲۵۴۲ و ۱۲۴۱۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "گزیده اسناد عملیات والفجر ۸"، جلد ۸.
- ۶- گزارش ۶۳۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "مباحث اساسی طرح مانور عملیات والفجر ۸"، ص ص ۲۳ - ۷؛ و: گزارش ۸۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "گزارش عملیات والفجر ۸"، ص ص ۱۷ - ۸.
- ۷- منبع شماره ۱، ص ص ۱۹۷ - ۱۸۶؛ و: گزارش ۸۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "گزارش عملیات والفجر ۸"، ص ص ۳۳ - ۲۱.
- ۸- سند ۱۲۴۱۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزیده اسناد عملیات والفجر ۸.

عملیات والفجر ۹

مقدمه

پس از عدم دستیابی به اهداف مورد نظر در عملیات بدر - که ناشی از شرایط سخت عملیات در جبهه بود - شهر سلیمانیه عراق به عنوان هدف دوم - پس از بصره - مورد توجه طراحان نظامی قرار گرفت. بر همین اساس، با فراهم آوردن مقدمات عملیات در این منطقه، اولین حرکت که قرار بود در تابستان ۱۳۶۴ انجام شود، به دلیل هوشیاری دشمن، به فصل زمستان موکول شد.

با رسیدن زمان موعود، شروع عملیات والفجر ۸ نیز، شرایط بهتری را برای انجام عملیات مورد نظر فراهم کرد؛ چرا که تصور می‌شد با تجمع بیش‌تر یگان‌های عراق در جبهه جنوب، نیروهای خودی با انجام عملیات والفجر ۹ موفق خواهند شد اولین گام را به برای عملیات بعدی - که می‌توانست به تصرف سلیمانیه بیانجامد - بردارند. علاوه بر این تصور می‌شد عملیات والفجر ۹ بتواند فشار سنگین دشمن در منطقه عملیاتی والفجر ۸ را نیز کاهش دهد.

اهداف عملیات

- انجام یک مرحله عملیات از مراحل پیش‌بینی شده برای تصرف سلیمانیه.
 - آماده‌سازی منطقه برای عملیات بعدی، به جلو کشاندن عقبه‌ها و کاهش فاصله خودی با دشمن.
 - کاستن از فشار دشمن در جبهه فاو.
- علاوه بر این اهداف، عملیات والفجر ۹ دارای اهداف منطقه‌ای نیز بود. به طوری که تصرف هر یک از ارتفاعات مهم منطقه می‌توانست دست‌آورد قابل توجهی به همراه داشته باشد. مثلاً در دست داشتن ارتفاعات "سارسیر" و یا "کاتو" تهدیدی جدی برای شهر سلیمانیه محسوب می‌شد. با در اختیار داشتن ارتفاعات ناصر نیز جبهه دشمن در پنجوین و کانی مانگا مورد تهدید قرار می‌گرفت. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی والفجر ۹ با دو جاده از دهانه شیلر و منطقه چومان به شهرهای مریوان و بانه متصل می‌شود. منطقه مزبور کوهستانی، صعب‌العبور و دارای زمستان سختی است. دو رودخانه "زاب صغیر" و "گوگه سور" این منطقه را به سه قسمت شمالی، میانی و جنوبی تقسیم می‌کنند.

ارتفاعات گامو، رت، هزار کانیان، سورکوه و حلوان به عنوان مهم‌ترین ارتفاعات محور شمالی محسوب می‌شوند. ارتفاعات موبرا و مامخلان، پلنگه سور و سارسیر در محور میانی قرار دارند. ارتفاعات شاخ کوهان به همراه ارتفاعات ناصر و کچل مهم‌ترین ارتفاعات محور جنوبی هستند.

مهم‌ترین شاخص این منطقه، شهر چوارتا است که تا سلیمانیه کمتر از ۱۵ کیلومتر فاصله دارد. این شهر به

همراه ارتفاع "سارسیر" از موقعیتی کلیدی برخوردار است؛ به طوری که از این نقطه می‌توان به سمت محورهای سلیمانیه، سد دوکان، مائوت و ... مانور کرد. (۲)

استعداد دشمن

لشکر ۳۴ پیاده - تابع سپاه یکم - با تیپ‌های ۱۰۵ و ۵۰۴ پیاده مسئولیت پدافند از منطقه را به عهده داشت. قرارگاه این لشکر در چوارتا بود و تیپ ۱۰۵ در منطقه عمومی گامو و تیپ ۵۰۴ در منطقه عمومی چوارتا مستقر بودند. (۳)

با شروع عملیات والفجر ۹، یگان‌های زیر نیز وارد منطقه شدند:

- تیپ‌های ۱۰۶ و ۴۴۲ پیاده؛

- تیپ کماندویی سپاه یکم؛

- چهار گردان مستقل کماندویی؛

- ۱۷ گردان جاش؛

- یک گردان تانک؛

- شش گردان توپخانه. (۴)

سازمان رزم خودی

قرارگاه نجف اشرف با پنج تیپ مستقل سپاه پاسداران هدایت عملیات را بر عهده داشت:

- تیپ ۲۹ نبی اکرم (ص) با سه گردان پیاده؛

- تیپ ۵۷ ابوالفضل (ع) با سه گردان پیاده؛

- تیپ ۱۱۰ شهید بروجردی با چهار گردان پیاده؛

- تیپ ۱۰۵ قدس با پنج گردان پیاده؛

- تیپ ۱۵۵ ویژه شهدا با ۱۰ گردان پیاده و یک گردان تانک.

همچنین، دو گردان توپخانه از سپاه و دو گردان توپخانه از ارتش وظیفه پشتیبانی آتش را بر عهده

داشتند. قرارگاه تاکتیکی رمضان نیز با ماموریت تعیین شده، تحت امر قرارگاه نجف بود. (۵)

طرح عملیات

از آنجایی که منطقه عملیاتی به سه منطقه مجزا قابل تقسیم بود، سه محور برای انجام عملیات در نظر گرفته شد؛ نیروها می‌بایست در محور اول (جناح راست) نهایتاً به سوی ارتفاعات کوخ نم نم و در محور دوم (جناح چپ) نیز به سوی قله ناصر و یال‌های شاخ کوهان پیش‌روی کنند. همچنین، در محور سوم (جناح میانی) که محور اصلی عملیات بود، می‌بایست ارتفاعات موبرا، مامخلان و پلنگه سور تصرف می‌شد.

بر همین اساس، تیپ ۱۰۵ ماموریت تصرف کوخ نم نم را بر عهده داشت. تیپ ۱۵۵ با تحت امر گرفتن

تیپ ۱۱۰ می‌بایست ابتدا "موبرا" و "مامخلان" و سپس "پلنگه سور" را تصرف کند.

تیپ ۵۷ نیز با تحت امر گرفتن یک گردان از تیپ ۲۹ تصرف ارتفاعات ناصر کوچک و پوزه ناصر - برای

تأمین سمت چپ مامخلان - را بر عهده داشت. سپس می‌بایست، قله ناصر را تصرف کند و در صورت امکان

روی آن مستقر شود.

تیپ ۲۹ هم می‌بایست یال‌های شاخ کوهان - برای تأمین ارتفاع ناصر - را تصرف کند. در این میان، قرارگاه رمضان ماموریت داشت ضمن انجام شناسایی، کار انتقال نیروها را به منظور انجام دیده‌بانی روی عقبه‌های دشمن و انجام عملیات انهدامی روی پل‌های ارتباطی، قرارگاه‌های فرماندهی و توپخانه‌های دشمن به عهده گیرد و جاده‌ها را نیز ناامن سازد. (۶)

شرح عملیات

در تاریخ ۱۳۶۴/۱۲/۵، در حالی که تمامی نیروها به نقطه شروع درگیری رسیده بودند، رمز عملیات (یاالله) حدود ساعت ۲۴ اعلام شد.

در جناح راست، پیش‌روی از محور هزارقله انجام پذیرفت و رزمندگان ضمن تصرف ارتفاعات "کوخ نم نم"، ماموریت ایذایی خود را در شمال "موبرا" به انجام رساندند و سپس در خط پدافندی جدید استقرار یافتند.

در جناح چپ و در محور ارتفاع "ناصر"، نیروهای عمل کننده در حالی که مسافتی دشوار و طولانی را طی کرده بودند، خیلی سریع به هدف رسیده و ضمن درگیری با نیروهای عراقی توانستند ۰۰:۴۰ بامداد پایگاه آنها در این محور را ساقط کنند. همچنین، در محور "کوهان" به دلیل وسعت کم منطقه و حضور ضعیف دشمن، اهداف مورد نظر تا ساعت ۰۴:۳۰ تأمین شد.

در جناح میانی نیز که می‌بایست در مرحله اول عملیات، دو ارتفاع مهم "موبرا" و "مامخلان" تصرف شود، نیروهای خودی توانستند پس از ساعت‌ها درگیری، مامخلان را در ساعت ۰۹:۳۰ و موبرا را در ساعت ۱۶:۳۰ (روز اول) به تصرف خود درآوردند. در ادامه عملیات نیز ارتفاع "پلنگه سور" در آخرین ساعات روز دوم (۱۳۶۴/۱۲/۷) تحت اختیار قوای خودی قرار گرفت.

با توجه به موفقیت مرحله اول عملیات، مقرر شد در مرحله دوم روی ارتفاع "کاتو" انجام شود. با شروع عملیات، ارتفاع مذکور - که تقریباً خالی از نیروهای دشمن بود - در اولین ساعات بامداد روز سوم تسخیر شد؛ لیکن دشمن با تقویت سریع محور عملیاتی و اجرای تک توانست نیروهای خودی را از این ارتفاع عقب براند. رزمندگان خودی نیز با تلاش بسیار، سمت چپ قله را حفظ کرده، وضعیت خویش را تثبیت کردند و به این ترتیب درگیری در "کاتو" پس از سه شبانه روز در تاریخ ۱۳۶۴/۱۲/۱۰ پایان یافت.

گفتنی است، هم زمان با درگیری روی کاتو، تعدادی از نیروهای خودی در روز چهارم عملیات (۱۳۶۴/۱۲/۹) روی قله کچل، که از بلندترین قله منطقه است و بر شهر سلیمانیه نیز اشراف دارد، مستقر شدند. در این حال، اگرچه این ارتفاع بسیار مهم تسخیر شده بود، لیکن بروز مشکلات ناشی از وجود حدود یک متر برف، فقدان عقبه و پشتیبانی بسیار ضعیف، ادامه حضور روی آن را بسیار سخت کرده بود. بنابراین، فرماندهان عملیات با بررسی اوضاع سخت در این ارتفاع و نقاط دیگری همچون ارتفاع کاتو و نیز خستگی مفرط نیروهای عمل کننده، در صدد برآمدند تا ضمن پرهیز از پیش‌روی بیشتر، مواضع متصرفه را تثبیت کنند. بر همین اساس، تصمیم گرفته شد علاوه بر فراخوانی یکی، دو یگان سپاه پاسداران از جبهه جنوب، از نیروهای ارتش کمک گرفته شود. در این میان، به دلیل نگرانی از تهدید جبهه فاو، از انتقال یگان‌های سپاه خودداری شد؛ اما با ورود تعدادی از یگان‌های ارتش به منطقه عملیاتی، پدافند از ارتفاعات پلنگه سور، موبرا و قسمتی از کوخ نم نم به آنها محول گردید.

در این وضعیت، و در حالی که برای تثبیت مواضع متصرفه برنامه‌ریزی می‌شد، نیروهای دشمن به ارتفاع

کچل پیر و سپس ارتفاع ناصر حمله کردند در حالی که قوای خودی هیچ گونه واکنشی از خود نشان ندادند لذا حرکت دشمن به آسودگی انجام می‌گرفت. برد توپخانه نیز برای پوشش منطقه کافی نبود و تنها سلاح دوربرد مورد استفاده، یک قبضه تیربار بود که روی قله کچل پیر استقرار داشت. بدین ترتیب، فرمان عقب‌نشینی از ارتفاعات کچل، ناصر و کاتو صادر شد.

دشمن نیز پس از ۸ روز توقف و یقین از ضعف توان خودی، حملات خود را مجدداً (در تاریخ ۱۳۶۴/۱۲/۲۳) آغاز کرد و در حالی که به دلیل و بود مشکلات و نارسائی‌های فراوان در جبهه خودی، مناطق متصرفه نیز هنوز به طور کامل تثبیت نشده بودند، توانست کلیه نقاط از دست داده را بازپس گیرد.

فهرست منابع:

- ۱- گزارش شماره ۶۸۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات والفجر ۹، صص ۱۸ و ۱۷.
- ۲- منبع شماره ۱، صص ۱۰ - ۱۳.
- ۳- منبع شماره ۱، صص ۲۴ و ۲۵.
- ۴- گزارش شماره ۶۶۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات کربلا ۱۰، صص ۳۷.
- ۵- منبع شماره ۱، صص ۴۱ و ۴۰؛ و: سند ۱۲۵۱۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۴/۱۲/۴.
- ۶- منبع شماره ۱، صص ۴۲ - ۴۰.
- ۷- منبع شماره ۱، صص ۱۹۷ - ۶۳؛ و: گزارش ۸۸۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات والفجر ۹، صص ۲۰ - ۱۳.

عملیات کربلا - ۱

مقدمه

در پی ضربات سیاسی و نظامی ناشی از عملیات پیروزمند والفجر - ۸ بر پیکر رژیم عراق، ارتش این کشور که با اتخاذ سیاست موسوم به "استراتژی دفاع متحرک" طی عملیاتی در تاریخ ۱۳۶۵/۲/۱۷ شهر مهران را به اشغال خود درآورده بود، می‌کوشید تا با ادامه عملیات‌های خود نقاط دیگری را تصرف کند. ادامه چنین وضعیتی می‌توانست عواقب وخیمی را هم از بعد نظامی و هم از بعد سیاسی برای جمهوری اسلامی ایران در پی داشته باشد. بر همین اساس، برای مقابله با حرکت جدید عراق انجام عملیاتی برای آزادسازی شهر مهران و ارتفاعات آن مورد تاکید قرار گرفت.

اهداف عملیات

بازپس‌گیری شهر مهران و سلسله ارتفاعات قلاویزان و دستیابی به مرز و تأمین کل منطقه. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی از جنوب به ارتفاعات قلاویزان، از شمال به ارتفاعات نمه کلان کوچک، از غرب به امتداد غربی ارتفاعات قلاویزان و پاسگاه مرزی بهرام آباد، و از شرق به جاده مهران - دهلران منتهی می‌شود. پس از اشغال مهران، استحکامات و موانع متعددی را توسط دشمن ایجاد کرد. در محور شمالی (جاده ایلام - مهران و باغ کشاورزی) هفت ردیف مین همراه با کانال و بیش از پنج ردیف سیم خاردار رشته‌ای وجود داشت. در محور میانی (حد فاصل رودخانه گاوی و جاده دهلران - مهران) به لحاظ کوهستانی بودن منطقه، استحکامات نسبتاً ضعیف بود. در محور جنوبی (ارتفاعات قلاویزان) سنگرهای کمین و در بعضی شیارها، یک ردیف سیم خاردار و مین وجود داشت. (۲)

استعداد دشمن

مسئولیت دفاع از منطقه مورد نظر برای عملیات، بر عهده لشکر ۱۷ زرهی از سپاه دوم عراق بود. خط پدافندی این لشکر از رودخانه کنجانچم به سمت میان کوه امتداد می‌یافت. علاوه بر یگان‌های سازمانی این لشکر (تیپ‌های ۷۰ زرهی، ۵۹ زرهی و ۷۰۵ پیاده) یگان‌های زیر نیز تحت امر آن بودند:

- تیپ‌های ۴۴۳، ۴۱۷ و ۴۲۵ پیاده؛

- تیپ‌های ۱ کماندویی و گردان کماندو لشکر ۴۰ پیاده.

با شروع عملیات، یگان‌های زیر نیز وارد منطقه شدند:

- تیپ ۱ مکانیزه، ۴ و ۵ پیاده، ۳ نیروی مخصوص، ۲ و ۱۰ زرهی از گارد ریاست جمهوری؛

- تیپ‌های ۷۱، ۷۲ و ۳ پیاده از لشکر ۳۵ پیاده؛
- تیپ‌های ۵۰۱، ۱۱۳، ۹۵، ۱۱۸ و ۱۰۸ پیاده؛
- تیپ ۲۴ مکانیزه؛
- تیپ‌های ۲، ۳ و ۵ کماندو، گردان کماندویی لشکر ۲۰ پیاده و گردان کماندویی لشکر ۲ پیاده؛
- تیپ ۶۵ نیروی مخصوص؛
- گردان‌های ۷۶۳، ۱۱۰، ۱۵، ۷۶۶، ۲۱۷، ۲۳۸، ۵۳، ۲۴۷ و ۴۸۹ توپخانه. (۳)

سازمان رزم خودی

- هدایت و فرماندهی عملیات برعهده قرارگاه نجف بود یگان‌های تحت امر این قرارگاه نیز عبارت بودند از:
- لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله(ص) با هفت گردان پیاده و یک گردان تانک؛
 - لشکر ۱۷ علی‌ابیطالب(ع) با سه گردان پیاده و یک گروهان تانک؛
 - لشکر ۱۰ سیدالشهدا(ع) با سه گردان پیاده؛
 - لشکر ۴۱ ثارالله(ع) با چهار گردان پیاده و یک گردان تانک؛
 - لشکر ۵ نصر با سه گردان پیاده؛
 - لشکر ۲۵ کربلا با چهار گردان پیاده و یک گردان تانک؛
 - تیپ مستقل ۲۱ امام رضا(ع) با دو گردان پیاده؛
 - تیپ مستقل ۱۵ امام حسن(ع) با پنج گردان پیاده؛
 - تیپ مستقل ۶۶۲ بیت‌المقدس با دو گردان پیاده؛
 - گردان مستقل ۳۸ زرهی ذوالفقار با یک گروهان تانک؛
 - دو گردان توپخانه سپاه و چهار گردان توپخانه ارتش. (۴)

طرح عملیات

- تلاش اصلی بر انجام عملیات از محور ارتفاعات قلاویزان و یال‌های آن تا رودخانه گاوی در نظر گرفته شد. بر همین اساس، عملیات در سه مرحله به ترتیب زیر طراحی شد:
- مرحله اول؛** تأمین ارتفاعات قلاویزان ایران تا روستای امامزاده سیدحسن.
- مرحله دوم؛** تأمین ارتفاعات جبل حمربین تا شیار میگ سوخته و در امتداد آن، تأمین روستاهای بهین بهروزان و هرمزآباد.
- مرحله سوم؛** تصرف خاک‌ریز عملیات والفجر ۳، که روستای فرخ‌آباد تا زیر ارتفاعات ۲۲۳ قلاویزان داشت و در نتیجه مهران در این مرحله تأمین می‌شد. (۵)

شرح عملیات

- مرحله اول عملیات در ساعت ۲۲:۳۰ روز ۱۳۶۵/۴/۹ با رمز "یا ابوالفضل العباس، ادرکنی" آغاز شد و نیروهای خودی در اغلب محورها خطوط دشمن را شکسته و تا قبل از روشنایی صبح ضمن انهدام بیش از ۱۰ گردان پیاده عراق، اهداف مرحله اول و قسمتی از مرحله دوم عملیات را به تصرف درآوردند. ساعاتی بعد، دشمن با به کارگیری نیروهای احتیاط خود به محور امامزاده سیدحسن پاتک کرد که با

مقابله قوای خودی خنثی شد. سپس، یگان‌های خودی با مشاهده از هم‌گسیختگی نیروهای دشمن، عملیات را طی روز اول بدون وقفه ادامه دادند.

در شب دوم، کلیه یگان‌های عمل‌کننده ضمن پیش‌روی در باقی‌مانده محدوده مرحله دوم عملیات، تا قبل از روشنایی صبح، خط سراسری - از هرمزآباد تا شیار میگ سوخته - را کاملاً تأمین کرده و مقداری از محدوده مرحله سوم عملیات را نیز تأمین کردند.

از آغاز روز دوم (۱۳۶۵/۴/۱۱) عملیات در کلیه محورها ادامه یافت و نیروهای رزمنده ضمن به اسارت درآوردن تعدادی از نیروهای دشمن، به باغ کشاورزی وارد شدند و سپس در حدود ساعت ۱۲ این روز نیز شهر مهران آزاد شد.

ساعت ۶ صبح روز سوم، دو تیپ گارد ریاست جمهوری به ارتفاع ۲۱۰ پاتک کرده، پس از یک درگیری سخت این ارتفاع را تصرف کرد. که نیروهای خودی مستقر در این منطقه حدود ۲۰۰ متر عقب آمدند.

در ادامه عملیات، رزمندگان از محوره‌های قلعه کهنه و فرخ آباد به طرف تپه‌های غلامی و پاسگاه "دراجی" حرکت کرده و ضمن پاک‌سازی کامل منطقه، تعداد زیادی از نیروهای دشمن را به اسارت درآوردند. در جریان چهارم عملیات، که از ساعت ۲۴ روز ۱۳۶۵/۴/۱۲ آغاز شد، با ورود قوای خودی به روستای فیروزآباد، دشمن عقب‌نشینی کرد، سپس، خاک‌ریزی از فیروزآباد تا یال‌های ارتفاعات قلاویزان احداث کردند. درگیری، همچنان در اطراف ارتفاعات ۲۲۳ ادامه داشت و دشمن، فشاری قابل ملاحظه در نقاط مختلف وارد کرده، تنها ارتفاعات فوق را در تصرف خود نگه داشته بود. حدود ساعت ۷ صبح روز چهارم (۱۳۶۵/۴/۱۳)، پاتک شدید دشمن روی ارتفاعات قلعه‌آویزان - به منظور تصرف قله ۲۰۰ - شروع شد؛ اما با مقاومت و حملات پی در پی قوای خودی، این پاتک شکست خورد.

در روز پنجم، ارتفاع ۲۱۰ مجدداً به تصرف نیروی خودی درآمد و در سحرگاه روز ششم نیز رزمندگان در مرحله پنجم عملیات با حمله به ارتفاع ۲۲۳، ضمن تأمین اهداف تعیین شده، قرارگاه تاکتیکی لشکر ۱۷ زرهی عراق را به تصرف درآوردند.

در تاریخ ۱۳۶۵/۴/۱۸، علاوه بر تصرف باقی‌مانده یال‌های غربی ارتفاع ۲۲۳، قرارگاه تاکتیکی تیپ ۲۴ مکانیزه عراق منهدم و فرمانده آن به همراه تعدادی دیگر اسیر شد. (۶)

نتایج عملیات

طی این عملیات، منطقه‌ای به وسعت ۱۷۵ کیلومتر مربع از خاک ایران و نیز عراق شامل شهر مهران و روستاهای اطراف آن، جاده دهلران مهران ایلام، ارتفاعات حساس و سرکوب قلاویزان و حمیرین و نیز دو پاسگاه مرزی آزاد شد. همچنین، عقبه‌های دشمن از جمله شهرهای بدره و زرباطیه در دید و تیر قوای خودی قرار گرفت. در این عملیات، ۱۲۱۰ تن از نیروهای دشمن نیز اسیر شدند. (۷)

فهرست منابع

- ۱- سند ۱۴۹۴۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۵/۲.
- ۲- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ص ۲۴۳ و ۲۴۲.
- ۳- سند ۰۱۵۵۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۶/۱۸؛ و: سند ۰۲۳۴۴۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۴/۱۳؛ و: منبع شماره ۲ ص ص ۲۴۵ و ۲۴۶.
- ۴- سند ۰۱۵۵۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۶/۱۸؛ و: سند ۰۸۷۵۵۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۴/۵.
- ۵- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "جنگ در سال ۶۵"، ص ص ۱۱۲ و ۱۱۱؛ و منبع شماره ۲، ص ص ۲۴۵ و ۲۴۳.
- ۶- سند ۰۱۵۵۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۶/۱۸؛ و: منبع شماره ۲، ص ص ۲۵۱ - ۲۴۶؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "جنگ در سال ۶۵"، ص ص ۱۳۰ - ۱۱۶.
- ۷- سند ۰۱۵۵۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۶/۱۸.
- ۸- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، جنگ در سال ۶۵، ص ص ۱۳۵ و ۱۳۲؛ و: سند ۰۱۵۵۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۶/۱۸.

عملیات کربلا-۲

مقدمه

تهدید کرکوک به عنوان سومین شهر بزرگ عراق - که می‌توانست صادرات نفت این کشور را مختل کند - هدف فرماندهان نظامی در جبهه شمال بود. در این حال، انجام هرگونه عملیاتی در این جبهه می‌توانست نقش مهمی در موفقیت و تداوم همکاری اکراد معارض عراقی با جمهوری اسلامی - که از سال ۱۳۶۴ شکل عملی به خود گرفته بود - ایفا کند. در این صورت، علاوه بر تقویت روحیه معارضین و تأمین راه‌های تردد آنان به ایران، موقعیت قرارگاه رمضان نیز که مأموریت عملیات نامنظم در داخل عراق را بر عهده داشت، بهبود می‌یافت.

بر همین اساس و با توجه به این که پس از تهاجم مورخ ۱۳۶۵/۲/۲۴ دشمن به منطقه حاج عمران - در چهارجوب استراتژی دفاع متحرک - و تصرف ارتفاعات ۲۵۱۹ و ۲۴۳۵ و در نتیجه کسب تسلط و اشراف بر منطقه، نیروهای خودی به طور مستمر متحمل تلفات می‌شدند، انجام عملیات در این منطقه در دستور کار سپاه پاسداران قرار گرفت.

اهداف عملیات

هدف اصلی در این عملیات، تصرف ارتفاعات ۲۵۱۹ و شهید صدر بود، تا علاوه بر ایجاد خط پدافندی مناسب، زمینه لازم برای عملیات‌های موثر و استراتژیک بعدی در عمق خاک عراق فراهم می‌شود. همچنین، هم‌زمانی این عملیات با عملیات کربلا-۳ در آب‌های خلیج فارس، می‌توانست به افزایش ضربات وارده بر قوای دشمن و نیز تجزیه و تحلیل قوای نظامی او بیانجامد. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی از شمال به ارتفاعات چنارستان و کلاشین؛ از جنوب به ارتفاعات بسیار مرتفع سکران و کدو؛ و از شرق به ارتفاعات تمرچین و شهر مرزی پیرانشهر؛ و از غرب به تنگه دربند و شهر چومان مصطفی عراق محدود می‌شد.

ارتفاعات مهم این منطقه عبارتند از: ۲۵۱۹ (گرده‌مند)، ۲۹۹۹ (کدو)، ۲۵۰۰، ۲۵۰۶ (دربند)، ۳۰۰۰ (برزین) و ۲۴۳۵ (گرده کوه، معروف به شهید صدر). این ارتفاعات بر ارتفاعات پیرانشهر و جاده پیرانشهر - نقده، پادگان پیرانشهر جاده پیرانشهر - سردشت؛ و همچنین، بر شهرهای چومان مصطفی، دیانا و رواندوز عراق مشرف هستند. (۲)

استعداد دشمن

مسئولیت پدافند از منطقه حاج عمران، بر عهده لشکر ۲۳ پیاده از سپاه پنجم عراق بود و یگان‌های تحت امر این لشکر عبارت بودند از:

- تیپ‌های ۹۸، ۸۰۷، ۶۰۴، ۴۳۸، ۹۱ و ۸۰۶ پیاده؛
- تیپ ۱۰۲ پلیس؛
- گردان کماندویی الکفاح؛
- گردان ۷۷ دفاع الوطنی؛
- گردان (-) ۴۲ تانک از تیپ ۸۰ زرهی؛
- حدود پنج گردان توپخانه. (۳)

سازمان رزم خودی

فرماندهی عملیات برعهده قرارگاه حمزه سیدالشهدا(ع) بود که یگان‌های زیر را تحت امر داشت:

- لشکر ۱۰ سیدالشهدا(ع) با سه گردان؛
- تیپ ۱۵۵ ویژه شهدا با شش گردان؛
- تیپ ۱۰۵ ویژه قدس با چهار گردان؛
- تیپ ۲۱ امام رضا(ع) با سه گردان؛
- تیپ ۱۲ قائم با شش گردان؛
- تیپ ۹ بدر با چهار گردان؛
- چهار گردان توپخانه. (۴)

طرح عملیات

دو محور برای عملیات در نظر گرفته شد که محور راست شامل ارتفاعات گرده کوه (شهید صدر)، تخته سنگی، تپه شهدا و تپه سرخ بود. در محور چپ نیز ارتفاعات گرده‌مند و وارس و یال‌های آنها، تپه تخم مرغی، شیار اینه و دو یال ارتفاعات سکران قرار داشتند. (۵)

شرح عملیات

در ساعت ۰۰:۴۷ بامداد ۱۳۶۵/۶/۱۰، دشمن با مشاهده یکی از گردان‌های خودی _ که در محور چپ و در شکاف میان ارتفاعات وارس و ۲۵۱۹ در حرکت بود _ واکنش نشان داد و به این ترتیب، درگیری قبل از ساعت مقرر آغاز شد. دیگر یگان‌ها نیز اندکی بعد (ساعت ۱ بامداد) و هم‌زمان با اعلام رمز عملیات (یا ابا عبدالله الحسین، ادرکنی) به دشمن حمله‌ور شدند.

در حالی که هوشیاری دشمن، موفقیت محور چپ را غیرممکن کرده بود، نیروهای عمل‌کننده در محور راست پس از درگیری با دشمن موفق شدند در ساعت ۰۱:۵۸ ارتفاع شهید صدر را تصرف کرده، جهت پاک‌سازی به طرف تپه شهدا ادامه مسیر دهند. در ساعت ۰۲:۰۸ نیز علاوه بر تسخیر "تخته سنگی"، تعدادی از نیروهای دشمن اسیر شدند و یک مقرر فرماندهی تیپ و چند مقرر فرماندهی گردان به تصرف درآمد. در ادامه، دشمن با اجرای آتش سنگین در دو نوبت پاتک کرد که با هوشیاری و مقاومت نیروهای خودی،

هر دو پاتک خنثی شد. سپس، فعالیت شدید هوایی دشمن آغاز شد؛ به گونه‌ای که تا ساعت روز اول، مواضع خودی طی حدود پنجاه مرحله بمباران شد. در این میان، یکی از هواپیماهای عراق بر اثر آتش پدافند هوایی سرنگون شد.

در شب دوم، عملیات در محور چپ تکرار شد و دو گردان نیرو به سمت اهداف خود حرکت کردند و در ساعت ۰۰:۵۲ بامداد با نیروهای دشمن درگیر و موفق شدند قسمتی از اهداف خود را تصرف کنند؛ لیکن هوشیاری و مقاومت دشمن موجب شد نیروها تا ساعت ۴ به عقب بازگردند.

به این ترتیب، عملیات با موفقیت در محور راست و عدم موفقیت در محور چپ پایان یافت. (۶)

نتیجه

نتیجه این عملیات، آزادسازی ارتفاع گرده کوه (شهید صدر) بود. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "جنگ در سال ۶۵"، ص ص ۱۴۴ و ۱۳۷.
- ۲- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "از خرمشهر تا فاو"، ص ص ۶۱ - ۶۰.
- ۳- منبع شماره ۱، ص ۱۴۰؛ و: سند ۰۱۵۳۹۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۶/۹.
- ۴- سند ۰۱۵۳۶۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۵/۶/۸.
- ۵- منبع شماره ۱، ص ص ۱۳۸ و ۱۳۷.
- ۶- منبع شماره ۱، ص ص ۱۴۴ - ۱۴۲.
- ۷- منبع شماره ۱، ص ۱۴۴.

عملیات کربلا - ۳

ایده انجام عملیات نظامی در دریا _ پس از عدم موفقیت عملیات والفجر مقدماتی _ با سفر دریایی فرماندهان یگان‌های زمینی سپاه پاسداران و بررسی وضعیت تعرض به منافع عراق در شمال خلیج فارس طرح شد. این امر موجب شد که فرماندهان لشکرها و تیپ‌ها، به آموزش یگان‌های خود جهت عملیات در آب بپردازند.

بر همین اساس، به موازات آماده‌سازی یگان‌ها برای عملیات در هور، اندیشه عملیات در دریا علیه منافع عراق بارور شد و در نتیجه مأموریت تعرض به اسکله‌های نفتی العمیه و البکر به نیروی دریایی سپاه پاسداران (قرارگاه نوح) واگذار شد.

به این ترتیب، با اجرای عملیات کربلا - ۳ فصلی جدید در جنگ تحمیلی باز شد و عنصر تازه‌ای (حضور عملیاتی سپاه در میدان دریایی جنگ تحمیلی) وارد معادله و موازنه موجود گردید که بعدها در درگیری‌های ایران و امریکا در خلیج فارس، اهمیت حیاتی خود را نشان داد.

اهداف عملیات

انگیزه اصلی عملیات، تصرف و انهدام دو اسکله العمیه و البکر بود. در کنار هدف اصلی، اهداف دیگری نیز دنبال می‌شد که عبارت بودند از:

- تکمیل عملیات والفجر ۸ با ساقط کردن مهم‌ترین پایگاه‌های دریایی دشمن و کوتاه کردن دست او از شمال خلیج فارس؛

- ایجاد فضا و منطقه سالم دریایی برای کشتی‌رانی؛

- اجرای یک عملیات دریایی و نشان دادن حضور مقتدرانه نیروی دریایی سپاه در خلیج فارس. (۱)

موقعیت منطقه

دو اسکله العمیه و البکر در شمال آب‌های خلیج فارس و با فاصله ۱۱ کیلومتر از یکدیگر واقع شده‌اند. محل تعبیه این سکوها نقطه تلاقی آب‌های اروندرود و خور عبدالله با خلیج فارس است. عمق آب در اطراف این اسکله‌ها در حالت مد ۳۴ متر و در حالت جزر بین ۳۰ تا ۳۱ متر است.

فاصله این دو اسکله تا مواضع خودی در _ نهر قاسمیه _ به ترتیب ۲۵ و ۳۵ کیلومتر است. (۲)

استعداد دشمن

قوای دشمن روی هریک از سکوها، شامل یک گروهان تقویت شده از تیپ ۴۴۰ دریایی بود. گردان ۴ از سکوی العمیه و گردان ۱ از سکوی البکر حفاظت می‌کردند. (۳)

سازمان رزم خودی

هدایت و فرماندهی عملیات بر عهده قرارگاه نوح(ع) بود که برای اجرای عملیات یگان‌های زیر را تحت امر داشت:

- لشکر (-) ۱۴ امام حسین(ع) با دو گردان عملیاتی و دو گردان احتیاط؛

- دو ناو تیپ ۱۴ کوثر و ۱۳ امیرالمومنین(ع) به عنوان پشتیبان عملیات.(۴)

طرح عملیات

براساس طرح مانور عملیات، دو ناو تیپ کوثر و امیرالمومنین(ع) می‌بایست دهانه خور عبدالله را برای جلوگیری از پشتیبانی نیروهای دشمن مستقر روی اسکله‌ها مسدود می‌کردند. نیروهای غواص لشکر امام حسین(ع) نیز با قایق به نقطه‌های انتقال می‌یافتند و سپس با تاریک شدن آسمان، از سه محور به سوی اسکله العمیه روانه شده و آن‌را تصرف می‌کردند. آنگاه، نیروهای سوار شناور وارد عملیات شده و روی اسکله مستقر می‌شدند. در صورت امکان، اسکله البکر نیز می‌بایست مورد هجوم قرار می‌گرفت.(۵)

شرح عملیات

حدود ساعت ۲۱ مورخ ۱۳۶۵/۶/۱۰ نیروهای غواص به سمت هدف حرکت کردند؛ اما به دلیل وجود مشکلاتی همچون مغایرت جهت وزش باد با جهت حرکت غواص‌ها، قطع تماس آنان با فرماندهی و نیروهای پشتیبان و ... با تاخیر به هدف مورد نظر رسیدند.

حدود ساعت ۴ بامداد نیروهای غواص محور راست موفق شدند به سمت چپ اسکله العمیه رسیده و خود را به بالای اسکله و روی پد هلی‌کوپتر برسانند و با محرز شدن درگیری روی اسکله، رمز عملیات (حسبناالله و نعم الوکیل) توسط فرماندهی قرارگاه قرائت شد. نیروها به سرعت عملیات پاک‌سازی پد و آماده کردن محل برای ورود دیگر نیروها را انجام دادند.

در ساعت ۵:۳۰ یکی از گروهان‌های سوار شناور به اسکله رسید و متقابلاً دشمن نیز که سمت راست اسکله را در اختیار داشت، به سوی قایق‌های این گروهان شلیک کرد و همین امر موجب شد فشار وارد بر غواص‌های مستقر در اسکله کاهش یابد.

با روشن شدن آسمان، نیروهای غواص محورهای دیگر موقعیت خود را یافته و به طرف اسکله حرکت کردند. به این ترتیب، حدود ساعت ۸ صبح اسکله العمیه به طور کامل به تصرف درآمد. سپس، اسکله البکر مطابق طرح به آتش کشیده شد.

نخستین فشار دشمن به العمیه در ساعت ۱۰ با پرتاب یک موشک آغاز شد و در پی آن نیروی هوایی عراق به بمباران منطقه پرداخت. پرتاب موشک‌های دوربرد تا هنگام شب نیز ادامه یافت؛ به گونه‌ای که تا صبح روز دوم عملیات، چهار فروند دیگر به سوی اسکله شلیک شد. همچنین، دشمن توانست حوالی نیمه شب ۸ فروند شناور خود را به طرف اسکله‌ها بفرستد.

با روشن شدن هوا در روز دوم عملیات، هواپیماهای دشمن در منطقه حضور یافته و اسکله را بمباران کردند. سپس، ناوچه‌های عراقی آرایش گرفته و با حمایت هلی‌کوپترها به سمت اسکله پیش‌روی کردند. فشار روی نیروهای خودی هر لحظه بیشتر می‌شد و به دلیل نبود عملیات پشتیبانی و تکمیلی عملیات در حد ایذایی پایان یافته و نیروها عقب نشستند و نزدیک ظهر اسکله العمیه در حالی که تأسیسات و تجهیزات آن کاملاً منهدم شده بود، مجدداً به تصرف دشمن درآمد.(۶)

نتایج عملیات

- کشته شدن ۶۳ تن از نیروهای دشمن و به اسارت درآمدن بیش از ۱۰۰ تن دیگر؛
- سرنگون شدن دو فروند هواپیمای جنگنده عراقی، انهدام یک ناوچه و ۱۵ قبضه ضدهوایی و دو دستگاه

رادار؛

- به غنیمت درآمدن چهار دستگاه رادار. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "نبرد العمیه"، ص ۹۳
- ۲- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، "جنگ در سال ۶۵"، ص ص ۱۴۶-۱۴۵؛ و: منبع شماره ۱، ص ۲۲.
- ۳- منبع شماره ۱، ص ۷۶.
- ۴- منبع شماره ۱، ص ص ۱۰۴ - ۱۰۱.
- ۵- منبع شماره ۱، ص ص ۱۰۴ و ۱۰۳؛ و: منبع شماره ۲ ص ص ۱۵۸ و ۱۵۷.
- ۶- منبع شماره ۱، ص ص ۱۹۴ - ۱۳۵؛ و: منبع شماره ۲، ص ص ۱۷۰ - ۱۵۸.
- ۷- منبع شماره ۱، ص ۱۹۹.

استعداد دشمن

حفاظت از منطقه عملیاتی بر عهده سپاه یکم عراق بود قرار داشت و نحوه گسترش آن در روی خطوط مرزی به صورت پایگاهی بود، زیرا کوهستانی بودن منطقه این نوع گسترش را به دشمن تحمیل کرده بود. در این پایگاه‌ها که در اطراف و کناره‌های جاده‌های سلیمانیه - کرکوک و سلیمانیه - دوکان ایجاد شده بود، اغلب، نیروهای جاش مستقر بودند.

یک گردان در محدوده تاسیسات جبل بور و یک گردان در محدوده جمبور به همراه ۶۰ قبضه ضدهوایی ۱۴/۵ و ۲۳ میلیمتری استقرار داشتند. (۳)

سازمان رزم خودی

فرماندهی و هدایت عملیات بر عهده قرارگاه رمضان بود که برای اجرای عملیات واحدهای زیر را تحت امر داشت:

- تیپ (-) ویژه پاسداران با یک گردان؛
- تیپ (-) هوآبرد با گردان؛
- اتحادیه میهنی کردستان عراق با دو گردان؛
- ۴۷ قبضه خمپاره‌انداز و مینی کاتیوشا. (۴)

طرح عملیات

برای انجام عملیات دو محور اصلی در نظر گرفته شد: ۱- محور جنوبی (مالبند* ۱)، با هدف انهدام تاسیسات "جبل بور" و "جنبور"؛ ۲- محور شمالی (مالبند ۲)، با هدف انهدام تاسیسات باباگرگر در کرکوک، یونیت و تاسیسات گاز شوراوا، پایگاه هوایی کرکوک و ...

در محور مالبند ۱، دو قبضه موشک‌انداز ۱۰۷ م م و شش قبضه خمپاره ۱۲۰ م م در نظر گرفته شده بود که بدون درگیری نیروهای پیاده، روی اهداف جبل بر و جنبور اجرای آتش کنند و برای اهداف "الجدیده" و "الحصار" نیز با استفاده از نیروهای تخریب تیپ ویژه پاسداران به وسیله نفوذ، عملیات استشهادی علیه تاسیسات نفتی انجام گیرد.

در محور مالبند ۲ نیز چهار قبضه موشک‌انداز ۱۰۷ م م و شش قبضه خمپاره‌انداز ۱۲۰ م م در نظر گرفته شده بود تا اهداف مورد نظر را زیر آتش بگیرند. همچنین، در این محور قرار بود که سه دسته پیاده از تیپ ویژه پاسداران به همراه تعدادی از نیروهای اتحادیه میهنی کردستان عراق عملیات مشترکی را برای انهدام پایگاه‌های دشمن مستقر در ارتفاعات "کانی دوملان" انجام دهند و سپس از آنجا به وسیله یک قبضه مینی کاتیوشا و یک قبضه خمپاره‌انداز ۱۲۰ م م تاسیسات برق منطقه را زیر آتش بگیرند. (۵)

شرح عملیات

نیروهای خودی از چند روز قبل از شروع عملیات به سوی اهداف خود حرکت کردند. آنها پس از عبور از مسیرهای تعیین شده به مواضع مورد نظر رسیدند و سپس در ساعت ۰۱:۲۶ بامداد ۱۳۶۵/۷/۱۹ عملیات را با رمز مبارک "یا زینب" آغاز کردند.

* مالبند در زبان کردی به معنای منطقه می‌باشد.

عملیات فتح ۱

مقدمه

استراتژی نظامی ایران در دوره پس از فتح فاو، سازمان‌دهی و فراهم‌سازی مقدمات انجام عملیات موسوم به "عملیات سرنوشت‌ساز" بود. به این معنا که با بسیج گسترده نیروهای مردمی در نظر بود پس از انجام عملیات بزرگ در جبهه جنوب، عملیات بعدی با ابعاد نسبتاً گسترده در جبهه شمالی انجام پذیرد تا به این وسیله ضمن اعمال فشارهای سیاسی، نظامی و روانی به عراق، حامیانش را به برگزیدن راه‌حل پیشنهادی ایران (حذف صدام) مجبور کنند.

در این میان، با توجه به این که هرگونه همکاری با اکراد معارض عراقی و موفقیت‌های حاصله از آن می‌توانست ایران را از توانایی قابل ملاحظه‌ای در خصوص تأثیر بر آینده عراق برخوردار کند، شورای عالی دفاع در بهار سال ۱۳۶۵ ضمن تأکید بر آغاز همکاری با اکراد معارض، مسئولیت اجرای عملیات نامنظم در شمال کشور عراق را به سپاه پاسداران واگذار کرد. در همین راستا، قرارگاه رمضان به عنوان مرکز عملیات نامنظم نیروی زمینی سپاه پاسداران رسمیت یافت و در نهایت زمینه لازم برای گسترش روابط با اتحادیه میهنی کردستان عراق (طالبانی‌ها) و انجام عملیات مشترک نظامی فراهم آمد. عملیات فتح-۱ اولین عملیات نامنظم بود که می‌توانست یکی از بزرگ‌ترین ضربات سیاسی و اقتصادی را به پیکر رژیم صدام وارد کند.

اهداف عملیات

نفوذ به عمق ۱۵۰ کیلومتری خاک عراق و انهدام مراکز اقتصادی، نظامی و ... منطقه کرکوک. (۱)

موقعیت منطقه

استان کرکوک عراق، مرکز اداری منطقه کردستان عراق می‌باشد و در آن زمان دارای جمعیتی بیش از ۴۰۰ هزار نفر بود و به لحاظ برخوردار بودن از منابع عمده اقتصادی، از حیاتی‌ترین مناطق اقتصادی و نفتی عراق به شمار می‌رود.

منطقه عملیات از نقطه مرزی، کوهستانی بود. کوه‌های منطقه که ادامه سلسله جبال زاگرس می‌باشند متشکل از یک تعداد بلندی‌های بسیار مرتفع هستند که به تدریج به سمت جنوب از بلندی آنها کاسته می‌شود و نهایتاً در حوالی شهر کرکوک، تپه ماهور و سپس دشت قرار دارد. بلندترین ارتفاع منطقه "کوه پیر مکرون" با بلندی ۳۰۵۰ متر است. دو جاده مهم و آسفالت سلیمانیه _ کرکوک و سلیمانیه _ دوکان نیز در منطقه وجود دارد. (۲)

نیروها موفق شدند پس از تصرف پایگاه‌های دشمن در "دوملان"، آتشبارهای خود را در مواضع تعیین شده مستقر کنند. آنها مأموریت داشتند پایگاه هوایی، قرارگاه‌های سپاه یکم و لشکر هشتم و تأسیسات موجود در "باباگرگر" اعم از بهره‌برداری، پالایشگاه، نیروگاه، یونیت شوراوا و پایگاه‌های سایت موشکی، پادگان، مرکز استراق سمع و پایگاه‌های سازمان مجاهدین خلق (منافقین) را زیر آتش بگیرند.

در محور جنوبی نیز نیروهای خودی موفق شدند در مقابل تأسیسات جبل بور و جمبور مستقر شده و با اشراف کامل و بدون مشکل دیده‌بانی روی اهداف اجرای آتش نمایند.

پس از حمله به تأسیسات، نیروهای دشمن که کاملاً غافل‌گیر شده و تصور بودند منطقه با هواپیما بمباران شده است، با سلاح‌های پدافند هوایی خود به سوی آسمان شلیک کردند.

پایگاه هوایی منطقه نیز با بغداد _ به نقل از گزارش شنود _ به صورت مستمر در تماس بود و اطلاع می‌داد: "پایگاه زیر آتش قرار گرفته است و به همین دلیل هواپیماهایمان را نمی‌توانیم به پرواز درآوریم. جهت تأمین منطقه، پنج هواپیما بفرستید."

پس از این پیام، حدود سه هواپیما وارد منطقه شده و از ارتفاع بالا فقط با پرتاب چند منور، منطقه را روشن کردند.

در نهایت، عملیات اجرای آتش روی تأسیسات منطقه - که با بیش از ۳۰۰۰ گلوله خیماره و مینی‌کاتیوشا انجام شده بود، حدود ساعت ۴ بامداد به پایان رسید و سپس نیروهای خودی بدون تلفات به سوی نوار مرزی بازگشتند. (۶)

نتایج عملیات

۱. انهدام تأسیسات پالایشگاه کرکوک با ظرفیت ۳۰ هزار بشکه در روز. این پالایشگاه سوخت مورد نیاز استان‌های شمالی عراق را تأمین می‌کرد.
۲. انهدام واحد بهره‌برداری شماره ۱ که در نتیجه ۷۰ درصد از توان بهره‌برداری از نفت در منطقه کرکوک سلب شد؛
۳. انهدام نیروگاه حرارتی برق کرکوک، تأسیسات تفکیکی نفت و گاز "جمبور"، "جبل بور" و شوراوا؛
۴. انهدام سه پایگاه موشکی زمین به هوا در منطقه کرکوک و نیز مرکز استراق سمع و جاسوسی الکترونیکی و پارازیت عراق در منطقه سقرلی؛
۵. حمله و اجرای آتش روی قرارگاه‌های سپاه یکم و لشکر هشتم و در نتیجه، وارد آمدن خسارات سنگین به این دو قرارگاه؛
۶. انهدام پادگان "دارامان" (محل استقرار دو تیپ دشمن)؛
۷. انهدام بیش از بیست پایگاه مستقر در ارتفاعات دوملان؛
۸. به آتش کشیدن مقر سازمان امنیت عراق در منطقه، و نیز انهدام دکل تلویزیون و ماکروویو کرکوک؛
۹. انهدام ایستگاه راه آهن "بی بایگوره" که وظیفه انتقال نفت و فرآورده‌های سوختی را بر عهده داشت؛
۱۰. انهدام مقر سازمان مجاهدین خلق (منافقین) و به هلاکت رساندن نفرات مستقر در آن. (۷)

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۰۸۹۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: حماسه فتح ۱، احمد نیکویی، ص ص ۱۰۳-۱۰۱.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ص ۹۱ و ۸۶.
- ۳- منبع شماره ۱، ص ص ۹۲ و ۹۱.
- ۴- منابع شماره ۱، ص ۱۰۴؛ و: سند ۰۳۵۹۸۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۵/۷/۱۹.
- ۵- منبع شماره ۱، ص ص ۱۰۴ و ۱۰۵؛ و: گزارش ۸۹۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش عملیات فتح ۱.
- ۶- منبع شماره ۱، ص ص ۱۱۶-۱۱۴.
- ۷- سند ۶۱۴۹۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: ۶۵/۷/۱۹.

عملیات کربلا - ۴

مقدمه

بر اساس راهبرد نظامی سپاه پاسداران که به مسئولین کشور ارائه شد، برای نیل به پیروزی در جنگ می‌بایست در جبهه جنوب، جاده‌های شمالی و یا جنوبی بصره؛ و در جبهه شمالی، جاده‌های مواصلاتی کرکوک به بغداد قطع و یا تهدید شوند و در نتیجه، صدور نفت عراق به خارج کاملاً قطع گردد و سپس حرکت اصلی به سمت بغداد آغاز شود.

بر همین اساس، محاصره و سپس تصرف شهر بصره به عنوان هدف عملیات اصلی سپاه پاسداران در سال ۱۳۶۵ مورد توجه قرار گرفت که برای تحقق آن، به کارگیری حدود ۵۰۰ گردان از سه محور ضرورت یافت؛ ولی به دلیل مشکلاتی همچون ضعف امکانات نظامی، تنها یک محور - به عنوان تنها راه باقی‌مانده جنگ در جبهه جنوب - انتخاب شد. به عبارت دیگر، پس از حذف دو محور احاطه‌ای (هور و فاو) منطقه شلمچه و ابوالخصیب به منظور انجام عملیاتی بزرگ و سرنوشت ساز برگزیده شد. (۱)

اهداف عملیات

تصرف شهر بصره و تهدید جاده صفوان - بصره. (۲)

موقعیت عملیات

منطقه عملیاتی ابوالخصیب و شلمچه دارای ارزش‌ها و ویژگی‌های مهم سیاسی و نظامی است و می‌توان آن را مهم‌ترین منطقه عملیاتی در جبهه جنوب دانست. مرکز این منطقه، نخلستان‌های اطراف اروندرود - حد فاصل جزیره بلجانیه تا بصره - است که عرض آن ۴ تا ۵ کیلومتر و طول آن حدود ۱۵ کیلومتر می‌باشد.

زمین منطقه عملیاتی دارای دو ویژگی مهم می‌باشد:

- ۱- وجود نهرها و کانال‌های کشاورزی که عمق مناسبی دارند و از آنها می‌توان برای پدافند استفاده کرد.
- ۲- جناحین منطقه عملیاتی که از شمال به آب‌گرفتگی شلمچه و کانال ماهی‌گیری و از جنوب به خور زبیر و زمین‌های باتلاقی اطراف آن منتهی می‌شود و دشمن در آن قدرت پاتک ندارد. (۳)

استعداد دشمن

شمال منطقه عملیاتی در حوزه استحفاظی سپاه سوم و جنوب آن در حوزه استحفاظی سپاه هفتم عراق قرار داشت. (۴) لشکر ۱۱ پیاده از سپاه سوم و لشکر ۱۵ پیاده از سپاه هفتم در منطقه حضور داشتند. در اینجا اسامی کلیه یگان‌هایی که قبل و حین عملیات در منطقه حضور یافتند، آمده است:

- یگان‌های پیاده، شامل: تیپ‌های ۱۹، ۲۲، ۱۰۴، ۱۱۱، ۸۰۲، ۸۰۵، ۱۰۷، ۱۰۲، ۷۰۲، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۹، ۴۵، ۱۱۲، ۴۷، ۲۳، ۲۳۸، ۴۳۶، ۸۰۲، ۵۰۱، ۴۰۲، ۱۱۷ و ۲۸؛

- یگان‌های زرهی، شامل: تیپ‌های ۱۶، ۳۰ و یک گردان مستقل؛
- یگان‌های مکانیزه، شامل: تیپ‌های ۲۵ و ۸؛
- گارد ریاست جمهوری، شامل: تیپ‌های ۲ و ۴ از لشکر ۱ کماندویی و تیپ‌های ۷ و ۸ از لشکر ۲ پیاده؛
- نیروی مخصوص، شامل: تیپ‌های ۶۶ و ۶۸؛
- نیروهای کماندو، شامل: تیپ ۴ کماندویی ستاد کل و گردان کماندویی لشکر ۲۶؛
- نیروهای جیش الشعبی، شامل: قاطع ۵۸ المثنی (۵).

سازمان رزم خودی

هدایت فرماندهی عملیات بر عهده قرارگاه مرکزی خاتم الانبیاء(ص) سپاه پاسداران بود و چهار قرارگاه عملیاتی نیز اجرای آن را بر عهده داشتند که عبارت بودند از:

قرارگاه نجف: لشکر ۱۹ فجر، لشکر ۵ نصر، لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب(ع)، لشکر ۱۵۵ ویژه شهدا، تیپ ۲۱ امام رضا(ع)، تیپ ۵۷ حضرت ابوالفضل(ع)، تیپ ۱۲ حضرت قائم(ع)، و چهار گردان توپخانه.

قرارگاه قدس: لشکر ۲۵ کربلا، لشکر ۴۱ تاراالله(ع)، لشکر ۱۰ سیدالشهدا(ع)، و چهار گردان توپخانه.

قرارگاه کربلا: لشکر ۲۷ محمدرسول الله(ص)، لشکر ۱۴ امام حسین(ع)، لشکر ۸ نجف اشرف، لشکر ۳۱ عاشورا، تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی هاشم(ع)، لشکر ۳۲ انصارالحسین(ع)، و چهار گردان توپخانه.

قرارگاه نوح: لشکر ۷ ولی عصر(عج)، تیپ ۳۳ المهدی(عج)، تیپ ۱۸ الغدیر، ناو تیپ امیرالمومنین(ع)، و چهار گردان و یک آتشبار توپخانه.

همچنین، دو تیپ توپخانه تحت امر قرارگاه مرکزی بودند:

- تیپ ۶۳ خاتم الانبیاء(ص) با چهار گردان و دو آتشبار
- تیپ ۱۵ خرداد با چهار گردان و دو آتشبار

ضمناً، از ۳۵۲ گردان مورد نیاز، حدود ۲۵۰ گردان آماده شدند که یگان‌های عمل کننده هریک بین ۷ تا ۲۴ گردان را سازماندهی کرده و در خود جای دادند. (۶)

طرح عملیات

چهار منطقه شلمچه، ابوالخصیب، مقابل ام الرصاص و جزیره مینو - به این دلیل که به لحاظ مانور، آتش، عقبه و پشتیبانی به هم وابسته‌اند - برای انجام این عملیات بزرگ انتخاب شدند. بر همین اساس، هریک از این چهار منطقه به عنوان خط حد یک قرارگاه عملیاتی تعیین شدند:

قرارگاه نجف: از شمال پنج ضلعی شلمچه تا جزایر بوارین و ام الطویله. پیشروی در محور شلمچه.

قرارگاه قدس: انجام حرکت اصلی عملیات با عبور از تنگه ام الرصاص - بوارین و پیشروی در محور پتروشیمی و ابوالخصیب.

قرارگاه کربلا: مقابله با پاتک دشمن از مقابل جزیره ام الرصاص، تأمین کل منطقه و پیشروی تا جاده دوم و سوم.

قرارگاه نوح: تأمین جناح چپ و پیشروی در مقابل جزیره مینو.

همچنین، یگان‌های تحت امر این قرارگاه‌ها می‌بایست طی شش مرحله به اهداف نهایی خود - از شمال به تنومه و از جنوب به پشت کانال بصره - برسند. (۷)

شرح عملیات

عملیات می‌بایست در ساعت ۲۲:۳۰ مورخ ۱۳۶۵/۱۰/۳ آغاز شود. به همین دلیل غواص‌های خودی ساعاتی قبل به درون آب رفته و به سمت خط دشمن حرکت کردند. در این میان، نیروهای دشمن که کاملاً آماده و هوشیار بودند ضمن پرتاب منور، با تیربار و خمپاره به طرف نیروهای خودی شلیک می‌کردند. در مجموع، عملیات از کنترل و هدایت فرماندهی خارج شده بود و قبل از هر دستوری یگان‌ها با توجه به نوع وضعیت و هوشیاری و عکس‌العمل دشمن به محض رسیدن به ساحل، درگیری را آغاز می‌کردند. در این حال، رمز عملیات (یا محمد) حدود ساعت ۲۲:۴۵ اعلام شد و نیروهای عمل‌کننده فقط توانستند در جزایر سهیل، قطعه، ام‌الرصاص، ام‌البابی و بلجانیه نفوذ کنند و در بعضی مناطق نیز به صورت موضعی رخنه کردند.

در مقابل، نیروهای دشمن با پرتاب پی در پی منور و اجرای چند مورد بمباران کنار نهر عرایض (عقبه برخی از یگان‌ها) و همچنین اجرای آتش موثر روی رودخانه اروند، عملاً سازمان غواص‌ها و نیز نیروهای موج دوم و سوم را به هم زد. به طوری که برخی از نیروهای یگان‌های مجاور پراکنده شده و اغلب نمی‌توانستند روی هدف عمل کنند.

یکی از مناطق حساس عملیات، جزیره ام‌الرصاص و نوک بوارین بود که به رغم تلاش بسیاری که برای تصرف آن انجام شد، به خاطر هوشیاری دشمن امکان ادامه درگیری از میان رفت. دشمن با شلیک پرحجم تیربار روی آب، از عبور نیروها از تنگه ام‌الرصاص - بوارین جلوگیری کرد. علاوه بر این، به دلیل حساسیتی که دشمن نسبت به ام‌الرصاص داشت، در پدافند آن از ۹ رده مانع طبیعی و مصنوعی بهره می‌برد، به طوری که هرگاه از هر خط عقب رانده می‌شد، در خط بعدی که نسبت به خط قبلی اشرف و تسلط داشت، مقاومت می‌کرد.

در این حال، با توجه به هوشیاری دشمن، امکان ادامه عملیات میسر نبود؛ لذا به منظور حفظ قوا و طراحی مجدد عملیات آتی، از ادامه نبرد اجتناب شد. (۸)

نتایج عملیات

- کشته و زخمی شدن حدود ۸۰۰۰ تن از نیروهای دشمن و به اسارت درآمدن ۶۰ تن دیگر.
- انهدام حدود ۷۰ دستگاه زرهی، مکانیزه و خودرو و نیز شمار زیادی سلاح سبک و نیمه سنگین. (۹)

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۶۹۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات کربلا ۴، جلد اول، ص ۷.
- ۱- منبع شماره ۱، ص ۱۲ و ۷.
- ۳- منبع شماره ۱، ص ۱۲ - ۱۱.
- ۴- منبع شماره ۱، ص ۱۱.
- ۵- سند ۰۲۵۴۷۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۵/۱۰/۴؛ و: سند ۰۲۵۴۷۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۵/۱۰/۱۱.
- ۶- گزارش ۶۶۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات کربلا-۴، جلد دوم، ص ۹۷ و ۲۵ و ۱۶.
- منبع شماره ۱، ص ۷۸ - ۶۱
- ۷- منبع شماره ۱، ص ۷۶ و ۷۵.
- ۸- منبع شماره ۶، ص ۱۵۹ - ۸۳.
- ۹- سند ۰۲۵۴۷۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۵/۱۰/۱۱.

عملیات کربلا ۵

مقدمه

سنگینی شرایط دشوار پس از عملیات کربلا ۴ ضرورت انجام عملیات دیگری را ایجاب می‌کرد. عملیاتی که پیروزی آن تضمین شده باشد و از جنبه نظامی و سیاسی نیز بسیار ارزشمند باشد تا آثار نامطلوب عدم الفتح کربلا ۴ را جبران کند.

ارزش‌مندترین منطقه برای انجام چنین عملیاتی، شلمچه بود که دشمن در آن مستحکم‌ترین مواضع و موانع را ایجاد کرده بود؛ به طوری که عبور از آنها غیرممکن می‌نمود و با توجه به اصول نظامی شناخته شده و محاسبات کمی، ضریب موفقیت بسیار ناچیز بود و بالطبع تضمین پیروزی برای فرماندهان عملیات غیرممکن بود؛ اما ضرورت غیرقابل انکار ادامه جنگ در آن موقعیت و لزوم تسریع در تصمیم‌گیری پس از عملیات کربلا ۴ سبب شد که صرفاً برای انجام تکلیف و با امید به نصرت الهی، تمامی نیروهای خودی اعم از رزمنده و فرمانده برای عملیات بزرگ کربلا ۵ آماده شوند.

اهداف عملیات

منطقه شلمچه به دلیل اهمیت سیاسی و نظامی آن، به عنوان یکی از معابر وصولی شهر بصره، همواره جزء اهداف قوای نظامی جمهوری اسلامی ایران بود. در صورت تسلط بر این منطقه، جمهوری اسلامی می‌توانست برتری خود در جنگ را به اثبات برساند. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی شلمچه در جنوب شرقی شهر مهم بصره قرار داشت و تقریباً نزدیک‌ترین محور وصولی به این شهر به شمار می‌رفت. این منطقه از شمال، به آبگرفتگی جنوب زید؛ از شرق، به دژ مرزی ایران و عراق؛ از جنوب، به رودخانه اروند و اروند صغیر و از غرب، به کانال زوجی و شهرهای تنومه و الحارثه محدود می‌شد.

این منطقه از تعداد زیادی نهر، کانال، خاکریز، جاده و ... تشکیل می‌شد که همه آنها در بخش شمالی اروند قرار داشتند. همچنین، آب‌گرفتگی‌های متعددی در این منطقه وجود داشت که ارتش عراق به عنوان موانعی در مقابل هرگونه نفوذ قوای جمهوری اسلامی ایجاد کرده بود. (۲)

استعداد دشمن

منطقه عملیاتی در حوزه پدافندی سپاه سوم عراق قرار داشت و سه لشکر ۱۱ پیاده، ۵ مکانیزه و ۳ زرهی در این منطقه مستقر بودند. با شروع عملیات، تعداد دیگری از لشکرهای عراق به تدریج در منطقه عملیاتی

حضور یافتند. این لشکرها عبارت بودند از:

الف- پیاده: لشکرها ۲، ۴، ۷، ۸، ۲۲، ۳۲، ۱۴، ۱۵، ۲۵، ۱۸، ۳۰، ۲۹، ۲۷، ۲۸، ۳۳، ۲۰ و ۳۵؛

ب- زرهی: لشکرها ۶، ۱۰ و ۱۲؛

ج- مکانیزه: لشکر ۱،

د- گارد ریاست جمهوری: لشکرها ۱، ۲، ۳ و ۶.

در اینجا، تمامی یگان‌هایی که به منطقه کربلا ۵ اعزام شدند، بر حسب تیپ آورده شده است: ا

الف- پیاده: تیپ‌های ۳۶، ۴، ۵، ۲۹، ۱۸، ۱۹، ۳۸، ۳۹، ۲۳، ۲۲، ۲۸، ۴۵، ۴۷، ۴۸، ۱۴، ۴۴، ۷۱، ۷۲،

۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۸، ۷۹، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۸، ۹۰، ۹۱، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۰۶،

۱۰۷، ۱۰۹، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۲۳۸، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۲۱،

۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۶، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۲، ۴۴۳، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۶،

۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۷، ۸۰۱ و ۸۰۵؛

ب- زرهی: تیپ‌های ۳۴، ۶، ۱۲، ۲۶، ۳۰، ۱۶، ۱۷، ۴۲، ۳۷، ۵۰ و گردان تانک لشکر ۱۱ پیاده؛

ج- مکانیزه: تیپ‌های ۲۷، ۸، ۲۰، ۱۵، ۲۴، ۴۶؛

د- گارد ریاست جمهوری: تیپ‌های ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۱۶ و ۱۷ پیاده، ۲ و ۱۰ زرهی، ۱ مکانیزه، ۳ نیروی

مخصوص و ۱۱ کماندو؛

ه- نیروی مخصوص: تیپ‌های ۶۵، ۶۶ و ۶۸؛

و- کماندو: تیپ‌های ۱، ۲ و ۳ ستاد کل، هفت تیپ کماندویی از سپاه‌های هفت گانه و پنج گردان

مستقل کماندو؛

ز- توپخانه: ۴۶ گردان. (۳)

سازمان رزم خودی

فرماندهی و هدایت عملیات بر عهده قرارگاه خاتم الانبیاء (ص) بود که بر اساس ۲۰۰ گردان

موجود، سازمان رزم عملیات را به شکل زیر طراحی کرد:

قرارگاه کربلا، شامل: لشکر ۲۵ کربلا، لشکر ۴۱ تاراالله (ع)، لشکر ۱۹ فجر، لشکر ۱۰ سیدالشهدا (ع)، لشکر

۳۱ عاشورا، تیپ مستقل ۳۳ المهدی (عج)، تیپ مستقل ۱۸ الغدیر، تیپ مستقل ۴۸ فتح.

قرارگاه نجف، شامل: لشکر ۱۷ علی بن ابیطالب (ع)، لشکر ۵ نصر، لشکر ۱۰۵ قدس، لشکر ۱۵۵ ویژه

شهدا، لشکر ۲۱ امام رضا (ع)، تیپ مستقل ۵۷ حضرت ابوالفضل (ع)، تیپ مستقل ۲۹ نبی اکرم (ص)، تیپ

مستقل ۱۲ قائم (عج).

قرارگاه قدس، شامل: لشکر ۲۷ محمد رسول الله (ص)، لشکر ۷ ولی عصر (عج)، لشکر ۸ نجف اشرف، لشکر

۱۴ امام حسین (ع)، لشکر ۳۲ انصارالحسین (ع)، تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی هاشم (ع).

همچنین، گردان مستقل ۳۸ زرهی ذوالفقار، تیپ ۲۰ زرهی رمضان و تیپ توپخانه ۱۵ خرداد تحت امر

قرارگاه خاتم الانبیاء (ص) بودند. در مجموع، ۲۴ گردان توپخانه آماده آتش وجود داشت.

در جریان عملیات نیز قرارگاه عملیاتی نوح و تیپ‌های مستقل ۱۱۰ خاتم الانبیاء (ص) و ۲۲ بدر به

سازمان رزم عملیات ملحق شدند. (۴)

طرح عملیات

در بحث‌های اولیه طراحی مانور عملیات، چنین تدبیر شد که یک محور هجوم در شمال منطقه پنج ضلعی و یک محور نیز در جناح راست آن، با عبور از کانال پرورش ماهی، قرار داده شود. در این صورت، دشمن که استحکامات منطقه را بیش‌تر برای پدافند از شرق احداث کرده بود، با هجوم قوای جمهوری اسلامی از شمال به جنوب مواجه می‌شد.

به دلیل محدودیت زمین و وابستگی منطقه پنج ضلعی با جناح راست منطقه عملیات، مقرر شد قرارگاه کربلا مأموریت شکستن خط و گرفتن "جای پا"ی اولیه را به عهده داشته باشد و دو قرارگاه قدس و نجف با عبور از این "جای پا" منطقه تصرف شده را توسعه دهند. (۵)

شرح عملیات

فرمان آغاز درگیری در ساعت ۱:۳۵ مورخ ۱۳۶۵/۱۰/۱۹ - با رمز یازهرا(س) - به یگان‌های خط‌شکن ابلاغ شد. نیروهای قرارگاه کربلا با درهم شکستن مواضع دشمن در محورهای کانال پرورش ماهی، منطقه پنج ضلعی و شلمچه درصدد برآمدند با یکدیگر الحاق کنند. قرارگاه نجف نیز که در شب اول عملیات تنها با یک لشکر در جزیره بوارین - به منظور فریب دشمن - وارد عمل شده بود، توانست به طور موقت و محدود در خط اول ارتش عراق در این جزیره رخنه کند.

در ادامه عملیات، نیروهای خودی ضمن درهم شکستن دو پاتک عراق به سوی شلمچه پیش‌روی کرده و در ساعت ۱۰ صبح به مجاورت کانال "هفت دهنه" رسیدند و با تصرف دو موضع هلالی شکل اول و دوم و موقعیت خود در منطقه پنج ضلعی و شلمچه را مستحکم کردند.

عملیات در شب دوم در حالی ادامه یافت که دشمن با آگاهی از تلاش اصلی فرماندهی عملیات، یگان‌هایی را که به فاو و سایر مناطق عملیاتی برده بود، به سرعت به منطقه شلمچه منتقل کرد. بخش اعظم تلاش دشمن به عقب راندن نیروها از غرب کانال و نیز جلوگیری از ایجاد الحاق در مثلث نوک کانال معطوف شده بود. به همین دلیل، در این شب که قوای قرارگاه‌های قدس و نجف وارد عمل شده بودند، عواملی همچون آتش دشمن، نداشتن مواضع مناسب برای پدافند و ... موجب شد تا نیروهای خود فقط به انهدام نیروی دشمن و استحکام مواضع متصرفه در روز اول و نیز به هم زدن آرایش نیروهایی که خود را برای پاتک آماده می‌کردند، بسنده کنند.

با روشن شدن هوا در روز دوم عملیات، پاتک‌های سنگین دشمن - بیش از ۲۰ مورد - در غرب کانال پرورش ماهی شروع شد که در هر پاتک، رزمندگان با تحمیل تلفات به یگان‌های دشمن، آنها را عقب می‌راندند.

در شب سوم، پد "بویان"، بخشی از جاده آسفالت در جنوب کانال پرورش ماهی، پل دوم و نیز مواضع هلالی شکل نوک کانال به تصرف نیروهای قرارگاه کربلا درآمد. نیروهای قرارگاه نجف نیز ضمن تصرف سومین موضع هلالی شکل، روی دژ مرزی پیش‌روی کردند. همچنین، قوای قرارگاه قدس حرکت خود را در شرق نهر دو عیجی آغاز کرده و ضمن پاک‌سازی مواضع هلالی شکل سوم و چهارم، به جاده شلمچه دست یافتند و در نتیجه، یگان‌های دو قرارگاه قدس و نجف موفق شدند اهداف مرحله اول عملیات را تأمین کنند.

در ادامه، یگان‌های قرارگاه قدس به منظور تصرف خط دشمن در مجاورت نهر جاسم به پیش رفتند، لیکن به دلیل مقاومت نیروهای عراقی که تا صبح روز بعد ادامه داشت، مجبور شدند تا خط نهر دو عیجی

عقب‌نشینی کنند.

ساعت ۹ صبح فشار هوایی و بمباران خطوط عملیاتی و عقبه‌های خودی همراه با به کارگیری سلاح‌های شیمیایی افزایش یافت و دشمن توانست نیروهای مستقر در محور کانال ماهی را عقب براند. در شب چهارم نیز طرح عملیات شب قبل مجدداً تکرار شد و همه یگان‌ها - به جز یک یگان که وارد بوارین شده بود - پس از انهدام نیرو و در نهایت با روشن شدن هوا به خطوط پدافندی روز قبل خود بازگشتند تا برای آغاز ماموریت بعدی آماده شوند.

در ابتدای روز چهارم، پاتک دشمن به جزیره بوارین آغاز شد که با تلاش نیروهای قرارگاه نجف این پاتک ناکام ماند. در محور قرارگاه کربلا نیز برای حفظ مواضع جناح راست و تثبیت موقعیت در منطقه کانال پرورش ماهی، نیروهای خودی آب را رها کردند. به این ترتیب، پیش‌روی در این محور متوقف شد و عملیات با دو هدف اصلی "تصرف خط نهر جاسم" و "پاک‌سازی جزیره بوارین" ادامه یافت.

از ساعت ۳ بامداد روز پنجم عملیات، دشمن پاتک خود را در غرب کانال ماهی همراه با شدیدترین و پرحجم‌ترین آتش توپخانه در طول جنگ آغاز کرد و نهایتاً پس از حدود ۲/۵ ساعت تنها توانست دو موضع هلالی شکل را بازپس گیرد.

با فرا رسیدن شب، یگان‌های قرارگاه نجف ماموریت دیگری را با هدف تصرف کامل بوارین و مقر دشمن آغاز کردند و موفق شدند فقط به هدف دوم (تصرف مقر دشمن) دست یابند.

در روزها و شب‌های بعد نیز، رزمندگان طی درگیری‌های متعدد توانستند علاوه بر استقرار در شرق نهر جاسم، قسمتی از غرب این نهر را به عنوان "سرپل" به دست آورند. متقابلاً، دشمن در حالی که تلفات بسیاری را متحمل شده و زمین ارزشمند شرق نهر جاسم را از دست داده بود، با ادامه عملیات در غرب این نهر و پذیرش تلفات بیش‌تر، سرانجام برای جلوگیری از پیش‌روی قوای نظامی سپاه پاسداران، تعداد زیادی از یگان‌های خود را وارد منطقه کرد.

در این میان، با توجه به مشکلات، موانع و کمبودهای موجود به نظر می‌رسید تداوم عملیات در غرب نهر جاسم و دستیابی به کانال زوجی به آسانی نیست، بنابراین، در تاریخ ۱۳۶۵/۱۱/۷ مقرر شد مهلت دوهفته‌ای به یگان‌های عمل کننده - برای بازسازی و تجدید قوا - داده شود تا آمادگی لازم را برای ادامه عملیات بیابند. در شامگاه مورخ ۱۳۶۵/۱۲/۳، مرحله تکمیلی عملیات آغاز شد و نیروها با پیش‌روی در محور نهر جاسم موفق شد چهارراه شلمچه را به تصرف خود درآوردند. متقابلاً، دشمن نیز با فرارسیدن صبح، علاوه بر انجام سه مورد پاتک - با استفاده از سلاح شیمیایی - خطوط خود در این محور را تقویت کرد.

در ادامه عملیات، نیروهای خودی موفق شدند تا روز ۱۳۶۵/۱۲/۱۳ ضمن پیش‌روی در غرب کانال ماهی و تصرف هلالی شکل شوم و نیز تسخیر یکی از مستحکم‌ترین قرارگاه‌های دشمن در منطقه، به انهدام نیروهای دشمن پردازند.

نتایج عملیات

عبور از موانع نفوذناپذیر دشمن در شرق بصره و حضور در حومه این شهر چنان اهمیت یافت که در پی این عملیات:

۱. موقعیت سیاسی و نظامی عراق تضعیف شد و در نتیجه حملات گسترده این کشور به مراکز اقتصادی، صنعتی و مسکونی ایران بار دیگر آغاز شد.

۲. اوضاع جبهه‌های نبرد به سود قوای نظامی ایران تثبیت شد و سپاه پاسداران یکی از ارزنده‌ترین تجارب نظامی خود را کسب کرد.
۳. تلاش‌های بین‌المللی برای پایان دادن به جنگ افزایش یافته و به تصویب قطع نامه ۵۹۸، که در آن برای اولین بار تا حدودی نظریات جمهوری اسلامی ایران ملحوظ شده بود، در شورای امنیت سازمان ملل انجامید.
۴. حضور گسترده نظامی امریکا و متحدینش در خلیج فارس آغاز شد و یکی از هواپیماهای مسافربری ایران به وسیله ناوگان امریکا سرنگون شد.
۵. تعدادی از حجاج بی‌دفاع ایران به دست رژیم سعودی به شهادت رسیدند.
۶. آخرین آمار انهدام نیروی دشمن از شروع عملیات عملیات کربلا ۵ تا پس از عملیات تکمیلی کربلا ۵ به شرح زیر است:
 - انهدام ۵۵ تیپ زرهی، مکانیزه، نیروی مخصوص و پیاده به میزان ۱۰۰ درصد و ۶۷ تیپ به میزان ۵۰ درصد.
 - کشته‌شدن حدود ۳۰ هزارتن، مجروح‌شدن حدود ۷۰ هزارتن و به اسارت درآمدن ۲۶۵۰ تن از نیروهای دشمن.
 - انهدام ۸۷۰ دستگاه تانک و نفربر، ۱۰۰۰ دستگاه خودرو، ۱۸۰ قبضه توپ صحرایی، ۱۲۰ قبضه توپ ضدهوایی، ۴۰۰ قبضه خمپاره انداز و تفنگ ۱۰۶ میلیمتری، ۴۵ فروند هواپیما و هفت فروند هلی‌کوپتر.
 - به غنیمت درآمدن، ۲۳۰ دستگاه تانک و نفربر، ۲۰۰ دستگاه خودرو، ۲۰ قبضه توپ صحرایی، ۱۰۰ قبضه توپ ضدهوایی، ۲۵۰ قبضه خمپاره‌انداز و تفنگ ۱۰۶ میلیمتری و ۱۰۰ دستگاه مهندسی. (۷)

فهرست منابع

- ۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نبرد در شرق بصره، ص ص ۳۵ - ۳۱؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، از فاو تا شلمچه، ص ص ۱۳۰ - ۱۲۵.
- ۲- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، جنگ در سال ۶۵، ص ۲۰۴.
- ۳- سند ۰۲۵۷۸۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ؟؛ و: سند ۰۲۶۲۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۵/۱۱/۱۳؛ و: سند ۰۲۵۷۸۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۵/۱۰/۲۲.
- ۴- گزارش ۰۶۶۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلا-۵، ص ص ۲۲۴، ۲۱۵، ۱۲۲.
- ۴۸، ۸، ۳؛ و: سند ۰۲۶۱۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۵/۱۱/۸.
- ۵- منبع شماره ۲، ص ص ۲۲۴ و ۲۲۳.
- ۶- منبع شماره ۲، ص ص ۲۷۱ - ۲۳۳ و ۲۹۳ - ۲۸۸؛ و: گزارش ۰۶۶۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، طراحی و انجام عملیات کربلا-۵، ص ص ۲۴۳ - ۱۲۵.
- ۷- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نبرد در شرق بصره، ص ص ۱۹۵ - ۱۵۳؛ و: منبع شماره ۲، ص ص ۲۹۵ و ۲۹۴.

عملیات کربلا ۸

مقدمه

پس از عملیات کربلا ۵، دشمن طی حمله‌ای سنگین و متمرکز توانست قسمتی از منطقه غرب کانال پرورش ماهی، که به عنوان "سرپل" در اختیار قوای خودی بود، بازپس گیرد. به همین دلیل، طرحی با نام عملیات تکمیلی کربلا ۵ به اجرا درآمد و طی آن رزمندگان موفق شدند با پیشروی از سمت نهر جاسم، بخشی از منطقه غرب این کانال را مجدداً به تصرف درآوردند. علاوه بر این، نوک کانال نیز که از گذشته در اختیار دشمن بود، در این عملیات پاک‌سازی شد.

در ادامه این روند، در حالی که واحدهای مهندسی دشمن به صورت متمرکز در احداث خاک‌ریزهایی با فاصله ۵۰۰ متر تلاش می‌کردند، انجام عملیات دیگری - در همین منطقه - در دستور کار سپاه پاسداران قرار گرفت.

اهداف عملیات

- رسیدن به کانال زوجی و توسعه منطقه تصرف شده در عملیات کربلا-۵؛
- تکمیل و اصلاح خطوط پدافندی نیروهای خودی؛
- انهدام نیروهای دشمن و جلوگیری از بازسازی آنها؛
- پیروی از فرمان حضرت امام خمینی(س) مبنی بر مهلت ندادن به دشمن؛
- پاسخ به شرارت‌های اخیر دشمن در حمله به منابع اقتصادی ایران و برهم زدن امنیت کشتی‌رانی در خلیج فارس.(۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی کربلا ۸ حدفاصل سیل بند صوئیب تا شرق کانال پرورش ماهی بود. علاوه بر چند عارضه مهم در منطقه مانند سیل‌بند و کانال مذکور، که سال‌ها قبل احداث شده بودند، کمتر نقطه‌ای از این منطقه وجود داشت که طی سال‌های اخیر از اقدامات مهندسی دشمن مصون مانده باشد.

خطوط موازی و متقارن احداث شده و استحکامات و رده‌های مختلف بین این خطوط پدافندی، شکل زمین را به کلی دگرگون ساخته بود. همچنین، تردد بین این خطوط تنها از طریق معابر محدودی امکان پذیر بود که این امر باعث کندی حرکت نیروهای طرف مقابل در هرگونه عملیات احتمالی می‌شد.

دشمن به لحاظ اهمیت زمین منطقه و احساس تهدید نسبت به پیشروی نیروهای خودی به سمت کانال زوجی، طی فرصتی که به طور طبیعی به دست آورد، در کمترین زمان، بیش‌ترین استحکامات را به شرح زیر در منطقه ایجاد کرد:

بین خط نهر جاسم تا کانال زوجی را - که حدود ۵ کیلومتر می‌باشد - به ۷ تا ۱۰ خط پدافندی متوالی مجهز کرد. هریک از این خطوط دارای سیل‌بند یا خاک‌ریز، جاده تدارکاتی، سنگ‌های پدافندی و استراحت نیرو، موانع مختلط متشکل از سیم‌های خاردار و میادین مین ضدنفر و ضدتانک و کانال‌های مواصلاتی نفرات پیاده، سکوه‌های تانک و سلاح‌های پدافندی بود که در صورت حمله احتمالی قوای نظامی ایران، نیروهای پدافندی دشمن در این خطوط جای می‌گرفتند.

همچنین، علاوه بر یک پل جدید روی کانال زوجی، سیل‌بندهای جدید در کانال پرورش ماهی و منطقه آب‌گرفتگی بین پاسگاه "بویان" تا "زید" احداث شده بود. (۲)

استعداد دشمن

یگان‌هایی که به هنگام عملیات در منطقه حضور یافتند عبارت بودند از:

- تیپ‌های ۱۱۷، ۴۲۸، ۱۰۶، ۴۲۱، ۲۹، ۱۴، ۹۳، ۴۵، ۴۳۱، ۱۰۴، ۱۱۳ پیاده تیپ ۲۶ زرهی، تیپ ۲۷ مکانیزه، تیپ ۶۸ نیروی مخصوص، تیپ ۲ کماندویی، تیپ‌های ۲، ۴، ۵، ۶، ۷، ۱۰ و ۱۷ گارد ریاست جمهوری و ۴۵ گردان توپخانه. (۳)

سازمان رزم خودی

براساس ۳۰ گردان موجود و نیز فرماندهی قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیاء (ص) سازمان رزم عملیات به شکل زیر طراحی شد:

قرارگاه عملیاتی قدس، شامل: تیپ مستقل ۲۱ امام رضا(ع)، تیپ مستقل ۳۲ انصارالحسین(ع) و تیپ مستقل ۱۸ الغدیر.

قرارگاه عملیاتی کربلا، شامل: لشکر ۲۷ محمد رسول‌الله(ص)، لشکر ۱۰ سیدالشهدا(ع)، لشکر ۳۱ عاشورا، لشکر ۱۹ فجر، لشکر ۲۵ کربلا، لشکر ۳۳ المهدی(عج)، لشکر ۱۷ علی‌ابیطالب(ع)، لشکر ۸ نجف. (۴)

طرح عملیات

عملیات در دو محور طراحی شد تا دو قرارگاه عملیاتی آن ر محور شمالی (اصلی): آب‌گرفتگی شمال بویان با فرماندهی محور جنوبی (پشتیبانی و فریب): حدفاصل کانال پرورش ما

ماهی) با فرماندهی و هدایت قرارگاه کربلا.

قرارگاه قدس می‌بایست در ضلع شرقی کانال ماهی - در محور غربی بویان - وارد عمل شده و حدفاصل بین کله گاوی و کمین پاسگاه بویان را تصرف کند. قرارگاه کربلا نیز با عمل در غرب کانال ماهی می‌بایست با رسیدن به کانال زوجی، منطقه شمال جاده را در دو مرحله تأمین کند.

در تدبیر عملیاتی، با توجه به حساسیت شمال آب‌گرفتگی بویان برای دشمن و اهمیت عبور از کانال پرورش ماهی در غرب کانال زوجی، چنین پیش‌بینی می‌شد که در صورت تلاش در این محور، علاوه بر فریب دشمن نسبت به سمت اصلی تک، آتش دشمن نیز تجزیه خواهد شد. همچنین، در صورت موفقیت و تأمین محور شمال عملیات (بویان) جناح وسیعی در شرق کانال ماهی از دشمن گرفته می‌شد و این به منزله "جای پای" مناسبی برای مراحل بعدی عملیات به شمار می‌رفت.

شرح عملیات

مرحله اول عملیات در ساعت ۲:۱۵ بامداد ۱۳۶۶/۱/۱۸ با رمز مقدس "یا صاحب الزمان (عج)" آغاز شد. در محور شمالی، برخلاف تصور قبلی مبنی بر عدم هوشیاری دشمن، مقاومت نیروهای عراقی در همان آغاز درگیری و سپس انجام پاتک و قراردادن تعداد زیادی مین در محورهای مواصلاتی، حاکی از آمادگی قبلی آنها بود. بر همین اساس، نیروهای خودی که تا ساعت حدود ۸ صبح کماکان در منطقه حضور داشته و درگیر بودند، به دلیل حجم سنگین آتش دشمن، عملاً نتوانستند منطقه را تأمین و تثبیت کنند.

در محور جنوبی نیز که رزمندگان موفق شده بودند پیشروی کنند، دشمن ضمن اجرای آتش تهیه سنگین، پاتک خود را از ساعت ۱۰:۳۰ آغاز کرده و موفق شد تعدادی از نیروهای طرف مقابل را عقب براند. با تصرف ناقص اهداف مرحله اول، مقرر شد مرحله دوم عملیات در شب بعد انجام شود. با آغاز این مرحله از عملیات نیز اگرچه نیروهای خودی به هدف مورد نظر دست یافتند، اما با شروع پاتک‌های شدید دشمن مجبور شدند عقب‌نشینی کنند. به این ترتیب، در این مرحله هم مسئله جناح چپ عملیات حل نشد. با توجه به فشاری که از سمت چپ روی نیروهای خودی وجود داشت، مقرر شد در شب سوم تلاش دیگری برای حل مساله جناح چپ انجام شود. بر همین اساس، با وارد عمل شدن رزمندگان، اگرچه جناح راست از وضعیت مناسبی برخوردار شد، ولی اوضاع جناح چپ با وجود موفقیت‌های به دست آمده کاملاً بهبود نیافت.

در چهارمین شب عملیات، نیروهای عمل کننده با ایجاد خاکریزهای دوجداره در نقاط مورد نظر و قرار دادن مین‌های ضدنفر در جلوی منطقه متصرفه، به تثبیت و استحکام آن پرداختند. با فرا رسیدن روز چهارم (۶۶/۱/۲۱)، دشمن در چند نوبت پاتک کرد و تا حدودی نیروها را عقب زد؛ اما با هجوم مجدد رزمندگان، قوای دشمن عقب رانده شد.

در حالی که تصور می‌شد عراقی‌ها از بازپس‌گیری منطقه تصرف شده ناامید شده‌اند، پاتک اصلی آنها از نخستین لحظات بامداد ۶۶/۱/۲۲ با به کارگیری لشکرهای ۱، ۲ و ۳ سپاه گارد ریاست جمهوری آغاز شد. دشمن به منظور بازپس‌گیری مواضع از دست داده، حداکثر توان شیمیایی (گاز سیانور) و آتش توپخانه را با حرکت دادن یگان‌های زرهی و پیاده‌اش به کار گرفت و سرانجام موفق شد قبل از ظهر این روز مواضع تصرف شده در عملیات کربلا ۸ را بازپس گیرد. (۶)

نتایج عملیات

فشار سنگین عراق برای بازپس‌گیری منطقه‌ای در حدود یک کیلومتر مربع، که طی عملیات کربلا ۸ به تصرف درآمده بود، نشان داد که این کشور با درک تلاش جمهوری اسلامی ایران برای پیشروی در شرق بصره، سعی کرد طراحان و مسئولین نظامی ایران را نسبت به ادامه پیشروی در این منطقه مأیوس کند.

خسارات و تلفات دشمن طی این عملیات به شرح ذیل می‌باشد:

۱. کشته و زخمی شدن حدود ۱۲۰۰۰ تن از جمله شش فرمانده تیپ، ۲۰ فرمانده گردان و بیش از ۸۰ فرمانده گروهان و به اسارت درآمدن حدود ۲۶۰ تن دیگر.
۲. انهدام و به غنیمت در آوردن ۱۳۰ دستگاه تانک و نفربر، ۴۰ دستگاه مهندسی، ۱۵۰ دستگاه خودرو، بیش از ۳۰۰ قبضه خمپاره‌انداز و مقادیر زیادی سلاح‌های سبک. (۷)

فهرست منابع

- ۱- سند ۰۲۷۶۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱/۲۴؛ و: خبرگزاری جمهوری اسلامی، "اخبار و گزارش‌ها و بازتاب جهانی سلسله عملیات کربلا، عملیات کربلا-۸"، ۶۶/۱/۱۹، ص ۱؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب از فاو تا شلمچه، ص ۱۵۱ و ۱۵۰.
- ۲- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، کتاب از فاو تا شلمچه، ص ۱۵۳ و ۱۵۲.
- ۳- منبع شماره ۲، ص ۱۷۱ و معاونت اطلاعات نیروی زمینی سپاه، سند ۲۷۷۴۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱/۲۷.
- ۴- گزارش ۰۲۸۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش
- ۵- گزارش شماره ۶۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ۲۵ و ۲۴؛ و: سند ۰۲۷۶۷۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱/۲۴.
- ۶- سند ۰۲۷۷۴۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱/۲۷؛ و: منبع شماره ۲، ص ۱۶۶ - ۱۵۷.
- ۷- گزارش شماره ۶۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ۴۴ و ۴۳.
- عملیات قرارگاه قدس در عملیات کربلا-۸؛ و: گزارش ۶۸۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، سلسله گزارشات اجمالی جنگ، تداوم عملیات در شرق بصره تا کربلا-۸، ص ۲۳ و ۲۶؛ و: سند ۰۲۷۷۴۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱/۲۷.

عملیات کربلا ۱۰

مقدمه

عملیات‌های پی در پی ایران در جبهه جنوب، آنچنان حساسیت دشمن را برانگیخته بود که وقوع یک پیروزی دیگر برای ایران را به عنوان شکستی سنگین برای خود تلقی می‌کرد. به همین دلیل با تسلیح زمین به انواع تجهیزات پیشرفته و ایجاد موانع انبوه و تمرکز وسیع قوا، کوشید انجام هرگونه عملیات در این جبهه را غیرممکن سازد. به عبارت دیگر، جنگ را در جبهه جنوب به بن بست کشاند.

در مقابل، طراحان نظامی خودی با مشاهده وضعیت منطقه جنوب، توجه خود را به جبهه شمالی معطوف کردند. در این جبهه نه زمین مسلح بود و نه دشمن حضور جدی داشت. ضمن آن که راه‌کارهای متعددی برای دستیابی به منافع مهم اقتصادی دشمن فراهم بود.

در این میان، مناطق آزاد شده در کردستان عراق و حضور نسبتاً گسترده اکراد معارض عراقی در این مناطق، سبب شد تا در مرحله اول گشایش جبهه جدید در غرب کشور، اتصال عقبه مناطق آزادشده به ایران و بازشدن عقبه نیروهای معارض مدنظر قرار گیرد.

اهداف عملیات

تصرف ارتفاعات مهم منطقه و در نتیجه اتصال عقبه مناطق آزادشده به ایران، هدف اصلی عملیات بود که در چنین صورتی ضمن این که اکراد معارض از پشتیبانی ایران برخوردار می‌شدند، زمینه همکاری بیشتر جهت پیشروی در شمال عراق فراهم می‌گردید. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی در محور بانه - سردشت قرار داشت که از شمال به رودخانه مرزی کلاس، از جنوب به رودخانه اوسیویل، از شرق به سورکوه و از غرب به ارتفاعات گرده‌رش، ویسی و ارتفاعات عمومی آسوس منتهی می‌شد.

این منطقه دارای عوارض حساس و ارتفاعات نسبتاً بلند و صعب‌العبور است که نبود جاده، تردد در آنجا را بسیار دشوار می‌کرد. بلندترین ارتفاع منطقه به نام "گامو" می‌باشد که بر تمامی عارضه‌ها و مناطق اطراف مشرف است. همچنین، علاوه بر روستاها و شهرک‌های متعددی که در سطح منطقه وجود دارند، رودخانه‌های چومان، گلاس، زاب صغیر، قلعه چولان و اوسیویل در منطقه جریان دارند. به دلیل وجود درختان مرتفع در پایین ارتفاعات نیز وضعیت برای اختفاء نیروهای پیاده و حتی تحرک و جابه‌جایی آنها در روز کاملاً مناسب بود. (۲)

استعداد دشمن

در جریان بودن عملیات کربلا ۸ در منطقه جنوب و نیز عدم انجام هرگونه عملیات منظم در جبهه شمالی - در گذشته - موجب شده بود دشمن در این جبهه سرمایه‌گذاری نکند. در این میان، اگرچه مسئولیت پدافند از منطقه عملیاتی کربلا-۱۰ بر عهده سپاه یکم ارتش عراق بود، ولی تنها تعدادی از نیروهای جاش (اکراد مزدور) در این منطقه مستقر بودند و زمین منطقه نیز فاقد موانع و استحکامات بود. با شروع عملیات کربلا ۱۰، تعدادی از یگان‌های دشمن وارد منطقه شدند. در مجموع، تمامی یگان‌هایی که در منطقه حضور یافتند عبارت بودند از:

- گردان‌های مستقل ۱۲، ۶۰، ۱۰۸ و ۱۴۰ خفیفه (دفاع الوطنی)؛
- تیپ‌های ۹۱، ۹۷، ۲۸، ۷۱، ۱۱۴، ۵۰۲ و ۷۰۴ پیاده؛
- ده گردان کماندویی (از سپاه‌های یکم، سوم، ششم و لشکرهای ۱۴، ۱۸، ۴۱، ۱، ۲۹، ۳۲ و ۲۵)؛
- یک گردان مکانیزه و یک گردان تانک از لشکر ۳۹ پیاده؛
- گردان ۴۹ تانک؛
- تیپ ۶۵ نیروی مخصوص (۳).

سازمان رزم خودی

قرارگاه مقدم نیروی زمینی سپاه پاسداران فرماندهی و هدایت عملیات را با سازمان زیر بر عهده داشت:

قرارگاه حمزه سیدالشهدا(ع)، شامل: تیپ مستقل ۱۱۰ خاتم‌الانبیاء(ص) با سه گردان و به همراه پنج گردان جندالله.

قرارگاه کردستان(بدر)، شامل: لشکر ۱۵۵ ویژه شهدا با سه گردان، لشکر ۹ بدر با پنج گردان، تیپ مستقل بیت‌المقدس با دو گردان.

قرارگاه نجف اشرف، شامل: لشکر ۱۱ امیرالمومنین(ع) با چهار گردان، لشکر ۱۴ امام حسین(ع) با سه گردان، لشکر ۵ نصر گردان؟، لشکر ۲۵ کربلا با چهار گردان، لشکر ۳۳ المهدی با یک گردان، لشکر ۴۱ ثارالله با یک گردان، لشکر ۵۷ حضرت ابوالفضل(ع) با چهار گردان، تیپ مستقل ۳۵ امام حسین(ع) با سه گردان، تیپ مستقل ۴۸ فتح با سه گردان، تیپ مستقل قائم لریستان با دو گردان.

قرارگاه رمضان، شامل: تیپ مستقل ۶۶ هواپرد، تیپ مستقل ۵۵ ویژه پاسداران، تیپ مستقل ۷۵ ظفر، اتحادیه میهنی کردستان عراق (با ۴۰۰۰ نیرو).

لشکر ۸ نجف اشرف و تیپ مسلم ابن عقیل نیز به عنوان احتیاط، تحت امر قرارگاه مقدم بودند. همچنین، استعداد توپخانه حدود شش گردان بود. (۴)

طرح عملیات

عملیات می‌بایست طی سه مرحله به شرح زیر انجام می‌شد:

مرحله اول، می‌بایست نیروهای قرارگاه نجف به ارتفاعات گلان و اسپیدار و پاسگاه پلیس و نیز ارتفاعات شاشو و گامو تک کنند و در ادامه ارتفاعات قشن را تصرف نمایند. قرارگاه حمزه نیز در ارتفاعات کانی بدار، چنگاوی و تپه منافقین در جناح راست منطقه وارد عمل شود. همچنین، قرارگاه کردستان در جناح چپ

منطقه یعنی ارتفاع سمت راست یال ارتباطی، کوخ نم نم و کله گاوی عمل کند.

مرحله دوم، قوای قرارگاه نجف می‌بایست روی ارتفاعات قمیش، شاخ آمدین و الاغو عمل کنند.

مرحله سوم، چنین پیش‌بینی می‌شد که قرارگاه‌های نجف و رمضان - که مأموریت انهدام عقبه دو قرارگاه دشمن در محور عمومی ماووت و چوارتا را به عهده داشتند - پس از اجرای عملیات در مرحله دوم الحاق کنند. با توجه به این که اجرای مراحل دوم و سوم مشروط به وضعیت عملیات در منطقه جنوب (کربلا ۸) بود و یگان‌های اجرا کننده عملیات نیز می‌بایست از جنوب به غرب اعزام شوند، لذا تصمیم نهایی پس از مشخص شدن نتیجه مرحله اول عملیات در منطقه غرب و همچنین نتیجه عملیات در منطقه جنوب اتخاذ می‌شد. (۵)

شرح عملیات

از روز ۱۳۶۶/۱۱/۲۳، هر یک از یگان‌های عملیاتی به تناسب فاصله‌ای که تا اهداف تعیین شده داشتند، حرکت خود را آغاز کردند. قرار بود عملیات در ساعت ۲ بامداد ۶۶/۱۱/۲۵ و با رمز "یا صاحب الزمان، ادرکنی" آغاز شود، ولی در ساعت ۱:۴۵ اعلام شد که نیروهای قرارگاه نجف در محور "گامو" و "گلان" با دشمن درگیر شدند. این نیروها توانستند با عقب زدن دشمن از محور پاسگاه پلیس، در ارتفاعات گلان ۱ و ۲، گامو، اسپیدره، شاشو و ابتدای قشن مستقر شوند. نیروهای قرارگاه کردستان نیز موفق شدند ارتفاعات مورد نظر در محور "بسن" را تصرف کنند. در این میان، قرارگاه حمزه به علت عدم آمادگی و حضور نیروهایش جهت شروع عملیات و نیز وجود برف سنگین در مسیر نتوانست وارد عمل شود. نیروهای قرارگاه رمضان نیز نتوانستند روی ارتفاعات گوجار و الاغو مستقر شوند.

نخستین پاتک دشمن در ساعت ۵:۳۰ انجام شد که به شکست انجامید. حدود ساعت ۹ صبح نیز در حالی که دشمن آماده می‌شد تا از محور "هزارکانیان" پاتک کند، هواپیمای پی سی ۷ دشمن بر فراز گامو به پرواز درآمد و نیروهای خودی را از این ارتفاع عقب راند.

حدود ساعت ۱۲، پاتک سنگین دشمن به طرف گلان آغاز شد که نیروهای خودی به علت عدم وجود مهمات کافی، مجبور شدند از گلان ۲ عقب‌نشینی کنند.

درگیری بین دو طرف در بعدازظهر روز اول ادامه داشت تا این که در ساعت ۱ بامداد روز دوم، نیروهای قرارگاه حمزه در محور گناو وارد عمل شده و موفق شدند تپه منافقین، پاسگاه گناو و کانی بدار را به تصرف درآوردند. متقابلاً، در ساعت ۲ نیروهای دشمن به سمت اسپیدره و گلان ۱ پاتک کرده و گلان ۱ را بازپس گرفتند. به این ترتیب، روز دوم عملیات در حالی پایان یافت که فشار دشمن از دو محور ماووت و گناو با مقاومت طرف مقابل همراه بود.

رزمندگان در ساعت ۱:۳۰ بامداد روز سوم (۶۶/۱۱/۲۷) تصرف ژاژیله و گامو وارد عمل شدند؛ ولی تنها نتوانستند ژاژیله را تصرف کنند.

نیروهای قرارگاه کردستان نیز از دو محور کله گاوی و ارتفاع بسن وارد عمل شده و به اهداف مورد نظر در این دو محور دست یافتند؛ ولی دشمن با فشار زمینی و هوایی خود توانست تا ظهر روز سوم هر دو ارتفاع را بازپس گیرد. همچنین، در این روز دشمن با اجرای پاتک در محور گناو موفق شد به تپه‌های چنگاوی دست یابد. بنابراین، به نیروهای مستقر در پاسگاه گناو دستور عقب‌نشینی داده شد. به این ترتیب، در محور گناو فقط ارتفاع کانی بدار و تپه منافقین در دست قوای خودی باقی ماند. علاوه بر این، در محور ماووت نیز رزمندگان مستقر در ارتفاع ژاژیله به علت عدم ارسال امکانات پشتیبانی، از این ارتفاع عقب نشستند.

در ساعت ۳:۳۰ بامداد روز چهارم، قوای خودی به منظور تصرف مجدد گلان ۱ و ۲ و نیز ژاژیله وارد عمل شده و تا روشنایی صبح فقط توانستند گلان ۱ را تصرف کنند. افزون بر این، پاسگاه گناو نیز که خالی از نیروی دشمن بود، به تصرف درآمد.

در حالی که عملیات شب پنجم نیز - که با هدف تصرف گلان ۲ و ژاژیله انجام شد - به نتیجه مطلوب منتهی نگردید، از ساعت ۲ بامداد دشمن با اجرای پاتکی سنگین توانست ارتفاع کانی بدار را بازپس گیرد. به همین دلیل، به رزمندگان مستقر در پاسگاه گناو دستور عقب‌نشینی داده شد.

در روزها و شب‌های بعد نیز درگیری بین دو طرف ادامه داشت تا این که در شب دهم عملیات، دشمن با نفوذ بین گلان ۱ و ۲ توانست تا ۸ صبح گلان ۲ و نیز قسمتی از یال گلان ۱ را بازپس گیرد.

در نخستین ساعات روز یازدهم (۶۶/۲/۴)، نیروهای خودی مجدداً در محور گلان ۱ و ۲ و نیز پاسگاه پلیس وارد عمل شده و پیش‌روی کردند، ولی تا ساعاتی پس از روشنایی آسمان، دشمن همچنان ۴۰۰ متر از قله اصلی گلان ۲ را در دست داشت.

در ساعت ۲۱ همین روز درگیری در گلان ۲ مجدداً آغاز شد و سرانجام در ساعت ۶:۴۵ بامداد این ارتفاع به صورت کامل به تصرف درآمد. متقابلاً، دشمن با پاتک به تپه منافقین توانست این تپه را بازپس گیرد.

به این ترتیب، بنا به دلایلی همچون؛ عدم وجود جاده جهت ترابری نیرو و انتقال امکانات پشتیبانی به خط مقدم، هوشیاری دشمن نسبت به سمت تک، سرعت و شتاب اولیه و عدم آمادگی لازم، گستردگی طرح و عدم تناسب آن با توان و نیز عدم هماهنگی بین عملیات منظم و نامنظم، عملیات متوقف شد. (۶)

نتایج عملیات

با عملیات کربلا ۱۰ علاوه بر تأمین بخشی از هدف‌های از پیش تعیین شده، زمینه انجام عملیات بعدی برای تصرف شهرک ماووت و پیش‌روی به سوی ارتفاعات مشرف بر شهر سلیمانیه عراق فراهم شد. همچنین، تردد نیروهای قرارگاه رمضان به داخل خاک عراق به میزان قابل ملاحظه‌ای ممکن گردید.

در این عملیات علاوه بر بخشی از مناطق مرزی ایران، بیش از ۲۵۰ کیلومتر مربع از خاک عراق به تصرف درآمد که از آن جمله می‌توان از ارتفاعات گلو، بالوسه، اسپیدره، گلان، نیمی از ارتفاع قشن، یال کله گاوی و کوخ نم نم نام برد. (۷)

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۰۶۶۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات کربلا ۱۰، ص ص ۲۲ و ۲۱.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ص ۲۶ - ۲۳
- ۳- منبع شماره ۱، ص ۴۹؛ و: سند ۰۲۷۹۰۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۶/۳؛ و: گزارش ۸۸۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات کربلا ۱۰، ص ۱۳.
- ۴- منبع شماره ۱، ص ص ۵۱ - ۴۱؛ و: سند ۱۳۲۹۱۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱/۲۵؛ و:
- سند ۰۲۷۹۰۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱/۲۵
- ۵- منبع شماره ۱، ص ص ۳۶ و ۳۵؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، محمد درودیان، شلمچه تا حلبچه، ص ص ۱۷۶ و ۱۷۵.
- ۶- منبع شماره ۱، ص ص ۵۵ - ۴۱.
- ۷- گزارش ۸۸۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات کربلا ۱۰، ص ۱۷.

عملیات نصر ۴

مقدمه

پس از عملیات کربلا ۱۰ - که در راستای استراتژی جدید ایران مبنی بر گشودن جبهه جدید در غرب و شمال غرب و با هدف پیشروی در استان سلیمانیه انجام شد - مقرر گردید ضمن پرهیز از عملیات‌های پراکنده در مناطق دیگر، عملیات‌های بعدی در شمال سلیمانیه انجام شود. یکی از این عملیات‌ها، عملیات نصر ۴ بود که به منظور تداوم عملیات کربلا ۱۰ طراحی شد.

اهداف عملیات

تصرف شهرک ماووت، استقرار روی ارتفاع ژاژیله، ایجاد زمینه تصرف ارتفاع گرده‌رش و نیز به اسارت درآوردن تعداد زیادی از نیروهای دشمن. (۱)

موقعیت منطقه

شهرک ماووت در میان ارتفاعات بلند با یال‌های به هم پیوسته، صخره‌ای و صعب‌العبور واقع شده است که تصرف آن با دشواری بسیار همراه بود. ارتفاعات این منطقه از شمال به مرز سردشت و رودخانه زاب و از جنوب به شهرک ماووت و جاده آسفالت منتهی می‌شود. اشراف ارتفاعات بر قسمت‌هایی از منطقه ماووت و پادگان و مواضع توپخانه در این منطقه، بر اهمیت و ارزش نظامی این ارتفاعات می‌افزاید. ارتفاعات این منطقه شامل گامو، هزارکانیان، بالوکاوه، قشن، گلان، ژاژیله و بالوسه در شرق رودخانه چولان و ارتفاعات گرده‌رش، ویولان، قشن، دولبشک، الاغلو و گوجار در غرب آن می‌باشد. جاده‌های موجود در منطقه، راه‌های وصولی به ماووت را برای ایران از سمت سردشت و بانه و برای دشمن از چوارتا و سلیمانیه تسهیل می‌کند. (۲)

استعداد دشمن

پس از عملیات کربلا ۱۰ و حضور مستمر یگان‌های خودی در منطقه، دشمن در این منطقه موانع و خط دفاعی ایجاد کرد. با نزدیک شدن زمان عملیات نصر ۴ و افزایش تحرک یگان‌های خودی - که در پی کسب آمادگی بودند - دشمن با آگاهی از وقوع احتمالی عملیات در محور ماووت اقدامات تدافعی خود را افزایش داد. مسئولیت منطقه عملیاتی به عهده لشکر ۳۹ از سپاه یکم عراق بود. علاوه بر این یگان، یگان‌های دیگری نیز به هنگام عملیات در منطقه حضور یافتند که مجموع آنها به تفکیک به قرار ذیل می‌باشد:

- لشکر ۳۹ پیاده، شامل: تیپ‌های ۳۹ و ۶۰۳ پیاده، ۴ دفاع الوطنی، ۹۹ مکانیزه، ۶۵ و ۶۶ نیروی مخصوص، یک گردان کماندویی و یک گردان مکانیزه مستقل؛

- لشکر ۳۴ پیاده، شامل: تیپ‌های ۹۴، ۹۱، ۷۷ و ۵۰۴ پیاده و گردان ۴ از تیپ ۱ کماندویی سپاه یکم؛
- یگان‌های تقویت، شامل: تیپ ۴۳۹ پیاده، تیپ‌های ۳ و ۱۶ نیروی مخصوص از گارد جمهوری، یک گردان از تیپ ۱۰۳ پیاده، سه گردان کماندو (از سه لشکر ۲۷، ۲۸ و ۳۴)؛
- توپخانه، شامل: گردان‌های ۶۷۰، ۶۷۷، ۱۹۶، ۷۹ و ۲۲ (۳).

سازمان رزم خودی

سازمان رزم عملیات با فرماندهی قرارگاه نجف اشرف به شکل زیر طراحی شد:

لشکر (-) ۱۴ امام حسین(ع) با دو گردان؛

لشکر (-) ۲۵ کربلا با چهار گردان؛

لشکر (-) ۱۰۵ قدس با سه گردان؛

لشکر (-) ۵۷ حضرت ابوالفضل(ع) با سه گردان؛

لشکر (-) ۴۱ ثارالله با چهار گردان؛

لشکر (-) ۳۳ المهدی با پنج گردان؛

لشکر (-) ۱۵۵ ویژه شهدا؛

لشکر (-) ۳۲ انصارالحسین(ع) با دو گردان؛

تیپ مستقل ۱۱ امیرالمومنین(ع) با دو گردان؛

تیپ مستقل ۳۵ امام حسن(ع)؛

تیپ مستقل ۵۹ مسلم ابن عقیل؛

تیپ مستقل ۳۸ زرهی ذوالفقار؛

در مجموع، سازمان رزم تعیین شده برای این عملیات به استعداد ۲۹ گردان بود. (۵)

توپخانه خودی نیز متشکل بود از: گردان ۲۰ فجر، گردان ۲۱ قدر، گردان (-) ۲۲ ساجدین، گردان (-)

۲۳ نصر، گردان (-) ۲۴ فتح، چهار آتشبار از لشکر ۱۴، دو آتشبار از لشکر ۱۵۵، یک آتشبار از لشکر ۵، یک

آتشبار از لشکر ۴۱، یک آتشبار از لشکر ۳۲، دو آتشبار از تیپ ۵۹. (۴)

طرح عملیات

از آنجا که تصرف شهر ماووت بدون دستیابی به ارتفاعات مشرف بر آن امکان‌پذیر نبود، عملیات مورد

نظر در چهار محور یال غربی ارتفاع گلان (بزرگ) و ارتفاع ژاژیله، ادامه یال ارتفاع قشن تا انتهای قتل ۱، ۲ و ۳

و شهر ماووت، یال میرآوه و یال بالوکاوه (ارتفاعات دوقلو) و از بالوسه تا یال غربی قشن طراحی شد.

در طراحی عملیات، از تجربه عملیاتی کربلا ۱۰ همچون پرهیز از حمله از روبه‌روی ارتفاع، حرکت نیروها

از شیارها و حمله از جناحین بهره گرفته شد. همچنین، موضوع نگهداری تپه دوقلو (بالوکاوه) پس از تصرف

آن، چگونگی عملیات روی ارتفاع ژاژیله و نحوه تثبیت خط دفاعی در مقابل شهر ماووت از جمله مباحث مهم

در طراحی عملیات بود. در مورد خط دفاعی مقابل شهر مقرر شد که در مرحله اول احداث خاکریز از حاشیه

غربی یال قشن به جنوبی‌ترین سمت یال ارتفاع ژاژیله؛ و در مرحله دوم احداث خاکریز از یال غربی ارتفاع

قشن به سمت دشت بالوسه انجام شود. (۷)

شرح عملیات

حرکت نیروها از غروب روز سه‌شنبه ۱۳۶۶/۳/۳۰ به سمت اهداف تعیین شده آغاز شد. سرانجام، از ساعت ۱:۱۰ بامداد ۱۳۶۶/۳/۳۱ بعضی از یگان‌ها با دشمن درگیر شدند. در این حال که تعدادی از یگان‌ها هنوز به خط دشمن نرسیده بودند و فرماندهی عملیات در این خصوص تاکید می‌کرد.

در ساعت ۲ بامداد فرمان آغاز عملیات با رمز مبارک "یا امام جعفر صادق(ع)" صادر شد. در محور ۱، رزمندگان خودی به سرعت قتل ۱ و ۲ قشن را تصرف کرده و برای تکمیل ماموریت خود به سوی یال این ارتفاع حرکت کردند. در محور ۲، نیروها روی یال غربی ارتفاع ژاژیله و یال غربی ارتفاع قشن وارد عمل شدند و تا ساعت ۰۲:۴۵ موفق شدند ضمن شکستن خط دشمن، روی ارتفاع گلان مستقر شوند. در پی آن پایگاه‌های دشمن در جنوب ارتفاع ژاژیله به تصرف درآمد. در محور ۳، ابتدا آتش سنگینی روی مواضع دشمن اجرا شد و سپس نیروها با هجوم به دشمن ضمن عقب راندن او، قله ۱۵۹۶ بالوکاوه را تصرف کردند. در سمت دیگر این محور، ضمن پیشروی روی یال برده هوش، تپه دوقلوی بالوکاوه به تصرف درآمد.

در مجموع، تا روشن شدن آسمان اگرچه بخش اعظم اهداف مورد نظر تأمین شده بود، ولی دشمن با حضور در غرب شهر ماووت، ضمن جلوگیری از الحاق نیروهای محور ۱ و ۲ از سقوط شهر نیز جلوگیری می‌کرد.

در شب دوم، در یک درگیری نزدیک و تن به تن، یال قشن به طور کامل تصرف شد. در دشت بالوسه نیز نیروها بدون درگیری تا یک کیلومتر جلوتر از شهر پیشروی کردند. از این پس، تمام تلاش فرماندهی عملیات روی احداث خاکریز در جلوی شهر و تثبیت مواضع به دست آمده متمرکز شد.

در روزهای بعد، دشمن به منظور عقب راندن طرف مقابل، چندین بار پاتک کرد، ولی تمام آنها با شکست مواجه شد. متقابلاً، قوای خودی نیز به منظور رفع نقائص مورهای قشن و تپه دوقلو چندین بار وارد عمل شدند و سرانجام پس از ۱۵ روز، عملیات با تصرف شهر ماووت و ارتفاعات منطقه پایان یافت. (۸)

نتایج عملیات

۱. تصرف حدود ۷۰ کیلومتر مربع از خاک عراق شامل: شهر ماووت، ۱۷ روستا، سه پاسگاه، پادگان ماووت و نیز ارتفاع ۱۴۹۴ قشن، یال گلان، ژاژیله کوچک و بزرگ، یال بالوکاوه، تپه دوقلو، تپه ۱۵۹۵ از یال میراوه و ارتفاع بالوسه.
۲. به اسارت درآمدن ۵۵۷ تن و کشته شدن بیش از ۶۰۰۰ تن از نیروهای دشمن.
۳. انهدام یگان‌های دشمن به قرار ذیل:
 - تیپ ۴۴۳ پیاده ۱۰۰ درصد، گردان ۳ تیپ ۲ کماندویی سپاه ششم ۵۰ درصد، تیپ ۶۰۳ پیاده ۴۵ درصد، تیپ ۹۴ پیاده ۳۰ درصد، تیپ ۶۵ نیروی مخصوص ۶۰ درصد، تیپ ۶۶ نیروی مخصوص ۴۰ درصد، تیپ ۶۸ نیروی مخصوص ۵۰ درصد، تیپ ۳ نیروی مخصوص گارد جمهوری ۴۰ درصد، تیپ ۱۶ نیروی مخصوص گارد جمهوری ۴۰ درصد، تیپ ۹۹ مکانیزه ۶۰ درصد، گردان تانک احفای الکرار ۸۰ درصد، گردان‌های ۷۹ و ۲۲ توپخانه ۳۰ درصد.

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۸۷۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات نصر ۴، ص ۳؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، محمد درودیان، از شلمچه تا حلبچه، ص ۱۸۹.
- ۲- گزارش ۴۱۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات نصر ۴، ص ۴ - ۱.
- ۳- سند ۰۲۸۵۳۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۴/۸.
- ۴- سند ۰۲۸۴۰۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۳/۲۶؛ و: سند ۰۲۸۴۹۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۴/۵؛ و: سند ۰۲۳۷۲۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۳/۳۱.
- ۵- سند ۱۱۷۲۱۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۱۴.
- ۶- سند ۰۲۸۵۷۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۴/۱۰؛ و: سند ۰۲۸۴۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۴/۱۰.
- ۷- منبع شماره ۲، ص ۸۲ و ۳۵.
- ۸- منبع شماره ۲، ص ۲۰۷ و ۱۶۵.
- ۹- منبع شماره ۳.

عملیات نصر ۷

مقدمه

حضور دشمن روی ارتفاعات سرکوب منطقه سردشت - به ویژه ارتفاع دوپازا - نه تنها استقرار نیروهای خودی را در منطقه با مشکلات زیادی مواجه می‌کرد، بلکه با زیر پوشش قرار دادن عناصر ضدانقلاب، تردد آنها را نیز تسهیل می‌نمود. بر همین اساس، انجام عملیات به منظور رفع این معضل در دستور کار فرماندهی سپاه پاسداران قرار گرفت.

اهداف عملیات

- خارج کردن منطقه عمومی سردشت از دید و تیر دشمن.
- ایجاد خط مناسب پدافندی در نوار مرزی.
- زیر دید و تیر قرار دادن شهر قلعه‌دیزه عراق.
- مهار تردد عناصر ضدانقلاب در محور سردشت. (۱)

موقعیت منطقه

سلسله ارتفاعات دوپازا (۲۷۹۱)، که از بلندترین ارتفاعات منطقه به شمار می‌رود، در ۱۳ کیلومتری غرب سردشت و در نوار مرزی واقع است. این ارتفاعات از شمال به دو ارتفاع اسپیدان و بلفت؛ از جنوب به ارتفاعات لک لک، شهید زین‌الدین، فرفری و کله قندی، از شرق به کوه‌های رستم آلیان و کانی رش و از غرب به دشت و شهر قلعه‌دیزه عراق محدود می‌شود. (۲)

استعداد دشمن

مسئولیت پدافند از این منطقه بر عهده تیپ ۹۷ پیاده از لشکر ۲۴ عراق بود که بعد از عملیات نصر ۵، این تیپ با چند گردان از تیپ‌های ۸۱ و ۱۸ پیاده و نیز گردان ۴۹ تانک - که در احتیاط لشکر ۲۴ بود - تقویت شد.

با شروع عملیات، یگان‌های زیر نیز وارد منطقه عملیات شدند:

- تیپ‌های ۷۱، ۲۹، ۷۸، ۵۰۵ و ۴۳۹ پیاده؛

- تیپ ۱۷ زرهی؛

- یک گردان کماندویی از سپاه یکم، دو گردان کماندویی از سپاه پنجم، یک گردان کماندویی از لشکر

۲۴، یک گروهان کماندویی از لشکر ۲۸.

توپخانه دشمن نیز به استعداد حدود شش گردان بود. (۳)

سازمان رزم خودی

قرارگاه قدس فرماندهی عملیات را بر عهده داشت و یگانهای تحت امر او عبارت بودند از:

لشکر (-) ۲۷ محمد رسول الله (ص) به استعداد حدود پنج گردان؛

لشکر (-) ۳۱ عاشورا به استعداد حدود سه گردان؛

تیپ مستقل ۱۸ الغدیر به استعداد دو گردان؛

تیپ مستقل ۲۹ نبی اکرم (ص) به استعداد سه گردان.

همچنین، هفت گردان توپخانه از سپاه و دو گردان توپخانه از ارتش تحت امر قرارگاه قدس بودند. (۴)

طرح عملیات

عملیات می‌بایست در حدفاصل ارتفاعات دوپازا و تپه شاهمراد و در دو مرحله انجام می‌شد. در مرحله اول، تصرف ارتفاعات دوپازا و یال‌های آن، تپه شاهمراد و یال ارتفاعات بلفت - واقع در خاک ایران - مورد تاکید قرار گرفت. در مرحله دوم نیز تصرف ارتفاعات بلفت - واقع در خاک عراق - در دستور کار بود. همچنین، نیروها می‌بایست از سه محور زیر وارد عمل شوند:

محور ۱: شمال تپه شاهمراد.

محور ۲: از قله اصلی دوپازا به سمت جنوب.

محور ۳: از سمت راست قله دوپازا تا یال بلفت خودی در شمال دوپازا. (۵)

شرح عملیات

ساعت ۲۴ روز ۱۳/۵/۱۳۶۶ یگان‌های عملیاتی از خط پدافندی خودی حرکت کرده و براساس طرح مانور می‌بایست رأس ساعت ۲ بامداد درگیری را آغاز کنند. در ساعت مقرر، به علت پرتاب منور و نیز تیراندازی دشمن درون شیارها هیچ یک از یگان‌ها برای شروع درگیری آماده نبودند. این وضعیت ادامه داشت تا این که در ساعت ۲:۳۰ عملیات با رمز مبارک "یازهر(ا)س" در محور ۳ آغاز شد. پنج دقیقه بعد نیروهای دو محور دیگر نیز با دشمن درگیر شدند.

در حالی که نیروهای دشمن پس از اندک مقاومتی عقب‌نشینی می‌کردند، قوای خودی با موفقیت در سراسر خط به پیش می‌رفتند. در این میان، نیروهای محور ۳ ساعت ۲:۵۰ هنوز نتوانسته بودند ارتفاع سمت راست قله اصلی را که نقطه الحاق آنها با نیروهای محور ۲ بود، تصرف کنند. نیروهای محور ۱ نیز قسمت عمده‌ای از اهداف خود را تصرف کرده و در حال پاک‌سازی بودند.

در ساعت ۰۳:۴۰ با تصرف ارتفاعات سمت راست قله دوپازا، الحاق محورهای ۲ و ۳ انجام شد. این در حالی بود که دشمن روی سه ارتفاع دیگر محور ۳ همچنان در حال مقاومت بود. حدود ساعت ۶ یکی از این ارتفاعات (چهارمین ارتفاع در منتهی‌الیه شمال دوپازا) را نیروهای محور ۳ تسخیر کردند. در همین زمان، قوای محور ۱ نیز باقی مانده اهداف خود را تأمین کرده و سپس با اهداف خاک‌ریز روی یال دوپازا مستقر شدند.

در ساعت ۸ نیروهای محور ۲ ضمن درگیری شدید با دشمن، ارتفاع پشت قله اصلی را به تصرف درآوردند. نیروهای محور ۳ نیز توانستند اهداف باقی مانده در جناح راست دوپازا و روی یال بلفت خودی را تأمین کنند. به این ترتیب، مرحله اول عملیات با موفقیت به پایان می‌رسید و یگان‌ها با استقرار روی ارتفاعات به تحکیم مواضع خود پرداختند.

در ساعت ۱۰ صبح، نیروهای دشمن پس از اجرای آتش سنگین توپخانه، با حمایت تانکها و هلی کوپترهای خود پاتک کرده و با نیروهای خودی در محورهای ۱ و ۳ درگیر شدند و نهایتاً در ساعت ۱۱ ضمن تحمل تلفات عقب‌نشینی می‌کنند.

از ساعت ۱۶ مقدمات مرحله دوم عملیات آغاز شد. در این ساعت، ابتدا روی مواضع دشمن اجرای آتش شد، سپس در ساعت ۱۸ نیروهای پیاده به صورت آتش و حرکت از دو محور جاده و یال بلفت به سمت دشمن حمله‌ور شدند. نیروهای عراقی که تا این زمان زیر آتش پرحجم خودی متحمل تلفات زیادی شده بودند، پس از اندکی مقاومت تسلیم شدند. به این ترتیب، در اولین ساعات درگیری قله اول بلفت سقوط می‌کرد. ساعتی بعد، پس از اجرای آتش سنگین روی قله اصلی بلفت، نیروهای پیاده پیشروی کرده و ضمن درگیری با دشمن به تدریج منطقه را آزاد کردند. دشمن که می‌دانست با از دست دادن ارتفاع بلفت می‌بایست خط پدافندی‌اش را در فاصله دورتری تشکیل دهد، سعی کرد با اعزام نیروهای احتیاط، پیشروی نیروی مقابل را متوقف کند.

پس از ساعت‌ها درگیری، نیروهای خودی موفق شدند تا صبح روز بعد آخرین قله بلفت را فتح کرده و آنرا پاک‌سازی کنند. به این ترتیب، مرحله دوم عملیات نیز با موفقیت به پایان می‌رسد.

با توجه به اهمیت این منطقه، دشمن طی ده شبانه روز با پاتک‌های سنگین خود کوشید تا مناطق تصرف شده را بازپس گیرد، ولی تنها موفق شد در نهمین پاتک، که در نزدیکی‌های صبح روز ۶۶/۵/۲۳ انجام شد، قله اصلی بلفت را تصرف کرده و تا نیمه این ارتفاع پیش رود.

با اقدام به موقع و سریع فرماندهی عملیات جهت تمرکز آتش روی قله اصلی، دشمن در ساعت ۰۷:۴۰ با تحمل تلفاتی از این قله نیز عقب نشست. در ساعت ۱۰:۱۰، مجدداً دشمن با سازماندهی و تقویت سریع نیروهای خودی و با حمایت آتش توپخانه و پشتیبانی چندین هلی‌کوپتر به قله اصلی بلفت یورش برده و برای دومین بار در این روز قله بلفت را تصرف کرد. از ساعت ۱۱ الی ۱۱:۳۰ آتش خودی روی این قله متمرکز شد و سپس نیروهای پیاده جهت بازپس‌گیری مجدد قله وارد عمل شدند، که سرانجام باردیگر قله اصلی بلفت از تصرف دشمن خارج شد. نیروهای عراقی همچنان به تلاش خود برای دستیابی به این قله ادامه دادند، به طوری که در ساعات بعد این قله چندین بار مورد هجوم آنها قرار گرفت. بر همین اساس و به منظور جلوگیری از وارد آمدن تلفات به قوای خودی و نیز دستیابی به خط پدافندی مطمئن، فرمان عقب‌نشینی نیروهای خودی از قله مذکور صادر شد. (۶)

نتایج عملیات

۱. تصرف سلسله ارتفاعات دوپازا؛
 ۲. قطع دید و تیر دشمن از منطقه عقبه خودی و متقابلاً در دید و تیر قرار گرفتن عقبه دشمن؛
 ۳. دستیابی به میدانی وسیع جهت ادامه عملیات؛
 ۴. به اسارت درآوردن ۲۵۹ تن و کشته و زخمی شدن حدود ۷۰۰۰ تن از نیروهای دشمن؛
 ۵. به آتش کشیدن ۹ انبار مهمات؛
 ۶. انهدام ۱۰ دستگاه تانک، چند عراده توپ، انهدام ۱۴ دستگاه خودرو.
 ۷. وارد آوردن ۵۰ تا ۶۰ درصد خسارت به یگان‌های دشمن؛
- تیپ ۸۱ پیاده با چهار گردان؛ گردان ۲ از تیپ ۱۸ (این گردان تحت امر تیپ ۹۷ بود)؛ تیپ ۹۷ با چهار گردان؛ تیپ ۲۹ پیاده؛ گردان کماندویی از لشکر ۲۴. (۷)

در ساعت ۱۰ صبح، نیروهای دشمن پس از اجرای آتش سنگین توپخانه، با حمایت تانکها و هلی کوپترهای خود پاتک کرده و با نیروهای خودی در محورهای ۱ و ۳ درگیر شدند و نهایتاً در ساعت ۱۱ ضمن تحمل تلفات عقب‌نشینی می‌کنند.

از ساعت ۱۶ مقدمات مرحله دوم عملیات آغاز شد. در این ساعت، ابتدا روی مواضع دشمن اجرای آتش شد، سپس در ساعت ۱۸ نیروهای پیاده به صورت آتش و حرکت از دو محور جاده و یال بلفت به سمت دشمن حمله‌ور شدند. نیروهای عراقی که تا این زمان زیر آتش پرحجم خودی متحمل تلفات زیادی شده بودند، پس از اندکی مقاومت تسلیم شدند. به این ترتیب، در اولین ساعات درگیری قله اول بلفت سقوط می‌کرد. ساعتی بعد، پس از اجرای آتش سنگین روی قله اصلی بلفت، نیروهای پیاده پیش‌روی کرده و ضمن درگیری با دشمن به تدریج منطقه را آزاد کردند. دشمن که می‌دانست با از دست دادن ارتفاع بلفت می‌بایست خط پدافندی‌اش را در فاصله دورتری تشکیل دهد، سعی کرد با اعزام نیروهای احتیاط، پیش‌روی نیروی مقابل را متوقف کند.

پس از ساعت‌ها درگیری، نیروهای خودی موفق شدند تا صبح روز بعد آخرین قله بلفت را فتح کرده و آنرا پاک‌سازی کنند. به این ترتیب، مرحله دوم عملیات نیز با موفقیت به پایان می‌رسد.

با توجه به اهمیت این منطقه، دشمن طی ده شبانه روز با پاتک‌های سنگین خود کوشید تا مناطق تصرف شده را بازپس گیرد، ولی تنها موفق شد در نهمین پاتک، که در نزدیکی‌های صبح روز ۶۶/۵/۲۳ انجام شد، قله اصلی بلفت را تصرف کرده و تا نیمه این ارتفاع پیش رود.

با اقدام به موقع و سریع فرماندهی عملیات جهت تمرکز آتش روی قله اصلی، دشمن در ساعت ۰۷:۴۰ با تحمل تلفاتی از این قله نیز عقب نشست. در ساعت ۱۰:۱۰، مجدداً دشمن با سازماندهی و تقویت سریع نیروهای خودی و با حمایت آتش توپخانه و پشتیبانی چندین هلی‌کوپتر به قله اصلی بلفت یورش برده و برای دومین بار در این روز قله بلفت را تصرف کرد. از ساعت ۱۱ الی ۱۱:۳۰ آتش خودی روی این قله متمرکز شد و سپس نیروهای پیاده جهت بازپس‌گیری مجدد قله وارد عمل شدند، که سرانجام باردیگر قله اصلی بلفت از تصرف دشمن خارج شد. نیروهای عراقی همچنان به تلاش خود برای دستیابی به این قله ادامه دادند، به طوری که در ساعات بعد این قله چندین بار مورد هجوم آنها قرار گرفت. بر همین اساس و به منظور جلوگیری از وارد آمدن تلفات به قوای خودی و نیز دستیابی به خط پدافندی مطمئن، فرمان عقب‌نشینی نیروهای خودی از قله مذکور صادر شد. (۶)

نتایج عملیات

۱. تصرف سلسله ارتفاعات دوپازا؛
 ۲. قطع دید و تیر دشمن از منطقه عقبه خودی و متقابلاً در دید و تیر قرار گرفتن عقبه دشمن؛
 ۳. دستیابی به میدانی وسیع جهت ادامه عملیات؛
 ۴. به اسارت درآوردن ۲۵۹ تن و کشته و زخمی شدن حدود ۷۰۰۰ تن از نیروهای دشمن؛
 ۵. به آتش کشیدن ۹ انبار مهمات؛
 ۶. انهدام ۱۰ دستگاه تانک، چند عراده توپ، انهدام ۱۴ دستگاه خودرو.
 ۷. وارد آوردن ۵۰ تا ۶۰ درصد خسارت به یگان‌های دشمن؛
- تیپ ۸۱ پیاده با چهار گردان؛ گردان ۲ از تیپ ۱۸ (این گردان تحت امر تیپ ۹۷ بود)؛ تیپ ۹۷ با چهار گردان؛ تیپ ۲۹ پیاده؛ گردان کماندویی از لشکر ۲۴. (۷)

فهرست منابع

- ۱- سند ۰۲۸۸۷۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۱۷؛ و: سند ۱۸۱۸۰۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۱۹.
- ۲- گزارش ۴۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات نصر، ۷، ص ۶.
- ۳- منبع شماره ۲، ص ۱۰ و ۹؛ و: سند ۲۸۸۷۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۱۹؛ و: سند ۰۷۸۴۰۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۲۷؛ و: سند ۷۴۷۷۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۲۱؛ و: سند ۱۲۱۲۷۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۲۵؛ و: سند ۰۲۸۸۶۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۱۷؛ و: سند ۱۸۱۸۰۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۱۹.
- ۴- منبع شماره ۲، ص ۲۲؛ و: سند ۰۲۸۸۷۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۱۹؛ و: سند ۰۲۸۸۵۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۱۵.
- ۵- منبع شماره ۲، ص ۳۰ - ۲۲؛ و: سند ۰۲۸۸۷۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۱۹.
- ۶- منبع شماره ۲، ص ۹۰ - ۴۰.
- ۷- منبع شماره ۲، ص ۹۷ و ۹۶؛ و: سند ۰۲۸۸۸۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۵/۲۰؛ و: سند ۰۲۹۰۴۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۲/۶/۱۵.

عملیات نصر ۸

مقدمه

در تداوم سلسله عملیاتی که در جبهه شمال غرب انجام شد، ضرورت اجرای عملیات به منظور فراهم‌سازی عملیات بزرگ و گسترده در این جبهه بیش از پیش احساس می‌شد. به همین دلیل با وجود دشواری‌های موجود، عملیات نصر ۸ را سپاه پاسداران طراحی کرد.

اهداف عملیات

تصرف ارتفاع گرده‌رش و در نتیجه تسلط بر بخشی از رودخانه قلعه چولان و تسهیل عبور نیروها، (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی در شمال سلیمانیه قرار داشت و ارتفاعات بلند گرده‌رش، گوجار، قمیش، دولبشک، الاغلو، ویولان، گرده شیلان و نیز دشت هرمدان و تپه‌های چنکاوی آن را احاطه کرده بودند. در این میان، ارتفاع گرده‌رش از اهمیت بیشتری نسبت به سایر ارتفاعات برخوردار است؛ چرا که برای ورود به منطقه غرب رودخانه قلعه چولان و انجام عملیات‌های بعدی می‌بایست این ارتفاع تصرف می‌شد.

از جمله ویژگی‌های این منطقه می‌توان از کوهستانی بودن، محدودیت عقبه، نبود جاده - به طور خاص در مورد ارتفاع گرده‌رش - و سرما نام برد. (۲)

استعداد دشمن

مسئولیت منطقه عملیاتی بر عهده سپاه یکم ارتش عراق بود که با لشکر ۴۴ پیاده از این منطقه - به ویژه ارتفاع گرده‌رش - دفاع می‌کرد. تعدادی گردان خفیفه و گروه‌هایی از نیروهای جاش (کردهای محلی) نیز در مناطقی همچون ارتفاع گوجار، ویسی و الاغلو استقرار داشته و تحت امر این لشکر از مناطق مذکور حفاظت می‌کردند. تنها نیروی احتیاط لشکر ۴۴ در زمان آغاز عملیات گردان کماندویی آن بود و حتی سپاه یکم نیز که پدافند منطقه دربندیخان - شاخ مامند را با چهار لشکر بر عهده داشت، فقط توانست تیپ ۷۷ پیاده و یک گردان کماندویی را برای پاتک به منطقه اعزام کند. در مجموع، یگان‌هایی که تحت امر لشکر ۴۴ قبل و حین عملیات در منطقه حضور یافتند، به قرار ذیل می‌باشد:

- تیپ‌های ۳۹، ۷۴، ۷۷، ۸۳ و ۶۰۳ پیاده؛

- گردان کماندویی تابع سپاه یکم و گردان کماندویی تابع لشکر ۴۴ پیاده؛

- گردان (-) تانک ابن حارث تابع لشکر ۲۷ پیاده؛

- گردان‌های ۵۳ و ۶۶۹ توپخانه. (۳)

سازمان رزم خودی

سازمان رزم عملیات براساس استعدادی برابر با ۱۱ گردان پیاده به شکل زیر بود:
قرارگاه نجف اشرف، شامل: لشکر (-) ۱۱ امیرالمومنین (ع)، لشکر (-) ۲۱ امام رضا (ع)، لشکر (-) ۵۷ ابوالفضل (ع)، لشکر (-) ۱۵۵ ویژه شهدا، تیپ مستقل ۱۲ قائم (عج).
 همچنین، لشکرهای ۷ ولی عصر (عج)، ۵۲ قدس و تیپ‌های مستقل ۲۵ امام حسن (ع) و مسلم بن عقیل به عنوان احتیاط قرارگاه در نظر گرفته شدند. (۴)

طرح عملیات

مانور عملیات برای تصرف ارتفاع گرده‌رش به شرح زیر طراحی شد:
 - تصرف نیمه جنوبی ارتفاع ۱۴۱۸ (قله دوم) به دست نیروهای لشکر ۲۱.
 - تصرف نیمه غربی ارتفاع (۱۴۲۶) (قله اول) به دست نیروهای لشکر ۱۱.
 - تصرف نیمه شمالی ارتفاع ۱۴۱۸ و نیز ارتفاع ۱۳۹۱ (قله سوم) به دست نیروهای لشکر ۵۷.
 - تصرف نیمه شرقی ارتفاع ۱۴۲۶ (قله اول) به دست نیروهای تیپ ۱۲.
 - تصرف ارتفاعات ۱۳۱۷ و ۱۳۴۸ (قله چهارم) به دست نیروهای لشکر ۱۵۵ ویژه.
 همچنین، در صورت فراهم شدن شرایط مساعد، یگان‌های احتیاط برای تصرف ارتفاع ویولان و دشت هرمدان وارد عمل می‌شدند.

در ضمن، نیروهای اتحادیه میهنی کردستان عراق می‌بایست روی ارتفاع ویولان و شمال آن وارد عمل می‌شدند تا ضمن تجزیه توان دشمن، راه ورودی قرارگاه رمضان به داخل خاک عراق بیشتر تأمین می‌شد. (۵)

شرح عملیات

نیروها با حرکت از محورهای مختلف پس از ۵ الی ۸ ساعت راه‌پیمایی، در نزدیکی مواضع دشمن استقرار یافته و به انتظار فرمان آغاز عملیات نشستند. سرانجام عملیات در ساعت ۰۱:۱۶ بامداد ۱۳۶۶/۸/۲۹ با رمز مبارک "یا محمد بن عبدالله، ادرکنی" آغاز شد و یگان‌های عملیاتی به طور هماهنگ و هم‌زمان به مواضع دشمن یورش بردند و پس از یک ساعت موفق شدند قتل ۱۴۲۴، ۱۴۲۶ (قله اول)، ۱۴۱۸ (قله دوم) و ۱۳۹۱ (قله سوم) و قرارگاه تاکتیکی تیپ ۳۹ را تصرف کنند.

از ساعت ۵ صبح، دشمن با به کارگیری عناصر باقی‌مانده از تیپ ۳۹ پاتک کرده و توانست یکی از یگان‌های خودی را حدود ۳۰۰ متر عقب براند.

با روشن شدن آسمان، پاتک دوم عراق نیز شروع شد که با مقاومت قوای خودی سرکوب گردید. پس از آن، هیچ تحرک موثر و مهمی از دشمن در طول روز اول مشاهده نشد.

در شب دوم، نیروهای خودی بار دیگر وارد عمل شده و سه قله دیگر گرده‌رش را تصرف کرده و در نهایت موفق شدند به طور کامل این ارتفاع را در اختیار بگیرند.

دشمن که ارتفاع گرده‌رش را از دست داده بود، از روز سوم عملیات پاتک‌های خود را به منظور بازپس‌گیری این ارتفاع آغاز کرد که هریک از آنها با مقاومت طرف مقابل خنثی شد.

از تاریخ ۶۶/۹/۲ نیروهای اتحادیه میهنی کردستان عراق روی ارتفاع ویولان وارد عمل شدند. این اقدام موجب شد دشمن توجه خود را به آن محور معطوف کند و پس از دو روز درگیری آنها را به عقب براند. (۶)

نتایج عملیات

۱. تصرف ارتفاع گرده‌رش.
۲. کشته و زخمی شدن حدود ۳۰۰ تن از نیروهای دشمن و به اسارت درآمدن ۲۰۰ تن از آنها. (۷)

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۸۷۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات نصر ۸، ص ۳؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، محمد درودیان، شلمچه تا حلبچه، ص ۱۹۶.
- ۲- گزارش شماره ۸۷۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات نصر ۸، ص ۲.
- ۳- سند ۲۹۶۹۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۹/۵؛ و: سند ۲۹۷۵۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۹/۲۱؛ و: سند ۲۹۶۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۹/۱.
- ۴- سند ۰۶۳۸۳۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۸/۲۲؛ و: سند ۰۲۹۶۸۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۹/۴؛ و: سند ۰۲۹۶۹۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۹/۵؛ و: سند ۰۱۱۷۲۱۸ مرکز
- مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۱۴؛ و: گزارش شماره ۸۷۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات نصر ۸، ص ۶.
- ۵- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، یداء... ایزدی، گزارش خلاصه عملیات نصر ۸، ص ۳.
- گزارش شماره ۸۷۷، ص ص ۷ - ۵.
- ۶- سند ۰۲۹۶۹۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۹/۵؛ و: گزارش ۸۷۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، عملیات نصر ۸، ص ص ۱۱ - ۹.
- ۷- سند ۰۲۹۶۹۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۹/۵؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، یداء... ایزدی، گزارش خلاصه عملیات نصر ۸، ص ۹.

عملیات بیت المقدس ۲

مقدمه

موفقیت‌های به دست آمده در عملیات‌های جبهه شمال غرب وضعیت جدیدی را فراهم آورد و فرماندهان سپاه را بر آن داشت، برای خروج از بن‌بست جبهه جنوب منطقه شمال غرب را برای عملیات انتخاب کنند تا بلکه بتوان با تجزیه دشمن زمینه لازم را برای وارد آوردن ضربات بعدی به ارتش عراق در جبهه جنوب فراهم آورد. بر همین اساس، جبهه جنوب همچنان اهمیت اصلی خود را حفظ کرده بود، ولی در زمستان سال ۱۳۶۶ اولویت عملیات بزرگ از جبهه جنوب به جبهه شمال غرب تغییر یافت و عملیات بیت المقدس ۲ به عنوان بستر اصلی این مقصد انتخاب شد.

اهداف عملیات

پیشروی به سمت شهر سلیمانیه و سد دوکان و قلعه دیزه عراق، (۱)

موقعیت منطقه

منطقه مورد نظر برای عملیات، در شمال سلیمانیه قرار داشت. این منطقه از سمت شمال به ارتفاعات گرده‌رش و ویولان، از جنوب به ارتفاعات الاغلو، دولیشک و باش قلعه، از غرب به ارتفاع گوجار، و از شرق به ارتفاعات آمدین و گلان منتهی می‌شود. رودخانه قلعه چولان این منطقه را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم کرده است و از شمال تا جنوب منطقه عملیاتی امتداد دارد. عقبه نزدیک منطقه، شهر بانه است که از طریق جاده کاگر - بانه به منطقه عملیاتی متصل می‌شود. (۲)

استعداد دشمن

دشمن که در انتظار انجام عملیات بزرگ ایران در جبهه جنوب بود، حمله احتمالی در جبهه شمالی را تنها از محور آمدین و آن هم به صورت محدود تصور می‌کرد. بر همین اساس، خط آمدین را تقویت کرده و نسبت به هرگونه تحرکی در این محور هوشیار بود.

اگرچه با شروع عملیات نیز نیروی قابل توجهی به منطقه اعزام نشد، لیکن با هجوم قوای ایران - در مرحله دوم عملیات - به ارتفاع مهم الاغلو و دولیشک چندین یگان دشمن وارد منطقه شد. در مجموع، یگان‌هایی که در منطقه عملیاتی بیت المقدس-۲ حضور یافتند، به قرار ذیل می‌باشد:

- تیپ‌های ۷۳، ۸۱، ۸۳، ۶۰۳، ۷۰۶ و ۴۱۲ پیاده؛

- تیپ‌های ۱ و ۲ کماندویی از سپاه یکم؛

- تیپ ۳ نیروی مخصوص گارد ریاست جمهوری؛

- تیپ‌های ۶۶ و ۶۸ نیروی مخصوص؛
- یک گردان تانک از تیپ ۷۰ زرهی؛
- گردان تانک ۷ نیسان؛
- گردان کماندویی لشکر ۳۹؛
- گردان کماندویی لشکر ۴۱؛
- گردان کماندویی لشکر ۴۴؛
- گردان‌های ۵۳ و ۶۶۹ توپخانه. (۳)

سازمان رزم خودی

بر اساس استعداد ۱۰۴ گردان پیاده، سازمان رزم عملیات با فرماندهی قرارگاه خاتم‌الانبیاء(ص) به شکل زیر تنظیم شد: (۴)

قرارگاه نجف:

- لشکر ۵ نصر با ۱۲ گردان؛
- لشکر ۶ پاسداران با شش گردان؛
- لشکر ۲۱ امام رضا(ع) با ۱۰ گردان؛
- لشکر ۵۵ ویژه شهدا با شش گردان؛
- تیپ مستقل ۱۸ الغدیر با پنج گردان؛
- تیپ مستقل ۳۵ امام حسن(ع) با ۸ گردان؛
- تیپ مستقل ۱۲ قائم(عج) با پنج گردان؛
- تیپ مستقل ۴۸ فتح با پنج گردان.
- تیپ مستقل ۶۱ توپخانه محرم.

قرارگاه قدس:

- لشکر ۵۷ حضرت ابوالفضل(ع) با چهار گردان؛
- لشکر ۵۲ قدس با پنج گردان؛
- لشکر ۱۰ سیدالشهدا(ع) با ۱۵ گردان؛
- لشکر ۲۷ محمدرسول‌الله(ص) با هشت گردان؛
- لشکر ۳۱ عاشورا با هشت گردان؛
- لشکر ۳۲ انصارالحسین با هفت گردان؛
- تیپ مستقل ۲۰ زرهی رمضان با دو گروهان تانک و نفربر؛
- تیپ مستقل ۴۰ توپخانه رسالت.

طرح عملیات

اهداف عملیات طی چند مرحله تحقق می‌یافت.

- **مرحله اول**، ارتفاعات ویولان، دشت هرمدان، یال‌های ابتدای ارتفاع گوجار و یال‌های مقابل این ارتفاع -
- که بر ارتفاع و تنگه الاغلو تسلط داشت - و نیز ارتفاعات الاغلو، قمیش و دولبشک به همراه تنگه دولبشک -

الاغلو می‌بایست تصرف می‌شد.

مرحله دوم، بنا به وضعیت موجود، پیش‌روی به طرف ارتفاعات موکبه و قیوان انجام می‌شد.

مرحله سوم نیز عملیات به سمت سد دوکان ادامه می‌یافت. لازم به ذکر است دو مرحله اخیر هنگامی انجام می‌شد که وضعیت دشمن و زمان‌بندی دستیابی به اهداف مرحله اول طبق برنامه تعیین شده پیش رفته و خللی در آن وارد نشود. (۵)

اجرای عملیات

به رغم مشکلات بسیاری که برای اجرای عملیات در فصل سرما و یخبندان و در میان ارتفاعات صعب العبور وجود داشت، تلاش‌های وسیعی به منظور فراهم‌سازی مقدمات عملیات انجام گرفت. همچنین علاوه بر اقدامات شناسایی و طراحی عملیات، فعالیت‌های گسترده‌ای برای بازنگه داشتن جاده‌ها در مقابل ریزش برف انجام شد. علاوه بر این تردد دو لشکر در محور قمیش، پلی روی رودخانه قلعه چولان نصب شد.

سرانجام، پس از جابه‌جایی نیروها، عملیات در ساعت ۰۱:۱۵ بامداد ۱۳۶۶/۱۰/۲۵ با رمز مبارک "یازهر" آغاز شد. ابتدا یگان‌های قرارگاه نجف و سپس یگان‌های قرارگاه قدس در سه محور ویولان، دشت هرمدان و ارتفاع قمیش به مواضع دشمن هجوم بردند. قرارگاه قدس در آغاز حمله، در محور چپ (قمیش و یال قشن) موفق شد اهداف خود را تصرف کند، ولی دستیابی به ابتدای ارتفاع دولبشک - که پیش‌بینی شده بود در شب اول تصرف شود تا به عنوان جای پا برای ادامه عملیات مورد استفاده قرار گیرد - به دلیل مشکلاتی همچون طولانی بودن مسیر، عدم شناسایی و ... میسر نشد. در ادامه عملیات، این قرارگاه توانست بر مشکلات فائق آید و تا ظهر روز اول مأموریت مرحله اول خود را به میزان زیادی انجام دهد.

قرارگاه نجف نیز در ساعات نخست عملیات به جز قله اصلی ویولان و قلل گلاله و گوجار بقیه اهداف خود را تصرف کرد و سپس کوشید به تنگه و ابتدای الاغلو دست یابد.

عملیات در حالی انجام می‌شد که تحرک موثری از دشمن مشاهده نمی‌شد. این وضعیت که ناشی از عدم تصور او از حمله ایران در جبهه شمالی بود، تا پایان در روز اول عملیات ادامه یافت.

در ادامه مرحله اول عملیات، در شب دوم، قرارگاه قدس از سمت "آمدین" و "تنگه دولبشک" وارد عمل شد و موفق گردید خط دشمن را در محور آمدین شکسته و به مواضع عراق رخنه کند، ولی به دلیل عدم پاک‌سازی کامل مواضع و مقاومت و سیاست دشمن نتوانست خط را به طور کامل پاک‌سازی کند. در هجوم به تنگه دولبشک نیز رزمندگان به دلیل عدم شناسایی کافی و تاریکی مطلق، نتوانستند خط اول دشمن روی دولبشک را دور بزنند، به همین دلیل، به مواضع اولیه خود بازگشتند. قرارگاه نجف نیز در این شب وارد عمل شد و از ساعت ۰۱:۳۰ بامداد از درون تنگه قمیش، نزدیک روستا، حرکت کرده و تا حدود ساعت ۰۳:۳۰ بامداد فقط توانست به نزدیکی تنگه الاغلو برسد که کمبود زمان، عدم شناسایی و ... امکان انجام عملیات را منتفی ساخت و به شب بعد موکول کرد.

در شب سوم و در مرحله دوم عملیات، هم‌زمان با آغاز تعرض یگان‌های پیاده، آتش توپخانه روی حدفاصل الاغلو - دولبشک متمرکز شد. سپس، نیروهای قرارگاه قدس به ابتدای دولبشک و نیروهای قرارگاه نجف به بیش از نیمی از ارتفاع الاغلو دست یافتند.

پس از عدم موفقیت قوای خودی برای تصرف کامل دو ارتفاع حساس دولبشک و الاغلو - که می‌توانست دشمن را در وضعیت نامناسبی قرار دهد - در حالی که فرماندهان قرارگاه‌ها و یگان‌ها در صدد برآمده بودند

آخرین سعی خود را در شب چهارم برای پشت سرگذاشتن این دو ارتفاع به کار ببرند، عراق در بعدازظهر روز سوم به قسمتی از مواضع تثبیت نشده قرارگاه قدس پاتک کرده و بخشی از نیروهای این قرارگاه را عقب راند و سپس به تقویت ابتدای الاغلو و تنگه دولبشک مبادرت ورزید. در ادامه نیز توانست قله اصلی الاغلو را بازپس گیرد. متقابلاً، قوای خودی که به دلیل عدم وجود جاده از پشتیبانی وسایل مهندسی، مهمات و ... بی بهره بودند و سرمای شدید نیز آنها را آزار می داد، عقب نشینی کردند. در نتیجه، دشمن موفق شد خود را به دهانه تنگه الاغلو برساند و دو گردان از نیروهای قرارگاه نجف را در محاصره قرار دهد. این دو گردان توانستند ساعتی بعد با استفاده از دامنه شمال گوجار که دور از دید و تیر عراقی ها بود، به عقب بازگردند.

در شب چهارم، قرارگاه نجف با به کارگیری دو یگان خود ضمن تصرف مواضع مورد نظر اگرچه توانست به نزدیکی قله الاغلو برسد، اما به دلایلی همچون ابهام نسبت به امکان استقرار، عدم پشتیبانی لازم، وضعیت جاده، بارش سنگین برف و ... از ادامه پیشروی صرف نظر کرد.

از شب پنجم، ضمن قطع بارش برف، آسمان منطقه صاف شد و زمینه مناسب برای فعالیت هوایی فراهم آمد. به این ترتیب، جنگنده های دشمن طی دو، سه نوبت منطقه را بمباران کردند. در اوایل صبح نیز عراق در محور آمدین پاتک کرد که ناموفق بود.

طی روز ششم، عراقی ها دوبار به قمیش و یک بار به بالوسه پاتک کردند و فقط توانستند خط اول خودی در بالوسه را تصرف کنند که پس از ساعاتی این خط مجدداً در اختیار نیروهای ایران قرار گرفت.

در شب هفتم و در مرحله سوم عملیات، قوای خودی مجدداً در محورهای الاغلو و دولبشک وارد عمل شده و موفق گردیدند ضمن پیشروی در داخل تنگه الاغلو، روی یال های چپ تا موازی قله اصلی الاغلو و نیز روی یال گوجار مستقر شوند. نزدیک صبح هم یال پایین قمیش پاک سازی شد، ولی نیروها نتوانستند روی دولبشک مستقر شوند. پس از موفقیت به دست آمده، در حالی که فرماندهی عملیات در صدد بود تا در شب بعد، ادامه ارتفاع الاغلو را تصرف کرده و ارتفاع دولبشک را نیز از ناحیه عقبه آن دور بزند، اما پاتک دشمن در صبح روز هفتم، نیروها را مجبور کرد به غیر از گوجار از سایر مواضع به دست آمده عقب نشینی کنند. شب بعد، نیروهای خودی به مواضع دشمن تعرض کردند، که ناموفق بود. پس از آن، دشمن با پاتک دیگری توانست مابقی نیروهایی را که بر تنگه الاغلو مشرف بودند، عقب براند. این وضع موجب شد تا فرماندهی در اصرار به ادامه عملیات تجدید نظر کند. به این ترتیب، عملیات متوقف شد و نیروها به تثبیت مواضع متصرفه پرداختند. (۶)

نتایج عملیات

۱. در این عملیات ضمن تصرف بیش از ۷۰ درصد از اهداف و زمین های همچون ارتفاعات ویولان، گلاله، پنجه ای گوجار، یال چپ گوجار قمیش و ... امکان تردد نیروهای قرارگاه رمضان به مناطق آزادشده در داخل خاک عراق فراهم شد. (۷)
۲. به اسارت درآمدن ۷۸۵ تن کشته و زخمی شدن ۲۵۰۰ تن از نیروهای عراقی.
۳. انهدام ۱۵ دستگاه تانک و نفربر، ۳۰ دستگاه خودرو و دو دستگاه مهندسی.
۴. به غنیمت درآمدن ۱۵ دستگاه تانک و نفربر، ۸ دستگاه خودرو و ۸ دستگاه مهندسی. (۸)

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۶۷۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت المقدس ۲، ص ۱.
- ۲- گزارش ۸۸۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت المقدس ۲، ص ۹.
- ۳- منبع شماره ۲، ص ۱۳؛ و: سند ۹۸۰۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱۰/۲۷؛ و: سند ۰۲۹۹۵۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱۰/۲۷.
- ۴- منبع شماره ۱، ص ۶۰ و ۳ و ۲؛ و: گزارش ۰۶۷۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ - گزارش عملیات بیت المقدس ۲، جلد دوم، ص ص ۲۱ و ۲۰؛ و: سند ۱۱۷۲۱۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۱۴؛
- و: سند ۲۹۷۸۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۹/۲۵.
- ۵- منبع شماره ۲، ص ص ۱۲ و ۱۱؛ و: گزارش ۰۶۷۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت المقدس ۲، جلد دوم، ص ص ۱۲ و ۱۱.
- ۶- منبع شماره ۱، ص ص ۱۵ - ۱۰؛ و: گزارش ۰۶۷۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ص ص ۹۹ - ۱۶.
- ۷- منبع شماره ۱، ص ص ۱۸ و ۱۷.
- ۸- سند ۹۸۰۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۶/۱۰/۲۷.

عملیات بیت المقدس ۲

مقدمه

عدم تصرف ارتفاعات مهم الاغلو و دولبشک در عملیات بیت المقدس ۲ که می توانست زمینه پیشروی به سمت ارتفاعات ازمر - مشرف بر سلیمانیه - و اتصال به منطقه آزاد شده اتحادیه میهنی کردستان عراق را فراهم آورد، موجب شد همزمان با عملیات اصلی در منطقه حلبچه، عملیات دیگری در همان منطقه عملیاتی بیت المقدس ۲، لیکن به صورت محدود انجام شود.

اهداف عملیات

هدف اصلی، تصرف ارتفاع گوجار بود؛ زیرا ادامه استقرار دشمن روی این ارتفاع نه تنها خط پدافندی خود را آسیب پذیر می ساخت، بلکه تردد خودرو در تنگه گوجار - قمیش را غیر ممکن می کرد. مضافاً به این که، نیروهای تک ور برای حمله احتمالی به ارتفاعات الاغلو و دولبشک می بایست از دشت هرمدان بین ۷ تا ۹ ساعت پیاده روی کنند. تصرف گوجار می توانست این زمان را کاهش دهد. (۱)

استعداد دشمن

همان یگان های دشمن که در جریان عملیات بیت المقدس - ۲ در منطقه حضور داشتند، بعد از این عملیات همچنان به حضور خود ادامه دادند. (۲)

سازمان رزم خودی

سازمان رزم عملیات با فرماندهی قرارگاه نجف اشرف به شکل زیر تنظیم شد:

لشکر (-) ۵ نصر با استعداد پنج گردان پیاده؛

لشکر (-) ۳۱ عاشورا با استعداد پنج گردان پیاده؛

تیپ ۳۵ امام حسن (ع) با استعداد سه گردان پیاده؛

تیپ ۱۲ قائم (عج) با استعداد سه گردان پیاده؛

تیپ ۴۸ فتح با استعداد دو گردان پیاده (به عنوان احتیاط).

همچنین، تعداد ۸۰ قبضه توپ و کاتیوشا (حدود چهار گردان) تحت امر فرماندهی عملیات بودند. (۳)

طرح عملیات

لشکر ۵ ماموریت داشت تا یال ۱ گوجار را از گرده هلکان تا پایان صخره ای تامین کند. لشکر ۳۱ نیز در زیر صخره ای با لشکر ۵ الحاق کند و سپس روی تنگه آمده و خاک ریز احداث نماید. تیپ ۳۵ هم می بایست

قبل از بریدگی یال گوجار روی یال اصلی و یال ۲ را تا حداقل ۳ کیلومتر جلوتر (محل جداسدن یال گاراده) و نیز تیپ ۱۲ قله گوجار و قسمتی از یال اصلی را تصرف و تأمین کند. (۴)

شرح عملیات

از حدود ساعت ۱۷ روز ۱۳۶۶/۱۲/۲۳ یگان‌های عملیاتی حرکت خود را از دشت هرمدان به سوی نقاط رهایی آغاز کردند. نیم ساعت بعد بارش باران در پایین ارتفاع گوجار و بارش برف شدید در قله آن شروع شد. به رغم دشواری‌های موجود - که عمدتاً ناشی از بارش برف و سرمای شدید بود - نیروها در کلیه محورهای آمادگی خود را برای اجرای عملیات اعلام کردند. به این ترتیب، حدود ساعت ۱ بامداد ۱۳۶۶/۱۲/۲۴ با رمز مبارک "یا موسی ابن جعفر (ع)" عملیات آغاز شد و پس از ساعاتی تمام اهداف عملیات به غیر از گرده هلکان و صخره‌ای و بخشی از جناح راست آن تأمین شد. فعالیت نیروهای دشمن برای بازپس‌گیری مناطق از دست داده بسیار ضعیف بود؛ به گونه‌ای که چند حرکت آنها از سمت دهکده الاغلو و ارتفاع صخره‌ای سرکوب شد.

در شب دوم، مقرر شد یکی از یگان‌ها با سرازیر شدن به طرف چپ، تا نزدیک گرده هلکان را تصرف و پاک‌سازی کند. سپس، یگانی دیگر عملیات خود را از آخرین هدف تصرف شده به سمت چپ ادامه دهد و نهایتاً با گذشتن از گرده هلکان به سمت ارتفاع صخره‌ای برود و در آنجا با نیروهای دیگر الحاق کند. به این منظور، دو گروهان از نیروهای خودی از ساعت ۲۱ به طرف هدف (دو تپه مقابل گرده هلکان) حرکت کردند و در ساعت ۲۲:۳۰ با گروهی از دشمن که ظاهراً قصد پاتک داشتند، درگیر شدند که این درگیری تا ساعت ۲۴ ادامه داشت. نهایتاً، نیروهای خودی بدون دستیابی به نتیجه‌ای رضایت بخش - غیر از سرکوبی پاتک دشمن - به مواضع اولیه خود بازگشتند. حدود ساعت ۱ بامداد ۶۶/۱۲/۲۵، اغلب شیارهای دشت هرمدان - که عقبه یگان‌ها در آنجا قرار داشت - را دشمن با بمب‌های شیمیایی گلوله باران کرد و در نتیجه با مصدوم شدن تعداد بسیاری از نیروها، سازمان رزم یگان‌ها دچار آسیب شد. حدود ساعت ۳، یگان دیگری مأمور به ادامه تلاش از همان محور (دو تپه مقابل گرده هلکان) شد که پس از تصرف یکی از تپه‌ها، نیروهای دشمن روی تپه دوم متمرکز شده و از پیش‌روی بیشتر قوای خودی جلوگیری کردند. این وضعیت تا ساعت ۵ ادامه داشت تا این که در این ساعت تصمیم گرفته شد از ادامه تک صرف نظر شده و به حفظ تپه اول اکتفا شود. نیم ساعت بعد، تلاش دشمن برای بازپس‌گیری این تپه شروع شد که با آتش شدید و تسلط نیروهای خودی بر زمین مقابل ناکام ماند.

احتمال بارش باران و نیز استقرار دو تیربار دشمن در دو نقطه حساس، همه را به سرعت بخشیدن در انجام عملیات مرحله بعدی فراخواند، اما مساعد نبودن جاده، موجب شد تا گردان‌های مورد نظر برای عملیات - که در عقبه مستقر بودند - نتوانند به موقع به جلو منتقل شوند. بنابراین، عملیات در شب سوم انجام نشد. در روز چهارم (۶۶/۱۲/۲۷) بمباران‌های دشمن در عقبه و پل‌ها (پل ژاژیله و پل دوم گرده‌رش) شدت گرفت که یکی از پل‌ها منهدم شد.

با وجود مشکلات ناشی از نبودن نیروی کمکی و جاده، عملیات مرحله سوم در ساعت ۱ بامداد ۶۶/۱۲/۲۸ آغاز شد و نیروهای عمل‌کننده موفق شدند گرده هلکان و ارتفاع صخره‌ای را تصرف کنند.

گزارش شنود حاکی از آشفته‌گی و عقب‌نشینی عراقی‌ها از نقاط قبلی بود. به همین دلیل برای ایجاد تشتت بیشتر در فرماندهی دشمن، یک تک الکترونیک در ساعت ۰۲:۱۵ آغاز شد و تا حدود ساعت ۰۳:۴۵ ادامه یافت. در این تک، مسئله عبور و نفوذ نیروها از خطوط دشمن، حذف‌افصل الاغلو - دولبشک مطرح شد،

که در پی آن منطقه مذکور زیر باران گلوله‌های منور دشمن قرار گرفت. عقب‌نشینی دشمن از قسمت‌های عمده‌ای از یال ۱، به خصوص گرده هلکان، این امکان را به نیروها داد تا با اجرای آتش شدید، پیشرفت کمی روی یال ۲ داشته باشد.

پس از الحاق در سمت راست، الحاق در سمت چپ نیز در ساعت ۰۵:۵۰ انجام شد. به این ترتیب، دشمن به کلی از مواضع خود به عقب رانده شد و مرحله تثبیت و پدافند آغاز گردید. (۵)

فهرست منابع

- ۱- گزارش ۶۷۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت‌المقدس ۳، ص ۹۴.
- ۲- منبع شماره ۱، ص ۷۳.
- ۳- منبع شماره ۱، ص ۹۸ و ۹۵؛ و سند ۱۱۷۲۱۸.
- ۴- منبع شماره ۱، ص ۹۵.
- ۵- منبع شماره ۱، ص ۱۱۶ - ۱۰۱.

عملیات والفجر ۱۰

مقدمه

منطقه حلبچه و خرمال، اگرچه از گذشته مورد توجه طراحان نظامی سپاه پاسداران بود و هر از چندگاهی در مقاطع مختلف جنگ مورد بررسی آنان واقع می‌شد، ولی با توجه به تمرکز تلاش اصلی نیروهای خودی در جبهه جنوب، انجام عملیات در این منطقه هیچ گاه به طور جدی مطرح نمی‌شد. در پی اصلی شدن جنگ در جبهه شمالی - که در اثر پیدایش مشکلات و معضلات بسیار بر سر راه انجام عملیات در جبهه جنوبی ایجاد شد - و نیز توقف عملیات در منطقه بیت‌المقدس ۲، توجه بیش‌تری به منطقه حلبچه مبذول گردید.

طراحی عملیات والفجر-۱۰ در حالی انجام شد که دشمن اگرچه منطقه عملیاتی بیت‌المقدس ۲ را - به دلیل احتمال هجوم قوای ایران - مسدود کرده بود، ولی گمان می‌برد تهاجم اصلی در جبهه جنوب خواهد بود. به این ترتیب عملیات بزرگ سال ۶۶ در منطقه عمومی حلبچه طراحی و اجرا شد.

اهداف عملیات

- در این عملیات، علاوه بر اهداف سیاسی، سه هدف عمده نظامی مورد نظر بود:
- آزادسازی شهرهای حلبچه، خرمال، دوجیله، بیاره و طویله.
- فراهم‌سازی مقدمات تصرف سد دربندیخان.
- انسداد عقبه اصلی دشمن در استان سلیمانیه. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عمومی حلبچه را - به جز در غرب و شمال که دریاچه سد دربندیخان در آن واقع است - ارتفاعات بلند و صعب‌العبوری محصور کرده‌اند که هر یک از این ارتفاعات از اهمیت زیادی برخوردار هستند؛ به طوری که بالامبو و شاخ آن بر دریاچه دربندیخان و دشت و ارتفاعات تمورژنان مسلط است. شاخ تمورژنان نیز بر شاخ شمیران، سد دربندیخان، تونل جاده سلیمانیه - بغداد تسلط دارد. علاوه بر این ارتفاعات، می‌توان از ارتفاعات و ناهمواری‌های دیگری نیز در منطقه نام برد که مهم‌ترین آنها عبارتند از: ارتفاعات پرونیه، توانیر، پنج قله، شینه روی، تپه چناره، سه تپه، خورنوازان، تپه هانی قول، تپه سزام و شاخ دارزین.

همچنین شیارهای موجود در منطقه نقش موثری در اختفاء نیروهای خودی داشتند و گاهی به عنوان معابر وصولی مورد استفاده قرار می‌گرفتند. از جمله این شیارها می‌توان از دره گلان، شیار زلم، شیار سورمر، شیار سازان، دره خورنوازان، شیار بالای روستای خوی و شیار وشکنام نام برد.

مهم‌ترین تأسیسات اقتصادی منطقه، سد دربندیخان بود که علاوه بر پرورش ماهی و کشاورزی، در تأمین برق بخش وسیعی از عراق نقش مهمی داشت. پادگان حلبچه، پادگان لشکر ۲۷ در کانی مانگا، مقر فرماندهی نیروهای دفاع الوطنی سپاه یکم در منطقه روداژه و پایگاه‌های موشکی سام ۲ و سام ۷ نیز از جمله تأسیسات نظامی در این منطقه بودند.

شهرهای مهم عراق در این منطقه نیز به ترتیب وسعت و اهمیت عبارتند از: حلبچه، خرما و دوجیله. (۲)

استعداد دشمن

منطقه عملیاتی، تحت مسئولیت سپاه یکم عراق قرار داشت. پدافند این منطقه قبلاً بر عهده نیروهای جاش (مزدوران کرد عراقی) بود و آنها علاوه بر حفظ خطوط پدافندی، مأموریت مقابله با اکراد معارض را نیز بر عهده داشتند. با شروع فعالیت‌های نیروهای خودی همچون آماده‌سازی زمین، تردد خودروها و ... در این منطقه، دشمن نیز به اقداماتی از قبیل جایگزینی نیروهای نظامی با جاش‌ها، تقویت منطقه با تیپ‌های جدید و ... مبادرت ورزید. در مجموع، یگان‌هایی که از قبل و نیز در جریان عملیات در منطقه حضور یافتند، عبارت بودند از:

- تیپ‌های ۹۶، ۶۰۶، ۳۹، ۱۴، ۴۰۲، ۶۰۲، ۵۰۶، ۴۲۲، ۴۲۰، ۷۲، ۱۳، ۷۰۷، ۷۰۲، ۹۵ و ۴۳۳ پیاده؛
- تیپ‌های ۸۰، ۱۷ و ۵۰ زرهی؛
- تیپ‌های ۲۴، ۲۷ و ۴۶ مکانیزه؛
- تیپ‌های ۶۵، ۶۶ و ۶۸ نیروی مخصوص؛
- تیپ‌های ۱ کماندویی سپاه چهارم، ۲ کماندویی سپاه سوم و ۲ کماندویی سپاه یکم. (۳)

سازمان رزم خودی (۴)

سازمان رزم عملیات با فرماندهی قرارگاه خاتم‌الانبیاء (ص) به شکل زیر تنظیم شد:

قرارگاه قدس:

- لشکر ۷ ولی عصر (عج) با شش گردان؛
 - لشکر ۳۳ المهدی (عج) با شش گردان؛
 - لشکر ۲۵ کربلا با ۱۰ گردان؛
 - لشکر ۱۹ فجر با شش گردان؛
 - لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب (ع) با شش گردان؛
 - لشکر ۴۱ ثارالله با هفت گردان؛
 - تیپ مستقل ۳۹ بیت‌المقدس با چهار گردان.
- قرارگاه ثامن‌الائمه (ع) یا کاظمین:
- لشکر ۹ بدر با هشت گردان؛
 - لشکر ۵۵ ویژه شهدا با شش گردان؛
 - تیپ مستقل ۳۶ انصارالمهدی با چهار گردان؛
 - تیپ مستقل ۷۵ ظفر با دو گردان؛
 - تیپ مستقل ۲۹ نبی اکرم (ص) با شش گردان؛
 - سپاه چهارم باختران با شش گردان.

قرارگاه فتح:

- لشکر ۸ نجف اشرف با پنج گردان؛
- لشکر ۱۴ امام حسین (ع) با پنج گردان؛
- لشکر ۱۱ امیرالمومنین با چهار گردان؛
- تیپ مستقل ۸۲ صاحب‌الامر با سه گردان؛
- تیپ مستقل ۹۱ بقیه‌الله (عج) با سه گردان؛
- تیپ مستقل ۴۴ قمر بنی‌هاشم با سه گردان؛
- تیپ مستقل ۱۰۰ انصارالرسول با سه گردان.

طرح عملیات

به علت وجود ارتفاعات سرکوب سورن در شرق منطقه عملیاتی و دریاچه دربندیخان در غرب آن، در حد فاصل انتهای شمال شرقی دریاچه تا ارتفاعات سورن منطقه‌ای و یا به عبارت دیگر تنگه‌ای به عرض ۱۰ کیلومتر ایجاد شده است که در مباحث طرح مانور، تضمین موفقیت عملیات را در گرو انسداد این تنگه با الحاق از دو محور می‌دانستند. این عمل می‌بایست در محور شمال از "مله خور" به طرف "خرمال" و در محور جنوبی از غرب "بالامبو" در امتداد "تمورژنان" با تصرف سرپل احتمالی در کمر دریاچه و سرانجام الحاق دو بازو در تنگه و محاصره دشمن انجام می‌شد.

به منظور تحقق این طرح مانور، قرارگاه قدس در محور شمالی مأمور بستن تنگه و تصرف پل گردکو (عقبه اصلی دشمن به کل منطقه) شد. قرارگاه فتح در محور جنوبی می‌بایست ضمن تصرف بالامبو و تمورژنان با تأمین سرپل در کمر دریاچه، برای مقابله با حرکت احتمالی دشمن، با احداث پل از آمادگی لازم برخوردار باشد. قرارگاه ثامن‌الائمه (ع) نیز در محور میانی مأمور شد تا در منطقه گوزیل - دشت سازان به طرف حلبچه پیشروی کند و در مرحله دوم جاده بیاره - طویله - نوسود را تصرف و آزاد نماید. همچنین، قرارگاه رمضان مأموریت یافت علاوه بر فعالیت‌های شناسایی، با مشارکت تیپ ۷۵ ظفر و اکراد معارض ضمن تصرف شهر، توپخانه دشمن را منهدم سازد. (۵)

شرح عملیات

عملیات در ساعت ۲ بامداد ۱۳۶۶/۱۲/۲۴ با رمز مبارک "یا محمد ابن عبدالله (ص)" آغاز شد. **مرحله اول:** سرعت عمل یگان‌ها به گونه‌ای بود که اغلب آنها توانستند تمامی اهداف خود در مرحله اول را به تصرف درآورند. به غیر از واکنش دشمن در شاخ سورمر و شاخ شمیران تحرک دیگری از نیروهای عراقی مشاهده نشد و تعدادی زیادی از آنها که در خواب بودند، کشته و یا اسیر شدند. در محور قرارگاه قدس، پس از تصرف "مله خور" و ارتفاعات چناره، خرنوازان، هانی قول و تپه حمید به علت عدم اتصال جاده، عملیات متوقف شد. در محور قرارگاه فتح، اگرچه بالامبو و تنگه به تصرف درآمد، ولی به دلیل توقف قرارگاه قدس و نیز واکنش دشمن در جناح چپ عملیات، نیروها روی شاخ سورمر و شاخ شمیران متوقف شدند. در محور قرارگاه ثامن‌الائمه (ع)، نیروهای عمل کننده ارتفاع "مگر" از سلسله ارتفاعات بالامبو و نیمی از شیندروی را تصرف کردند و به رغم روشن شدن آسمان، برای الحاق روی یال ارتباطی شامل دشت سازان و سپس نیمی دیگر از ارتفاعات شیندروی، به پیشروی خود ادامه دادند. قرارگاه

رمضان نیز در این مرحله تنها توانست پمپ بنزین شهر حلبچه را به آتش بکشد.

در حالی که نیروهای خودی از روحیه خوبی برخوردار بودند و تلفات آنان نیز بسیار اندک بود، از هم گسیختگی قوای دشمن و عدم حضور جدی آنها در منطقه موجب شد تا بر آغاز سریع‌تر مرحله دوم عملیات تأکید شود. دشمن بنا بر تصویری که در مورد عملیات داشت، ستون‌های متعدد و طولی را با عبور از پل‌های ملاویسی و زلم به طرف دوجیله و سپس حلبچه روانه کرد.

مرحله دوم عملیات از ساعت ۲۲ روز ۶۶/۱۲/۲۵ آغاز شد. قرارگاه قدس با تصرف پل گردکو، تنگه خرمال را مسدود کرد. در پی آن به قرارگاه فتح ابلاغ شد که به پیش‌روی خود ادامه دهد تا با قرارگاه قدس الحاق کند. قرارگاه ثامن الائمه (ع) نیز از روی ارتفاعات شیندروی به سمت دشت سرازیر شد. به این ترتیب، در صبح روز سوم عملیات نیروهای دشمن که در پی تصرف پل زلم و انسداد تنگه در محاصره قرار گرفته بودند، در صدد عقب‌نشینی بر آمدند، ولی به دلیل بسته بودن عقبه‌شان، ستون‌های متعدد دشمن همچنان سرگردان بوده و هرازگاهی به یک سمت فرار می‌کردند. قرارگاه فتح با مشاهده وضعیت دشمن، مرحله سوم عملیات خود را با وجود روشن شدن هوا در همان سومین روز آغاز کرد و پادگان "زمقی" را تصرف نمود. در حوالی ظهر نیز قوای این قرارگاه به ابتدای شهر دوجیله رسیدند. در این زمان، تجمع اصلی نیروهای دشمن در حدفاصل سه کیلومتری جنوب پل زلم تا شهر دوجیله بود. فرماندهی دشمن ابتدا تلاش خود را روی این پل متمرکز کرد تا بلکه به این وسیله حلقه محاصره با بشکافد. اما با مقاومت نیروهای خودی و اجرای آتش مناسب، پس از تحمل تلفات از تصرف پل زلم منصرف شد.

در این میان، قرارگاه ثامن الائمه (ع) توانست پس از درگیری اندک با گروه‌های ضدانقلاب در اطراف شهر نوسود، جاده مهم نوسود - بیاره را آزاد کند. به این ترتیب، اغلب تردهای خودی به این محور منتقل شد و عملاً از ضرورت احداث سایر جاده‌هایی که از قبل مورد تأکید قرار گرفته بود، کاسته شد.

مرحله سوم عملیات از شروع تاریکی روز ۶۶/۱۲/۲۶ در محور قرارگاه قدس به منظور پیش‌روی در شمال رودخانه زلم و الحاق با قرارگاه فتح در دوجیله آغاز شد. نیروها با پیش‌روی در شمال این رودخانه در موقعیتی جدید که شامل سه تپان، جاده ارتباطی و تپه‌های کوچک مشرف بر پل ملاویسی می‌شد، با احداث خاکریز استقرار یافتند. در محور جنوب پل گردگو، به رغم تجمع انبوه دشمن، پیش‌روی نیروها همراه با نبرد شدید ادامه یافت و سرانجام نیروها در ساعت ۵ بامداد از سمت شمال به ابتدای شهر دوجیله رسیدند و در نتیجه قرارگاه‌های قدس و فتح با هم الحاق کردند. با انسداد تنگه، با آن که تعدادی از نیروهای دشمن موفق شده بودند از سمت سد دربندیخان فرار کنند، لیکن مابقی نیروها که در منطقه حضور داشتند، کشته و یا اسیر شدند. در وضعیت جدید، تثبیت خط پدافندی مناسب در تنگه و نیز تصرف شاخ سورمر و شاخ شمیران که طی عملیات به دلیل هوشیاری دشمن ناموفق مانده بود، در دستور کار قرار گرفت.

مرحله چهارم عملیات در تاریخ ۶۶/۱۲/۲۸ و به منظور تحکیم خطوط پدافندی در تنگه به اجرا درآمد و نیروهای عمل‌کننده ضمن تصرف یال و تپه ریشن، در محور جاده "سه تپان" نیز به طور محدود پیش‌روی کردند و سرانجام در امتداد رودخانه ملاویسی و تپه و یال ریشن خط پدافندی مناسبی تشکیل دادند. (۶)

نتایج عملیات

۱. آزادسازی منطقه‌ای به وسعت حدود ۱۲۰۰ کیلومتر مربع شامل شهرهای حلبچه، خرمال، بیاره، طویله عراق و همچنین نوسود ایران.

۲. کاهش خط پدافندی خودی.
۳. گشودن جبهه‌های جدید برای دشمن و انتقال توان عمده‌ای از ارتش عراق به جبهه شمالی.
۴. به اسارت درآوردن ۵۴۴۰ تن از نیروهای دشمن.
۵. انهدام ۲۷۰ دستگاه تانک و نفربر، ۶۰ قبضه توپ صحرایی، ۲۰ قبضه توپ زدهوایی، ۴۰ قبضه خمپاره‌انداز، ۱۳ دستگاه مهندسی، ۲۳۰ دستگاه خودرو و ۷۵۰ قبضه اسلحه انفرادی و آرپی‌جی هفت.
۶. به غنیمت درآوردن ۹۰ دستگاه تانک و نفربر، ۱۰۰ قبضه توپ صحرایی، ۲۰ قبضه توپ زدهوایی، ۲۰ قبضه خمپاره‌انداز، ۱۵ دستگاه مهندسی، ۸۰۰ دستگاه خودرو و ۶۱۱۰ قبضه اسلحه انفرادی و آرپی‌جی هفت. (۷)

فهرست منابع

- ۱- شماره ۰۶۸۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات والفجر ۱۰، ص ۱.
- ۲- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، محمد درودیان، "شلمچه تا حلبچه"، ص ۲۱۹ و ۲۱۸.
- ۳- منبع شماره ۱، ص ۷۹ و ۶۰.
- ۴- منبع شماره ۱، ص ۱۵۸، ۱۵۵، ۳، ۲.
- ۵- منبع شماره ۱، ص ۳۰ - ۲۸.
- ۶- منبع شماره ۱، ص ۵۷ - ۴۹.
- ۷- منبع شماره ۱، ص ۸۰، ۷۹، ۵۸.

عملیات بیت المقدس ۶

مقدمه

تصرف ناقص اهداف جناح چپ در عملیات والفجر ۱۰، که به استمرار حضور دشمن در این جناح انجامید، موجب شد عملیات دیگری به منظور ترمیم این نقیصه انجام شود.

اهداف عملیات

تکمیل و تأمین جناح چپ منطقه عملیاتی والفجر ۱۰. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه مورد نظر برای عملیات، منطقه‌ای کوهستانی بود که از شمال به دریاچه دربندیخان و شاخ تمورژیان، از جنوب به دشت مرتکه و ارتفاعات شاخ خشیک و بمو، از شرق به رودخانه زیمکان و کوه بیزل، از غرب به سد دربندیخان و ارتفاعات قاشتی منتهی می‌شد. مهم‌ترین ارتفاعات و عوارض این منطقه عبارت بودند از: شاخ سورمر، شاخ شمیران، برددکان، دریاچه دربندیخان و دشت تولبی. این ارتفاعات بر اکثر جاده‌های ارتباطی و عقبه خودی و دشمن در منطقه تسلط داشتند. (۲)

استعداد دشمن

از این منطقه عملیاتی که در حوزه استحفاظی سپاه یکم قرار داشت، لشکر ۳۶ پیاده پدافند می‌کرد، که تیپ‌های ۶۰۲، ۲۳۸، ۱۰۶ و یک گردان تانک و یک گردان کماندویی را تحت امر خود داشت. یگان‌های تقویت این لشکر نیز به هنگام عملیات بیت المقدس ۴ عبارت بودند از: تیپ‌های ۳۸ و ۵۰۶ پیاده، ۵۰ زرهی، ۶۸ نیروی مخصوص و گردان مستقل ۷ حراست مرزی. (۳)

سازمان رزم خودی

نیروی زمینی سپاه پاسداران مأموریت اجرای عملیات را به قرارگاه فتح واگذار کرد و سازمان رزم به

شکل زیر طراحی شد:

قرارگاه فتح

لشکر ۲۷ محمدرسول‌الله(ص) با شش گردان پیاده؛

لشکر ۵۷ ابوالفضل(ع) با پنج گردان پیاده؛

لشکر ۱۰ سیدالشهدا(ع) با ۹ گردان پیاده؛

تیپ مستقل ۱۸ الغدیر با سه گردان پیاده. (۴)

طرح عملیات

فلش‌های عملیات از شمال به جنوب طراحی شده بود؛ به طوری که نیروهای خودی به پشت دشمن هدایت می‌شدند. به این ترتیب، یگان‌های عملیاتی می‌بایست ضمن شکستن خط و تأمین ساحل دشمن، ارتفاعات شاخ سورمر، شاخ شمیران، برددکان و دشت تولبی را تصرف و تأمین کنند. (۵)

شرح عملیات

به رغم تلاش عراق در پرتاب منور و گلوله باران منطقه - که بیانگر هوشیاری او بود - پس از رخنه نیروهای غواص و انتقال نیروهای تکور به ساحل دشمن، عملیات در ساعت ۱ بامداد ۶۷/۱/۵ با رمز مبارک "یا ابا عبدالله (ع)" آغاز شد. پیچیدگی زمین و وجود کمین‌های متعدد در شیارها و ارتفاعات، پیش‌روی نیروها را کند می‌کرد. حدود ساعت ۴ با شدت گرفتن درگیری، سرعت پیش‌روی یگان‌ها نیز افزایش یافت. در حالی که از جبهه خودی خبر می‌رسید نیروها در حال تصرف ارتفاعات شاخ شمیران و نیز پاک‌سازی دشت تولبی هستند، اخبار شنود از آشفتگی دشمن حکایت داشت؛ به نحوی که شنیده می‌شد نیروهای عراقی به طور مکرر اعلام می‌کنند که در محاصره نیروهای ایرانی قرار گرفته‌اند.

با روشنایی صبح، هواپیماهای خودی وارد عمل شده و محل تجمع و جاده مواصلاتی دشمن را بمباران کردند. حدود ساعت ۱۰ نیروهای تکور ضمن جنگ تن به تن با نیروهای عراقی در شاخ شمیران، به پاک‌سازی این ارتفاعات پرداختند. با استقرار نیروها در شاخ شمیران، نیروهای عراقی که در یال‌های سمت چپ این ارتفاعات و نیز ارتفاعات شاخ سورمر مقاومت می‌کردند، متزلزل شده و تعدادی تسلیم و تعدادی هم متواری شدند.

مقارن ظهر، پاتک‌های دشمن از چندین محور به سمت شاخ شمیران آغاز شد، اما با وجود تعداد کم نیروهای مستقر در این ارتفاعات، این پاتک‌ها ناکام ماند. همچنین، گزارش می‌شد که دشمن از ساحل دشت تولبی و از طرف برددکان در حال اعزام نیروهای کمکی به منطقه است.

در ساعت ۱۴ اعلام شد که شاخ سورمر نیز به تصرف درآمده و بیش از ۱۰۰ تن از قوای دشمن اسیر شدند. نیروهای عراقی ضمن وارد آوردن فشار زیاد به دو محور دشت تولبی و شاخ شمیران، عقبه خودی را به شدت مورد هجوم آتش کاتیوشا و توپخانه و نیز بمباران شیمیایی قرار دادند. در نتیجه، منطقه به مواد شیمیایی آلوده شد و یگان‌های عملیاتی سازمان خود را از دست داده و توانشان رو به ضعف نهاد.

برهم زدن سازمان دشمن و پدافند در ارتفاعات مقابل شاخ شمیران از جمله اهداف مهمی بود که موجب شد فرماندهی قرارگاه فتح با وجود خستگی مفرط یگان‌ها، ادامه عملیات در شب دوم را در دستور کار خود قرار دهد. در این مرحله، نیروها می‌بایست ضمن عمل روی ارتفاعات برددکان و پاک‌سازی و پیش‌روی در دشت تولبی، خطی را در امتداد یال‌های برددکان به طرف ساحل دریاچه تأمین کنند.

در حالی که نیروهای خودی جهت انجام مرحله دوم عملیات آماده می‌شدند، در ساعت ۰۰:۳۰ بامداد ۶۷/۱/۶ عراق پس از گلوله‌باران شیمیایی عقبه یگان‌های خودی در ارتفاعات تمورژنان، از سه محور به سمت شاخ شمیران پاتک کرد و با اجرای آتش سنگین و دقیق روی جاده چم سراژین، آن را کاملاً مسدود نمود و امکان کمک رسانی به نیروهای در خط را از بین برد. تا نزدیک صبح نیز تعدادی از مواضع خودی در پایین شاخ شمیران در اختیار دشمن قرار گرفت که با حمله قوای خودی، این مواضع مجدداً به تصرف درآمد.

به این ترتیب، در حالی که ادامه عملیات در شب دوم میسر نشده بود، فرماندهی عملیات با در نظر

گرفتن کمبود نیرو و اوضاع ناشی از بمباران‌های شیمیایی دشمن، فرمان پدافند مناسب و قوی از شاخ شمیران را صادر کرد. (۶)

نتایج عملیات

۱. تصرف کامل ارتفاعات شاخ شمیران و شاخ سورمر.
۲. تصرف قسمتی از دشت تولبی و ارتفاعات برددکان.
۳. کشته و زخمی شدن حدود ۵۰۰۰ تن و به اسارت درآمدن ۴۹۸ تن از نیروهای دشمن.
۴. انهدام بیش از ۱۵ دستگاه تانک و نفربر و ۵۰ دستگاه خودرو.
۵. به غنیمت درآمدن ۱۱ دستگاه تانک، ۵۴ قبضه خمپاره، یک دستگاه مهندسی، ۵ قبضه سلاح پدافند هوایی، ۱۴ قبضه تیربار، یک دستگاه خودرو حامل تفنگ ۱۰۶ و دو قبضه آربی جی - یازده. (۷)

فهرست منابع

جزوه شماره ۷.	۱- شماره ۰۶۷۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش
۴- منبع شماره ۱، ص ۱۰.	عملیات بیت المقدس ۴، ص ۸ و ۵.
۵- منبع شماره ۱، ص ۳۱.	۲- منبع شماره ۱، ص ۷ و ۶.
۶- منبع شماره ۱، ص ۴۰ - ۳۱.	۳- منبع شماره ۱، ص ۴۴؛ و: سند شماره ۱۰۶۸ مرکز
۷- منبع شماره ۱، ص ۴۱ و ۴۰.	مطالعات و تحقیقات جنگ، ترتیب نیروی ارتش عراق،

عملیات بیت المقدس ۶

مقدمه

پس از عملیات بیت المقدس ۲ ارتباط زمینی نیروهای نامنظم خودی از طریق دشت هرمدان به ارتفاع شیخ محمد و از آنجا به یاغسر - منطقه آزاده شده - برقرار شد. در آستانه عملیات بیت المقدس ۳، دشمن با حرکتی گسترده سعی کرد راه ارتباطی نیروهای نامنظم به سوی ایران را مسدود کند. این تلاش، پس از عملیات اخیر الذکر نیز ادامه یافت تا این که ارتفاع شیخ محمد را دشمن بازپس گرفت. به این ترتیب، دشمن با تسلط بر این ارتفاع - که در منطقه عمومی ماووت بلندترین قله بعد از گامو به شمار می‌رود، نه تنها راه ارتباطی قرارگاه رمضان را از این مسیر به طور کامل مسدود کرد، بلکه موفق شد عقبه‌های خودی را زیر نظر بگیرد. افزون بر این، ارتفاعات دیگری همچون گوجار، ویولان، ویسی، گرده رش نیز مورد تهدید جدی قرار گرفته بودند. بر همین اساس و در آستانه تهاجم عراق به گوجار - که سقوط آن عواقب بدی برای منطقه عملیاتی بیت المقدس ۲ داشت - مقرر شد هرچه سریع‌تر عملیاتی در محدوده ارتفاع شیخ محمد انجام شود.

اهداف عملیات

تصرف و تأمین ارتفاعات شیخ محمد، گمادل، استروگ و آسوس (کرکر). به منظور خارج کردن عقبه خودی از زیر دید دشمن و متقابلاً، قرار گرفتن عقبه دشمن در محدوده قلعه‌دیزه و سد دوکان در زیر دید خودی. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه عملیاتی، از شرق به دشت هرمدان و ارتفاعات ویولان و ویسی، از جنوب شرقی به شاخ گوجار و از شمال به رودخانه زاب الصغیر محدود می‌شد. در شمال غربی آن، شهر قلعه‌دیزه و در غرب آن سد دوکان قرار داشتند. ارتفاعات این منطقه عبارت بودند از: شیخ محمد، استروگ و آسوس. تنگه "کانی تو" نیز مابین ارتفاعات آسوس و شیخ محمد قرار داشت. (۲)

استعداد دشمن

به دلیل حساسیت منطقه - به علت نزدیکی به سد دوکان و سلیمانیه - دشمن با لشکر ۴ پیاده کوهستانی (تیپ‌های ۷۶، ۴۳۴ و ۴۳۸ پیاده و دو گردان کماندویی) و لشکر ۴۶ پیاده (تیپ‌های ۴۴۸، ۶۰۶ و ۸۰۱ پیاده) در منطقه حضور داشت. (۳)

سازمان رزم خودی

نیروی زمینی سپاه پاسداران، اجرای عملیات را به قرارگاه عملیاتی نجف اشرف واگذار کرد و سازمان رزم عملیات به شکل زیر طراحی شد:

- لشکر (-) ۶ ویژه پاسداران با سه گردان پیاده؛
- لشکر (-) ۱۰ سیدالشهدا(ع) با چهار گردان پیاده؛
- تیپ مستقل (-) ۱۲ قائم(عج) با سه گردان پیاده؛
- تیپ مستقل (-) ۳۵ امام حسن(ع) با یک گردان (+) پیاده؛
- تیپ مستقل ۶۱ محرم با هفت گردان توپخانه.
- یک گردان (+) از قرارگاه رمضان نیز تحت امر تیپ ۳۵ قرار داشت. (۴)

طرح عملیات

- می‌بایست چهار یگان در چهار محور زیر وارد عمل شوند:
- ارتفاع پیکانی و قله فرعی ارتفاعات شیخ محمد.
- ۲- قله اول، دوم و سوم ارتفاعات شیخ محمد.
- ۳- ارتفاعات استروگ به انضمام تپه نقلی (تپه مستقل از استروگ).
- ۴- قله اصلی آسوس و نیز یال آسوس به طرف ویسی. (۵)

شرح عملیات

وضعیت متفاوت مسیر حرکت نیروها ایجاب می‌کرد که ساعت شروع حرکت آنها نیز متفاوت باشد، اما از ساعت ۲۱ روز ۱۳۶۷/۲/۲۵ نیروها تقریباً به طور هم زمان به سوی نقطه مورد نظر برای آغاز عملیات حرکت کردند. در ساعات اولیه حرکت، واکنشی از دشمن مشاهده نمی‌شد و اوضاع سراسر منطقه عادی بود. نیروهای دشمن مستقر در جناح چپ عملیات (ارتفاعات شیخ محمد و پیکانی) که همچون شب‌های قبل حساس بودند، چندین گلوله منور شلیک کردند. در این میان، جناح راست عملیات (ارتفاعات استروگ و آسوس) آرام بود. در ساعت ۰۲:۴۰، عملیات با رمز مقدس یا امیرالمومنین(ع) آغاز شد. در منطقه ویولان، نیروها بدون درگیری شروع به پاک‌سازی کردند و هنگامی که به آسوس (کرکر) رسیدند، با نیروهای گشتی دشمن درگیر شده و تا صبح علاوه بر تصرف اهداف خود، در یال‌های خالی بین استروگ و آسوس مستقر شدند. در منطقه استروگ، رزمندگان از بلندترین قله آن، دشمن را در هم کوبیده و پس از سه تا چهار ساعت درگیری، به پاک‌سازی منطقه مشغول شده و سپس در جناح چپ (روی استروگ به آسوس) و در جناح راست (قله اصلی بانی باریک) با دیگر نیروها الحاق کردند. در منطقه شیخ محمد و ارتفاع بانی باریک، رزمندگان تا ساعت ۸ صبح ضمن درگیری با دشمن، منطقه را پاک‌سازی کردند. درگیری روی ارتفاع گمادل نیز تا ساعت‌ها پس از آغاز عملیات ادامه داشت. در انتهای یال جنوبی شیخ محمد به طرف شیار (تنگه) شیخ محمد تا یال پیکانی این ارتفاع، نیروها تا صبح توانستند منطقه مورد نظر را تصرف و پاک‌سازی کنند. در شب دوم، مرحله دوم عملیات آغاز شد و رزمندگان تا صبح موفق شدند ارتفاع گمادل را تصرف و پاک‌سازی کنند که عده زیادی از دشمن کشته و زخمی و عده‌ای نیز متواری شدند. (۶)

نتایج عملیات

۱. تصرف سلسله ارتفاعات شیخ محمد، استروک و تپه متصل به آن (تپه نقلی)، آسوس و یال مربوط به ویسی، ارتفاع پیکانی بین شیخ محمد و گوجار و نیز دو تپه پاشنه‌ای (پشت شیخ محمد) در منطقه گمادل. (۷)
۲. کشته و زخمی شدن حدود ۱۳۰۰ تن و به اسارت درآمدن ۳۲۰ تن از نیروهای دشمن. (۸)
۳. سقوط یک فروند هلی‌کوپتر دشمن. (۹)
۴. به غنیمت درآمدن ۱۹ قبضه خمپاره انداز و حدود ۸۰۰ قبضه از انواع سلاح‌های انفرادی. (۱۰)

فهرست منابع

۶۷/۳/۱	۱- شماره ۰۶۸۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت‌المقدس ۶، ص ۵؛ و: سند ۱۱۸۵۴۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۱.
- منبع شماره ۲، ص ۲۶ - ۲۱.	۲- گزارش ۰۶۸۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، گزارش عملیات بیت‌المقدس ۶، ص ۱۲ و ۱۱.
۷- منبع شماره ۲، ص ۲۹.	۳- سند ۱۱۸۵۴۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۱.
۸- سند ۰۳۰۵۳۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۱۱.	۴- منبع شماره ۲، ص ۱۷ و ۱۳ و ۶.
۹- سند ۰۳۰۶۰۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۲۴.	۵- منبع شماره ۲، ص ۱۳.
۱۰- سند ۱۱۸۵۴۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۱.	۶- سند ۱۱۸۵۴۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ،

عملیات بیت المقدس ۷

مقدمه

پس از عملیات بیت المقدس ۶، جنگ وارد مرحله دیگری شد. عراق که به نحو بی سابقه‌ای تقویت شده بود، سعی کرد با استفاده از امکانات وسیع نظامی و نیز به کارگیری تجارب گذشته، صحنه جنگ را به نفع خود تغییر دهد و در حالی که اغلب یگان‌های رزمی ایران در جبهه شمالی مستقر بودند، ارتش عراق در تاریخ ۶۸/۱۱/۲۸ با هجوم به منطقه فاو - که با استفاده از سلاح‌های شیمیایی همراه بود - توانست این منطقه را بازپس گیرد. دومین هجوم عراق، در تاریخ ۶۷/۳/۴ بود که طی آن منطقه شلمچه از تصرف قوای ایران خارج شد. چند روز بعد و در حالی که ارتش عراق آماده می‌شد تا به جزایر مجنون حمله کند، عملیات بیت المقدس ۷ طراحی و سپس اجرا شد.

اهداف عملیات

هدف اصلی، انهدام قوای دشمن در منطقه شلمچه بود که در چنین صورتی ممکن بود علاوه بر تصرف مجدد این منطقه، از حمله عراق به جزایر مجنون نیز جلوگیری شود. (۱)

موقعیت منطقه

منطقه مورد نظر برای عملیات، در منطقه عمومی شلمچه و در حد فاصل پاسگاه بوبیان تا جاده شلمچه (منطقه عملیاتی کربلا ۵) قرار داشت. (۲)

استعداد دشمن

منطقه عملیاتی که در حوزه استحفاظی سپاه سوم عراق قرار داشت، به وسیله لشکرهای پیاده ۸، ۱۱ و ۱۹ پدافند می‌شد. حدفاصل جاده شلمچه تا بوارین به لشکر ۱۱، از جاده شلمچه تا پاسگاه بوبیان به لشکر ۱۹ و از بوبیان تا زید به لشکر ۸ واگذار شده بود. در مجموع، یگان‌هایی که قبل و به هنگام عملیات در منطقه حضور یافتند به قرار زیر می‌باشند:

- لشکر ۸ پیاده با تیپ‌های ۱ و ۲۷ مکانیزه و ۴۱۸ و ۲۹ پیاده؛
- لشکر ۱۱ پیاده با تیپ‌های ۴۴، ۴۵، ۲۹ و ۲۳ پیاده؛
- لشکر ۱۹ پیاده با تیپ‌های ۲۸، ۴۲۱، ۴۲۹ و ۴۲۲ پیاده و دو گردان کماندویی؛
- لشکر ۶ زرهی با تیپ‌های ۲۵ و ۲۶ مکانیزه؛
- لشکر ۱ مکانیزه با تیپ‌های ۱ مکانیزه و ۳۴ زرهی؛
- لشکر ۳ زرهی با تیپ‌های ۶ و ۱۲ زرهی، ۸ مکانیزه و ۱۱۳ پیاده؛

- لشکر ۵ مکانیزه با تیپ‌های ۱۵ و ۲۰ مکانیزه و ۲۶ زرهی؛
- لشکر ۱ کماندویی گارد ریاست جمهوری با تیپ‌های ۳ و ۴؛
- لشکر ۲ پیاده گارد ریاست جمهوری با تیپ‌های ۵، ۶ و ۷؛
- لشکر ۳ زرهی گارد ریاست جمهوری با تیپ ۱۲ کماندویی؛
- تیپ‌های ۶۰ زرهی، ۷۰۴ پیاده و ۱۱۶ پیاده با تابعیت نامعلوم؛
- ۳۰ گردان توپخانه سپاه سوم. (۳)

سازمان رزم خودی

- سازمان رزم عملیات با فرماندهی قرارگاه کربلا به شکل زیر تنظیم شد:
- لشکر ۷ ولی عصر (عج) به استعداد دو گردان پیاده؛
 - لشکر ۸ نجف اشرف به استعداد سه گردان پیاده و یک گردان زرهی؛
 - لشکر ۱۴ امام حسین (ع) به استعداد پنج گردان پیاده و یک گردان زرهی؛
 - لشکر ۱۹ فجر به استعداد شش گردان پیاده؛
 - لشکر ۲۵ کربلا به استعداد هفت گردان پیاده و یک گردان زرهی؛
 - لشکر ۲۷ محمدرسول الله (ص) به استعداد پنج گردان پیاده و یک گردان زرهی؛
 - لشکر ۳۳ المهدی (عج) به استعداد شش گردان پیاده و یک گردان زرهی؛
 - لشکر ۴۱ ثارالله به استعداد هشت گردان پیاده؛
 - لشکر ۵۲ قدس به استعداد سه گردان پیاده؛
 - تیپ مستقل ۱۸ الغدیر به استعداد دو گردان پیاده و یک گردان زرهی؛
 - تیپ مستقل ۲۰ زرهی رمضان به استعداد
 - تیپ مستقل ۳۸ زرهی ذوالفقار به استعداد
 - تیپ مستقل ۷۲ زرهی محرم به استعداد
 - ۱۷ گردان توپخانه از سپاه و چهار گردان توپخانه از ارتش. (۴)

شرح عملیات

از ساعت ۲۲:۲۰ مورخ ۱۳۶۷/۳/۲۲، عملیات با رمز مقدس "یا ابا عبدالله (ص)" در حد فاصل پاسگاه بوبیان تا کانال مقداد (جنوب نوک کانال ماهی) آغاز شد. در همان ساعات اولیه خطوط پدافندی دشمن شکسته شده و یگان‌های دشمن در خط مقدم پس از مقاومت اندک و با توجه به سرعت و فشارهای نیروهای خودی مجبور شدند مواضع خود را ترک کرده و عقب‌نشینی کنند. سپس، نیروها با پشت سر گذاشتن دژ مرزی، حرکت خود را به سوی منطقه پنج ضلعی و پاسگاه بوبیان و غرب کانال پرورش ماهی ادامه دادند. دشمن ضمن عقب‌نشینی تدریجی، سعی می‌کرد با ایجاد موانع، پیشروی نیروهای عمل‌کننده را به تأخیر بیندازد، تا این که نیروهای احتیاط و زرهی وارد منطقه عملیاتی شده و پاتک خود را آغاز کنند. ساعت ۶:۴۰ بامداد، دشمن که خود را بازیافته و نیروهایش را سازمان داده بود، با به کارگیری نیروهای احتیاط زرهی اولین پاتک خود را در محور غرب کانال پرورش ماهی آغاز کرد و توانست منطقه کله گاوی را بازپس گیرد. متقابلاً، نیروهای خودی وارد عمل شده و موفق شدند این منطقه را مجدداً تصرف کنند. پس از آن، تعداد

دیگری از یگان‌های زرهی و مکانیزه دشمن وارد منطقه شدند و در حالی که نیروهای ایران موفق شده بودند ضمن تصرف محور بوبیان، در محور کانال از روی پل اول به سمت غرب کانال پرورش ماهی تا نوک کانال؛ و نیز در محور پنج ضلعی، منطقه پنج ضلعی را تحت اختیار خود قرار دهند، دومین پاتک دشمن حدود ساعت ۱۲ (ظهر روز اول) آغاز شد. نیروهای عراقی تا حدود ساعت ۱۷ توانستند منطقه تحت تصرف نیروهای خودی را بازپس گرفته و آنها را تا مواضع قبلی خود (کانال شهید ادب) عقب برانند. در حالی که تعدادی از نیروهای خودی عقب‌نشینی کرده و در جریان آن توانسته بودند تلفات عمده‌ای بر دشمن وارد آوردند، تعدادی دیگر همچنان در منطقه شمالی کانال شهید ادب (مثلثی مقابل پاسگاه بوبیان) حضور داشتند.

ظهر روز دوم، حرکت دشمن جهت تصرف این منطقه آغاز شد، ولی با مقاومت شدید طرف مقابل متوقف شد. نیروهای خودی به منظور وارد آوردن تلفات بیشتر به دشمن و نیز جلوگیری از پیشروی او در منطقه مثلثی - که از نقاط مهم پدافندی دشمن بود - به ایجاد چندین بریدگی در سیل‌بندها اقدام نمودند که در پی آن، منطقه مثلثی را آب فرا گرفت و دشمن را با مشکلات زیادی مواجه کرد. با این حال، به دلیل اهمیت این منطقه، دشمن با وارد کردن یگان‌های بیش‌تری به منطقه، فشار زیادی را متوجه نیروهای ایران کرده و در نهایت موفق شد آنها را به عقب براند. (۵)

نتایج عملیات

۱. به اسارت درآمدن ۱۲۲۰ تن از نیروهای دشمن.
۲. انهدام ۸۰ دستگاه تانک و نفربر و ۴۰ قبضه توپ و ۲۰۰ دستگاه خودرو.
۳. به غنیمت درآوردن ۲۰ دستگاه تانک و نفربر.
۴. انهدام یگان‌های دشمن به شرح ذیل:
تیپ‌های ۲۸ و ۴۲۹ به میزان ۸۰ درصد؛
گردان‌های ۱ و ۲ کماندو لشکر ۱۹ به میزان ۶۰ درصد؛
تیپ ۴۲۱ به میزان ۵۰ درصد؛ تیپ‌های ۴۲۸ و ۱۱۳ به میزان ۴۰ درصد؛ تیپ‌های ۲۰، ۲۶ و ۱۲ به میزان ۳۰ درصد؛
تیپ‌های ۱۵، ۶، ۲۵، ۱ و ۲۷ به میزان ۲۰ درصد؛
تیپ‌های ۴۴ و ۴۵ به میزان ۱۰ درصد؛
تیپ‌های ۳، ۴، ۶ و ۷ گارد جمهوری به میزان ۱۰ تا ۲۰ درصد. (۶)

فهرست منابع

- ۱- سند ۰۳۰۶۱۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۲۴
- ۲- منبع شماره ۱.
- ۳- سند ۰۷۸۳۹۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۱۹؛ و: سند ۰۳۰۵۹۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۲۲؛ و: سند ۰۳۰۶۱۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۲۴؛ و: سند ۱۰۶۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ترتیب نیرو عراق، جزوه شماره ۷.
- ۴- سند ۰۳۰۵۶۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۱۹؛ و: سند ۰۳۰۶۲۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۲۶؛ و: کارنامه عملیاتی لشکر ۴۱ مکانیزه نارالله، ص ۲۴۰.
- ۵- سند ۰۳۰۶۱۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۲۴
- ۶- سند ۰۳۰۵۹۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۶۷/۳/۲۲؛ و: کارنامه عملیاتی لشکر ۴۱ مکانیزه نارالله، ص ۲۴۱.

عملیات مرصاد

مقدمه

در حالی که عراق با بازپس‌گیری اغلب مناطقی که طی سال‌های گذشته از دست داده بود، می‌رفت تا با اقدامات بعدی، صحنه نبرد را بیش از پیش به نفع خود تغییر دهد، پذیرش قطع‌نامه ۵۹۸ شورای امنیت سازمان ملل از سوی ایران - در تاریخ ۱۳۶۷/۴/۲۷ - موجب گردید ارتش عراق در اقدامی شتاب زده، منطقه خوزستان را بار دیگر مورد هجوم گسترده قرار داده و تا جاده اهواز - خرمشهر پیش‌روی کند و خرمشهر را نیز در معرض تهدید قرار دهد. این تهاجم عراق - که دو بار دیگر نیز تکرار شد - با مقاومت شدید سپاهیان اسلام خنثی و ارتش عراق تا مرز عقب‌رانده شد. به این ترتیب، دشمن در حالی که از تصرف خوزستان ناامید شده بود، تهاجم دیگری را در تاریخ ۱۳۶۷/۵/۳ از طریق مرکز کرمانشاه و با به‌کارگیری نیروهای سازمان مجاهدین خلق (منافقین) آغاز کرد و در حالی که اغلب یگان‌های ایران در جبهه جنوب مستقر بودند، تا تنگه چهار زبر (بین اسلام آباد و کرمانشاه) پیش‌روی کرد. در پی این حرکت دشمن، قوای خودی به سرعت وارد عمل شده و با انجام عملیات موسوم به "مرصاد" به مقابله با منافقین برخاستند.

اهداف عملیات

انهدام عناصر ضدانقلاب (منافقین) (۱)

استعداد دشمن

منافقین، حدود ۳۰ تیپ رزمی برای تهاجم خود به خاک ایران تشکیل داده بودند. هر تیپ ۱۷۰ تن نیروی رزمی (۲۰ زن و ۱۵۰ مرد) در اختیار داشت که به همراه نیروهای پشتیبانی به ۲۸۰ تن می‌رسید و دارای دو گردان پیاده، یک گردان تانک، یک گردان ادوات و یک گردان ارکان و پشتیبانی رزم بود. تعداد کل نیروی رزمنده نیز حدود ۵۲۰۰ تن و نیروی در صحنه به حدود ۷۰۰۰ تن می‌رسید. تجهیزات منافقین نیز عبارت بود از: ۱۲۰ دستگاه تانک سبک کاسکاویل برزیلی، ۴۰ دستگاه نفربر PMP، ۳۰ قبضه توپ ۱۲۲ میلیمتری، حدود ۲۴۰ قبضه خمپاره، ۱۰۰۰ قبضه آرپی‌جی هفت، ۷۰۰ قبضه تیربار، ۲۰ قبضه تفنگ ۱۰۶ میلیمتری، ۶۰ قبضه مسلسل دوشکا و حدود ۱۰۰۰ دستگاه خودرو. (۲)

سازمان رزم خودی (۳)

سازمان رزم عملیات با فرماندهی قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیاء(ص) به شکل زیر بود:

قرارگاه نجف:

لشکر ۶ پاسداران به استعداد هفت گردان؛

لشکر ۳۲ انصارالحسین(ع) به استعداد هفت گردان؛
 لشکر ۵۷ ابوالفضل(ع) به استعداد دو گردان؛
 لشکر ۱۵۵ ویژه شهدا به استعداد سه گردان؛
 لشکر ۹ بدر به استعداد شش گردان؛
 تیپ مستقل ۱۲ قائم(عج) به استعداد سه گردان؛
 تیپ مستقل ۷۵ ظفر به استعداد یک گردان؛
 تیپ مستقل ۶۶ ولی(ع) به استعداد سه گردان؛
 تیپ مستقل ۳۶ انصارالمهدی به استعداد سه گردان؛
 معاونت فرهنگی قرارگاه نجف به استعداد یک گردان؛
 کمیته انقلاب اسلامی به استعداد دو گردان؛

قرارگاه مقدم نیروی زمینی سپاه

لشکر ۲۷ محمدرسول الله(ص) به استعداد چهار گردان؛
 لشکر ۱۷ علی ابن ابیطالب(ع) به استعداد یک گردان؛
 لشکر ۳۳ المهدی(عج) به استعداد یک گردان؛
 لشکر ۷۱ روح الله(ع) به استعداد سه گردان؛
 لشکر؟ به استعداد یک گردان؛
 سپاه ناحیه لرستان به استعداد دو گردان.

قرارگاه سپاه هشتم

لشکر ۵ نصر به استعداد دو گردان؛
 تیپ مستقل ۲۹ نبی اکرم(ص) به استعداد چهار گردان؛
 تیپ مستقل ۵۹ مسلم بن عقیل به استعداد یک گردان؛
 قرارگاه رمضان به استعداد یک گردان؛
 به استعداد یک گردان؛
 نیروهای کرد و اسلام آباد به استعداد یک گردان؛
 عناصری از لشکر ۲۱ امام رضا(ع) و ارتش.

شرح عملیات

پس از مقاومت تعداد اندکی از نیروهای (حدود یک گردان) سپاه و بسیج در دشت حسن آباد و زمین گیر شدن نیروهای دشمن در پشت ارتفاعات چهار زبر، به تدریج فرماندهی و نیروهای خودی برای آزادسازی مناطق از دست داده و نیز انهدام منافقین، در منطقه متمرکز شدند. سپس، عملیات مرصاد در تاریخ ۱۳۶۷/۵/۴ با رمز مبارک "یا علی بن ابیطالب(ع)" از سه محور "چهار زبر"، "قلاجه تاسیلو" و "سهرای اسلام آباد - پل دختر" و نیز با هلی برد یک گردان در ارتفاعات تنگه روستای حسن آباد آغاز شد و نیروهای خودی اگرچه توانستند به اهداف خود دست یابند، ولی با فشار دشمن به عقب رانده شدند.

روز بعد (۱۳۶۷/۵/۵)، مرحله دوم عملیات با به کارگیری تعداد بیش تری از یگان های عملیاتی آغاز شد و رزمندگان توانستند تا ساعت ۱۶ روز ۱۳۶۷/۵/۶ به اهداف خود دست یابند. در پی آن نیز عقب نشینی منافقین آغاز شد. (۴)

نتایج عملیات

۱. عقب راندن دشمن از خاک ایران اسلامی.
۲. به هلاکت رسیدن حدود ۲۰۰۰ تن و به اسارت درآوردن ۲۵۰ تن از نیروهای دشمن. (۵)

فهرست منابع

مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۷/۵/۱۹؛ و: مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پایان جنگ، ۱۹۰ - ۱۸۸.	۱- سند ۰۳۰۸۵۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۷/۶/۵، ص ۲۱.
۵- سند ۰۹۳۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، نیروی زمینی ارتش، ص ۲۹۶؛ و: سند ۰۵۹۷۵۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۷/۵/۱۹.	۲- منبع شماره ۱، ص ۱۷.
	۳- منبع شماره ۱، ص ص ۲۲ و ۲۱؛ و: سند ۰۶۰۴۹۶ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۶۷/۵/۸.
	۴- منبع شماره ۱، ص ص ۲۳ - ۲۱؛ و: سند ۰۵۹۷۵۷